COLECȚIA ROMANULUI ISTORIC

Artiom Vesioliî

Volga petrece

Artion.
Vesiolîi

Volga
petrece

Desenul copertei: Ion Bănulescu

După volumul :

Артем Веселый

ГУЛЯЙ ВОЛГА

Избранные произведения

Москва — 1958

Государственное издательство
художественной литературы

Toate drepturile asupra acestei ediţii
sînt rezervate
Editurii Univers.

Artiom
Vesiolîi

Volga petrece

roman

În românește de
Leonid Dimov

București ● 1973

Editura UNIVERS

1

Curajul miere soarbe
Şi lanţurile roade

Desfăcîndu-şi aripile-n strălucire, zorile porniră-n zbor peste stepa întunecoasă... Răsfrîngerea lor începu să joace prin întinderile cerului cuprins de-o bucurie, gorganele de strajă se dădură la o parte iar deasupra cîmpiei se rostogoli un soare greu, învelit în arşiţă de aur. Verdele imens al ierbii tresări deodată în ciripitul paserilor.

Stepă
primăvară
vînt....

Pe marele şleau al Razdorului, răsfrînt între Don şi Volga, călărind pe cai nogai cu botul coroiat, luneca precum un semn uşor un pîlc de cazaci. Erau vreo cincizeci. N-aveau veşminte bogate aşa cum purtau de obicei atunci cînd porneau la drum lung. Unul avea un fel de caftan întunecat, altul, pentru a fi mai liber în mişcări, purta un zăbun fără mîneci ; un al treilea — un halat tătărăsc vărgat din găurile căruia atîrnau smocuri de vată ; mulţi dintre ei purtau cămăşi de pînză vîrîte în pantaloni. Pistoale la centură, cuţite cu tăiş lat de o palmă, ghioage atîrnînd de curele peste umăr şi săbii încovoiate ca-n Asia. În spatele unora se bălăbăneau arcuri, dar mulţi dintre ei aveau puşti care-n acele vremi îndepărtate erau socotite ciudăţenii atît în Asia cunoscută cît şi în întreaga stepă sălbatică [1].

[1] Stepa ce se întinde între ţinuturile Riazanului şi poalele Caucazului, şi de la Iaik — peste Don şi Zaporojie — pînă la hotarele lituaniene. (Nota autorului.) În original *Dikoe pole*.

Ziua se desfăşura.

Juca stepa : minune de frumoasă. Călăreau la trap, călăreau la galop, parcă lunecau : iarba era atît de deasă şi înaltă încît nici capetele cailor nu se vedeau.

În înalt, abia dînd din aripă, se rotea un vultur. Departe, de după o movilă, asemeni unei umbre ţîşni un cerb rătăcit de ceată. Kuziomka Zlîcioi se desprinse chiuind şi-i luă urma, dar se-ntoarse iute.

— Ce-i, Kuziomka, nu l-ai ajuns ? îi strigă un cazac cu barba neagră şi înfăţişare de turc.

— Mi-am cruţat calul, Ermak Timofeevici, răspunse Zlîcioi mîngîind grumazul asudat al armăsarului. Mi-a fost milă de cal, altminteri nu ar fi scăpat diavolul acela încornorat, din bătaia arcului.

— Aiurea... Nu eşti iute, scumpule, lasă, văd eu... Ai zbîrcit-o, băiete...

— Eu ?

— Tu, tu. Ha-ha-ha-ha !...

— Păi eu, cu voia ta, acum două primăveri, lîngă rîul Saghiz, am văzut un vultur bărbos. Eram gata-gata să-l prind... Era un vultur voinic, mamă, mamă, îşi întinsese cuibul între trei stejari... Călăresc prin stepa turkmenă, mă uit cu atenţie în toate părţile... Colo curge rîul cu apă limpede, dincolo se-ntinde o mlaştină cu trestiiş — un loc pustiu, pierdut, un loc de spaimă...

Ermak nu era nici tînăr, nici bătrîn — în floarea vîrstei — cu pielea smeadă, neagră chiar, de parc-ar fi fost fiert în smoală şi sănătos, sănătos ca un armăsar. Dacă Ermak îşi înălţa capul şi necheza, calul se culca sub el. Din coada cetii răspundea vocii hatmanului iapa Pobedka, nechezînd cu gingăşie. Dinţii le sclipeau cazacilor dincolo de zîmbetele reţinute. „Dă de veste..." ziceau ei.

— Noapte grea, calul ca smoala, călăresc eu, călăresc şi-l tot pipăi — e oare sub mine ? povestea Kuziomka.

Cazacii îşi făceau cu ochiul şi se dădeau pe lîngă flecar.

— Spui că era bărbos ?

— Ia te uită ! Dă-i drumul !...

Ghicind bătaia de joc din vocile tovarăşilor săi, Kuziomka tăcu şi, în ciuda rugăminţilor, nu mai scoase o vorbă. Îi plăcea

să stea la taclale noaptea, lîngă foc sau sub licărul stelelor, altfel însă nu prea deschidea gura.

Amiaza zvîrlea flăcări şi fulgere peste stepa amorţită. Un pitpalac zburlit zăcea în iarbă cu ciocul larg deschis de arşiţă.

Istoviţi, caii începură să se poticnească.

La malul unui mic lac de stepă, sub umbra frasinilor înlemniţi de arşiţă, ceata descălecă pentru popas. Sorbiră în grabă un terci subţirel din făină de ovăz, mîncară nişte scovergi şi pastramă de oaie îmbibată de sudoarea cailor — tăiată în felii subţiri carnea se usca sub şa — şi, după ce lăsară unul de pază, se culcară.

Stepă
iarbă
năluciri

stepa fu cuprinsă de o mare linişte despicată la răstimpuri doar de cîrîitul vulturului.

Căutînd să scape de tăuni, caii împiedicaţi intrau pînă la urechi în lac şi, fornăind, arătîndu-şi dinţii, sorbeau din apa tulbure şi caldă.

Întinşi cît erau de lungi în iarbă, cazacii sforăiau pe diferite tonuri.

Pe nesimţite, arşiţa se potoli. Umbrele străvezii ale frasinilor se-ntinseră peste drum, albastrul depărtărilor se-ngroşă, se lăsă răcoare...

O porniră din nou la drum prin stepa pustie.

Drum şi iar drum, colilii fumurii...

Călăreau parcă lunecînd în amurg. Călăreau şi pe-ntuneric, ascultînd tăcerea şi ţipetele paserilor de noapte.

Noaptea ardea cu toate stelele.

Călăreau în tăcere.

Şi din nou se rări pîcla nopţii, stepa se umplu de rouă precum fumul.

Un vînt proaspăt le răcori frunţile.

Ermak se ridică în şa amuşinînd vîntul cu nările subţiri ale nasului său coroiat, şi spuse :

— Uite, *iakar mar,* Volga !

Din toate piepturile se revarsă ca un oftat vorba ceea tare :

— Volga...

Cazacii care moţăiau în şa se-nviorară, îşi mînară caii la trap şi-i ziseră un cîntec.

Stepă
depărtări
pustietate...

Pe gorgane şuierau ţistarii. Mici ca nişte răgace, vulturii pluteau în înaltul cerului. Vîntul unduia iarba, gonind valuri de colilii.

În faţă se iviră, gîrbovindu-şi piscurile ţepoase, dealurile. Acum sînt pleşuve, dar în vremile de demult erau acoperite de codri deşi.

— Volga...

Urmînd malul înalt dinspre munte ceata se-ndreptă către vărsarea rîului Kamîşinka.

Pe partea luncii fulgerau în verdele mustos al ierburilor, cuprinse fiind de-un tremur subţire, lacuri ca de sineală deasă ; colilia ce da a se usca fremăta de sunete verzi iar depa-a-arte-n jos, precum o lungă viaţă veselă, alerga Volga...

2

Poteca năpădită de ferigă îl conduse pe Ermak într-o poiană bătută de soare — mirozna zmeurii îl copleşi pe cazac. Zărind în desiş colibe din împletituri de salcie, ba chiar un bordei, strigă :

— Hei, hei, e vreun suflet de creştin pe-aici ?

Din bordei se ivi un bătrîn întufat pîn-la ochi de păr alb. Era desculţ, abia învelindu-şi goliciunea într-o cămaşă zdrenţuită. Ducîndu-şi mîna streaşină îl privi îndelung pe cel venit.

— Oare nu-l mai recunoşti, Martian Danilovici, pe acela pe care l-ai crescut ? nemaiputîndu-şi stăpîni bucuria, sări către el Ermak tunînd : Ha-ha-ha-ha, fii sănătos, hătmănuţule !

— Simt, un cazac de pe Don...

— Ehe.

— Ba-ba-ba... Nu se poate ! Să fii oare tu, Ermolaiuşko ?

— Ba eu sînt.

Se-mbrățișară după obiceiul nogailor, de trei ori — precum caii — așezîndu-și capetele unul pe umărul celuilalt.

— Bine-sănătos ?... Bucuros de oaspeți ?

— Bucuros.

— Închinări ți-am adus și de pe Don și de pe Volga, de la hoarda de cuțitari, de la colibele pescarilor...

Ermak zvîrli căciula de oaie, își șterse fața aprinsă cu poala caftanului scorojită de sudoarea calului și se așeză în umbra unei tufe de răchită, trăgîndu-și picioarele sub el.

— Mi-aduc aminte de tine, Ermolaiușko, uite-atîtica erai și acum poftim, dita-mai !... Mă rog, ești și tu hatman ?

— Aha, rîse satisfăcut cazacul.

— Așa... Cunosc șoimul după cum își ia zborul... E mare artelul ?

— Vreo sută de moțuri.

— Unde-i tabăra ?

— Pe ostrovul Bulan.

— Bun loc, pește cît vrei și ascuns de ochi vrăjmaș. Mai de mult, împreună cu taică-tău, Timofei. două veri am tot mas prin ostrovul Bulan și nici că s-a auzit o șoaptă...

Bătrînul acoperi cu ramuri verzi o masă de pămînt și puse în fața oaspetelui o cană cu miere și una cu apă de izvor.

— Să nu ne judeci greșit, fiule, trăim fără pîine... Pădurile sînt sălbatice pe la noi, locurile neroditoare, n-auzi voce de om, nu vezi urmă de fiară, nici găuri de șarpe nu-s.

Plase putrede zăceau întinse peste tufele de alun. Atîrnînd de-un curmei se înșirau niște pești turtiți, stropi limpezi iviți în soare se scurgeau din cozile peștilor. Peste ierburile grase de pădure statornicea un miros de proaspăt și de miere. Dintr-o scorbură căptușită cu ierburi parfumate se scurgea printr-un cioc de scoarță mierea, drept într-o bărdacă cioplită. Pe sub tei zumzăiau albine bete.

— Da' lumea unde-i ? întrebă Ermak privind tabăra de pescari.

— S-au dus cu bărcile la călugări să schimbe peștele pe pîine, se-ntorc mai către-amiază... Ce vești, Ermolaiușko, aduci de la hoardă ?

— Cei din hoardă au amuțit, nici o șoaptă.

— Așa, așa...

— Am mers departe, noi ăştia, hatmanii de pe Volga şi de pe Don să-i vedem la ei acasă pe nogai ba, la vărsarea Iaikului, am ars capitala busurmanilor, Saraicik... Pentru isprava asta ţarul ne-a trimes celor de pe Don o scrisoare de laudă. Pe Volga însă, i-a omorît pe hatmanii Bristouseţ şi Ivanko Iuriev, ori ei habar n-aveau de isprava aia a noastră.

— E crud ţarul, şiret şi crud.

— Nici n-ai zice cît îi de crud ! Pe noi ne azmute-mpotriva hoardei, pe tătari îi îndeamnă să-i fie prieteni, ba mai face şi negoţ cu hanii.

— Asta-i cîntec vechi !... Martian îşi frecă tare cicatricea de sabie pe care o avea pe frunte, iar în apele ochilor săi cu privirea nestinsă încă fulgerară amintiri. Ei, dar dinspre Rusia ce veşti mai vin ?

— Se tot vîntură norodul parcă-i dus de ciumă. Vin către noi, pe Don, ba se mai tîrîie şi de la noi către ei.

— Aşa, aşa...

— Tot trimite Moscova şi hatmanilor de prin părţile de jos şi de sus tot felul de scrisori mieroase, îi cheamă să apere Stepa de urgia hoardei şi, pentru treaba asta, făgăduieşte că le va da pulbere, postav şi pîine. Iar voievozii, din marea lor deşteptăciune, ori din porunca ţarului ne izgonesc din tîrguleţele ruseşti ca pe nişte lupi turbaţi, unde ne prind acolo ne taie limba, ne smulg nările, ne bat cu vergile, ne trag în ţeapă şi ne trimet în surghiun prin schituri sau aşezări îndepărtate ca să fim mai tare păziţi.

— Ce voieşte oare ţarul Ivan ?

— Vrea ţarul-groază să ne supună.

— Ia te uită !

— Nu-i sînt, chipurile, pe plac atacurile noastre.

— Aha...

— Noi îi stricăm pasă-mi-te rosturile cu basurmanii şi-i împiedicăm negoţul. Ermak scutură din cap şi se porni să hohotească de rîs, de parcă s-ar rostogoli un munte de pietre. Era vesel şi iute din fire, crăpa de voinic ce era, părul des i se-nzulufa inel de inel. Nikolka Mitreasov din staniţa Razdorskaia, un căzăcuţ, a trimis o epistolă din Suzdal... Cazacii noştri zac, chipurile, într-o temniţă de pămînt şi, din porunca ţarului nu li se dă nimic să mănînce, se tîrăsc în zdrenţe, desculţi şi mor de foame.

— Nu-nţeleg ce fel de lume s-a ivit acum, spuse Martian, noi însă, cazaci de viţă veche, nici în faţa lui Dumnezeu nu ne plecam, deşi credeam tare în el.

Ermak se întinse — un pîrîit îi trecu prin oase.

— Tătarii s-au cumințit, ne plictisim pe Don...

— Celui liber — viață liberă. Iar hăbăucului — stepa fără margini...

— E trist pe Don, iar pe Volga-i strîmt. Pe munţi au fost puse străji. La Karaulnîi Iar, la Prolei-Kaşî, ba chiar mai sus, se-aude că voievozii întăresc cetăţile. Nu ne mai ţin răbdările. Nu călcăm învoiala, plutim în susul apei, către nisetrii din Sura, către castorii din Kama.

— V-aţi gîndit bine...

— Rău nici nu ne trece prin minte... Hai cu noi, Martian Danilîci ! Ai văzut multe la viaţa ta. Vei fi hatman peste hatmanii noştri şi popă de asemenea... Se va găsi o treabă şi pentru pescarii tăi. Vom pluti cu bărcile, vom cînta, vom pescui.

— E-he-he, frăţioare, după ce-a trecut vremea mea, vrei să sar iar în şa ?... Pîntecul să mănînce a poftit : am mîncat, a voit să bea : am băut, inimii i-a fost sete de sînge : am vărsat sînge şuvoaie şi, uite, acum, tînjeşte sufletul meu către pace şi rugăciune.

— Mi s-a dat poruncă să te-aduc, spuse cu veselie-n glas Ermak. Nu vii de bună voie, te iau cu sila.

Bătrînul dădu din mîini.

— Unde să merg eu, un trunchi găunos ?... Navigaţi voi, ăştia tineri, faceţi rost de zăbunuri cu sabia şi voinicia voastră, eu mă voi ruga întru credinţa lui Hristos, pentru prinşii ce se zbat în robia basurmanilor, pentru cei ce orbesc în temniţele de sub pămînt şi pier în geamăt, traşi pe roată...

— Nici cît vom fi pe drum nu-ţi vom tulbura rugăciunile, n-ai decît să te rogi cît vrei — Dumnezeu vede peste tot, aude peste tot.

— Scumpe Ermolaiuşko, pînă şi fiara, dacă-mbătrîneşte şi-şi simte sfîrşitul apropiat, se desprinde de haită şi se duce să moară-n singurătate, ori tu vrei din nou să mă scoţi în lume ?

— Lasă, încă nu-ţi tremură mîna cînd ţii paharul şi calul cel mai nărăvaş, mai eşti în stare să-l supui sub tine...

3

Dinspre poale se stîrnise vînt. Tot iuţea Volga spre depărtata mare fuga apelor sale tulburi. Pustii şi surde zăceau malurile, nisipurile se-nvîrtejeau pe grinduri, curgeau albăstrimi în depărtare... Aprig vîntul îşi făcea de cap, valurile-n clocot păreau a fi un chef de-nvingători dintr-o hoardă nesfîrşită.

Dinspre ostrovul Bulan — larmă, ţipăt, fum ieşit din multe focuri.

Valuri bete biciuiau malul. Smulse de pe grind se clătinau pe valuri bărcuţe, luntri, lotci şi şlepuri.

Mai-marele peste artel, Foka Volkorez se tot plimba pe mal, strigînd :

— Şoimilor, daţi-i drumul !...

Desculţi şi zdrenţăroşi, oamenii alergau lipăind pe pardoseala de scînduri, încărcau saci de făină de ovăz şi mazăre, legături de crap uscat şi de crap proaspăt de Astrahan, uşor sărat, unelte de pescuit şi de vînat, pungi făcute din piei întregi de porc, pline cu pulbere şi plumbi, precum şi cu tot felul de materiale de luptă.

La cîrma înaltă a luntrii cu douăsprezece perechi de vîsle a hatmanului, lătra de nerăbdare Orelko, un dulău bătrîn cu dinţi de lup. Crescut în campanii, îmbătrînise tot în campanii. În scurta sa viaţă de cîine trecuse prin Persia şi Turcia, lăpăise din apa Terekului, gonise după mistreţi prin delta Dunării. Nu exista, pare-se, în toate aulele de dincolo de Volga un singur cîine cu care Orelko să nu se fi luat la harţă.

Treaba odată isprăvită, cîntecele cîntate, ceata gălăgioasă a cazacilor se-ndreptă spre cortul hatmanului.

Întors spre răsărit, Martian citea rugăciunea de drum.

Cazacii se rugau în cea mai adîncă tăcere, feţele lor tăbăcite erau severe.

— Mîntuieşte-ne, Doamne Isuse Hristoase şi tu, Maică a lui Dumnezeu, de foc, de sabie, de potop, mişel şi boală...

Băură apoi, potrivit obiceiului, încă o dată de plecare, la botul calului şi porniră spre luntri, numai rîs şi glumă.

— Alegeţi parîmele !

Pe podele zăceau alese greutăţi de fontă şi ancore de stejar cu pietre legate de ele.

— Hei, *iakar mar*... Ermak îşi roti privirea căpruie, întunecată ca noaptea şi prinse cîrma în palma-i puterinică. La drum, fraţilor !... Sus copita, saltă copaia, ga-a-ta !

Martian îşi scoase căciula şi se închină.

— Blagosloveşte Doamne.

Îşi făcură iute cruce cu toţii.

Vîslaşii scuipară-n pălmi, apucară vîslele, loviră apa o dată, încă o dată şi, îndreptîndu-şi oasele, porniră să cufunde fără grabă vîslele care scoteau geamăt greu.

Ermak se duse la proră şi, ridicîndu-l sus deasupra capului, zvîrli în apă un căuş de miere, apoi frînse de genunchi un colăcel de secară şi-l aruncă de asemenea în gheara apelor.

Ca să se-aştearnă lin calea, cei mai bătrîni aruncau peste bord cîte-un pumn de sare, în timp ce murmurau rugăciuni.

Şolticul Iaşka Breni îşi zvîrli în apă căciuliţa şi-ncepu să urle cît îl ţinea gura :

— Volga-a-a, braţele ţi-ai revărsa-a-at !...

Bărbosul Ivan Bubeneţ, a cărui faţă arsă de pulbere, părea presărată cu mac, dădu drumul unui cîntec

ceilalţi îi ţinură isonul.

Vîntul răbufni, Volga tot da să se-apropie într-un răsuflet.

Vîslele scîrţîiră, pînzele peticite şi cele din rogojină se înălţară.

Ermak nu istovea să strige :

— Ţine firul apei !...

Iute luneca barcazul hatmanului urmat de plescăitul şlepurilor şi pontoanelor, al luntrilor şi bărcilor de tot felul.

4

Pluteau.

5

Fugea Volga-n licăr siniliu, scălda-n joacă grindurile de nisip, ocolea ostroavele şi ieşiturile, ducea cu sine maluri abrupte şi lunci înverzite...

Munţi desfăşuraţi
codri mari în grămădire.

Dormitau lîngă Volga, de strajă păcii fără linişte a Asiei, tîrgurile şi cetăţile ruseşti.

Dincolo de zidurile de bîrne trăia şi se hrănea cu lacrima şi sîngele neamului creştinesc voievodul şi slugile sale.

Trăiau acolo, în gospodării, streliţii cu familiile lor. Practicau meşteşuguri, duceau un mic negoţ, îndeplineau slujba pentru ţar şi tot felul de alte slujbe.

Trăiau întru mîntuirea sufletelor — în auzul cetăţilor — monahi, în schituri şi mînăstiri.

Trăiau tătari în mahalale, părăsindu-şi gospodăriile din primăvară pînă-n toamnă pentru a rătăci prin stepă.

Trăiau de azi pe mîine ţărani lipsiţi şi altă lume, venetică şi fără căpătîi.

Trăiau negustori de grîne, de peşte şi de tot felul.

La venirea primăverii negustorii suiau pe corăbii şi, sub pază de oameni năimiţi, pluteau în mari caravane spre Astrahan şi către mare — spre hoardele turkmenă şi kizîlbaşă.

Iernile, din hogeag în hogeag, din oraş în oraş şi din toate oraşele către Moscova îşi croiau drum carele cu mărfuri neguţătoreşti. Cărau ceară şi untură, fuioare de cînepă şi peşte sărat, marochin şi piei de vită, in sare şi de toate.

Trăiau.

Voievozii tăiau şi spînzurau, popii se rugau pentru toţi, iar mujicii munceau în numele tuturor.

Aşa trăiau cu toţii. fără a despica firul în patru, ba, iarna venind, oamenii de prin tîrguri se tot îndesau la bătăi cu pumnii şi cu bîtele, îşi fărîmau unii altora fălcile şi coastele — era sîngele cel tînăr care clocotea-n popor.

Dijma li se lua neguţătorilor după cum tîrguiau, vînau sau pescuiau. Cîrciumile şi birturile plăteau o dare în bani. Iar vasele care trăgeau la mal cu mărfuri, erau impuse cu bănuţul cheiului — taxa de acostare. Cu prilejul transportului, trecerii şi vămii, sigiliile însemnau plăţi pentru cîntărire, măsurare, prezentare sau plumbuire. Chiar aşezările pescăreşti plăteau statului bir pentru Volga.

Banii se rostogoleau din pumn în pumn, din pungă-n pungă, şi, din toate pungile către Moscova, către visteria ţarului.

Iar la Moscova, în chiar miezul lucrurilor, se afla ţarul Ivan.

În jurul Moscovei, ocupînd cele mai bune pămînturi, stăpîneau cei de-o lege cu ţarul — cnejii şi boierii cu cetele lor.

Cocoţat în turnul Kremlinului, ţarului îi plăcea a rămîne în însingurare : tare se vedea departe din acel loc.

Acolo, pe străvechile şleauri de stepă, în nori vîrtejiţi de pulbere, zboară ţipăt şi larmă, hoarda Crimeii pornită-n asalt pustiitor.

Dincolo, poporul s-a-mprăştiat de cerbicia voievodului, iar tîrgul său, al ţarului, rămase pustiu.

Iar şi mai departe, la aşezările de lîngă Volga, puterea satanei răscoală neamurile supuse ale nomazilor, care, călcînd jurămintę repetate, îşi înşeuează caii, fulgerînd din tăişuri scînteile revoltei.

Acolo, ţările învecinate, ascultînd de-o poruncă a diavolului, uneltesc împotriva Moscovei.

Acolo, urmaşii cnejilor de viţă veche, furişîndu-se hoţeşte prin unghere, urzesc, zvîrlă mrejele conspiraţiei ; ba tot ei, fugiţi în ţări străine, îşi revarsă furia, latră şi-şi ponegresc în fel şi chip stăpînitorul.

Acolo, tot felul de cazaci răsculaţi, cu credinţa frîntă, înhăitaţi cu adunături de alt neam, se năpustesc să jefuiască oraşele ruseşti...

Tare se mîhnea ţarul Ivan că nu era statornicită împărăţia sa şi se tot gîndea cum să mai înmulţească pămînturile ruseşti, cum să-nchege negoţ cît mai spornic cu felurite ţări, cum să propovăduiască pravoslavnica credinţă, întru slăvirea Rusiei peste toate limbile şi noroadele.

Pe-nălţimi creşteau tîrguri de strajă, posade şi mahalale, muruite cu bîrne şi-mprejmuite de şanţuri.

Rusia rătăcea prin codri şi mlaştini. O legănau vînturile, o ciuruiau ploile, o troieneau viscole rele.

Învelit în veşminte smerite, ţarul se ruga lăcrimînd. Tîrgurilor le trimetea bani şi acte de danie ; el însuşi se abătea pe la schituri, aziluri şi temniţe, hrănind cu mîinile sale schilozii leproşii şi nelegiuiţii ; ba, din porunca ţarului, slugile sale împărţeau pomeni, purtate în care, pe uliţele Moscovei.

Se-nverşunau zvoniri de jale

şi croncănituri de corbi...

Curînd însă, precum grăieşte cronicarul, *pornit a urî aşezările de pe pămîntul său,* ţarul şi opricinicii, călăriră pe

drumurile Rusiei şi cuprinşi de turbată furie dărîmau oraşele, ardeau satele, ucideau în bătăi ori înecau mulţime de oameni de rînd şi dregători nedoriţi. Astfel în vara leatului 1570 au fost trecute prin sabie Klinul, Tverul, Pskovul şi Novgorodul.

Scăldat în sînge, bîntuit de spaime şi tremur, pămîntul rusesc zăcea fără vlagă.

În palatul Kremlinului însă ardeau de sîrg lumînările, răsunau cîntecele de pahar, dansau fete despuiate. Ţarul se veselea, se veseleau şi cei din preajma-i, iar pe eşafoade bocăneau săcurile, tăind capete de oameni de rînd, dar şi de popi ori boieri.

Din Moscova se răspîndea asupra întregii ţări mînia şi milosîrdia ţarului.

Cînd ostoite, cînd din nou aprinse, războaiele durau necurmat, din an în an.

Moscova-şi trimetea în sunet de clopote polc după polc, oaste după oaste...

O părăseau, în cîntec voinicesc şi lacrimi bete, pedestraşi şi călăreţi...

— Rămîi cu bine, Moscovă !

Plîns şi vaer provodeau pînă departe pe cei plecaţi şi multă vreme moscoviţii de seamă îşi fluturau căciulile pe zidurile Kremlinului.

— Cu bine, fraţilor, Hristos să vă aibe-n pază !

Pîndind dinainte încă interzicerea negoţului strein şi socotind în minte cîştigurile ce-i aşteptau, negustorii se-ndreptau spre prăvăliile lor.

Iar ostaşii, trecînd de posturi şi mahalale, îşi tot întorceau capetele şi, bolmojind întru beţie vorbele de rugă de-a valma cu-njurăturile, îşi făceau cruce în faţa bisericilor.

Cete rătăcite de grosul oastei, se năpusteau asupra crîmlenilor, năvăleau din codrii Muromului peste cei din Kazan, iar dincolo de Smolensk se-nfruntau cu leşii şi lituanienii.

Cu icoanele-nălţate şi praporii fîlfîind în vînt, în fluier şi ocări cetele se aruncau în luptă şi, prăvălite de şuvoiul dimpotrivă al şrapnelelor şi lăncile cavalerilor, se-mprăştiau prin stepă, codri şi mlaştini, unde piereau şi-ngheţau de goliciune, de miasme, de foame.

Nu o dată ruşii au fost bătuţi, ori băteau ei.

Multe limbi, precum şuvoaiele, se vărsau în fluviul rusesc, împlinindu-i puterea şi apele.

Forfoteau năpastele peste Rusia.

Pîrjolul hoardelor nomade pustia ţara. Vînturi aducătoare de molimi, foametea şi cruzimile stăpînitorilor căutau a nimici poporul, dar poporul era tînăr şi de neînvins precum iarba.

Marele era oprimat de către mai mare, cei mari îi călăreau pe cei de mijloc, cei de mijloc îi jefuiau pe cei mici. Cei mici, cei din prostime, trăiau potrivit zicalei : „Ce-i pasă milogului că arde satul — traista-n băţ şi p-aci ţi-e drumul". Şi, cînd răbdarea ajungea la capăt, zdrenţăroşii se strîngeau în haite şi porneau încotro vedeau cu ochii, dobîndindu-şi hrana de pe urma tîlhăriilor, războaielor ori devenind edecari.

Sălbatic sta pămîntul
de sălbatic popor locuit
cîrmuit de sălbatici stăpîni.

Ţarul gîndea pentru toţi, cnejii şi ostaşii purtau războaie iar ţăranii arau ogoarele, coseau iarba şi îndeplineau tot felul de munci. Din vechime încă se razimă Rusia pe cocoaşa ţăranilor.

6

Vălurea pe Volga valul volgoval, apa spăla nisipurile galbene, clătind tufiş de tufiş. Vîntul resfira mesteceni, scoruşii. Vîntul înfoia dumbrăvile verzi.

Maluri pustii, codri zurlii.

Pe grinduri, în vadurile iuţi, fornăiau, se zbăteau înşeuaţi edecarii.

Hai, băieţi, nu vă sfiiţi
Forţa n-o precupeţiţi !...
Ha-ai, ciomagule, hopa !
Hai, că-i verde şi va merge !

Merge
merge...
Merge
merge...
Merge
merge...

Merge singur
Merge
merge...
Merge
merge...
Merge
merge...

De pe şlep — ţipă şeful :
— Toată ceata, dintr-o dată !
Începea să cînte unul :

Vasionka în ierburi sta
Şi la purceluş căta...

Iar ceilalţi, după el :

Hai, ciomagule, hopa !
Verde e şi singur merge !

Merge
va merge...
Merge
va merge...
Merge
va merge...

Merge singur.
A mers
a mers...
A mers
a mers...
A mers
a mers....

De pe şlep — un negustor :
— Hai băieţi, trageţi mai tare !
Cîrdul era mînat de „gîscan" :
— Nu te-aba-a-a-te !...
Iar din coada cetei, încheetorul :
— Ţine pasul !

Tu mătuşă Nastasie
Bine fă să-mi fie mie...
Ha-ai, ciomagule, hopa !
Hai, că-i verde şi-o să meargă !

Merge
merge...
Merge
merge...
Merge
merge...

Merge singur
Mergi
dă-i drumul,
Nu vrei —
ba mergi
A mers
a mers....

Cîntau ca să se-ndemne, din zori şi pînă-n seară.
În josul fluviului edecarii dau a se tocmi :
— Pîinea nu-i pusă la socoteală... Tu, conaşule, să ne dai cîte două fierturi în fiecare zi.
— Nu mă-mpotrivesc.
— Ba, pe deasupra, gîndeşti ori nu, dar fără rachiu n-om răbda frigul şi ceaţa.
— Bine, fraţilor. Veţi trăi pe seama mea ca la mama-acasă. Dar să ne-nţelegem : să vă ţineţi firea, şi fără scandal.
— Să ne dai în fiecare zi cîte-un pahar la plecare şi-un altul la acostare, iar de marile sărbători şi-n nopţile geroase înc-un pahar, aşa, întru sănătatea noastră.
— N-am nimic împotrivă : vă dau o vadră pe zi — dacă vrei, o bei, dacă nu, o verşi, ori o torni pe tine.

— Dă-ne de drum o pereche de nădragi şi o cămaşă, şi două perechi de încălţări pe săptămînă şi pentru toată munca noastră cîte şapte ruble de cap.

— Nu-i prea gras ?

— D-apăi cum să fie !

— Cîte şapte ruble ?... Atîţia bănişori nici c-am visat să am. Dacă din trei mai scadeţi o rublă, merge.

— Teme-te de Dumnezeu, Frol Kuzmici, ia gîndeşte-te, unde-i Astrahan, unde-i Iaroslave !

— E drum lung.

— Oho ! Lung de tot ! Tot tragi şi iar tragi... Tare-s încărcate corăbiile tale. Numai sudoare şi lacrimi...

— Uşu-rel, şi-om ajunge !

— E uşor de zis !

— O s-ajungem, cînd — mînaţi de vînt bun, cînd — altminteri.

— Ştim asta. Dac-ai pornit înseamnă c-ai s-ajungi... Noi te vom cinsti, Frol Kuzmici, dar nici domnia ta să nu te zgîrceşti la o copeică.

— N-aveţi decît să vă văicăriţi cît vreţi, nu veţi scoate de la mine nici o para chioară.

— Bine, atunci cîte şase ruble şi jumate.

— Cîte trei ruble de rît, şi aşa, de băut, fiecăruia cîte-un pitac de aramă.

— Cîte şase ruble.

— Trei.

— Cinci jumate.

— Trei.

— Cinci ruble.

— Trei.

— Nici măcar patru nu ne dai ?

— Nu vă dau.

Edecarii schimbau priviri între ei, şuşoteau, iar „gîscanul", dînd cu căciula de pămînt, rostea mîhnit :

— Eh, ce-am avut şi ce-am pierdut ! Dacă-i de plutit, apoi să plutim ! Bine, coane, bate palma.

Negustorul le făcea cinste iar ceata îşi bea libertatea toată. Beau ziua, beau noaptea, urlau cu false voci cîntece porcoase. În zori, gîscanul zbiera :

— Înhămarea !

Li se aducea de pe şlep un butoiaş de spirt aproape denaturat şi edecarii, chercheliţi, îşi puneau hamurile.

— Ţine !

— Gata.

— Drumul !

— Deodată, eh. da !...

E greu doar primul pas, pe urmă i-au dat drumul clătinîndu-se, au pornit lăsînd pe nisipul umed pecetea împletită a încălţărilor. Cîte un val poznaş mai ştergea din urma lăsată de edecari.

Îi ciuruiau ploile, îi usca vîntul.

Cînd apa se-ntinde a-oglindă, mergeau uşor, cam cîte patruzeci de verste într-o etapă, dar dacă dădeau de bancuri de nisip sau de vîltori, unde apa clocotea ca-ntr-un cazan, se clătinau trăgînd vasele de pe pietre sau de pe nisip.

Un pitac vom înhăţa
Şi-un coltuc vom cumpăra

Ha-ai, ciomagule, hopa !
Verde e, singur porni-va...

Hopa
iară...
Hopa
încă...
înc-o dată
ho-opa !...

Merge-suie !
Ho
ho...
Ho
ho...
Ho
ho-opa !...

Se mai întîmpla şi aşa.

În toiul nopţii ţipau de pe ţărm :

— Pe şle-e-e-e-ep !...

Straja răspundea într-un tîrziu :

— Ce tot urlaţi ?
— Îl vrem pe dînsul.
— Doarme.
— Atunci pe Safron Markelîci.
— Doarme.
— Trezeşte-l.
— La ce ?
— Trezeşte-l şi gata !

Se putea auzi cum straja lipăia desculţă către cabină. La bord se ivea bătrînul vechil, căsca dulce-n bezna de nepătruns şi striga :

— Cine eşti ? Ce vrei ?
— Safron Markelîci, fă-ţi milă şi pomană şi porunceşte să ni se-aducă nişte rachiu... Am înţţţepenit de frig !
— Nu m-am aprovizionat, nu mi-o luaţi în nume de rău.
— Atunci măcar cîte un căuş de bere, să ne-ncălzim.
— N-am făcut bere, nu vă supăraţi.

Edecarii îşi scoteau căciulile.

— Milostiveşte-te.
— Am îngggheţat !...
— Trimite-ne măcar un butoiaş de cvas asprit.
— Nici de cvas n-am pus, nu vă mîniaţi.
— Ce facem atunci, pierim ?
— De ce ? Luaţi nişte apşoară de sub luntrişoară, fierbeţi-o şi gata încălzirea.
— Eh, a tocmit lupul capra.....

După ce le asculta înjurăturile, toate cam fără frica lui Dumnezeu, Safron Markelîci scuipa, se pişa direct în apă şi, smucindu-se, intra înapoi în cabină.

— Vezi, al naibii. S-a ghiftuit împreună cu stăpînul, iar de noi nici că-i pasă, ne ţine pe plevuşcă. Edecarii se-nfăşurau în zdrenţe şi rogojini, chirciţi pe nisipul rece, îşi blestemau zilele...

Nici nu mijeau bine zorile că gîscanul începea :

— Înhămarea !

Legănată-ntr-o mînie
S-a dus a noastră tărie.
Ciomăgaşule, hopa !
Verde e, singur porni-va...

Uite-l
merge...
Uite-l
merge...
Uite-l
merge...

Merge singur
Hopa
iară...
Hopa
încă...
Trage
încă...
înc-odată
ho-opa !...

Sărată mai eşti, lacrimă de edecar !

Cînd ajungeau la locul cuvenit, carnea de pe umeri era zdrelită pînă la os, banii luaţi şi mîncaţi, încălţările ferfeniţite, cămăşile mîncate de păduchi.

Îşi legau plute şi-o porneau iar în jos.

Pe Volga, pe Kama, pe Oka
pe Don, Nipru şi Volhov
mergeau edecarii, înotînd în noroiul din mlaştini, cufundîndu-se în nisip, tremurînd de frig, înăbuşindu-se de arşiţă. De-a lungul tuturor fluviilor ruseşti, precum un sforăit prea greu, răsuna cîntecul şi pîrîiau coastele edecarilor...

7

Cum mai zbura Volga, întinsă neted ca de sărbătoare.

Pe firul apei se jucau în soare iuţi ochiuri-curcubee. În apa liniştită cîte-o adiere aşternea valuri pletoase, fugărea ghiborţii. În vaduri ţîşneau herghelii de avat gonind după peştişori mărunţi. Ici-colo, ca nişte piei roşcate de taur, zăceau presărate bancurile de nisip.

Lîngă Volga-i un oraş
în oraş e zi de tîrg.

Blănăriile cu piei răstignite, tejghelele cu postav şi pînzeturi, chioşcurile negustorilor şi meşteşugarilor veniţi din alte părţi cu mărfuri de tot soiul.

Pe scîndurile late ale băncilor se lăfăiau grămezi de colaci, covrigi şi piroşte.

Dinspre prăvăliile de peşte venea duhoare cumplită, orăşenii de vază se ţineau de nas şi scuipau trecînd pe-acolo.

Clopoteau în biserici clopote şi campanile, chef aspru cuprinsese mulţimea.

Şirul curelarilor, şirul dogarilor, şirul olarilor, şirul tejghelelor cu blinele. Mulţimea-n sărbătoare nu-şi află odihnă.

Butoaie cu cvas, cu ciorbă de carne de vită şi fierturi din poame. Cît de sus se-nălţau leagănele cu fete şi băieţi hohotind de rîs !

O babă ghicea-n bobi, două fete prietene îi sorbeau cuvintele şi de spaimă uitaseră să mai răsufle.

Copiii suflau pe diferite tonuri în fluiere de lut, cu un brici ruginit, un bărbier lua sînge unui streliţ.

Forfota negustorilor, ţipetele celor răguşiţi de peste zi, care-şi pofteau clienţii. O babă gîngavă vindea ierburi de deochi.

Roiau cîrduri întregi de fete gătite de sărbătoare, rozînd roşcove dulci ori ronţăind la nuci. Orbii erau duşi de călăuze.

Alături cu tîrgul, într-o poiană, fumegau gropile vînzătorilor de catran şi smoală. În fierăriile negre de funingine fornăiau foalele, răsunau ciocanele.

Se tîrau ologii şi cerşetorii, zicînd cîntece iuţi ori cîntece de jale. La gard, sforăia un beţiv căzut sub brusturi.

Un diac, mînjit pînă la urechi cu cerneală din piatră-vînătă, înveşmîntat în lung caftan rupt de cîini la poale, şi cu o tichie ţuguiată în cap, se lega a tocmi pentru trei ruble, oricui ar avea nevoie, o jalbă, un denunţ sau o pîră.

Edecarii făcură roată în jurul unei fete care cam căsca gura. Un golan ciufulit o prinse de sînii tari ca piatra şi strigă :

— Fraţilor, am prins o vrăjitoare !

— Ia laba, irode !

— Vrăjitoare !

— Ce te-a apucat, tîlharule ? Pleacă de aici ! se zbătea fata. Sînt fiica blănarului Baluhin.

— Nu mă duce, ilic dulce ! Ai uitat că ne-am văzut în noaptea de Bobotează pe muntele Vakula ?

— Dă-mi drumul, balaure !

— Vrăjitoare !

Edecarii izbucniră în hohote :

— Ia, uită-te, dacă n-are coadă ?

Golanul pipăi frumoasa ridicîndu-i fustele peste cap și, după ce-o plesni peste dosul rumen, strigă :

— E botezată !

Dădură drumul fetei care plîngea de mama focului, iar ei intrară-ntr-o cîrciumă icnind și glumind.

Rătăceau sub paza streliților ocnași ferecați, cerînd de pomană, cîntînd tînguitor, în zornăitul lanțurilor, psalmi și litanii.

De vii putrezim
În temniți de zid.
Ne gîtuie bezne
Și ne ucid.
Nu știm de-i chindie
Ori de-i răsărit
Milă vă fie
De cel oropsit.

Li se arunca ocnașilor ba cîte-o piroșcă mușcată, ba cîte-un cotor de măr, de toate.

Călugări taciturni veniți din depărtatele schituri de dincolo de Volga, se strecurau prin mulțime schimbînd mărfuri pe icoane și cărți manuscrise.

În umbra împrejmuirii de piatră a bisericii se odihneau așezați pe traiste oameni fără căpătîi albiți de praf. Într-un ceaun atîrnat de pirostrii clocotea în spume murdare un fel de kașă subțiată. Un flăcău cam stîngaci, gol pînă la brîu, „prăjea" deasupra focului păduchii de pe propria-i cămașe.

— Piei, spurcatule, nu-i mai scutura-n mîncare, tot încerca să-l izgonească un bătrînel ce se-nvîrtea în jurul ceaunului.

— O să fie mai gustoasă, mai cu carne ! rîse flăcăul.

Bătrînul îl plesni cu telul fierbinte pe spinarea goală. Flăcăul sări într-un urlet, desprinse cu unghiile kașa ce i se lipise de spinare și o mîncă.

— Mă, linge-blide ! îl certă bătrînul.

Alături își potrivea încălțările un țărănaș chinuit, cu o mutră de țap și ochii copleșiți de tristețe.

— De pe unde te-ai rătăcit aici, moșulică ? întrebă el.

— Din Kaluga, iubitule.

— Da-da, îmi dau seama, ai o vorbă domoală și sfioasă, rusească... Ooamenii de pe-aici, aibă-i Domnul în pază, sînt scandalagii, iar cînd vorbesc parcă urlă.

— Sîntem pe drum încă din ziua de Blagoveștenie, ne-am jigărit.

— Încotro ?

— Apăi unde vedem cu ochii.

— E de trai prin părțile Kalugăi ?

— Nu mă-ntreba, bunule.

— Greu ?

— O-o-o, ferească Domnul !

— Foamete ?

— Încă ce foamete ! O oca de secară — cinșpe altîni, una de ovăz, zece altîni... Care-au avut familii, și-au făcut cruce și au trecut în Lituania.

— Rău.

— Dar mata unde statorniceşti ?

— Eu, tătucule, sînt din Kostroma.

— Și-ncotrova ?

— În jos, cu edecarii.

— Cum e pe la voi ?

— Foame și molimi, tare suferă lumea !

— Oh ! oh !...

Țăranul presără colb peste bubele-i împuroiate.

— Mi-am cam distrus picioarele, tare le e rău picioruşelor mele.

Țăranul își așternu zăbunul zdrențuit, se-ntinse fericit și-ncepu a povesti pe-ndelete :

— Am fost năpădiți în vara trecută de-un vierme alb, încă nemaivăzut : neted, avea un căpșor flocos, semăna cu o larvă de țînțar. Și erau atît de mulți că nimic nu i-a putut opri : nici apele, nici focul. Ne-a mîncat viermele cîmpul, iarba de pe pășuni, mușchiul din mlaștini, frunzele de pe copaci și acele brazilor... Spaima i-a cuprins și pe tineri, și pe bătrîni. Am înălțat icoanele, am deschis mormintele celor drepți, ne-am apucat să ridicăm biserici... Păcatele noastre grele l-au făcut pe Domnul să-și întoarcă fața de la noi. Pămîntul se-nnegri, copacii se us-

cară, tîrîtoarele şi celelalte fiare pieriră, paserile zburară în altă parte... Toamna o mai scoaserăm cumva la capăt. Cine avea, mînca frunză de scoruş şi de tei, scoarţă de copac şi oase de peşte, pisate. Veni iarna aducînd moartea cu sine. Mîncau pisici, cîini şi lut. Scoţîndu-şi crucile de la gît oamenii îi mîncau pe oameni. Mulţi mureau, de foame şi ger, de-a dreptul pe uliţi şi n-avea cine să-ngroape morţii.

— Grozăvie ! îşi făcu cruce bătrînul şi, luînd ceaunul de pe foc, îl chemă pe flăcăul ce se zgîia la forfota bîlciului : Epişka, se răceşte kaşa.

— O să se răcească-n burtă, înainte de cea de mîine, răspunse Epişka, apropiindu-se şi dezlegînd de la brîu o imensă lingură roasă.

— Vino lîngă noi, să gustăm împreună cît e fierbinte, îl pofti bătrînul pe cel din Kostroma.

— Hristos să te mîntuie !

Ţăranul se aşeză, scoase din traistă un coltuc de secară împietrit, îl sără tare şi oftă :

— Tot rătăcim, tot mergem şi nu mai dăm de marginile pămîntului rusesc, dar omului mărunt nu-i e de trai nicăieri şi nicicum. Pîinea-i multă, dar n-avem ce mesteca ! Tare-s ciudate faptele tale Doamne !

Şi toţi trei îşi plecară capetele asupra ceaunului.

Tîrgul gemea

tîrgul tuna.

În fluierături şi larmă foia prin tot bîlciul ceata zgomotoasă de măscărici, bufoni, păcălici şi comici. Bărbi din scoarţă de tei, măşti vopsite, scufii ţuguiate împletite din paie, comănacuri înalte asemenea celor boiereşti. Cobzarii zdrăngăneau din cobze, trîmbiţaşii suflau în trîmbiţi, iar fluieraşii dojeneau lumea din fluiere de tei şi trestii. Unii urlau din alămuri, alţii băteau în darabane şi tamburine, alţii făceau tumbe pentru a distra lumea. Iar în faţă de tot, îmbrăcat într-o podiovcă fluturată, sprinten şi îndemînatic, bătea pasul cîntîndu-şi din gură, dansatorul Slavka Iareţ.

Mulţimea dădea năvală.

— Mamă, ce mutră !

— Iată o mutră, da. E mutra mutrelor.

— Ho-ho-ho ! Ho-ho-ho !...

— Ia te uită, Sisoe, p-ăla l-au apucat toţi dracii.

— Măiculiţă, Doamne.

— Nemaipomenit !
— Băieţi sprinteni.
— Prinde-l, mă !
— Ha-ha-ha !
— Minunăţie, măi frate...

Pălmi bătătorite scormoneau pe sub obiele, scoteau de-acolo pitaci de aramă înnegriţi şi le aruncau în tamburina pe care o purta roată, înclinîndu-se, un urs dresat.

Ceata se opri în faţa unei pescării şi cîntă în cor :

Dînsului neguţătorului Iadrei
Slavă !
Neamurilor sale iarăşi
Slavă !

Negustorul de peşte Iadrei le aduse jucătorilor un şalău împuţit.

— La joc sînteţi iuţi, la treabă nimeni nu vă vede.

— Ia uite cum o-ntoarce ! Iareţ zvîrli peştele peste capul negustorului, în prăvălie. Heleşte-l singur, zgîrie-brînză !

Giumbuşlucarii prinseră a cînta cîntece neruşinate ocărînd pe oricine le ieşea în cale — fete şi femei fugiră care-ncotro din prăvălii şi din tot şirul de pescării. Un băieţandru zeflemist, strîmb la trup şi la gură, izbuti să dea foc bărbii lui Iadrei, după care întreaga ceată porni mai departe, cîntînd.

Pantelei Ciupeatîi, fecior de boier, se plimba prin tîrg călare pe-un cal bine hrănit şi se distra aruncînd în toate părţile bani de argint şi de aramă, bătuţi în Polonia. Se spunea că adusese din război două care de asemenea monezi.

Mulţimea se arunca asupra banilor, păruindu-se-n lege, urlînd, strivindu-se şi schilodindu-se unii pe alţii.

Ciupeatîi nu mai putea de rîs, obrajii îi erau uzi de lacrimi.

Pe podiu, călăul biciuia un ţăran.

Încremenită, mulţimea se adunase-n jur. Unii oftau şi-şi făceau cruce de spaimă, alţii aruncau bani pe eşafod pentru a îmbuna călăul.

Zgîriind carnea biciul cădea în plesnet pe spinarea costelivă, muşchii topiţi tresăreau ca la un cal bătut.

Gemetele ţăranului încetară cu încetul.

— Pentru ce-i ?

— Pentru peşte... Ia mai taci, mătuşe !

— Îl omoară.
— Vampirii !
O muiere începu să bocească
mulţimea vui şi se puse-n mişcare, dîndu-se mai aproape de podiu.
— Opreşte ! urlă vocea ameninţătoare a gîscanului edecar Mamîka, care cam trăsese la măsea. Statura lui voinicească se înălţa deasupra tuturor, trei rînduri de bucle i se răsuceau pe capul gol, iar barba ca de castor era plină de ciulini şi paie. Opreşte, ucigaşule !
Poporul se clătină, cuprins de-un freamăt :
— Acuşi îl ucide.
— I-a smuls toată pielea.
— Vai nouă, pravoslavnicilor !
— Pe toţi ne vor...
Căpetenia streliţilor îi strigă edecarului :
— Hei, tu ăla cu barbă, nu mai aţîţa poporul !
— Aşa sînt eu...
— Văd eu cum eşti... Ori poate ţi-a venit şi ţie pofta de dibă ?
Mamîka mormăi ceva de neînţeles, îl dădu la o parte pe streliţ şi se căţără pe podiu.
Călăul păşi către el jucînd biciul în mînă.
— Unde te bagi, rît nespălat ?
— Nu mă ocărî, nu m-ai hrănit tu.
— Cară-te !
— N-oi fi tare, dar de tine nu mă tem.
— Gura ! călăul ridică biciul.
— Poftim, loveşte.
— Ţine !
Biciul şuieră
mai şuieră o dată
şi din nou...
Mamîka stătea încremenit. Tăiată-n fîşii, cămaşa de cînepă lunecă de pe umerii lui laţi, un zîmbet de om beat îi rătăcea pe chipul uluit. Dar iată că fornăi a mînie, ochii lui mici scînteiară şi, întorcîndu-se dintr-o dată spre călău, rosti surd :
— Ajunge !

— Nu bea ! orbit de furie călăul îl biciuia pe edecar peste gură, peste ochi, pe unde nimerea...

Mamîka făcu un pas înainte, îşi prinse călăul de-o mînă, îi frînse mîna din cot şi strigă :

— Loviţi-i pe dieci !

Se auziră voci :

— Loveşte !

— Loviţi, ucideţi !

— Nici cu sabie, nici cu pistol — cu ciomagul lui Hristos !

Mamîka îl apucă pe călău de picioare şi, luînd distanţă, îi pocni capul de stîlp.

— Dă-n el !

— Pe ei, băieţi !

Sub apăsarea atîtor umeri, podiul trosni şi se prăbuşi.

Mulţimea urlă şi-l duse cu ea.

Mulţimea îi zdrobi pe streliţi şi se pregăti să distrugă tîrgul.

Din prăvălii începură să zboare, desfăşurîndu-se-n aer, blănuri scumpe, suluri de postav, legături de peşti uscaţi, şiraguri de ciuperci.

Ca la poruncă, cetele se năpustiră asupra cîrciumilor, rostogolind de-acolo butoaie cu rachiu verde, le smulseră fundul şi, pe loc începură să bea vinarsul din căciuli ori din căuşul palmelor.

Ocnaşii zdrobeau cătuşele de lemn cu pietre.

Cînd ici, cînd colo mai lua foc cîte-o casă.

Peste oraş răsună bubuitul tunului de alarmă, ecoul surd porni să rătăcească printre munţi şi se pierdu în depărtare.

Streliţii se adunară călări în curtea voievodului desfăşînd de pe trăgacele puştilor cîrpe unsuroase.

— La Volga !

— Spre luntri !

În urma lui Mamîka alergau edecarii, ocnaşii, oamenii de cîrciumă, cei fără căpătîi şi chefliii hoinari.

8

Pluteau, hrănindu-se din pescuit şi îndrăzneală.

9

10

Vuieşte şi străluce Volga, beată de vînt.

Zboară Volga, întinzînd aripile-i de spumă... Valurile leagănă în plesnet malul, freamătă şi clocotesc tufişurile şi oh! cum mai oftează codrii sinilii.

Vîntul umfla pînzele

întinderile cereau cîntece.

Înnopta-vei Duniuşka
Şi-ai să dormi, iubita mea.
La mine vei înnopta
Şi-un dar, draga mea, ţi-oi da...

La mine vei înnopta
Şi-un dar, draga mea, ţi-oi da
Ţie îţi voi da cercei
Din argint făcuţi...

Ţie îţi voi da cercei
Din argint făcuţi,
Şi din aur, o pereche,
Cu stropi clătinaţi...

Da, din aur o pereche
Cu stropi clătinaţi...
La război am să mă duc
Peruzele să-ţi aduc...

Ee-eh, cum am să mă duc
Peruzele să-ţi aduc...

Iar Duniașa zicea : da,
Cînd Ivan o ispitea

Da, Duniașa zicea da
Cînd Ivan o ispitea,
Ah, Duniașa s-a culcat
Noaptea, la Ivan în pat...

Ah, Duniașa s-a culcat
Noaptea, la Ivan în pat.
Să doarmă nici c-a putut,
Multe ins-a mai văzut...

Volga alerga-ntre chingile abrupte ale malurilor. Valurile se rostogoleau în cîrduri strînse ivind în joacă zulufi înspumați. Ude rădăcini spînzurau în apă, precum bărbile bogatîrilor crescuți din pămînt. Peste Volga, bătuți de vifore și furtuni, se plecau neclintiți stejari lați în spate, asemenea țăranilor în veșminte de sărbătoare.

Grele luntri alergau pieziș.

— Gropi, arătă Martian într-o parte, vîrtejuri și vîltori, de parc-ar fi cuiburi de diavoli.

— Ia te uită !

— Chiar așa... Au plutit pîn' aici hatmanii noștrii de pe Volga de jos — Trișka Pomelo și Feodor Molcian și, mînați de diavol, s-au luat la harță și s-au înecat amîndoi. Pînă-n ziua de azi se-aude noaptea geamăt de sub buștenii înămoliți.

— Odihnească-n pace ! își făcu cruce Ivan Bubeneț.

Pluteau.

— Uite și munții Sokolinîe... Dincolo de ei curge rîul Usa și rîulețul Usolka. În Usolka aia sînt și izvoare sărate.

Din vîrf de munte, cobora tot cotind, ca un șuvoi, o cărare de piatră.

— Poteca Fecioarei.

— De ce s-o fi chemînd așa ? întrebară într-un glas doi prieteni, Poluhan și Serioja Laptev.

Martian vărsă într-o lulea, făcută din corn de bou, un pic de tutun amestecat cu cenușă de ulm și rosti :

„...O zi pe alta fugărește, precum iarba-n plaiuri crește. Anii după ani se scurg, precum valurile curg...

Bătrînii cei mai bătrîni povesteau cum că-n vremile de demult uite-acolo în păpurişul acela ars trăia pescarul Dorofeika, împreună cu fata lui, Zabavuşka.

Dorofeika peşte prindea, fata îşi hrănea. Zabava prepara bere, spăla rufe cu plăcere, şi mereu pe mal şedea, şi la apă tot privea, mersul apei asculta, pe cazacul-edecar Ignaşka, pe el îl aştepta.

Şi creştea ea, fata, atît de harnică şi cîntătoare, că şoimul cobora din înalt s-o asculte, iar nisetrii suiau din fundul apei s-o vadă cît e de frumoasă.

Dar dincolo de munţi într-un cort cu ciucur de aur, trăia un tătar puternic, Ciarciahan. Bogat era şi vestit, iute în atac, nu-şi cruţa nici caii, cînd călărea, nici soarta nu se da-napoi a o-ncerca, dar iată, cum s-au înnodat lucrurile că i s-a-nfundat şi lui.

Încălecă Ciarciahan iapa Capu-Sus, şi-l scoase aceasta pe malul Volgăi. O zări tătarul pe Zabava şi spuse : Ah ! Ba chiar şi diavolii din munţii Sokolinîe rostiră-n cor : Ah ! ca să-l aţîţe. Barba lui cănită începu dintr-odată, de prea mare bucurie, a se-ncîrlionţa... Biciui iapa şi se-ntoarse vijelios la cortul lui cîntînd un cîntec basurman.

În zori veni din nou :

— Frumoaso, dă-mi să beau :

Fata-i răspunde :

— Lăpăie, Volga-i largă, n-am să-ţi dau căuşul să-l spurci.

I-a răspuns şi-a şi plecat.

Privi Ciarciahan în urma ei şi-i strigă :

— Vin' frumoaso cu mine ! Ai să bei kumîs, ai să mănînci tăiţei şi musaca, şi-ai să mă săruţi...

— Pfui !

— Vei trăi cu mine numai zile bune şi fericite. Am un cort mare, cu pompoane de aur...

— Pfui !

— Îţi voi dărui cizmuliţe din piele de capră de Kazan — cu vîrful ferecat cu potcoave de argint...

— Pfui !

— Îţi voi dărui un brîu de Buhara cu ciucuri ca un şuvoi...

— Pfui !

Fata-l privi cu ochii ei albaştri—cenuşii, ba chiar scuipă-n urmă-i.

Se porni Ciarciahan să-şi biciuiască iapa Capu-Sus gonind-o pînă ce i se răscoliră nările, iar coama i se ridică măciucă.

Nu-i mai e somn tătarului, nici că se mai culcă.

N-apucă să se crape de ziuă că-l şi vezi înapoi, pe malul Volgăi.

— Te-am văzut în vis, îi spune el, dar se simte ca o coajă de mesteacăn pusă pe foc. Te-am văzut în vis şi am fost cuprins de veselie, m-am trezit şi am izbucnit în plîns...

— Pfui !

— Voi încărca o caravană cu mărfuri, şi vom călători amîndoi dintr-o ţară în alta. Vei fi acolo, unde voi fi şi eu. Iar eu voi fi acolo unde vei fi şi tu. Ne vor alinta adierile tuturor stepelor, bea-vom apă din toate fîntînile. Soarele ne va călăuzi peste munţi şi pustiuri, stelele ne vor arăta calea. La popas, îmi vei şterge cu mîneca udă subsuorile şi pîntecul, mă vei descălţa, vei fuma o narghilea şi te vei culca alături de mine...

— Pfui !

— Dacă vei fi cu mine, nimic nu mă va mai putea înfrînge, aşa precum nici izvorul ţîşnit de sub pietre nu poate distruge muntele. Vei bea din aceeaşi cupă cu mine, vei muşca din aceeaşi bucată, ne vom amesteca suflările. Bogăţiile mele vor fi ale tale. Voi sparge-n două cel din urmă bob de grîu şi-l voi împărţi cu tine...

Zabava îşi aduse aminte de edecarul ei, de Ignaşka, şi inima-i tresăltă :

— Oh — mai urîtă decît urîtul mi-e mie cinstirea tătărască ! Piei din faţa mea, proclete, nu mă ispiti ! Mi-e drag sălaşul meu rusesc. Nu mă voi duce, nu voi pleca nicăeri de aici, de lîngă Volga.

Se-ntărîtă Ciarciahan :

— Îmi voi scula popoarele, şi le voi porunci să sape Volgăi albie nouă, şi o voi duce, precum o cămilă, de căpăstru, după mine, în nisipurile Mongoliei. Oriunde ne-am duce Volga se va rostogoli sclipind la picioarele noastre...

Cum numai n-a încercat s-o ispitească, dar fata nu s-a dat bătută.

— Plecă — posomorît ca norul norilor.

La puţină vreme după, năvăliră asupra taberei de pescari tătarii. Pescarului Dorofeika îi atîrnară o piatră de gît şi fu înbrîncit în vîltoare pentru a prinde raci pe fund. Pe Zabava o luară cu ei.

— Supune-te ! îi zise Ciarciahan. Supune-te, fată, puterii şi gloriei mele.

Fata rămase surdă şi rosti :

— Ruşine şi păcat ar fi, socot, să iubesc un necredincios.

Şi a început să se roage a i se da drumul.

Mult se mai gîndi Ciarciahan şi iată ce-i veni în minte.

Îţi voi reda libertatea, dacă vei face ce-ţi voi porunci.

— Vorbeşte.

— Vezi lacul de colo ? Varsă-l cu căldările în Volga şi-ţi voi da drumul.

Zabava se-nvoi.

Zi de zi se duce, precum lumea muge. Anul : uite-l, nu e, precum vîntul vuie...

Edecarul Ignaşka se dedase haimanalîcului, ori poate arcanul vreunui asiat l-a dus în ţinutul îndepărtat.

Zabava bătători peste munte o potecă la adîncimea unui stat de om. Paserile îi ciuguleau lacrimile, vîntul îi spulbera jalea. Pînă cără apa din lac se făcu bătrînă.

În acele vremi Ciarciahan rătăcea cu hoarda sa prin preajma apelor Irghizului. I s-a spus, dar nu crezu. Veni, şi minunîndu-se coborî în matca năpădită de ierburi a lacului secat.

Şi-atunci, cine vrea să creadă, bine, cine nu, nu — toate lacrimile plînse de fată se-nvîltorară, iar şeful tătar se-necă în ele..."

Înălţîndu-şi capetele, cazacii priveau la Poteca Fecioarei.

Dinspre luntrea de pază, ce naviga mult în faţă, zvîcni un fluierat puternic, iar şeful vîslaşilor urlă :

— Ceată-ă !...

Cei din luntri se agitară.

— Haleală...

— Pradă...

Ermak :

— Strîngeţi pînzele !

Pînzele căzură.

— La vîsle !

La vîsle se aşezară schimburi proaspete de vîslaşi.

Luntrile se pitiră în smîrcurile de la mal.

Din sus, ivită de după un cap, cobora pe firul apei o mare corabie cu pînze. Laturile ei, vîrtos smolite, lucea în soare. La cîrmă se aflau doi inşi în cămăşi colorate.

— Armele pe punte... Pregătiţi ghioagele... Alegeţi săcurile... poruncea Ermak cu jumătate glas. Cînd sosi clipa, îşi flutură căciula : Înain-te-e !...

Vîslele plescăiră
ochii fulgerară
luntrile se avîntară în luptă.

— Rrru-pe-o !

— Mai tare !

— Aşaaa !

— U-u-uh...

— Mai tare, băieţi !

Pe corabie, un mic clopot de fontă dădu alarma.

Pe punte se-mbulziră slugile în sumane din pînză groasă şi streliţii năimiţi pentru pază, îmbrăcaţi în caftane albastre, decolorate la soare. Unii purtau săcuri, alţii aveau pistoale ba chiar şi puşti.

Barcazul hatmanului spinteca apa cu iuţeală.

De pe puntea corăbiei fulgeră şi bubui tunul...

Peste cazaci căzu ploaie de stropi şi alice.

— Măi, slugoi, înapoi ! îi strigă Ermak tunarului. Altminteri, *iakar mar,* te vîr primul cu scăfîrlia ta cea proastă-n gura tunului şi trag în plin. Să zboare cu tunet mare sufletul tău blestemat drept în iad.

— Păzea, spurcatule ! răspunse tunarul, cu o lovitură de tun.

Şrapnelul atinse şi clătină barcazul, acesta se plecă pe o parte.

— Ţineţi tare !

Vîslaşii vîsleau din toate puterile.

Cămăşile, ude leoarcă, se lipeau de spinările înclăbucite. Fierbinţi, gîtlejurile erau larg deschise.

— Acum, aşaa !

Ostaşka Lavrentiev apucă un ciubăr de piele şi-ncepu să-i stropească pe vîslaşi.

Corabia lucea şi bubuia din gura tunurilor.

În luntrile din faţă răniţii şi-ncepură să geamă.

Trăgeau şi cazacii.

Se-apropiau.

În sfîrşit Kuziomka Zlîcioi ţinti corabia şi-nfipse-n ea un cîrlig legat cu frînghie.

Înc-o opintire

şi barcazul atamanului atinge corabia.

Ţipăt, icnet şi abordajul începu. Unii se căţărau pe cîrmă, alţii pe umerii tovarăşilor.

Corabia se răsuci, pînzele fluturară în vînt.

Se-apropiară celelalte luntri.

— Loveşte !

— Praf şi pulbere !

— Rupe, zgîrmă !

— Smulge !

În cămaşă lungă de in, negustorul Lucinnikov, se zvîrcolea în capul gol printre ceilalţi, tot încercînd a sui o icoană.

— Salvaţi-ne, sfinţi părinţi !... Nu vă lăsaţi, fraţilor ! Ţineţi-vă tari !...

Se căţărau, se-njurau.

Esaulul Evsiuga se prăvăli în apă cu capul zdrobit.

Laba lui Berseni, retezată de săcure rămase pe puntea corăbiei, el însuşi prăvălindu-se în urma esaulului.

Bubeneţ gemea, apăsîndu-şi pieptul rănit de glonţ.

O luntre se răsturnă.

Turbaţi de furie cazacii răzbiră pe puntea corăbiei şi începu lupta corp la corp.

Ia-ţi vînt

loveşte

înjură

vaietă-te.

Corabia fu cucerită şi prădată, apărătorii ei masacraţi... Corabia lunecă încetinel pe apă, rotindu-se într-o perdea de flăcări şi-n nori de fum negru. De catargul înalt atîrna legănîndu-se negustorul spînzurat. Deasupra lui se-nvîrtea scîrţîind voios o morişcă de tablă.

11

Fugea de-a dura Volga — străvechiul drum de negoţ, ispită cetelor înfometate, revărsare de cîntec sălbatic.

Golaşe stînci, spălate de valuri, spînzurau deasupra apelor repezi, ca nişte gînduri negîndite.

La praguri apa se-nvîrteja ca-ntr-un cazan... Apa rupea, apa ducea cu ea.

Păduri temute, maluri mute.

Ermak păşi în barcă, barca se clătină şi se-nfipse-n nisip. Esaulul Ostaşka se-mpinse de ţărm şi potrivi vîslele.

Plutiră toată noaptea, precum se şi cuvenea, în tăcere.

Luna presăra pe-ntreaga lărgime a fluviului licăr uleios, tăcere vie se-nstăpînea peste Volga : fără veste sare-n plesnet cîte-un peşte, răzbate lătratul vulpii, oftează bufniţa prin mlaştini.

Fluviul răsufla liniştit, ţîrîia cîte un greier vesel, departe de tot gîgîia o lebădă.

Aflat la cîrmă, hatmanul alunga ţînţarii cu o rămurică. Prevestind zorii, Volga se-nveli în ceţuri fumegate. Luna lunecă-n capcană. Foşnind din aripi, un stol de lişiţe zbură jos deasupra apei.

— Zvîrle ! porunci scurt Ermak, îndreptînd luntrea către malul cenuşiu în ceaţă.

Cîteva vîsle puternice şi Ostaşka ajunse la mal, sări, trase de luntre şi zvîrli o scîndură peste pămîntul înmlăştinat.

Ermak păşi pe scîndură, fără a-şi murdări cizma, îl lăsă pe esaul în mlaştini, iar el, dînd de-o parte cu grijă tufişurile somnoroase, se căţără pe povîrniş.

Tabăra dormea.

Peste veşmintele aşternute pe jos, pe rogojini ori chiar pe pămîntul gol, oamenii zăceau ca răstigniţi desculţi sau cu încălţari din coajă de salcie ori din piele de mistreţ.

Somnoros, bucătarul fierbea kaşa în ceaunul artelului, atîrnat de un lanţ de fier. Atît de mare era acest ceaun încît puteai fierbe în el dintr-o dată un taur întreg. Două ajutoare ale bucătarului se certau îndelung, care anume e de rînd să aducă apă de izvor. Începură apoi să se bată cu lingurile peste frunte. Rupseră vreo zece, dar nu se hotărîră. Bucătarul îi plesni pe amîndoi cu fiertură, după care, apucînd bărdacele, alergară către izvor.

Ermak ieşi din ascunzătoare şi strigă :

— Bine mai vegheaţi !

De spaimă bucătarul scăpă telul în ceaun şi răspunse pierit :

— Miluieşte-ne, Preasfîntă Născătoare...

— Pace taberei !

— Pace.

Strigăturile îi făcură pe mulţi să se trezească.

De pe sub blănile de oaie se iveau capete ciufulite, ochi somnoroşi se aţinteau asupra oaspetelui.

— De unde eşti, ce-nvîrteşti ?

— De ce staţi aici ? întrebă Ermak.

— Stăm.

— Dar de ce staţi ?

— Voia hatmanului.

— Unde-i hatmanul vostru ?

I-au arătat un cort de pînză, întins sub un stejar.

Ermak se apropie de cort şi, făcînd pîlnie din pălmi ţipă ca o bufniţă :

— Pu-gu, pu-gu...

— Care eşti ?

— Un cazac din luncă.

Poalele cortului fură date la o parte iar din cort ieşi tîrîş, pieptănîndu-se, Ivan Kolţo. Semăna cu un dulău zbîrlit.

— A-a-a-a ! exclamă el şi sări în sus. Tu eşti ?

— Nu m-aşteptai ?

Se-mbrăţişară.

— Cum îi mai merge luminăţiei tale ?

— Grozav ! rîse Ermak. Trăim făr-să tînjim, pe Volga ne rotim... O rublă dac-am cîştigat, jumate am băut-o, iar pe cealaltă la chef am dat-o. Alt folos n-avem, decît că ne doare capul.

Îşi scoase căciula şi se adresă întregii cete :

— Hatmane, tuturor, cu plecăciune !

Recunoscîndu-l pe Ermak, strigară cu toţii :

— Cu plecăciune, cu plecăciune !

— Bucuroşi de oaspete slăvit !

— A ta e pîinea şi sarea noastră, a ta kaşa noastră !

Unii din ei se apropiau în fugă şi i se închinau pînă la pămînt.

— Dar vouă, şoimilor, cum vă merge ?

— Ducem viață avută, bem apă pe plută.

— Iute mai plutiți, spuse Ermak. De nu mai știu cîte zile vă tot urmăresc fumul și nu vă mai ajung.

— Ne silește hatmanul, el îi cu graba.

— Păi tăiați-l și zdup cu el în cazan.

— Ha-ha-ha !...

— Ho-ho-ho !...

— De unde vii ?

— De pe Don, fraților.

— Doar tu ?

— E și ceata cu mine, împreună cu străvechiul bătrîn Martian, sînt și cei din Cerkassi — tăietori de capete — Poluhan, Lîtka, Ivan Bubeneț și alții.

— Ne-am dat noi seama.

— Cheamă ceata !

— Fiți bineveniți !

Însoțit de niște cazaci mai descurcăreți esaulul Ostaşka Lavrentiev își aduse iute întreaga caravană.

Așa se-ntîlniră prietenii, tovarășii, consătenii — toarnă și mai toarnă iar — și-au început să curgă întrebările și oh-urile și ah-urile...

Cetele au chefuit în lege
iar mai departe s-au unit
într-o plutire.

Și din nou oglinda apei, tulburată de praguri și vînt...

În cursul verii s-au unit cu Ermak hatmanul Iakov Mihailov cu oamenii săi, hatmanul Nikita Pan cu oamenii, „gîscanul" Matvei Mereşceak cu edecarii săi și alte cîteva cete și grupuri de edecari. În rîndurile lor se afla și Mamîka, iar numărul total al celor adunați s-a ridicat la cinci sute patruzeci de capete. Ermak spunea :

— Păi, *iakar mar,* eu cred că mult vor mai pătimi orașele de pe urma noastră !

Porni să șuiere toamna
se iscară vînturi cumplite.

Se-nfioră, urlă Volga, se clătină Volga din rădăcinile sale... Treceau grinduri, treceau hățișuri gonite de răsufletul aspru al vînturilor. Cădea frunza ruginită de pe copaci, zăcea plecată sub cărunte ploi iarba vlăguită. Paserile migrară, sălbăticiunile fugiră, somnul se ascunse în vîltori.

De pe Volga luntrile apucară pe Kama.

12

Pluteau.

13

Tare e Kama bogată, apele-i cum se mai zbat.

Cu afluenții ei mari și mici, precum o lupoaică cu puii săi, Kama rătăcea prin codri deși, prin mlaștini neștiute.

În vremurile de demult au dăinuit pe Kama și Volga împărății de seamă.

Cetățile gemeau de lume.

Apele bogate purtau caravane de corăbii cu pînze, armate de negustori din Orient. Malurile răsunau de vorbiri în diferite graiuri. Setea de-mbogățire îi mîna spre același cazan și pe arabul ars de vînturile fierbinți și pe novgorodeanul cu barba lui roșie și pe ciudinul cu ochii veșnic umezi.

Unele popoare piereau, altele se năşteau.

Din străfundul Asiei, parcă suflate de vînt se ridicau hoardele nomade cîtă frunză și iarbă. Rătăceau pe drumuri multe, vestitori de catastrofe. Nomazii dărîmau tîrgurile cu berbeci ghintuiți în fier, iar pe locul ruinelor își construiau cetățile lor statornicind negoț propriu.

Locul li-l luau cuceritori mai puternici care-și întemeiau stăpînirea pe osemintele învinșilor.

Și din nou — vaer și scrîșnet, tropot și lătrat, șuier de țăișuri și zarea clocotind de flăcări! — din nou năvăleau hoardele îndesîndu-i în pămînt pe învingătorii de ieri, spălîndu-le cu sînge credința, legile și chiar amintirea lăsată de ei...

Din întinderile Mongoliei se iviră și tătarii.

În care cu mari roți, învăluiți în nori de nisip, ei înșiși puzderie ca și grăunțele de nisip, se scurgeau goniți de mîna puternică a lui Batîi, se scurgeau ondulîndu-se lîngă vaduri și pășuni bogate, precum se-adună nisipul în jurul tufelor.

Gemea și tremura pămîntul de tropotul cailor mongoli, de scrîșnetul și hodorogitul carelor...

Se-nstăpînise zurbă-n Rusia acelor vremi.

Oraşul căuta vrajbă oraşului, plasa — plasei, feuda — feudei, iar cnejii ruşi, clocind vicleşuguri, chemau şi aţîţau unii împotriva altora pe cei de alte neamuri.

Cuprinsă de turbare, năvăli, de dincolo de Volga, călărimea mongolă şi cotropi pămîntul rusesc din stepele Donului pînă la hotarele Lituaniei, de la Kiev pînă la Tver şi Novgorod.

Bine, rău, dar cnejii ruşi şi hanii tătari nu se sfiau a se ospeţi şi a-şi trimite daruri. Celor de rînd însă tare greu le era, mult mai sufereau din pricina hăituielilor şi vărsărilor de sînge.

Trei veacuri
dansă peste Rusia
paloşul nomad.

Binele şi răul, dac-ar fi să-i credem pe străbuni, îşi au veleatul lor de soartă hărăzit.

Vremea înmuie cerbicia hanilor, spulberă vremea puterea Hoardei de Aur.

Prin sîrgul Bisericii şi strădaniile iscusiţilor cneji Moscova aduna puteri din străfunduri, se-ndesa de popor, cumpăra şi supunea sate şi tîrguri.

Încet-încet, se odihni pămîntul rusesc, îşi umplu vinele cu sînge, adună sub flamurile sale putere multă şi-i scutură din spinare pe tătari.

Dîndu-se de-o parte aceştia se aşezară în Crimeia şi la marginele Volgăi. Sub domnia lui Ivan cel Groaznic însă, statornicind noi căi de negoţ spre răsărit, Rusia îi izgoni pe tătari de pe Volga, îi frînse, îi supuse chinurilor şi-i înrobi.

Cu pînzele-ntinse corăbiile negustorilor şi cele cu vulturi ale ţarului, plutiră către ţărmurile Caucazului şi către Persia.

Ca şi-nainte, mujicii trăiau în mare umilinţă şi sărăcie. Bîtele cneazului ori feudalului nu erau mai dulci ca biciul tătarului. Dacă şerbii lucrau pămîntul şi boierii erau sătui. Dacă foametea şi năpasta unui trai cumplit îi izgoneau pe şerbi din locurile natale, boierii slăbeau şi se năimeau cu slujba la ţar, sau, în goană după cîştiguri, luînd cu ei mărfuri multe, plecau în ţinuturi depărtate.

Limpede-i Kama şi plină de peşte.

Din vechime încă, rătăceau între fluvii tot felul de neamuri finice de vînători. Folosind unelte grosolane, aceştia prindeau peşte, paseri, vînau sălbăticiuni, scoteau miere din scorburi.

Cuceritorii — bulgari, tătari, ruşi — îi izgoniră pe vînători în străfundul codrilor şi mlaştinilor.

Cu mult înainte de întemeierea şi ruina puterii Kazanului, dinspre depărtatele părţi ale Nevgorodului, din ţinuturile Tverului, Rostovului şi Suzdalului, dinspre lacul Ilmen şi rîul Volhov, pe afluenţi şi canale pătrundeau către părţile de sus ale Volgăi neînfricaţi vînători şi negustori ruşi. Care căuta fericire şi bogăţie, care să-şi încerce vitejia, care voia să afle păşuni noi. De peste tot năvăleau spre Volga cnejii maziliţi ori de neam mai sărac, cu drujinele lor : ei au alcătuit cetele îndrăzneţe ale uşkuinicilor.

Noii veniţi ardeau şi tăiau pădurile, zgîrmînd printre butuci cu cîte-o creangă de brad ; făceau drumuri, ridicau poduri peste rîuri şi băltoace, întemeiau primele aşezări pe pămînt virgin. Dreptul de stăpînire era dat de ascuţişul săcurii, brazda plugului şi bătaia coasei.

Aceşti inşi nestatornici şi rătăcitori au construit cetăţile Cerdînsk, Solikamsk, Usolie şi multe altele.

Atunci, în vremea de demult, a ajuns plutind pînă-n ţinuturile pustii ale Volgăi Kuzma Stroganov însoţit de mulţi oameni. Acesta a săpat bordeie, a ridicat lăcaş, a întărit cetatea de pămînt cu tot felul de întărituri şi a început a-şi duce traiul acolo, întru înmulţirea bunurilor sale.

Potrivit părerii unor istorici Stroganovii se trag din negustorimea de la Novgorod.

Potrivit altor legende, părintele lui Kuzma — Spiridon — era un mirza tătar, creştinat. Marele cneaz al Moscovei Ivan III, în dorinţa, chipurile, de a pune la încercare credinţa creştinatului mirza, l-a trimes, în fruntea unei mici cete, să zdrobească posturile de strajă ale Hoardei de Aur, aşezate la hotarele cnezatului Riazan. Ceata moscovită fu înfrîntă iar Spiridon însuşi fu prins, suferind acolo nenumărate chinuri. El nu s-a lepădat însă nici de credinţa în Hristos şi nici de cneazul său. Tătarii au cioplit carnea prinsului, cu cuţitele, pînă la os, din care pricină, întreaga gintă a lui Spiridon a căpătat numele de Stroganov (Cioplitul).

Cu limbă de moarte, Kuzma îi porunci fiului său Luka :

— Seamănă grîu cît mai mult, seamănă cît poţi de mult. Ca paserile vor zbura spre tine oamenii, ştiind că ai pîine, iar cîştigul tău va creşte. Omeneşte-i pe cei care-ţi vin, nu te zgîrci nici la bucate, nici la daruri, nici la cuvinte frumoase, ei

vor duce departe faima ta, aşa cum e : bună sau rea... Să te dedai negoţului ; din copeică să faci rublă... Iată unde zace bogăţia ta şi a copiilor tăi... — Kuzma îşi dădu sfîrşitul cu mîna întinsă spre răsărit.

În afara vînatului şi albinăritului, urmaşii lui Stroganov s-au apucat să prepare salpetru şi sare, au început să ducă negoţ spornic cu popoarele de pe Kama şi de peste Ural ; cu adevăruri sau minciuni îi scoteau pe ţărani din cuibarele lor, cumpărau de la micii fabricanţi de sare cuptoarele cu teren, cu oameni cu tot ; cumpărau libertatea ruşilor, prizonieri ai Hoardei, deveniţi tătari şi-i aşezau pe pămînturile lor, silindu-i să lucreze la prepararea salpetrului sau sării, să scoată argint şi minereu din adîncuri ; răscumpărau din temniţe prinşii nemţi sau lituanieni şi, sub aprigă supraveghere, îi trimeteau peste hotare pentru a face negoţ cu blănuri.

Oameni de încredere, trimişi în taină în Rusia, rătăceau pe fluvii, pe drumuri, prin tîrguri şi prin făgăduieli ori arvuniri îi ispiteau să vină cu ei pe acei fără căpătîi.

Din pricina foametei ori incediilor, spre Kama se îndreptau familii întregi de ţărani, şerbi fugiţi, şi tot felul de vagabonzi.

Rătăcind peste tot, vînătorii ruşi ajungeau şi la negustorii-sărari unde găseau adăpost şi alint pentru a duce apoi departe faima bunului lor nume, vorbindu-i de bine.

De demult şi-au îndreptat privirile ţarii Moscovei dincolo de Volga şi Ural. Locurile erau pustii pe-acolo, tîrgurile ca şi cum n-ar fi fost : aveau puţini locuitori şi se aflau la sute de verste unul de altul. Ţinutul se cerea a fi populat, natura era întru totul îmbelşugată.

Întărindu-şi stăpînirea asupra Volgăi, Moscova purcese la război cu ţările baltice. Iar faţă de vecinii săi din răsărit, Ivan cel Groaznic se purta cu mare grijă şi, până una alta, nu se hotăra să înceapă o luptă deschisă cu ei. Îi aţîţa descori, în schimb, la cotropire pe negustori şi vînători : dacă nu izbuteau, el rămînea de-o parte.

Norocul le surîse Stroganovilor.

În scurtă vreme negustorii din neamul Stroganovilor căpătară pămînturi şi înlesniri în ţinutul Ustiug, pe Kama, din Lîsiva pînă-n Ciusovaia, pe Ciusovaia şi afluenţii săi — pînă la izvor.

Iată una din gramote, prescurtată un pic, de dragul armoniei :

„Noi, ţar şi mare cneaz Ivan Vasilievici al întregii Rusii, l-am poftit la noi pe Grigori fiu al lui Aniki Stroganov, ce plecatu-s-a nouă, şi ne-a zis precum că în ocina noastră mai jos de Marele Perm, la de optzeci de ori cîte opt verste pe rîul Kama — sînt locuri pustii, codri întunecoşi, rîuri şi lacuri sălbatice, ostroave şi grinduri pustii, iar tot acel pămînt pustiu măsoară o sută patruzeci şi şase de verste. Şi nici înainte pe acele locuri brazde nu s-au fost ridicat, şi nici curţi nu s-au fost orînduit, ba nici în vistieria mea crăiască biruri din acele locuri n-au ajuns de nici unele, iar azi nu sînt date nimănui, şi nici înscrisuri negustoreşti ori de-ale ocîrmuirii asupra acelor locuri n-au fost nicicînd. Iar aici la Moscova, vistiernicii noştri l-au întrebat despre acele locuri pe Kadaul ce sosit-a din Perm cu tribut din partea tuturor permitienilor. Iar permitianul Kadaul a spus, despre locurile de supusul nostru Grigori amintite, că acele locuri zac pustii de la începutul veacurilor, iar folos de pe urma lor vistieria noastră n-a văzut niciunul, şi nici cei de prin Perm nu trag nici un folos de pe urma locurilor acelora. Şi e precum supusul nostru Grigori şi Kadaul au zis, dinspre acele pustii locuri tribut nu ne-a sosit, şi nici acum de-acolo tribut nu ne vine, şi nici permitienii nu trag vreun folos de pe urma lor, nici bir celor din Kazan nu plătesc, şi nici înainte nici un fel de cîştiguri nu dădeau permitienilor sau celor ce le străbăteau. Şi iată, noi, ţar şi mare cneaz Ivan Vasilievici al întregii Rusii, l-am poftit pe Grigori fiu al lui Aniki Stroganov, i-am poruncit ca pe locul acela, mai jos de Marele Perm, la optzeci de ori cîte opt verste pe rîul Kama, pe partea dreaptă a rîului Kama, de la vărsarea rîului Lîsîva, iar pe partea stîngă a rîului Kama, faţă cu Pîskorskie Kurii, în jos pe amîndouă părţile Kamei pînă la apele Ciusovîie, să ridice cetate în inima codrilor, unde va găsi un loc ferit şi lesne de apărat, iar în cetate să rînduiască tunuri şi puşcoace, iar tunari şi puşcaşi i-am poruncit să ia cu el pentru a-l feri de nogai şi de alte hoarde şi, împrejurul acelei cetăţi, pe lîngă rîuri şi lacuri şi pînă-n vîrf să taie pădurea şi să are pămîntul, să întemeieze gospodării, iar oamenii aceia să nu plătească dări. Iar din Perm şi din alte cetăţi ale împărăţiei noastre Grigori să nu cheme şi să nu primească la sine pe şerbi ori pe cei supuşi dărilor. Iar pe hoţi şi pe oamenii boierilor ce-au fugit de la aceştia precum şi pe tîlhari să nu-i primească. Iar dacă va sosi careva la Grigori din alte cetăţi ale

împărăţiei noastre, sau din judeţe sosi-vor oameni birnici cu neveste şi copii, şi vor începe a trimite după acei oameni, şi Grigori pe acei oameni cu femeile şi copiii lor să-i trimeată din nou în acele cetăţi care au trimis după ei, numindu-i. Iar pe lîngă sine pe acei oameni nici să-i ţie, nici să-i primească. Iar acelor oameni care veni-vor în cetatea aceea a împărăţiei noastre din alte ţinuturi, cu bani sau cu marfă, sare sau peşte, sau alte lucruri să cumpere şi acelor oameni fără oprelişti mărfurile sale să le vîndă, şi de la ei să cumpere fără nici o vămuire. Iar dacă vor găsi pe undeva sare, lui Grigori se cuvine a ridica sărării şi a face sare, iar în rîurile şi lacurile acelor locuri să pescuiască nestingherit. Iar unde va găsi argint sau aramă sau cositor, despre acele minereuri Grigori va scrie deîndată vistiernicilor noştri, iar el însuşi să nu topească acele minereuri fără ştiinţa noastră, iar aşezările şi locurile de pescuit ale celor din părţile Marelui Perm să nu le încalce. Înlesnirile îi sînt date pe două zeci de ani dela Blagoveştenia leatului 1558 pînă la Blagoveştenia leatului 1578. Iar care oameni veni-vor să se statornicească la el în oraş, în posade ori în jurul cetăţii, pe ogoare, şi la sate, şi pentru meserii veni-vor să trăiască nesupuşi dărilor, iar Grigori de la acei oameni în răstimpul celor douăzeci de ani să nu ia dări pentru ţar, nici bani de poştă, nici clacă să nu facă, nici alte biruri să nu plătească şi nici zeciuieli pe sare sau peşte să nu li se ia în acele locuri. Iar dacă vor trece oameni pe lîngă oraşul acela din împărăţia noastră cu mărfuri sau fără, nici acelor oameni să nu li se ia vamă, fie că fac ori nu fac negoţ. Iar dacă va căra Grigori sau va trimite acea sare sau acel peşte către alte cetăţi şi lui să i se ia vamă pentru acea sare sau acel peşte la fel cum e vămuit orice neguţător la noi. Iar pe cei supuşi lui îi judecă şi-i stăpîneşte Grigori, după cum îi e voia. Iar dacă oamenii altor cetăţi vor avea vreo treabă cu Grigori, şi acei oameni să trimită aci către Grigori gramote şi, potrivit acelor gramote, amîndouă feţele să se ivească la Moscova, în faţa vistiernicilor noştri, la aceeaşi vreme, la Blagoveştenie. Iar deîndată ce răstimpul legiuit va trece, Grigori Stroganov va aduce toate dările la Moscova, în vistieria noastră, în aceeaşi zi de Blagoveştenie, fapt pe care pisarii noştri îl vor înscrie. Dacă vor pleca trimişii noştri din Moscova către Siberia, sau din Siberia către Moscova, sau se vor duce trimişii noştri din Kazan la Perm, sau din Perm la Kazan, pe

lîngă cetatea aceea a lui, şi Grigori, şi toţi supuşii lui trimişilor noştri siberieni şi tuturor celorlalţi trimişi ai noştri, în acei douăzeci de ani de înlesniri — trăsuri, călăuze şi nutreţ să nu le dea ; iar pîinea şi sarea şi orice marfă să le ţină în cetate iar trimişilor şi solilor şi celor aflaţi în trecere să le vîndă la preţul la care vînd şi cumpără între ei, iar care şi luntri şi vîslaşi şi cîrmaci să năimească precum orice călător care are nevoie. Grigori să nu ia bir de la permitieni şi nici socoteli cu aceştia să nu ţină în răstimpul celor douăzeci de ani. Iar dacă Grigori ne va înşela în supuşenia sa, ori va făptui altminteri decît scrie aci, ori va încerca să tîlhărească, această gramotă a mea nu va mai fi în putere.

Dată această gramotă la Moscova, leatul 1558, aprilie ziua 4"

Gramota cea autentică purta, atîrnată de un şnur, o pecete roşie. Iar pe dosul scrisorii era semnat astfel :

„*Ţarul şi marele cneaz Ivan Vasilievici al întregii Rusii.*

Fost-au de faţă curtean Feodor Ivanovici Umnoi, şi Alexei Feodorovici Odaşev, şi vistiernic Feodor Ivanovici Sukin, şi Hozeain Iurievici Tiutin, şi diacul Drujina Volodimirov".

După cîţiva ani, printr-o gramotă care poruncea a se întări cu tărie tot felul de cetăţi şi în ţinuturile Siberiei, şi după Stînca Iugorski pe Tahcei, şi pe rîul Tobol, şi pe Irtîş, şi pe Obi, şi pe alte fluvii — ţarul le dădu cu adevărat mînă liberă Stroganovilor.

În acest fel, precum grăieşte cronica, *din înalta ţarului milosîrdie şi cu voia lui Dumnezeu,* trudă după trudă adăugind, Stroganovii răzbăteau, din neam în neam, din tărie în tărie, spre mai bine.

14

Pe Kama de sus, la malul unui ochi limpede, se afla, întărit în toate zidurile, ca o nucă tare ca piatra, orăşelul Orel, înconjurat de şanţuri şi valuri de apărare.

Zidurile de bîrne aveau trei porţi şi, în fiecare colţ, turnuri prevăzute cu guri de tun, puşcoace şi arcuri. Pe turnuri se aflau gheretele străjerilor, în gherete, străji de sine stătătoare.

Deasupra porților principale se înălța un turn cu două caturi, cu ferestruici și clopot de alarmă, precum și, într-un chivot cioplit, icoana cu chipul sfîntului Nicolae—Făcătorul de minuni.

Pe dîmburi de pămînt erau așezate tunuri, ghiulele de piatră turnate-n plumb. Tot acolo se vedeau archebuze de tot felul și, pregătite pentru ele, plumbi și ghiulele. Pe niște scuturi de lemn se rînduiau arcurile și, tot acolo, tolbe de piele cu mănunchiuri de săgeți bine ascuțite.

Nearătoasă, bisericuța din bîrne avea acoperișul sculptat în motive. În biserică erau icoane de lemn și piatră, icoane suflate în argint, vase de cositor, lumînări de seu de fabricație proprie, un candelabru de aramă, nu prea mare — operă nemțească, un Evangheliar tipărit în Lituania, o psaltire stropită cu ceară, lucrată în mînăstire : rînduri înflorate se răsuceau cu iscusință pe pergament, jucînd din titlurile scrise cu aur.

În fața bisericii se-nălța ca turnată casa lui Stroganov însuși ; alături de ea casa popii și casa călăului ; mai departe risipite cum s-au nimerit casele vechililor, casele sărarilor, ale tunarilor precum și izbele oamenilor de rînd.

Ca lipită de oraș stătea mahalaua. În mahala erau gospodării țărănești, bordeie de sărăntoci, cerșetori și slugi, iurte și colibe locuite de tot felul de neamuri, care — noaptea, mai ales — nu erau lăsate să intre în oraș.

În Orel locuia Nikita Stroganov.

Unchiul Semion și vărul Maxim, care nu s-au împăcat cu el, au coborît pe rîul Ciusovaia și au construit acolo tîrgușorul Ciusovskaia.

În marele Perm, în orășelul Cerdîni, era voievod Vasili Perepeliţîn, locţiitor al ţarului.

Trăiau Stroganovii ca niște crăișori.

Mari erau întinderile ocupate de pășuni, exploatări și mine, mineritul se făcea fără știrea ţarului.

Porneau războaie împotriva neamurilor sălbatice, construiau orașe și cetăți, pe propria lor socoteală. De-a lungul fluviilor și-n locuri tăinuite, pe drumul nogailor și siberienilor, ridicau ostroguri și turnuri de strajă.

Stroganovii întreţineau legături de negoț de la Marea Albă pînă la nogai și de la Volga pînă-n pămîntul Iugorskaia, ce se întindea pe povîrnișurile dinspre miazănoapte ale Uralilor și părţile de jos ale fluviului Obi. Oamenii lor erau trimiși cu

mărfuri mărunte pe toate fluviile şi-n toate ţinuturile. Iscoadele adulmecau ani întregi prin ţări îndepărtate, tot întrebînd şi ochind unde, cine şi cum trăieşte. Întorşi înapoi, cu blăni de samur şi vulpe schimbate pe tăişuri de cuţit, povesteau totul negustorilor.

Prăvăliile de sare şi blănăriile Stroganovilor erau deschise la Ustiug, Kaluga, Moscova şi Vologda.

La gurile Dvinei de nord, în propriile lor şantiere, Stroganovii construiau corăbii, iar pe ţărmul dinspre Murmansk se alcătuise piaţă nemţească, la care veneau pe mare, în fiecare vară, negustori din alte ţări.

Aflînd din gura unui om de încredere, care plecase spre Kazan cu un car cu sare, că pe Kama iernează cazaci, Nikita, cu o troică, porni glonţ către tîrgul Ciusovskaia.

Vuia-n vîrteje viforul ninsoare viscolind.

Casa cea mare a Stroganovilor nu era încă isprăvită. Ferestruicile prin care ieşea fumul, înghețate, ca nişte urşi, cu obloane de blană, abia lăsau să răzbată lumina. Laviţe largi, nevopsite, creşteau parcă din pereţii afumaţi, ca şi tavanul, de fumul feştilelor. Întreg colţul din faţă era ocupat de icoane pictate, suflate ori bătute în aramă. În lumina pîlpîitoare a candelei pietrele preţioase scînteiau aruncînd luciri multicolore. Chipurile severe ale sfinţilor păreau vii.

Nikita intră în casă, se-ntoarse către colţul din faţă şi, neisprăvind a-şi face cruce, începu să povestească despre cazaci.

— Sînt multe acele adunături ? întrebă Maxim.

— Asta, frate, n-o ştiu. De zărit, omul meu i-a zărit, dar s-a temut a-i număra.

— Cum aşa ?

— Sînt năbădăioşi, pare-se, căzăceii. Iute pun mîna pe armă şi-s viteji în luptă. Toată Volga-i ştie.

— Io-te-te !

După ce află cum stau treburile în construcţia oraşului şi-n expoatări, Nikita rosti pe neaşteptate :

— Dacă i-am azmuţit pe căzăcei asupra asiaţilor noştri, mult i-ar mai speria pe procleţi.

— O-o-o !... îşi făcu cruce unchiul Semion. Apără-ne, Sfîntă Născătoare. Ei sînt şi mai răi decît Hoarda şi ne vor lăsa goigoluţi, de se va alege praful de noi... Ce crezi, Maximuşka ?

— După mine, dacă ceva, cumva, să-i momim dezlegîndu-ne punga.

— Iar după mine, spuse Nikita, trebuie să le trimitem căzăceilor o scrisorică de chemare, să vină să ne apere.

— Ne vor apăra de ne-or merge fulgii.

— Dacă n-or vrea pe degeaba — îi vom năimi. Oare nu i-a poruncit măria sa părintelui nostru să chemăm în aceste ţinuturi oameni liberi ?

— O-o-o, nu-mi prea plac vorbele tale, nepoate. Taţii şi moşii noştri socoteau ruşinos tîrgul cu tîlharii şi ne-au oprit a-l face.

— După mine — să ne dezlegăm punga !

— Vită ! „Să ne dezlegăm punga" !... Nu-i vom chema noi, vor veni ei singuri, şi n-ai să te-ascunzi de ei sub brusture.

— Înţeleg.

— Dacă-i aşa...

— Stai, îl întrerupse frate-su. Cum o să-l socotească ţarul ăst bun plac al nostru ?

— Să nădăjduim că toate astea n-or să ajungă la urechile Moscovei, precum multe n-au ajuns nici pîn-acum.

Maxim îşi prinse-n pumn barba neagră, numai inele şi se-ncruntă.

— Dar dac-au s-ajungă ?

— Nu-i mare lucru, spuse Nikita. Îi prieşte lui mai mult să stea-n hardughiile Kremlinului, în spatele nostru. Noi încolo, noi-încoace, noi — în toate părţile, tot cu punga noastră, iar el... — Nikita dădu din mînă a lehamite şi adăogă : Nu sîntem numai noi în mintea lui, pîn-o să iscodească...

— Puşchea pe limba-ţi spurcată ! se mînie unchiul Semion şi apucă sfeşnicul de aramă de pe masă. Nu-l huli pe unsul lui Dumnezeu ! Nu din miluirile sale trăieşte toată starea negustorească ? Nu din mila lui eşti şi tu viu încă, scîrnăvie ?... O-o-o, necuratule, piei din faţa mea, altminteri — te tămîi !!

Maxim se vîrî între ei.

— Nu te mînia, tătucule, Semion Iakovlevici, Nikita nu le trînteşte din răutate, ci din prostie. E groaznic, dar n-avem cum să nu-i chemăm în ajutor pe cazaci.

Nikita se grăbi spre prag, smulse cojocul din cuiul de lemn şi, cu căciula-n mînă, fugi-n curte şi-i strigă omului său :

— Pune şaua !

Caii se-ncordară dintr-o dată şi-o porniră iute.

La-ntors Nikita cugetă tot timpul, în toate felurile.

Era îngrozitor a-i recunoaşte pe cazaci, dar nici a trăi fără o apărare de nădejde nu era cu putinţă : rar trecea cîte-un an fără ca vreun prinţişor de peste Ural să nu atace locurile stăpînite de Stroganovi.

Negoţul cu străinii era avantajos, dar drumurile colcăiau de răufăcători.

Nu-i convenea nici să se certe tare cu fratele Maxim — unchiul nu mai era pus la socoteală : răpus de-o boală, se-ndrepta cu paşi repezi spre mormînt.

Nikita hotărî să se sfătuiască în această treabă cu primul său sfetnic, Petroi Petrovici.

Administratorul şef Petroi Petrovici Jarkov era un călugăr fugar şi-l slujise şi pe tatăl lui Nikita, Grigori Anikievici. Şiret şi instruit, el ţinea registrele de intrare, de contracte, de socoteli şi de venituri, cele pentru cereale şi sare ; cunoştea graiurile şi dialectele băştinaşe ; ştia cîte sate, cătune şi gospodării ţărăneşti sînt în fiecare ostrog, cîţi copii, fraţi, veri, nepoţi, cumnaţi, copii înfiaţi sînt în fiecare familie — îi ştia pe toţi pe nume şi după porecle, ştia cîte ogoare au fost arate, cîte pîrloage au rămas, ştia pădurile, locurile bune de pescuit şi de vînat, cîtă zeciuială să ia de la fiecare.

Chemat fiind din exploatări îndepărtate, unde se afla pentru a împărţi oamenilor hrana hotărîtă, Petroi Petrovici se ivi fără zăbavă.

Stăpînul şedea în odaie şi se cinstea cu vişinap. Petroi Petrovici intră în fugă şi se-nclină pînă la pămînt.

— M-ai chemat, Nikita Grigorievici ?

— Ia pune-ţi, frăţioare, căciuliţa pe cap, teamă mi-e că-mi răspîndeşti păduchii pe care i-ai adunat... Şi trage-o mai în jos, înfundă-ţi-o pe cap să nu iasă afară... Hai, povesteşte.

— Sîntem cu toţii sănătoşi, slavă Domnului, începu iute Petroi Petrovici.

— Nu bate apa-n piuă, îl opri Nikita. Spune de-a dreptul că după vorbele tale trei zile mi-e mintea numai funingine.

Petroi Petrovici zîmbi larg, îşi descheie caftanul de dimie căptuşit cu burţi de veveriţă, dădu poalele-n lături şi, întorcînd buzunarul pe dos, vărsă pe masă un pumn de argint nativ.

— Uite, în faţa mea au trecut prin sită vreo zece lopeţi.

Stăpînul prinse între degetele-i groase un bulgăraş cafeniu, îl rostogoli-n palmă, suflă asupră-i, îl jucă-n mînă, îl muşcă între dinţi :

— E bun argintul. De unde ?

— De la poalele muntelui Vzdohni.

— Şi ce mai e pe-acolo ?

— Aiureli, tătucule Nikita Grigorievici. Dijmaşul Demidka Savin a ochit-o pe Luşka Veatceanka.

— Departe griva de iepure.

— I-am tot spus-o, nici nu vrea s-audă. „Mă-nsor" şi gata, atîta ştie să spună.

— Aşa, or să vrea toţi să doarmă lîngă neveste. Cine o să-mi mai păzească avutul atunci ? Trimite-l pe Demidka într-o mină umedă de lîngă muntele Vzdohni, acolo o să i se liniştească iute sîngele cel necurat. Iar pe Luşka, pe Luşka trimite-o înapoi la ceaprazărie, căci altminteri ăia, ticăloşii, au să-i ciugulească toată mîndreţea. Şi spune-i... sau nu, mai bine să vină singură la mine.

— Aşa o să fac, tătucule Nikita Grigorievici.

Nikita tot sugea din băutura cea înmiresmată, un licăr şiret îi juca-n ochii verzui, iar Petroi Petrovici îi turuia înainte :

— Dincolo de Vişera, zîrenii au început din nou să-şi facă de cap, îţi dau foc pădurilor, umblă după vulpi prin locurile noastre, l-au omorît în bătaie pe unul din oamenii noştri şi l-au înecat apoi în mlaştină. Nu era nimic de capul lui, dar deh, totuşi, un suflet de om. Avea o datorie de o jumătate de rublă : s-a dus, ba mai luase şi un sac de secară pentru lăsata secului, şi o pereche de cizme de iuft, şi...

— Lasă-mă cu astea acum, nu-mi arde mie...

— S-au obrăznicit de tot cei din Hoardă, nu mai ştiu de frica nimănui.

— Am o treabă cu tine, Petroi Petrovici, d-aia te-am chemat. Şi Nikita îi povesti despre cazaci şi despre întîlnirea sa cu fratele şi unchiul. Mă gîndesc să-i chem.

Vechilul se dădu un pas înapoi şi-şi făcu cruce.

— Ce-ţi veni, tătucule, Doamne fereşte ! Eşti în toate minţile ? Să-i chemi pe cazaci e ca şi cum ai aduce şi ai hrăni lupii în turmă. Nu mai poţi scăpa şi aşa de aceşti sălbatici. Îi cunosc eu, i-am tot văzut. Ne vor jumuli ca pe nişte gîşte şi ne vor clefăi cu potroace cu tot.

— Mare-i mila Domnului.

— Cum crezi... Nu sînt decît o slugă.

Fără a mai întîrzia, Nikita mai făcu o vizită celor din Ciusovskaia, de unde sosi vesel foarte, îl chemă pe vechil şi-i spuse cu hotărîre :

— Scrie.

Petroi Petrovici scoase de după icoane uneltele de scris, dizolvă într-o farfurioară chinovar albastru şi, dîndu-şi caftanul jos de pe umeri, eliberă mîna dreaptă de sub povara mînecii, o agită — să pună sîngele-n mişcare — aşezîndu-se apoi la o masă de stejar.

— Zi-i, tătucule.

— Scrie. „În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfîntului Duh. Din partea negutătorilor ruşi Semion, Maxim şi Nikita Stroganov, hatmanului de cazaci Ermak şi tovarăşilor săi, care cazaci iernează pe fluviul Kama, lîngă Volga. Avem cetăţi şi pămînturi, dar puţini oşteni. Veniţi la noi ca să apăraţi Marele Perm şi ţinuturile din răsărit ale creştinătăţii..." Scrie. „Basurmanii ne calcă pămîntul cu război şi, prin năvălirile lor lipsite de lege, multe rele şi pustiiri pricinuiesc oraşelor şi posadelor noastre, fac numai fărădelegi şi nu-i chip a-i bate. În vara leatului 1572, ceremîşii şi başkirii au ucis optzeci şi şapte de negustori ruşi pe Kama. În vara leatului 1573, de Sîntilie, sultanul Mametkul, venind din ţările Siberiei, de pe fluviul Tobol, bătu, cu mirzacii şi ulanii săi, drumurile dinspre partea noastră, rusească, ucise mulţi tîrgoveţi, duse-n robie nevestele şi copiii lor, iar pe Tretiak Cebukov, trimisul ţarului şi pe oştenii tătari care mergeau împreună cu el spre Kazan pentru a sluji în rîndurile Hoardei, pe care-i ucise, pe care-i duse-n robie..." Scrie, dar mai mieros... „Bine-ar fi să plutiţi pînă la noi, cazaci de aceeaşi credinţă, şi să ne slujiţi nouă. Pentru slujba voastră voim a vă da leafă în pîine şi bani. Vă trimetem, deocamdată, nişte mici daruri : un batman (zece puduri) de silitră şi atîta plumb cît cere silitra, şi unelte pentru pescuit, şi cuie, şi bani v-am trimete. dar nu ştim cîte capete sînteţi. Vă trimitem două măsuri de postav *nastrofil*, zece jumătăţi de postav de Iarenek, zece jumătăţi de postav de Iaroslav şi zece jumătăţi de postav *gagreţ*, Vă trimetem şaizeci de saci cu pesmeţi de secară, şapte saci cu crupe, zece saci de făină de ovăz, douăzeci de cofe cu miere şi două butoaie cu vin de cîte cincizeci de vedre. Iar

dacă veţi binevoi a călători pînă la noi, încredinţîndu-vă trimişilor noştri, ei vă vor călăuzi pe drumuri sigure. Amin"

În postul mare, după ce se împărtăşi şi se-nchină la icoane, Petroi Petrovici cu oamenii şi darurile amintite, se-ndreptară cu săniile către gurile Kamei unde, din spusele băştinaşilor ciuvaşi, găsi tabăra căzăcească.

15

Încleştată de gheţuri Volga adormi. Adormi şi Kama bîrlogită-n pufoase ninsori. Gerul rupea din arborii scorburoşi, gerul scotea scîntei de gheaţă din pietre. Sînge-ntunecat încremenea-n stejari. Deasupra ochiurilor de apă neînghetate se roteau ceţuri. De ger, paserile piereau în zbor.

Cazacii săpară bordeie de cîte cinci stînjeni între colţuri şi vieţuiră acolo.

Prindeau peşte în copci, săpau capcane pentru lupi şi cerbi, puneau curse cu vorbe de vrăji.

Codri peste tot, codri plini de sălbăticiuni.

Mordvinul Ziuzea ieşi afară noaptea, ca să urineze : lupii l-au luat chiar din uşa bordeiului. Doi inşi s-au rătăcit prin codru şi au îngheţat. Un altul s-a pierdut prin mlaştini : ochiuri lacome de nămol nu-ngheţau toată iarna.

Departe, într-o rîpă, Mamîka dădu peste bîrlogul unui urs. Edecarul se legă cu o frînghie, capătul liber înnodîndu-l de-un buştean. Coborî apoi în vizuină şi-njunghie ursul somnoros, iar ursoaica cea tînără o aduse în tabără şi începu să trăiască împreună cu ea într-un bordei al lor. Curînd o-nvăţă să facă tot felul de giumbuşlucuri. Dormeau nas în nas, se-ncălzeau unul pe celălalt, mîncau din aceeaşi strachină. Mamîka sforăia, iar ursoaica mormăia.

Zburau prin vifore zilele cenuşii, zburau nopţile străpunse de şuierul vîntului şi de-ceh ! — ce jale grea !

În vuietul viscolului multe basme şi-ntîmplări au fost povestite. Felurite neamuri se-adunaseră, şi umblate : unul fusese-n Crimeia, altul ajunsese pînă-n Turcia ; unul trecuse prin Lituania, altul prin Ungaria ; cîte unul nu fusese nicăieri dincolo

de Volga şi Don, dar povestea atîtea că nici cei mai umblaţi nu-l întreceau.

Pînă la urmă iarna se frînse, se-nmuie şi-ncepu a da-napoi.

Cum se ivi primăvara, cînd începea a se topi zăpada, pe ultimul drum de sanie sosi Petroi Petrovici cu oamenii şi darurile.

Adunat pe ţărmul înalt, sfatul cazacilor era numai vuiet şi larmă.

Martian citea cu glas tare epistola de chemare a Stroganovilor :

— „Avem cetăţi şi pămînturi, dar puţini oşteni..."

Peste umărul popii, minunîndu-se de înţelepciunea Domnului, sutaşul Foka Volkorez privea cu atenţie gramota. Nu-i era urechea ascuţită, nu-i era ochiul ager ? Auzea foşnetul răţoiului de peste-ntreaga Volgă, ochea noaptea după măcăit raţele din tufişuri...

Martian citea mai departe :

„...sultanul Mametkul, venind din ţările Siberiei, de pe fluviul Tobol, bătu, cu mirzacii şi ulanii săi, drumurile dinspre partea noastră rusească..."

Foka aştepta : uite-acuş se vor înfiora rîndurile, şi va răzbate printre ele luciul apei, va licări flacăra, va fulgera tăişul... dar scrisul zăcea neclintit : rîndul curgea în linişte jucînd din majuscule... Sutaşul se-ndepărtă, oftînd din greu.

Îl ascultau pe Martian şi, care în gînd, care cu voce tare, repeta :

— Nădragi pentru toţi.

— Crupe...

— Pulbere...

— „...şi rachiu două butoaie de vreo cincizeci de vedre..."

Începură să ţipe, să foiască :

— Pune-aici rachiul !

— Ni s-a uscat gîtlejul, udă-l !

— Butoiul fă-l încoa !

Ermak :

— Zurbă liberă, nu mai croncăni ! Haita să urle cîntece mai bine, da de vorbit trebuie să vorbim cîte unul. Gîndiţi-vă bine, să nu iasă rău pe urmă.

Iar chelarul şef Gurtovîi le arătă celor care răcneau pumnul său încercat, zdrelit, mare cît un cap de viţel :

— Iaca !

Abătuţi rămaseră gălăgioşii : ştiau că chelarul nu le va da nici un vîrf de pulbere atîta vreme cît treaba nu-i hotărîtă.

Tăcură mult timp, îşi adunară gîndurile, pe urmă se împărţiră în grupuri şi-i dădură drumul la vorbă :

— Pe Volga dacă trăim, hoţi o să fim.

— Pînă la Don e drumul lung, fraţilor.

— Nici apele de jos nu-s o ispită.

— Da, în jos nu mai avem cum ne-ntoarce.

— Negustorul de-aici e cam speriat, nu-i rost de pradă.

— La Kazan e voievodul ţarului, Muraşkin, cu drujina sa. Dacă-i cădem în gheară ne va prăpădi pe toţi, iar pe hatmanii noştri îi va spînzura pînă la unul.

— Mari sînt oamenii, ha-ha. mare preţuirea !

— N-are decît să-ncerce Muraşka şi ţundrarii săi. I-am ciomăgit şi altădată, o să-i mai ciomăgim.

Cu mîinile după chimir, cu ochii închişi pe jumătate, Petroi Petrovici stătea de-o parte împreună cu oamenii săi, se minuna de vizuina asta de tîlhari şi, ascultînd defăimările şi cumplitele înjurături, şoptea în barbă o rugăciune.

Iar războinicii se mîniaseră bine.

— Nu-i frumos, urla Mamîka, nu-i nici o bucurie să ne tocmim slugi la negustori. Libertatea...

— Lupu-i liber, dar cîntecul lui e trist...

— Gura, mortăciune !

— Sînt cam mic, dar voinic, la tine însă, prostălăule, şi-n barbă doar păduchii mai saltă, n-ai pic de minte.

— E-eh, măăă, clisă rîncedă !

— Încetaţi, ocnaşilor !

— Boale ce sînteţi !

— Nu-i necaz !... Nu-i pescarul îmbrăcat, dar bea ciorbă de-mpărat.

— N-aveţi suflet de cazac, nevolnicilor !

— D-apăi voi, cioflingarilor ?

— Nu vă-njuraţi, băieţi, aveţi-vă ca fraţii.

— Încetaţi ! Vorba lungă sărăcia omului.

— Vom fi sătui acolo. O să mai dăm de bine, o să ne odihnim, o să ne mai întărim, şi vom mai vedea.

— Zic că ne dau totul şi-o să vedem cotul.

— Aşa-i, Lukaşka, n-avem cum să mîncăm peşte cu negustorii : ne vor scuipa oasele-n obraz.

Vorbă pentru vorbă, dinte pentru dinte.

Doi din ei s-au luat la bătaie, alţii au apucat să-i despartă, şi se stîrni o trebuşoară, de săreau peticele care-ncotro.

Mamîka se zburli şi se trase lîngă bătrîni : n-avea pereche în toată ceata de voinic ce era, nu sărea la bătaie niciodată, după ce, era gata-gata, într-un rînd, să omoare un om — cu un bănuţ trimes din vîrful unghiei drept în frunte.

Bătrînii rîdeau privind harţa, trăgeau din pipe, ba chiar îi mai şi zădărau pe bătăuşi :

— Înjuraţi cît vă e voia, băteţi-vă acasă pînă vă săturaţi, aşa vom avea bună pace la drum.

Mult au trebuit să aştepte bătrînii pînă ce bătăuşii s-au liniştit.

Martian ridică o mînă şi rosti :

— Gata, băieţi ! Cugetaţi cu-ntreaga minte, ce anume se cuvine să facem şi cum să fim.

Războinicii îşi frecau cucuiele, îşi mîngîiau nasurile rupte, şi tăceau a mîhnire. Mari meşteri în bătaia cu ghioaga, gata oricînd de joc şi şiretlicuri, unii dintre ei nici la muncă nu se-ndesau, dar limbile tuturor erau cam strîmb aşezate.

În numele cazacilor, Ivan Bubeneţ zbieră :

— Să plutim !

Edecarii se împotriviră din nou :

— Nu !

Cazacii, într-un glas :

— Plutim, plutim !

Mamîka :

— Oricît am sta şi ne-am gîndi, o sută de altîni nu-s bani... Dacă-i pe plutite, apoi să plutim !

— Am pornit !

— Să iasă hatmanul !

După un răstimp, ascultînd părerile, Martian rosti :

— Fiecare cu capul său. Liber, cine vrea — călătorie sprîncenată... Cine-i cu noi, grămadă lîngă mine, cine nu-i cu noi — dă-te de-o parte.

Se clătinară, se-nşopotiră precum trestiişul în vînt.

Unii se dădură de-o parte, dar, după ce schimbară priviri între ei, îşi scărpinară cefele şi se-ntoarseră la ceata comună.

— Păi dac-am hotărît să plutim, începu din nou Martian, trebuie să alegem un hatman peste toţi pentru drumul pe Kama. Pe cine binevoiţi ?

— Pe Ermak !
— Ermak să fie !
— E bun Ermak, a dat un drac, pe el, pitac, dar s-a ţicnit.
— Pe Nikita Pan, e deştept...
— Deştept, dar tămîie, se-ncurcă-n călcîie.
Răsună un hohot de rîs ca o salvă de tun.
— Ne trebuie unul mai isteţ şi mai cumplit.
— Pe Ivan Kolţo.
— Jos cu Kolţo ! E mai năvleg ca un iepure bleg.
— Trage la măsea şi-i muieratic. La Astrahan şi-a băut pumnalul şi nădragii. La Dubovka s-a-ntors la noi fără nădragi. Ho-ho...
— Să-l facem hatman pe Meşcereak.
— Nu-i bun, nu-i bun ! N-o să ne conducă pe noi, cazacii, un gîscan al edecarilor ?
— Pe Ermak !
— E-e-eermak !...
Martian :
— Şi eu tot la Ermak mă gîndeam. Îl iubiţi au ba ?
— Iubim !
— E bun !
— Iubim, îl iubim !
Ermak îşi scoase căciula, căciula cu fund zmeuriu : ciuf ondulat se ivi de sub căciulă.
— Mulţumescu-vă, fraţilor, pentru vorba bună şi alint, numai că sînt hatmani mai vechi ca mine.
— Te iubim !
— Fi-ne şef !
— Bătrînii sînt plini de colb.
— Îl vrem pe Er-ma-aa-ak !...
Ermak refuză îndelung, precum cerea obiceiul şi se tot dădea în spatele celorlalţi.
Bătrînii îl scoaseră la braţ şi-l aşezară în mijlocul cercului.
— Îl iubim !
Ermak făcu o plecăciune :
— Păi, dacă-i aşa, bine... Numai că, *iakar mar,* feriţi-vă. Eu sînt aprig.
Cercul gemea, urla :
— Îl iubim ! E bun !

Martian îi dădu lui Ermak o mică bîtă noduroasă, bătută-n ţinte de aramă.

— Miluie-l pe cel drept, loveşte-l pe cel vinovat.

Oricine dorea, se apropia de hatmanul ales şi, potrivit unui vechi obicei, îi mînjea capul cu noroi şi cenuşă din cuptorul de campanie şi-i vîra în guler cîte-un pumn de pămînt, rostind :

— Fii cinstit, precum pămîntul şi tare ca apa.

Chelarul Gurtovoi rostogoli un butoi cu rachiu dăruit şi clopoti cu căuşul de căuş :

— Haideţi, şoimilor !

Ulcioarele se rotiră roată, răsunară cîntecele, ceata liberă îşi scălda hatmanul cel ales.

Vînt urluit sufla peste cîmpie.

Zăpezi afînate coborau în văi. Coţofene sinilii ciuguleau mugurii salciilor în floare. În poienile din fund de codri, se zbenguiau în razele soarelui pufoşii pui de vulpe.

În cîrîitul stolurilor de cocori, în foşnet de prundişuri primăvara sosi, generoasă.

Se-nvîrtejiră cumva în joacă Mamîka şi ursoaica şi dărîmară bordeiul la pămînt. Fornăind, amuşind putredul strat din ace de brad, ursoaica se-nfipse-n pădure cu atîta iuţeală încît nici n-apucă edecarul să bage de seamă că se şi pierdu-n desiş. Aşa cum era, cu un picior desculţ şi-n capul gol, acesta se luă după ea şi pieri ca-nghiţit. Se-ntoarse după o vreme, dar se-ntoarse singur.

— Lasă, îl linişteau prietenii, la toamnă va-ncepe să bată codrii puiul tău îmblănit, ba chiar să-i tulbure pe diavoli prin mlaştini.

Nici înainte nu-i prea plăceau oamenii lui Mamîka, dar acum se sălbătici cu totul — jale de tuci îl copleşi pe viteaz.

Noaptea

apa se clinti

fluviul porni pe vale...

Treziţi de foşnetul şi trosnetul gheţurilor plutitoare, rătăcitorii ieşiră din vizuinile săpate-n lut şi, holbîndu-şi ochii, făceau mari cruci.

— O-ho-ho !... Şi-a dat drumul maica !

— A pornit-o !

— Să fie-ntr-un ceas bun !

— Bravo, fîrtaţilor ! Ţineţi-vă bine !
— Hai, să-i zicem, fraţilor, într-un glas :

Ia-n toată noaptea neagră
Lungă şi-ntunecată
haide
drumul !...
Ne-ndeamnă gîscanul „Haide !"
Şi-i dăm drumul, tare
ha-a-ai,
haide !...

La mal se-aprinseră focuri şi zurbe, cîntec izbucni şi sonor bocănit de topoare, miros iute de smoală în clocot. Care-mpleteşte frînghii din curmeie, care ciopleşte cuie din lemn de stejar.

Risipi Kama sloiurile, pieptiş porni Kama : ba ocoleşte cîte-un ostrov, ba se propteşte cu umărul în mal şi-l surpă.

Iar Volga, jucînd şi sunînd în soare din sloiuri ca din scut, apucă lungă cale cu-ntreaga-i tărie.

Frunza începu a se desfăşa-n copaci ; pasărea-n freamăt cuib împletea ; stoluri de gîşte şi lebede zburau precum norii mînaţi de-un vînt de amiază ; primăvara se revărsă : ploaie de verdeaţă, zbucni ca o minune-n văi, aprinse codrii, năvăli-n cîmpie şi-n luncă...

16

Pluteau, odihnind în fericite popasuri.

17

Vestită-i Kama cu nisetrii săi !
Ceru-i sus
depărtarea albastră.

Somnoros vuia vîntul peste vîrfuri de arbori. Soarele se cufunda în apă, soarele se legăna pe ape, se-neca şi din nou se ivea, luminînd peste ape şi sol. Florile se scuturau din mălini şi din merii sălbatici, vesel parfum suia din acele flori. Rouă beau galbene albine. Şi, din amurg pînă-n zori licărea şi suna cînt de privighetori.

Pluteau.

Ape de primăvară duceau cu ele trunchiuri, frunzişe, căpiţe de fîn. Clocoteau temutele ape, crengi smulgînd din hăţişuri venite-n întîmpinare. Malul spălat se prăvălea-n geamăt. În vadul cel iute, se clătinau şi piereau oglindiri de mesteceni plecaţi peste volburi. Pescăruş vălurind din aripi de argint alerga-n ţipăt zorit după pescăruşe.

Pluteau.

Pe lîngă viroage, pe lîngă ruinuri de vechi cetăţi de bulgari ori tătari. Se iveau sătucuri fără nume, iar copiii, provodind caravana, mult mai fugeau pe mal, ţipînd fără rost. Dormitînd în verde hăţiş lacurile se umpleau de linişte şi lumină. Cîrduiau peste lacuri paseri fără număr, luntri întregi adunau cazacii de ouă de gîscă şi raţă.

Pluteau.

Prindeau cu unelte neiscusite peşti plini de icre, vînau, pentru a face provizii de carne, urşi şi mistreţi. Într-un rînd o hoardă de veveriţe tăie calea luntrilor. Mînaţi de-o putere cumplită, cu cozile băţ, două zile şi două nopţi de-a rîndul trecură sălbăticiunile cele mici peste fluviu — cazacii le apucau cu mîna, le ucideau cu bîtele şi, din blăniţe de veveriţă îşi croiră şube şi plăpumi uşoare.

Pluteau.

Gînganii rodeau peste tot — nici un şiretlic, nimic nu te putea apăra. Ţînţăretul îţi intra-n ochi, în gură, în urechi, n-aveai cum îţi trage sufletul, ba, de zumzetul lui nu se mai putea auzi nici plesnetul valului, nici vuietul codrului. De groaza ţînţarilor, cerbii părăseau desişul pădurii şi ieşeau la loc deschis, se culcau în apă şi aşa, dormitau cu botul scos afară. Unul îşi încurcă prin desişuri coarnele şi-l prinseră viu, îl tăiară în hălci, dar n-apucară să aprinză focurile că ţînţarii supseră carnea pînă la os, de nici cîinii nu se-nvredniciră a gusta carne de cerb. Uneori, cînd bătea vîntul se cocoţa pe cîte-o movilă, în geamăt, un urs ciupit de ţînţari. Istoma Bes, din Astrahan, prins fiind cu ocaua mică, fu despuiat şi legat

de-un stejar din porunca hatmanului său: ţînţarii roiră în juru-i în vuiet toată noaptea şi, spre dimineaţă îl lăsară mort. Cînd fierbeau bucatele, bucătarii adunau polonice întregi de ţînţari căzuţi în cazane. Ţînţarii ciupeau, muştele roiau, muscoii înţepau mai tare ca acul. Storşi de vlagă oamenii se-năbuşeau de fumul înţepător iscat pe luntri şi-n jurul taberei, se foiau, dădeau peste focuri şi nu-şi găseau mîntuire nicăieri. Chelălăit şi forfot de cîini înnebuniţi; zăvozii se-ngropau în nisip, se-nfigeau în desişurile ghimpoase, ori, dîndu-se peste cap, alergau ca apucaţi prin lunci, prin păduri, dar aprigile hoarde de ţînţari îi găseau peste tot, se lipeau de rănile însîngerate, rodeau pielea goală din urechi, de sub coadă, de pe pîntece, şfichiuiau buzele, botul, tîmplele, atît de tare încît ochii se umpleau de sînge. Orbiţi, cîinii urlau alergînd după caravană pe mal şi, istoviţi, rămîneau în urmă, piereau.

Pluteau.

Aşteptau vînt tare, precum o sărbătoare.

O poveste spusă de sărarul Pankraşka Loskut:

„...S-a-ntîmplat asta de mult, fraţilor, în acele preafericite vremi cînd mieii păşteau cu lupii dimpreună.

Trăia în munţii de hrişcă Fedul-împărat, şi crunt era el cu poporul său. Avea o scăfîrlie cît un butoi de bere, dar minte-n ea nu era de loc. Ştia să cînte cîntece, să-i zică din fluier, iar treburile toate le-nvîrteau şi le răsuceau înţelepţii cugetători. De-atîta viaţă trăită-n voie, ori din prostie, i-a crescut împăratului o barbă atît de mare că de nimerea o vrabie în ea, nu-şi mai găsea, sărmana, ieşire.

Crescu, pe lîngă taică-su, fiica Svetleanka, frumoasă nespus.

Iată, se duse odată împăratul Fedul la vînătoare şi trimise înainte-i o mie de slugi. Acestea făceau pe dracu-n patru: tăiau lemne, coseau iarbă, spărgeau pietre, dădeau cu măturile, aşterneau covoare. Iar împăratul venea într-o caretă aurită, doar roţile ce mai răsunau. De-o parte şi de alta călăreau bufoni şi slugi: care alunga muştele din faţa împăratului, care-i cînta cîte-un cîntec, care bătea darabana, care-i pieptăna barba fir cu fir, care-i vîra cu lopata bucate drept în gura deschisă, care-i scărpina spinarea cea păroasă, care aducea laude trupeşiei şi frumuseţii sale, care-i slăvea mintea şi bunătatea, care-i înjura pe mujici în fel şi chip.

Se sătură împăratul de vînat — îi grămădiră în faţă munte de sălbăticiuni — osteni şi se culcă să prindă pui de somn

la umbră de stejar. Visă acolo vis ciudat. De se trezi lac de sudoare, îi chemă pe înţelepţi şi-i întrebă :

— Ce să-nsemne oare ?... Zac eu chipurile de-a curmezişul unui rîu, ca un stăvilar, şi apa curge pe deasupra mea. Din urechi, din nări îmi creşte grîu... Ce-i asta ?

Trei zile cercetară înţelepţii cărţile, trei nopţi cugetară, dar nimic nu izvodiră.

Se mînie împăratul şi rosti :

— Cui îmi va tălmăci visul, aceluia îi voi da jumătate de împărăţie şi pe fiica mea de soţie !

Fu chemat un mustăcios de pescar. Acesta nu se gîndi prea mult şi spuse scurt :

— Ce mai vorba, împărate, mîine ţi-e dat să mori.

Se-nspăimîntă împăratul Fedul, iar părul din cap i se ridică măciucă.

— Mîine, strigă el, voi pune, împieliţatule, să se smulgă pielea de pe tine.

— Fie şi-aşa, îi răspunse pescarul. Vezi să treacă ziua de mîine şi după aceea smulge pielea de pe mine.

Împăratul mîncă miere cu lăcomie mare, iar spre dimineaţă îşi dădu sufletul. Nu-i dădu pescarului jumătate din împărăţie, ba îi refuză şi mîna fiicei. Totuşi, înainte de a muri îl puse mai mare peste înţelepţi.

Trăiau mai departe.

Pescarul bea rachiu, mănîncă ouă cît îi e pofta, şi se tot dă pe lîngă tînăra împărătească. Svetleanka domneşte, dar nu-l lasă pe pescar să vină mai aproape de-un stînjen. Înţelepţii, şi ei, erau aprigi, cuprinşi de pizmă că un pescar îşi vîră nasul în trebile împărăţiei, nu pregetau a se gîndi cum să scornească vreun vicleşug care să ducă pescarul la pierzanie.

Vine un înţelept la împărătească şi-i spune :

— Am avut o vedenie şi vocea tătucului tău am auzit-o. Ne-a poruncit să-l trimitem pe pescar acolo, la el, să-i prindă nişte bibani cu undiţa.

Svetleanka încuviinţă. Pescarul se chinuia în palat, mahmur, după chef. Slugile îl prinseră, îl înfăşurară într-o plasă şi-l tîrîră la rîu. Moviliră pe mal o grămadă de copaci, îl trîntiră pe pescar deasupra, aduseră vreascuri şi le dădură foc. Gîndeau că, o dată cu fumul, sufletul său se va înălţa la cer. Pescarul strîmbă din nas — cam miroase a ars, se trezi deodată şi-şi zise : „Mi-e cam greaţă de viaţă, dar nici să mor

n-am zor". Se descurcă din plasă şi, tot în fum, lunecă uşurel în apă şi înotă pînă ajunse la o insulă. Ce s-au mai bucurat înţelepţii că au scăpat de el şi-au început din nou să-nvîrtească după legea lor treburile împărăţiei.

Trăiau mai departe.

Nu trecu mult, că pescarul se ivi precum nimic nu se-ntîmplase şi se duse drept la împărătească.

— Aşa şi aşa... Aproape-i, departe-i, lung îi, scurt e, jos e, sus îi, dar am cam fost pînă la tătucul tău şi peştişori i-am prins şi i-am pus la sare.

— Ce-a vorbit el acolo cu tine ? îl întrebă fiica.

— Ce să vorbească el cu mine, un neisprăvit ce sînt ? răspunse pescarul. A rugat să-i trimiţi pe aceeaşi cale pe toţi înţelepţii, ca să aibă o discuţie mai de soi.

Că hîr, că mîr, că-i aşa, că-i pe dincolo, dar înţelepţii n-avură încotro. Din porunca împărătesei fură îmbrînciţi cu toţii pe-un rug şi arşi în răpăit de tobe. Nefiind el prost, pescarul îşi luă de soţie împărăteasa şi se făcu împărat. Tot poporul se bucură. Şi-am fost şi eu acolo, şi-am încălecat pe-o şa, şi v-am spus povestea aşa..."

Primăvara zvîcni
prea frumoasă luci.

Se zbătu Kama între maluri, se-ndesiră pădurile, iar pădurile gem de călină, zmeură şi vişine sălbatice să le coseşti nu alta.

Zorile zori întîmpinau.

Acolo-n codri murea cucul de dor, la praguri şalăul dădea iama în puiet, iar noaptea — pe furtună — peste vîrteje plescăiau somnii mari precum porcii.

Bine se mai doarme în şuierul vîntului, sub plescăitul valurilor.

Pluteau mînaţi de propria lor forţă, cu vîsla şi gundirul, traşi cu frînghii de tătarii şi ciuvaşii năimiţi şi înhămaţi pe drum, zburau duşi de vîntul prielnic al pînzelor.

Ciuruiau ploile, biciuiau valurile.

Plin de sete sălbatică de libertate, de putere neîmblînzită Ermak nu cruţa nici oasele altora, nici pe ale sale : mereu înainte. Se trezea înaintea tuturor, îşi făcea-n grabă rugăciunea la o icoană afumată ce se strîngea plic şi zgîlţîia şeful de caravană :

— La drum !

Şeful îi trezea la rîndul său pe mai-marii cetelor :

— La drum !

Şefii de cete îşi trezeau oamenii :

— La drum !... La drum !...

Zdrenţăroşi, rupţi, cu mutrele umflate de înţepăturile ţînţarilor, aceştia îşi făceau cruce întorşi către răsăritul ca de purpură, înghiţeau pe fripte fiertura pregătită dinainte de bucătari şi, mestecînd în drum scovergi unsuroase, se năpusteau asupra bărcilor.

— La drum !

— Împinge, mişcă ! Propteşte-ţi vîsla în mal !

— Vîslaşii, la vîsle !

Luntrile se-nşiruiră de-a lungul malului.

— Măi fraţilor, ce-am mai dormit, dacă m-ar fi ciugulit în ochi o cioară, nici că m-aş fi strîmbat.

— Cum ne mai chinuie hatmanul pe toţi, îmi intră coastele una-n alta.

— E zorit de felul lui.

— E iute tătucul, nu-i chip să te fofîlezi.

— Răbdaţi, oase, vom fi oaspeţi.

— Se ştie, d-aia şi petrecem...

— Amarul nostru petrece...

Făceau popasuri în plină arşiţă. Mestecînd în grabă ce se nimerea, se răspîndeau prin hăţişuri şi, înfofolindu-şi capetele-n cîrpe, se dedau odihnei. Pîrîiaş murmura somnoros în linişti de amiază, clătinînd pietre prea spălate. Plecate peste unda pîrîului, salciile dormitau ca-ntr-o vrajă.

Şi din nou hatmanul îi mîna prin tabără pe cei rămaşi în urmă.

— La drum !

Cam pe la miezul verii au ajuns în orăşelul Orel : turlele de lemn ale acestuia se vedeau din depărtare.

Era-n toi o zi de sărbătoare.

În clopotniţă gureşeau micile clopote. Malul vuia, năpădit de lume, într-un bairam de rubăşti şi sarafane multicolore.

Nu departe copiii rostuiseră scaldă — aşa cum se dădeau de-a dura pe grindul de nisip păreau ouă de Paşte, vopsite cu foi de ceapă. Fete goale zăceau culcate pe nisipul luminos, una lîngă alta ca nisetrii cei cîrni la prăjit.

Gîtlejurile căzăceşti prinseră a clocoti-n hohot şi şuier :

— He-ei ! albinuţelor !... miere !

. . . . . .

— Hei muierilor, date la canari ar fi să fiţi, altminteri o dăm naibii...

Fetele puseră mîna pe veşminte şi fugiră-n hăţişuri fulgerînd din goliciunea lor atît de tare că petrecăreţii noştri se frecară la ochi.

Barcazul hatmanului lovi uşure ţărmul. Îmbrăcat în haină de postav verde, Ermak păşi peste bord.

— Pace taberei !

— Pace ! răspunse Stroganov.

— Slavă lui Isus şi Maicii Domnului !

— Amin !

Aşa precum îi învăţaseră stăpînii, mujicii îşi scoaseră clopurile de pîslă şi căzură în genunchi.

În spatele lui Ermak, stăpîniţi, esaulii se lăsau cînd pe un picior, cînd pe altul. Din luntri, cazacii se grăbeau să sară pe mal.

Stroganov păşi în întîmpinarea hatmanului :

— Cu pîine şi cu sare ne-nchinăm vouă, cazacilor celor vestiţi.

Ermak luă-n mîinile sale pîinea de-un pud şi solniţa din scoarţă de mesteacăn, plină vîrf cu sare grunjoasă.

Fata lui Semion Anikievici trecea cu o cupă de argint plină prin faţa esaulilor. Esaulii goleau cupa, îşi sugeau mustăţile, şi aruncau în ea cîte-un galben.

Drujina părăsi luntrile şi se-ndreptă către biserică. Portarii deschiseră larg porţile cetăţii iar oaspeţii pătrunseră-n orăşel. Drumul era aşternut cu pînze albite, casele împodobite cu ramuri verzi.

18

Ospăţ mare, cuvînt rostit la chef.

— Ia mîncaţi, oaspeţi dragi, cît vă e pofta, beţi cît vă cere inima !

Hatmanul şi esaulii sînt plini de cuviinţă, iscusiţi la vorbă.

— Noi, gazdă dragă, ascultători sîntem în gospodăria altuia — ce ni se pune-n faţă, aia bem.

Stroganov făcu semnul crucii cu cuţitul deasupra pîinii, o tăie în felii uriaşe şi turnă primul pahar.

— Pîn-la fund cine va bea, parte de bine va avea.

Ermak :

- N-am venit mari ospeţe să facem, ci pămîntul Permului să-l străjuim şi, aşa precum sluji-vom, dreptatea noastră căzăcească să v-o arătăm vouă... Aşa-i, fraţilor ?

— Aşa e, aşa-i !

Mai vîrstnicul dintre Stroganovi, Semion Anikievici, închinîndu-se, făcu-nconjurul mesei pentru a ciocni cu fiecare.

— Plăcută mi-e vorbirea ta, Ermak Timofeevici. Avem acelaşi Dumnezeu şi acelaşi ţar. Preaînţeleptul ţar i-a speriat pe tătari gonindu-i de pe Volga, pe leşi îi scoate afară din Smolensk, Afurisita Lituanie o strînge de gît. Ce-s pentru el novgorodenii încăpăţînaţi ? Astupători de geam ! Îi bate, îi ucide, îi scaldă-n sînge ! Ce-s pentru el sfetnicii boieri ori cnejii cei îngîmfaţi ? Pulberea drumului ! Le smulge pielea de pe ei cu cnutul, ba, unora le şi retează capetele... Cele dintîi ajutoare ale ţarului sîntem noi, negustorii şi voi, cazacii fără frică. Slăvitul ţar, ochi cumplit...

Mamîka hohoti, flacăra lumînărilor pîlpîi :

— Ce ni-l tot lauzi, precum ţiganul iapa ? Nici noi nu-l hulim şi nici la faţă nu l-am văzut, dar slugoii lui, mamă, tare-s răi !... Aşa-i fraţilor ?

— Aşa e, aşa-i !

— Da, aşa e !

— Ce-i drept, e drept !

Îmbătat fiind, Matvei Mereşceak se ridică, vărsă o cupă plină de rachiu şi rosti :

— Nu gîndim rău despre Rusia. Domneasca ţarul la Moscova lui de cremene, iar noi cazacii — pe Don şi pe Volga.

Esaulii strigară într-un glas :

— Adevăr grăişi, Mereşceak, aşa e !

Negustorul izbucni într-un rîs cam fără voie :

— Eh, cine n-a păcătuit în faţa Domnului, cine n-a greşit în faţa ţarului ? Ce rost are să vorbim de toate astea ?... Muzica !

Mai tare ca vocile cele aspre, sunară flautele, bătură în tact timpanele. În palate se făcu parcă mai multă lumină, mai mult loc.

Mereşceak îşi propti pometele în pumn şi-i zise :

Suflă vîntul
Pe ponoare
Bate vîsla
Dar, pe mare..

Iar Ivan Kolţo, cel iute la limbă, se aşeză lîngă gazdă şi-ncepu a se lăuda pe sine :

— În viaţa mea, patruzeci de biserici am jefuit. Şi azi popii de pe Volga şi din Riazan mă blesteamă şi mă afurisesc. Ha-ha-ha !... Eu, barbă, am fost în lupte, m-am bătut cu hoarda, i-am tîlhărit pe negustori şi i-am înecat în Volga...

Stroganov se dădu-n lături :

— Domnul Dumnezeu, frate, şi hatmanul tău să-ţi fie judecători.

Ermak :

— Fir-ar să fie de scăfîrlie... Luaţi-l de-aici !

Breazga dădu să-l care pe scandalagiu afară, dar acela se mînie :

— Pe Volga...

— Gura, moară !

— ... oraşe şi sate-am ars, nenumărate ! Am fost prins de tătari şi-am fugit de la tătari. La Astrahan, am fost ferecat de zid precum dulăii, cu un lanţ de două puduri, dar şi acela s-a rupt şi-am fugit la Volga. Se spune că ţarul însuşi mă blesteamă. Da nici blestemul ţarului nu-mi va sta piatră de mormînt pe inimă... Ha-ha-ha !...

— Emelea, Emelea, scorneşti numai rele... Legaţi-l !

Breazga îi vîrî zurbagiului drept în gîtlejul deschis o căciulă de blană şi-l tîrî pînă-n tindă.

Pe mesele acoperite cu feţe de masă înflorate aidoma — un nisetru lung de-un stînjen ; şi un jambon de ren ; şi o spată de urs pregătită cu usturoi şi bureţi muraţi ; şi piroşti coapte cu peşte ; şi buză de cerb în sos sîngerat ; şi ridichi rase-n miere ; şi cegă afumată şi zvîntată ; şi mere albe stropite cu purpură, cît pumnul de mari ; şi, pe o mare tavă de lemn, copt din cocă, un cazac călare, cu suliţă.

Ospătarii schimbau bucatele cu sîrg.

Paharnicii turnau în pocale bragă, rachiu şi vişinaţ, vinuri aduse dinspre Marea Albă şi hidromeluri de casă : dulce, din poame de pădure cu ierburi înmiresmate, roşu, ţinut în butoi smolit pîn-ce capătă o tărie grozavă, cu maia şi crustă de secară arsă.

Nikita Stroganov presăra sare multă peste bucăţile oferite lui Ermak şi-i spunea :

— Mănîncă sare multă, să-mi cunoşti casa.

Ermak îi răspundea pe plac :

— Sare şi pîine să fie un veac.

Martian :

— Pustii sînt locurile pe la voi. Tot pluteşti şi pluteşti, şi nu vezi nici un fum înălţîndu-se, n-auzi nici un glas.

— Drept grăieşti, părinte Martian. Stăm ca nişte cucuvele în ocina noastră. Dăm foc pădurii, smulgem buştenii, deşelenim ogoare noi, dar pămîntu-i cremene, nici plugul, nici grapa nu-l răzbate. Unde iese afară sarea, ridicăm sărării şi scoatem sare, şi coşuri de sare şi fîntîni pentru fierberea sării facem.

— Ce popoare se-nvecinează cu voi ?

— Pe Ireni şi pe Slîva rătăcesc ostiacii şi tătarii, pe Iaiva şi Kosva — vogulii, iar dincoace de Cerdîni şi, mai departe, pe Ustiug statornicesc zîrianii şi votiacii... Afurisit meleag !

— Pe tătari i-am cunoscut, dar de zîriani, voguli şi ostieci nici c-am auzit.

Luă cuvîntul Stroganov cel vîrstnic :

— Neamurile acelea nu cunosc nici un meşteşug şi continuă să ducă o viaţă sălbatică crescînd vitele pe păşuni, pescuind ori vînînd. Au în scîrbă obiceiurile şi trebile noastre toate, şi credinţa noastră creştinească. Nu vor şi nu ştiu să presare sarea şi nici să scoată minereu din adîncuri ba, de cînd ne-am pus noi pe treabă, ne pizmuiesc. În milosîrdia sa, ţarul Ivan Vasilievici le trimite, prin mîinile noastre, daruri acestor nemernici, doar-doar nu-i vor mai da iasakul sultanului siberian Kucium, ci lui însuşi. Eu însă, păcătosul de mine, ultimul postav trimis mi l-am oprit : nu-ngraşi porcul cu mazăre, ha-ha-ha... Trăiesc, mînca-i-ar relele, aşa-ntr-o doară — nici gospodărie, nici hambare. Pădure de jur împrejur, iar podeaua lor e de lut. Le e silă să taie o creangă dreaptă pentru bici, înnoadă un curmei de-un retevei, şi-o iau la

goană. Iarna vitele-ngheață în bătaia viforului iar vara le mănîncă tăunii. Se-neacă-n smîrcuri și mlaștini, dar n-au iscusința de a face o punte. N-au decît un gînd : să mai facă vreun pocinog rușilor veniți. Ne ferim de dușmanii cei răi prin tot felul de întărituri și șiretlicuri, dar multă jale și mult necaz ne fac.

Îndelung au mai vorbit, întrerupîndu-se unul pe altul, frații Stroganovi, jeluindu-și soarta cea amară.

Ceata chefuia afară.

Gemeau mesele de pîine, piroște cu pește și scorușe, tăvi cu bucate și mari tingiri cu ciorbă de carne, kiseluri și kașă. La foc se frigeau porci și berbeci întregi.

Geamăt lărmuit plutea peste chiolhan, în desimi de fum unsuros și vorbă multă. Sătui peste măsură, cazacii ședeau ori zăceau culcați într-o rînă pe cușme și veșminte întinse pe lutul bătătorit. Unul se ținea de istorii vechi, altul se lăuda cu faptul că a spurcat o sută de fecioare...

Petroi Petrovici se plimba printre ei și-i tot îndemna :

— Vă rugăm, cinstite fețe, să beți și veseli să fiți. Cinste oaspetelui nostru, alintat fie de noi.

— Păi, bătrîne, mîncăm dulce, ne purtăm bogat, muncim ușurel.

— După faptă și răsplată.

— N-am venit cu gînd războinic, ci pe bune.

— Dacă pe cele bune ați venit, bine veți fi primiți.

Edecarul Kaftannikov pășea la braț cu cazacul Lîtka și-i zicea apăsat :

— Frate...

„Văleu-văleleu"... începu să cînte Lîtka.

— Frate, în Rusia mujicii trăiesc mai rău ca urșii...

Lîtka atinse strunele balalaicii și rîgîi în voie :

— Așa-i, nea Lupane, mai bine-i să plutești : ba ți-e căciula plină cu galbeni, ba ești gol pînă la buric... „Văleu-văleleu, gaură-n botfor..."

— Ursul trage toată iarna la aghioase, își suge laba, dar țăranul tot trebăluiește — și iarna și vara...

Lîtka se opri, îl privi fix pe edecar, îl răsturnă cu o lovitură de pumn, păși mai departe cîntînd cît îl ținea gura :

Văleu-văleleu
Gaură-n botfor

M-au furat furii şi nu
Mi-au lăsat un chior...

Iar Kaftannikov, mînjindu-se cu sînge pe mustăţi, striga :

— Frate, stropeşte-mi inima !

Se plimbau roată, înclinîndu-se la fiecare pas, paharnicii cu ulcioare de rachiu şi bragă.

La gîrlice erau aşezate butoaie cu cvas : cvas îndulcit cu miere, cvas de zmeură, cvas de vişine, cvas de grîne, cvas dospit.

La pomana din curte se pripăşiseră ciorchine, babe şi moşnegi vlăguiţi. Pe unul din ei, gata-gata a-şi da ortul popii, îl aduseră fiii săi tîrîş ; dacă sorbi o gură de rachiu, se-nvioră şi începu să-i zică un cîntec. Pe după hambare în întunecime, cerşetorii şi nevîrstnicii sorbeau din butoaiele golite drojdia şi zoile.

Adunată în jurul lui Kuziomka Zlîcioi slugărimea asculta cu gurile căscate. Kuziomka minţea de-ngheţa apele, te mirai că-l mai răbda pămîntul...

— La noi pe Don, ducem viaţă bogată, cazacii poartă cizme, iar muierile toate-s pîntecoase. Tare-i bine, fraţilor, tare ! Aur, argint, catifeluri şi stambe cîte o sută de arşini de fiecare. Iar pămîntul taurii îl ară la noi cu coarnele, caprele îl boronesc. Paserile fură grăunţe din Rusia şi, întorcîndu-se la Don, seamănă pămîntul căzăcesc. Soarele paşte poienile, Dumnezeu le scaldă-n ploi. Nici n-ai apucat să te uiţi bine c-au şi dat în pîrg holdele. Snopii vin singuri în curte, muieretul îi treieră, tot ele macină şi coc lipii, iar noi, cazacii, înfulecăm şi stropim bucatele cu rachiu de Don. Iar albinele sînt — pe Don şi pe Doneţ — mari cît oile. De prea pline zumzăiesc că şi crengile trosnesc. Acolo-i de trai !

— Dacă ne-am lua după tine, căzăcele, înseamnă c-aţi dus o viaţă acolo pe Don precum vrabia-n zmeuriş. Dar ce anume nu v-a priit acolo ?

— Noi sîntem neamuri de zurbă, trecute prin ciur, nu ne place să stăm locului... Fost-a vreunul din voi însă în munţii Jiguliovî ? Dacă te sui pe munţii ăia poţi atinge soarele cu suliţa. Odată mi-am legat calul de cornul lunii iar eu m-am culcat. Mă trezesc şi mi se pare că visez, Maică Preacurată ! Luna plecase, pe cal îl luase. Băiat isteţ fiind, îmi vîr degetele-n gură şi-i trag un fluierat, mamă ! Calul era semeţ, mă auzi,

rupse frîul şi bîldîbîc în Volga. Nu trecu mult şi ieşi din apă la chemarea mea... Eh, Volga, apă iute, somnii se zbat în tine de ridică trîmbe pîn-la cer !

Rîsetele rîndaşilor copleşeau istoriile lui Kuziomka...

Foka Volkorez bătea din palme.

— Hei, ce mai loc, hoţ de iarmaroc !

Negre, palmele bătură, iuţi, picioarele jucară.

Bătură cazacii ce bătură din palme, dar n-au putut să dovedească bucatele, nici să bea toată băutura. Cîte unul îşi desfăcea nădragii şi mînca în picioare să încapă-n el cît mai mult ; altul alerga în cîte-un loc mai ascuns, îşi vîra un deget în gură, dădea afară tot ce mîncase mai înainte şi, tot dansînd, venea să se-aşeze din nou la masă.

— Înfulecă, Mitiuha, moale-i colacul, mare-i gura !

Li se făcu dor de Don, plînseră Volga în cîntece...

Esaulul Ostaşka Lavrentiev — ochi de foc, sprîncene negre — şi, alături de el cîţiva cazaci mai treji îşi înfioară zulufii şi se duseră-n mahala, la fete.

Din turnurile cetăţii străjerii se strigară noaptea-ntreagă bătînd toaca în nişte scînduri de tuci.

Chefliii urlară la cîntece pînă-n zori — zbierătul lor plutea ca o văpaie deasupra oraşului...

19

Trecea toamna, grindurile prindeau în chingi largul apei. Aceasta curgea, tomnatică, licărind. Speriate de foşnetul frunzelor în cădere, sălbăticiunile părăseau fundul codrilor nimerind în locuri deschise. Vîntul despletea cosiţa ruginie a mesteceenilor. Umed corb, croncănind răguşit, se clătina pe creanga golaşă.

I-au săturat Stroganovii pe cazaci şi i-au copleşit cu daruri. Împărţiţi în mici cete aceştia stăteau de strajă prin ostroguri, unde arătau cum e *dreptatea lor căzăcească.*

Striviţi de nefirescul bir, ceremisii şi başkirii de pe Kama se răsculaseră. Cazacii plutiră pînă la ei, îi atîrnară-n ştreang pe cei mai dîrji iar pe ceilalţi îi înspăimîntară şi-i siliră să dea bir îndoit.

Furişîndu-se ca un lup prin desişuri, murza Begbeli cu ostiacii şi vogulii săi ajunse în preajma tîrgului Ciusovski şi ostrovului Sîlven. Cazacii îi zdrobiră pe atacatori, ucigîndu-i pînă la unul, iar pe Begbeli însuşi îl prinseră şi-l închiseră într-o temniţă săpată în pămînt.

Tot pe furiş, folosind şiretlicuri şi curse, pătrunse pînă la Perm murza Kihek cu tătarii din Tiumen şi zîrianii kosvini. Cazacii i-au prins şi pe aceşti năvălitori, i-au măcelărit, iar sotnicul Cerkiz l-a împuşcat în timpul atacului pe Kihek însuşi, lipindu-i arma de tîmplă.

Nedorind să părăsească locurile unde statorniceau din vechime, locuitorii unui aul de pădure au ţinut sfat, au săpat vizuini în pămînt, le-au întărit cu proptele din vergi, şi s-au ascuns acolo cu toate vitele şi tot avutul lor. Apoi trimiseră în faţa bravilor cazaci pe cel mai bătrîn dintre ei, îmbrăcat în veşminte mortuare. Acesta căzu în genunchi şi rosti :

— Trăim pe aceste meleaguri din vecii vecilor şi tare mai sîntem legaţi de smîrcurile, pădurile şi pajiştile noastre...

Cazacii se minunau de tăcerea aulului : parcă era mort de mult. Se puseră să-l întrebe pe moşneag dacă-i mare avutul lor şi unde-au ascuns fetele ?

— ... prindem peşte-n lac, vînăm sălbăticiuni prin codri, asta ni-i hrana. Niciodată n-am făcut război nimănui, nici peste noi n-a venit nimeni cu război.

Ivan Zadnea-uliţa îl răsturnă c-un brînci — vîrful cizmei lui Ivan era potcovit cu aramă — şi urlă :

— Nu ne mai duce de nas ! Spune, pe unde-s toate !

Bătrînul pe-a lui :

— Culegem din codru miere sălbatică şi smulgem scoarţă de copac, fierbem răşină şi facem bere, ne rugăm...

Iliuşko Ciagrai îl ridică de păr deasupra ierbii :

— Spune, dacă vrei să scapi cu viaţă, unde vă sînt fetele, unde-s uneltele cu care prindeţi fiarele, unde sînt toate — cele cîte le mai aveţi ?

Trimisul înţelese că smerenia nu-i e de nici un folos şi-n-cepu a scuipa, a înjura şi a rosti blestemele şi farmecele vrăjitorilor cosvini şi kondini :

— Rămîne-v-ar în gît păcatele voastre, cărbuni aprinşi să vă arză ochii, ace de brad să vi se-mplînte în ficaţi, să nu vă mai simţiţi oasele de durere !... Pfu ! pfu ! pfu !... Aşchii şi

pietre-n pîntece, furnicile de pe şapte plaiuri în ochi, raci în barbă ! Aleanul vă roază ochii precum fumul !

— Gura, moşnege, de-ajuns cu flecăreala, rosti Ciagrai şi, legîndu-i funia de gît îl tîrî spre trunchiul unui brad.

Bătrînul scoase un fluierat şi locuitorii codrului gemură, smulseră proptelele din vergi şi se-ngropară în pămînt cu toate vitele şi cu tot avutul lor.

Mult se mai întinse stăpînirea Stroganovilor.

Băieşii scormoneau prin galerii în piatră şi pămînt, ivind minereu de fier şi de aramă, precum şi argint de Kama, irizat în albăstrui.

Olarii făceau ulcioare în poieni, iar în fierării se făceau din fier propriu fiare de plug, de lăncii şi tot felul de obiecte necesare pregătirii sării.

Oameni rămaşi la iernat în codri abăteau copacii pentru arătură, îi tăiau pentru lemne, îi ardeau pentru cărbune, dezbuşteneau locul.

Fumegau şi licăreau sărăriile. Fie din lacuri, fie din puţuri adînci, oamenii scoteau apă sărată şi umpleau cu ea albiile din care sărarii, după ce apa se prefăcea în abur, culegeau sarea.

Cazmaua scotea dangăt scurt, lovită de pietre, biciul surugiilor şfichiuia, băieşii se vîrau în sînul pămîntului. Acolo-n galeriile întunecate, ochii orbeau, frigul de mormînt pătrundea osul, dar loviturile răsunau cu îndîrjire, scînteile fulgerau sub ciocane. Ce mai scîrţîia roata care suia la suprafaţă, din fundul minei, coşurile cu rocă !

În sărării sarea creştea buză la tivul baliilor şi coveţilor, sarea se scurgea pe sub picioare, ţurţuri de sare atîrnau de loitrele şi oiştea carelor, sarea se presăra precum chiciura pe drumurile ce duceau de la sărării la hambarele de sare şi mai departe, la Kama, către şlepuri.

Muierile cărau fie cu caii, fie trăgîndu-le pe apă cu curelele, lemne către sărării.

Băieţi şi fete tot veneau şi se-ntorceau pe cărări de munte şi de codru purtînd în spinare coşuri pline cu cărbuni.

Graiul apăsat al celor din nord se-mpletea cu vorbirea colorată a celor de pe Volga, oameni cu limba iute. Vălurea cusut cu jale sonoră, drag şi urechii ruseşti fiind, cîntecul asiaticului. Dinspre îndepărtatele cherhanale vîntul aducea refrenul

gemut al *Dubinuşkăi*. Prinşi în grindurile de nisip, plutaşii se povîrneau peste cîrme, gemînd precum diavolii în mlaştină.

Dinspre fluviu răzbăteau larma şi rîsetele muierilor.

Aici — fornăie gealăul, dincolo — loveşte toporul, acolo — vechilului nu-i mai tace gura, mai scapă cîte-o ocară peste umăr...

— Nu trîndăvi !... Iute, iute !...

Munca nu înceta zi şi noapte

munceau pentru pîine şi apă.

În taberele lor proprii trăiau şi măruntele neamuri uralice. Nici acestea nu scăpau de milostenia Stroganovilor : îi hrăneau cu pîinea putrezită în gropi ; le dădeau veşminte rupte, ajunse de multă vreme nişte zdrenţe ; le dădeau pe veresie tot felul de mărunţişuri trebuincioase : ace, sule, amnare, topoare, sfoară pentru năvoade. Tot ce pescuiau aceste neamuri în lacuri şi rîuri era luat de negustori drept plată pentru datorii. Toate paserile şi blănurile animalelor vînate, mierea şi nestematele mergeau în contul datoriilor. Cei ce erau mai bogaţi şi mai îndrăzneţi fugeau cu familiile lor dincolo de Brîul de Piatră [1], unde nimereau sub dublul jug al cnejilor voguli şi tătari. Nevoiaşii veneau la exploatări pentru a-şi plăti datoriile prin muncă. Stroganovii îşi asmuţeau oamenii asupra celor mai răuplatnici cu porunca : „Ucide-l pe bătrîn ori scoate-l şi alungă-l din iurtă, iar nevasta şi copiii ia-i pentru tine, să-ţi muncească, iar tu cu ei dimpreună — să-mi munceşti mie". Aceloraşi neamuri, negustorii le smulgeau, fără ştirea ţarului, biruri pe tot ce le trăsnea prin cap.

Băieşii de la mine din preajma Vişerei, aflînd că intendentul exploatării, învăţat la rîndul lui de vechilul Svirid, le pune în kaşă untură de dihor, se revoltară şi lăsară lucrul.

Li se alăturară sărarii celor două exploatări învecinate.

Turbat de mînie Svirid puse cîinii pe băieşii trimişi la el, iar unuia din ei, Ivaşka Redkin, îi smulse un ochi cu biciul.

Atunci Ivaşka, rugi înălţînd preasfintei Născătoare şi însoţindu-se cu alţii, năvăli în puterea nopţii asupra izbei vechilului. Scoaseră din ţîţîni uşa de fier a acesteia şi, după ce-l bătură crunt, îl siliră pe vechil să înghită un şoarece mort iar apoi, mîniindu-se mai tare cu fiece cuvînt, amintindu-şi de

[1] Este vorba de crestele munţilor Urali.

vechile şi nenumăratele obidiri îl trecură pe vechilul Svirid în moarte.

O ceată întreagă se năpusti apoi asupra sărăriilor — dădură foc la două magazii ; dărîmară stăvilarele şi dădură *fără veste* drum apelor care inundară cîteva mine, curînd însă se înspăimîntară ei înşişi de propriile lor fărădelegi şi amuţiră. Bătrînii ferecară în lanţuri două dintre căpeteniile lor — pe Redkin şi pe Rîjanko — şi începură să aştepte, fie ce-o fi.

Nikita Stroganov alergă la cazaci.

— Nenorocire !

Văzînd că negustorul e-mbrăcat pe jumătate şi înspăimîntat de moarte, Ermak răcni strigătul de luptă :

— Vatarba !

Smulgînd armele de pe pereţi, esaulii întrebau :

— Năvală ?

— Hoarda ?

— De unde ?

— Mai rău ! se prăvăli pe-o laviţă gazda, ducîndu-şi mîna la inimă. Mai rău !... jefuirea avutului meu, răscoală şi omor... Hatmane, dacă tîlharii nu vor fi pedepsiţi din porunca ta, apoi mă pot aştepta ca mai tîrziu să-mi facă rele şi mai mari. Oamenii mei sînt veniţi din ţinuturi felurite, n-au astîmpăr...

Ermak adună o sotnie de nădejde şi porni călare către exploatări.

Zăngănind din cizmele lor croite din tablă, băieşii şi sărarii îi înconjurară pe cazaci şi începură să se plîngă :

— Tătucă...

— Ermak Timofeevici...

— Miluieşte-ne !

— Nu ne da pieirii.

— Toţi ne-au lăsat şi ne-au părăsit.

— În tine, hatmane, stă nădejdea noastră !

— Primeşte-ne în ceata ta...

Ermak, cum mai tresări sprînceana stufoasă a lui Ermak :

— De-alde voi nu-mi sînt de trebuinţă, pe cei ce sînt ca voi chiar de-ar fi de-ai mei — în sac şi-n apă... La ce, hainilor, v-a cuprins puterea necurată ? Vă voi muta coastele iar limbile vi le voi bate c-un singur cui în aceeaşi scîndură !

Căzură-n genunchi şi-şi smulseră de pe capetele tunse scurt tichiile din scoarţă de mesteacăn şi clopii de pîslă.

— Iartă-ne, hatmane !

— Şi fără tine e cin'să ne bată...

Mîinile roase de sare se-ntindeau o dată cu ruga ; feţele, pîrlite de dogoarea focului, erau numai jale. Cu mîinile şi picioarele ferecate, Ivaşka Redkin — în al cărui ochi scurs era-nfundată o cîrpă înroşită de sînge — săltă, zornăind din lanţuri, chiar lîngă hatman.

— Omoară-mă pe mine mai întîi ! Tot trebuie să pier ! Voi muri pentru lumea toată, voi suferi întru adevărul lui Hristos !

Sărind, ca apucat de diavoli, tot pe sub botul calului, el striga mereu ceva de ne-nţeles.

— Nu te mai fasoli atîta, Vanşa, las'să povestesc eu, aşa cum a fost — se ridică-n genunchi, zăngănind din lanţul ruginit sărarul Rîjanko : pieptul lui era lat de-un stînjen. Îşi netezi şorţul de piele, ars tot de scîntei, cătă încruntat la cazaci şi rosti rar : Noi nu sîntem nişte răsculaţi oarecare, noi ...nu ne mai ajunge răbdarea ! Vechilul Svirid strîngea de la noi bani pentru a ridica lăcaş, iar banii aceia îi bea dimpreună cu feciorii săi... Nu sîntem necredincioşi, iată, purtăm cruci atîrnate de gît şi nu vom îngădui să ni se spurce sufletul cu grăsime de dihor...

Voci, freamăt :

— Nu, nu vom îngădui !

— La ce să mai răbdăm ?!

— Nu ni s-a tăiat buricul aici !

— Sîntem de fel din Tver şi din Suzdal...

— Ne-au frînt datoriile.

— Cu viclenii şi silnicie negustorul ne-a robit muncii.

În mulţimea răsculaţilor se foiau zîreani, başkiri şi tătari. Iultama, împins fiind în faţă, spuse şovăitor :

— Stapin, Dumnezeu ştie la el, un zi — tare bun, alt zi, tare rău... Un zi pîinică dădea, opincă dădea, haleală dădea. Alt zi, venea stapin, peştişori tot lua, păsărele lua, blaniţ lua, caluţ lua, tot lua.

Rîjanko îl potoli pe Iultama.

— Opreşte, avem aici grijile noastre...

— De ce griji la tine ? Burta ta haleşte vrea, burta mea haleşte vrea — un singur grij...

Ermak :

— N-am treabă cu legea şi obiceiul vostru.

Toţi în cor :

— Adevăr grăim !

— Nu zic nu.

Unii cazaci priveau cu jale, alţii cu-ncruntare.

— Ai-ai-ai, nu-i bun treaba, murit trebuie, spuse zdrobit Iultama.

— De murit nu trebuie să murim, trebuie să fugim, rosti încet careva din mulţimea de tătari.

Rîjanko vorbi din nou :

— Numai Dumnezeu ştie cum ne ducem zilele aici ! Din mila stăpînului sîntem sătui patru zile pe an : de Paşte, de Crăciun, de sîmbăta morţilor şi de aceea a sfîntului Dimitri. Ne dă o pîine care nici nu miroase a pîine. De hrănit nu ne hrăneşte, dar ne tot sileşte să scoatem sare mereu mai multă decît înainte. Ne dăm sufletul de-atîta trudă, n-ai vreme nici să-ţi ridici privirea, nu vedem soarele. Eu trudesc, nevasta trudeşte alături de mine, copilaşii trudesc şi ei, iar cel mai mic — n-are nici şase anişori — a fost pus să facă fîşii din scoarţă şi să-mpletească la coşuri. Părintele meu care de-abia mai merge şi se clatină de slăbiciune a fost trimis, pentru un singur cuvînt mai tare, de către vechil, să muncească în mină, în putreziciune. Tot muncind pentru stăpîn la arat şi la sare, ni s-au zdrenţuit veşmintele, de umblăm goi şi desculţi. N-avem cînd să prindem peşte pentru ciorbă, şi, de cum vine primăvara, ne hrănim, eu, nevasta şi copiii, cu iarbă. Unii din noi au fugit în Rusia, alţii au murit de foame sau boli. Pentru cea mai micuţă vină, ba chiar şi fără vină, gîdele Abdulka ne ciomăgeşte, pe noi, creştinii, lovind fără milă şi ne arde cu fierul roşu, ne atîrnă de gît lanţ cu ghiulea şi coarne de fier ne ţintuieşte în cap. Ne trimite stăpînul cine ştie pe unde, iar el împreună cu vechilul ne calcă izbele cu gînd spurcat, ne fură nevestele şi fiicele, ba mai şi rîde de noi pe urmă. Nu se teme a păcătui negustorul, nu-i e ruşine de lume. Ne porunceşte să ne ducem la biserică la fiece sărbătoare a bisericii sau a stăpînirii. Cine nu se duce, întîia oară îi ia cîte două grivne, a doua oară un groş, iar aceluia care nu vine nici a treia oară, îi smulge un altîn întreg, poruncind călăului să-l aducă pe acel necredincios în curtea bisericii şi, ca să nu uite cumva drumul ce duce la sfinţi, să fie bătut cu vergile. De ce să mergem la biserică ? Popa nu slujeşte pe ruseşte, ci pe latineşte : ciuleşti urechile, iar le mai

ciuleşti, şi pleci cum ai venit, fără să-nţelegi boabă... În încăperile unde-s icoanele atîrnate, stăpînul îi trage la lulele de tutun, iar pe noi, dacă ne prinde cu tabac, porunceşte să fim biciuiţi şi ne pune pecete pe frunte c-un pitac înroşit în foc. Şi tot el, cu silnicie, de ziua Bunei vestiri, mînă poporul în curtea sa şi ne tunde pletele. Adaogă apoi la părul nostru lînă de oaie şi le face pîslari vechililor săi, iar noi, sărmanii...

— Cu legea şi obiceiurile voastre n-am treabă, repetă Ermak şi arătă cu nagaica spre Rîjanko şi Ivaşka Redkin, cel strîmb : Pe ăştia să-i puneţi în fiare şi-n groapă cu ei, stăpînul va face ce va voi cu capetele lor. Ceilalţi să fie biciuiţi şi, fără zăbavă, trimişi la muncă.

Călăul Abdulka ţîşni de sub cotul hatmanului ; mutra lui rotundă, parcă turnată în aramă roşie, lucea de grăsime.

— Să-i biciuiesc, taică ?

— Bate-i pe toţi pînă la unul, da bate-i în văzul lumii, ca muierile şi copiii să-şi mute gîndul de la răscoală.

Mulţimea se clătină-ntr-un geamăt :

— Diavolul ne-a-ndemnat, taică !

— Nenorocire...

— Ne smulg carnea de pe oase !

— Mai bine n-aş mai fi !

— Doar la Dumnezeu mai putem găsi alinare !

— Ţine minte, hatmane... Sîngele nostru are să-ţi stea în gît — otravă.

Abdulka şi cu ajutoarele lui începură s-aleagă nuielele din car.

— Culcat !...

Oamenii se-apropiau cu buzele albite de groază, spuneau rugi pe şoptite şi, dîndu-şi nădragii jos se culcau supuşi.

Scurt oftat, scrîşnet de dinţi, şuier de bice şi vergi peste trupurile aşternute jos ; iar acestea erau schilave, pieile roase, jupuite, pline de bube mustind din pricina sării.

Bătăuşii loviră fără mînie pînă la primul ţîşnet de sînge, cînd, cuprinşi de turbare, se puseră pe treabă cu-nverşunare.

Abdulka se rotea ca un diavol, ţipînd :

— Mai iute, mai tare !

Ajutoarele îi răspundeau :

— Nu merge pe uscat !

Stăpînul trimise după rachiu.

— De-ajuns, nu-mi mai mînjesc mîinile cu sînge, spuse peste cîteva zile cazacul Vaska Struna şi, adunînd o ceată, fugi la Volga.

După Vaska urmă „gîscanul" Trofim Repka.

— Toropeala-i mai rea ca moartea, zise el şi, vorbindu-se cu alţii, alcătui o ceată fugind la Volga pe ultimele ape înainte de-ngheţ.

Venea iarna cea grea.

20

Cazacii trăiau, întăriturile ţineau.

21

Siberie, Siberie, ţară a blănurilor, ţinut al marilor fluvii, drum al popoarelor...

În vremea de demult, cuceritorul mongol Cinghidi trimise în Siberia un cneaz de-al său, pe Taibug, care a ridicat pe malul Turei orăşelul Cinghi — azi Tiumen — şi sili să-i dea tribut neamurile care rătăceau prin acele străfunduri din veţii. După Taibug, stăpîni fiul său Hodja, după Hodja — Mar, cel însurat cu sora lui Upak, cneazul Kazanului. Iată ce spune cronica mai departe : Upak îl ucise pe Mar, cuceri Tiumenul, iar băştinaşii au început să dea bir celor din Kazan. Mamet, nepotul lui Mar, îl ucise pe Upak, distruse Tiumenul şi ridică pe malul Irtîşului, orăşelul Sibir, azi Tobolsk ; ţara-ntreagă a început a fi numită după acest orăşel, Sibir. După Mamet stăpîni nepotul său Agaş, şi fiul Kazi, şi feciorii lui Kazi — Ediger şi Begbulat. Pe urmă sosi din stepele Mongoliei Kucium, fiul lui Murtazli ; acesta îi ucise pe Ediger şi Begbulat şi se făcu singur han.

Rusia porni asupra Siberiei cu sabia, rubla şi crucea.

Îndemnaţi de negustori sau din a lor voie, uşkuinicii din Novgorod pătrunseră dincolo de Brîu, urmînd străvechiul drum al Peciorei. Tot ei pluteau dinspre Murmansk, pe vase firave pînă la bogatul în blănuri Mangazei, port aflat în ţinut de miazănoapte, între Obi şi Enisei, unde negustorii liberi făceau schimb de mărfuri cu neamurile băştinaşe.

Voievozii moscoviţi, trimişi de Ivan III să supună Permul, stăpînit cîndva de negustorii novgorodeni, supuseră Permul şi, din propria lor voinţă trecură Uralii în ţinutul Iugorsk, îi siliră pe localnici să li se supună şi să le dea tribut.

Cu o sută de ani înainte de Ermak, cneazul Feodor Kurbski, împreună cu tovarăşul său Saltîk Travin şi drujina lor, au luptat împotriva vogulilor pe Tavda, i-au bătut pe tătarii din Tiumen şi, trecînd de rîurile Tura şi Tobol ajunseră pe Irtîş, de unde plutiră pe Obi pînă-n ţara Iugorskului. Iată, povestită pe scurt, într-o dare de seamă, una din aceste campanii :

„Trimise marele cneaz al Moscovei pe Piotr Feodorovici Uşatîi, şi i-a dat în grijă pe copiii de boieri vologjani, şi au mers pe rîuri, pînă la vadul numit Pinega, cale de două mii de verste, iar acolo i-au aşteptat şi s-au întîlnit cu dvinenii, cu pinejanii şi cu vajanii, pornind apoi, de Sfîntul Ilie, pe rîul Koloda şi au mers o sută cincizeci de verste. De la Vadul Cerbului au plutit pe multe rîuri pînă ce au ieşit pe Peciora ajungînd la Ustaş-grad. Şi aici voievozii s-au întîlnit : cneazul Piotr cu cneazul Semion Kurbski şi cu Vasili Ivanovici Gavrilov, iar acolo şi-au petrecut toamna dulgherind un oraş. Voievozii s-au îndepărtat de rîul Peciora din ziua Sfintei Născătoare. Iar de la Peciora, voievozii au mers pînă la Brîu două săptămîni şi acolo s-au răspîndit voievozii : cneazul Piotr şi cneazul Semion prin trecătoarea Brîului, ce nu poate fi văzută din cauza norilor şi dacă-i vînt, acesta spulberă norii, iar lungimea Brîului e de la mare la mare. Şi au ucis voievozii pe acolo samoezi, cincizeci de oameni, şi au luat două mii de reni. De la Brîu au mers o săptămînă pînă la primul tîrg, al lui Leapin. Cu totul au mers prin acele locuri patru mii şase sute cincizeci de verste. Din Leapin, au întîlnit de la Odor, cneji iugorani pe reni, de la Leapin voievozii au mers pe reni, iar oastea a fost trasă de cîini. Leapin odată cucerit au mai fost luate încă treizeci de aşezări, şi au luat prinşi o mie nouă oameni dintre cei mai buni, şi cincizeci de cneji au adus

cu ei. Iar Vasili Brajnik a luat opt oraşe şi opt cneji, iar pe oamenii de rînd, pe toţi i-a ucis. Şi-a dat Dumnezeu de s-au întors la Moscova, sănătoşi în ziua cea mare la ţar".

Oamenii umblaţi povesteau tot felul de minunăţii despre pămîntul Siberiei, ba aduceau de acolo destule blănuri, aur şi pietre preţioase. Ţesăturile erau peste tot proaste şi scumpe. Blănurile siberiene mergeau atît pe pieţele din Europa, cît şi în întregul Orient asiatic.

Din vechime Moscova strîngea blănuri siberiene pentru a le revinde în Apus.

În afara negustorilor, dincolo de Brîu ajungeau şi trimişii ţarului.

Ediger, cel ucis de Kucium, plătise cîtva timp tribut ruşilor şi, urmîndu-i pilda, au dat bir Moscovei, în nădejdea că vor fi lăsaţi în pace, şi cîţiva cneji băştinaşi.

Depărtarea şi lipsa de drumuri împiedicau statornicirea unor legături trainice cu acele ţinuturi.

Cucerind Volga de la tătari, Ivan cel Groaznic începu să privească Siberia ca pe o posesiune a sa, dar nu se atingea deocamdată de ea, abătîndu-şi toate forţele asupra livonienilor şi krîmlenilor. Socotea însă că tocmai prin Siberia va duce el negoţ cu neştiuta Chină şi îndepărtata Indie.

Iată ce-i scria Kucium, ţarului moscovit, în 1570 :

„Bogat e Dumnezeu !

Om liber fiind, noi, Kucium-ţar, am auzit că tu, mare cneaz şi ţar alb, puternic şi drept eşti. Dacă vom porni război unul împotriva celuilalt, atunci se vor război între ele şi popoarele ţărilor noastre, iar dacă nu vom porni război atunci şi ele vor trăi în pace. Tatăl tău a trăit în bună pace cu tatăl meu, iar neguţătorii erau primiţi de amîndouă părţile, pentru că pămîntul tău e aproape. Oamenii noştri nu-şi căutau sfadă şi nu se isca ceartă între ei, iar oamenii de rînd trăiau în pace şi bună învoire. Azi însă, în vremea mea şi a ta, oamenii de rînd nu trăiesc în pace. N-am avut prilej a-ţi trimite vreo epistolă pînă acum. Azi, dacă vei voi să fie pace, pace va fi, dacă vei voi război — ne vom război. Prinşi dacă ţii închişi, ce-i pasă ţării de asta ? Îţi trimet un sol şi neguţători, şi hai să ne-mpăcăm, numai să vrei pace cu noi. Iar tu, pe unul din

acei oameni ai mei, pe care-i ţii prinşi, lasă-l liber şi trimete-l la noi împreună cu un olăcar de-al tău. Cu cine tatăl s-a duşmănit se cuvine a se duşmăni şi fiul. Iar cu cine a fost prieten, şi lui se cuvine a fi prieten. Se cade oare ca fiul să fie duşman aceluia pe care tatăl l-a ales de prieten şi frate? Ci să ne-mpăcăm şi azi cu tine — frate mai mare. Dacă vei voi pace trimite sol la noi pe cal iute. Acestea zicînd, cu plecăciune îţi trimit gramota de faţă."

Nu erau prea şirete planurile lui Kucium. El ar fi dorit să aibă un protector puternic, pentru a-şi înspăimînta duşmanii cu numele acestuia.

Ivan cel Groaznic nu putea îndrepta oaste mare în Siberia, şi se temea să trimită una mică. A fost, de aceea, mînat la Tobolsk un sol şi un primitor al tributului. Dîndu-şi seama că nu va căpăta sprijin din partea Moscovei, Kucium îi ucise pe trimişii ţarului şi se proclamă om liber.

Puternic, neînfrînt e Irtîşul cu apele sale, faimos în vîrturi.

Jucînd din oglinzi, răsucindu-se-n inele, curge liniştit Irtîşul prin stepele kirghize; rostogoleşte apă tulbure peste smîrcurile barabinice; vuieşte Irtîşul şi dă de-a dura pe fundul albiei pietre şlefuite în defileurile Altaiului.

Curgeau apele

iar după ele curgea viaţa.

Bătrînii îşi încheiau veleatul în taifasuri şi rugi.

Înţeleptul era vestit prin înţelepciunea sa, bogatul — prin bogăţie, săracul se hrănea din truda sa.

Cei tineri zburau în luptă, chiuind şi scrîşnind din dinţi.

Casele strămoşilor putrezeau în pămînt; îmbrăţişările celor tineri nu cunoşteau istov, oftatul le era dulce, lacrimile fierbinţi. Noaptea, la fluieratul prudent al iubitului, fata alerga pe furiş ca o vulpe — lumina stelelor juca licărind în ochii îndrăgostiţilor.

Rătăceau neguri prin văi.

Luntre de pescar luneca pe fluviu, vîsla lucea, măturînd stropii. Năvodul tîra urzicînd pe nisipul cel galben hoarda în freamăt a peştilor.

Plugarul fălcos trudea pe ogor, răscolind în măruntaiele solului cu un ciot de brad.

Pe malul lacului, năpădit de hăţişuri, se furişa clătinînd trestiişele vînătorul, privirea-i luneca uşor, uşor păşea talpa-i, uşoară şi bine ţintită şuiera săgeata.

În taigă, strînşi în jurul focurilor, pe blănile aşternute pe jos, dormitau vînătorii de fiare.

Peste tot mai albastra stepă-n amurg se revărsa plînsetul străvechi al cornului ciobănesc. Alergau cirezile-n nouri de colb purpuriu bătut de razele asfinţitului. Peste căciulile iurtelor, urca, sfredel, fumul. Acolo, în iurte, oamenii se năşteau, mureau, rîdeau şi plîngeau...

Kucium trăia în bogăţie.

În iarba văilor, printre lacuri, se-ngrăşau turmele sale multe, de nu le mai puteai socoti, herghelii de cai, cete de cămile pentru cărat şi călărit. Săracii rătăceau pe urmele iurtelor hanului şi-i păşteau turmele.

Revărsări de stepe
verzi întinderi
goană după fiare.

Fulgerau străpunse de lumină pîraie sinilii. Vînt albastru legăna ierbile, gonea în valuri colilia. Peste pajişti de luncă pline cu flori purpurii, lunecau umbre de nori. Încordînd coarda arcului său uşure, Kucium călărea pe pămîntul său, geamătul fiarei lovite de moarte îi înveselea sufletul de moşneag.

Printre neveste hanul se plimba ca-ntr-o livadă plină de roade.

Nevestele în vîrstă, cu copiii lor, trăiau împreună într-o curte mare, nevestele cele tinere, fiecare-n curtea ei, iar preatînăra Suzghe trăia în faţa tîrgului, dincolo de fluviu, într-un cuib numai al ei.

Tributul neamurilor supuse se scurgea de peste tot în vistieria hanului.

Sărăntocul îi dădea hanului o iapă cu mînz, bogatul îi aducea cîte ceva din bogăţiile sale, pescarul îi căra, legat de luntre, un nisetru de-un stînjen, vînătorul aşternea în curtea largă a hanului piei de castor căprui, de vulpi negre şi roşii, de samuri şi jderi stacojii. Calmucii aduceau drept tribut cai fremătători, de stepă. Locuitorii taigăi cărau miere şi ceară, piei de urs şi, argintii cu negre ineluri, piei de panteră, care preţuiau cu deosebire pe pieţele din Tebriz, Samarkand, Bagdad şi Ţarigrad. Meşterii aduceau din ţinutul Kuzneţkului cupru

verde şi roşu în cazane şi lighene, zăbale pentru cai, cositor în farfurii şi tăvi, precum şi-n lingouri sau bare subţiri. Drept dijmă, neamurile de păstori smulgeau din blana fiecărui berbec cîte un ghemotoc de lînă, cărau către micii cneji bucăţi de pîslă, piei şi plăpumi cusute din petice multicolore de blănuri de vacă sau cal.

În judeţe statorniceau împuterniciţi — mîrza. Aceştia erau mai mari peste micii cneji care, la rîndul lor, erau mai mari peste sutaşi.

Hanul Kucium şi, împreună cu el, toţi curtenii şi slugile sale, cu nevestele, copiii şi cîinii lor, slavă aducînd lui Allah, erau hrăniţi de mîinile poporului lor.

Primăvara — pe zvîntate — iuţeau către gurile Irtîşului caravane de neguţători din Altai, Nogai şi Buhara.

Vîntul răvăşea cocoaşele cu ciuf ale cămilelor.

Cînt de jale, ţipete de cărăuşi — feţele lor erau la fel de prăfuite ca pietrele de pe drum — şi plesnet puternic de bice făcute din curea, cu şfichiul din păr împletit.

— Aaa-aa-şg !...

Prin stepa amorţită-n verde somnolenţă, răzbătea pînă departe răgetul de trîmbiţă al cămilelor lunecînd măsurat sub povara baloturilor cu mărfuri.

Bazarul umplea oraşul şi, prin mînecile ulicioarelor se scurgea în stepă.

Cîte nu se puteau găsi aici !

Tot felul de stămburi şi caftane matlasate, marochine şi pînzeturi cu desene iscusite, cuşme cu motiv îngropat, mătăsuri de Buhara, arse de soarele sudului şi covoare afgane ţesute în culori atît de vii încît privindu-le, orbeai. Vase pictate, grîu sarazin, leacuri în pulberi sau foi, agate şi rubine cizelate, chihlimbar, uleiuri, dulciuri şi tabac chinezesc, tăiat atît de mărunt încît putea sta alături de părul de om, tocat. Herghelii de argamaci şi karabairi sălbatici, mulţimi de prinşi cu juguri la gît, tinere fecioare aduse de negustori din fundul Asiei pentru a fi schimbate pe blănuri.

Puteau fi întîlniţi prin iarmaroacele siberiene şi negustori de prin părţile ruseşti. Aceştia îşi durau tabăra mai aproape de fluviu, se spălau şi se odihneau după drum lung, apoi ridicau în grabă dughene, desfăceau sacii de piele, deschideau cutiile de lemn şi, pe tarabe aşezate alături, îşi rînduiau mărfurile lor modeste : topoare şi amnare, tigăi şi cazane, clopoţei

şi piepteni, nasturi de cositor şi solniţe din coajă de mesteacăn, sfoară pentru năvoade şi funii smolite, cupe turnate şi oglinjoare din argint de Ural cu mate luciri albăstrui ; ciorapi şi cingători de lînă, turtă dulce colorată şi tăişuri de cuţit, stofe de dimie şi pînză rară bună doar de scurs zerul.

Vînătorii şi nomazii erau vestiţi prin naivitatea lor şi trăiau într-o neprihănire primitivă.

Pentru un ac cu aţă negustorul căpăta o iapă cu mînzul ei, pentru o pereche de nădragi peticiţi şi o cămaşă îşi alegea cele mai bune piei de castor şi vulpe, un vîrf de fier pentru săgeată avea preţul unei blăni de samur.

Vuia bazarul

nechezau caii

răgea vîntul

dănţuia Irtîşul, săltînd spumă căruntă.

22

Iarnă. Frigeau gerurile. Căzuse zăpadă multă : nu se mai vedeau coşurile izbelor. Nea pufoasă şi uşoară ca un nimb. Pulbere geroasă fulgera ascuţit în bătaia lunii.

Tare eşti rea, slujbă molcomă, fără lupte.

De sărbători, mînaţi de-un plictis de moarte, cazacii şi localnicii se luptau cu pumnii. Se luptau cazacii şi între ei : era desfătarea lor cea mai îndrăgită.

Bătrînii îl plictiseau pe Ermak :

— Tot ţinîndu-se de beţii, oamenii se bat şi se taie între ei pîn-ce se omoară, nu poartă cruci la gît, nu ţin posturile, îşi fac de cap cu fetele din mahala şi, întorcîndu-se, apucă pîinea fără a se spăla pe mîini şi-şi ocărăsc hatmanii şi esaulii ca pe nişte slugi... Prin tăcerea ta, Ermak Timofeevici, înlesneşti făptuirea tuturor acestora... Vaska Struna a fugit la Volga, edecarul Repka a fugit şi el la Volga...

— Ducă-se învîrtindu-se !

— Dă-le oamenilor de lucru, hatmane, altminteri se vor împrăştia în toate părţile.

— Va fi şi treabă de făcut, cînd va veni vremea.

— Au înnebunit de urît, se reped cu cuţitele unul asupra celuilalt. Bine-ar fi să-i sileşti pe cei mai iuţi să muncească la sare şi la mine.

— Naiba-i mai poate sili să muncească, s-au lenevit cîinii. Şi mai e ceva : truda cu sudoarea frunţii nu ne stă în obicei, iar de argăţit pentru negustori nu ne-am tocmit niciodată.

...Departe mai pleca la vînat Ermak însoţit de cîini.

Acolo era o zăpadă moale, pe topite — loc ales de cerbi. Acolo urma lăsată de fiare se-mpletea cu urmele micilor sălbăticiuni ; veveriţa sălta de pe o creangă pe alta — de pe sprîncenele verzi ale brazilor cădeau petice de zăpadă ; din tufiş o zbughea fără veste iepurele cel iute ; vulpea cu coadă lungă prindea gotcanul din zbor...

— Orel, şo pe ea !

Cîinii hau

vulpea-n cerc

şi ţuşti !

— Să-ă-ă-i !... Ha-ha-ha-ha !... Numără-i purecii din blană !

Se rostogolea vulpea aurie, înota-n zăpada pufoasă.

În urma ei, amuşinînd urma încurcată, alergau glonţ cîinii într-un nor de nea răscolită. În frunte, la distanţă, gonea hatmanul cîinilor, Orelko. Una cu lătratul, ceata pierea din priviri.

Într-asfinţit ţiuia schiul sub talpa vînătorului, zburda vîntul prin bărbile negre.

Vulpea se pierdea în ascunzişuri de neajuns, măturîndu-şi urmele cu coada.

...De sărbători, după amiază, Stroganov îi poftea la plăcintă pe hatman şi pe esauli. Oricum s-ar fi rotit discuţia, negustorul făcea ce făcea şi aducea vorba despre Siberia :

— Ce ţinut bogat !

— Ai fost pe-acolo ?

— De mers n-am mers, dar cîte ceva am mai auzit.

— Merită să crezi vorbă streină ?

Nikita îşi răsucea-n pumn barba blondă, viclenia ca de iepure prins juca-n ochiul său ca negura cerului.

— Nu culeg veşti din vînt !

— Spune !

— S-au întors acum o săptămînă oamenii mei — au fost cu marfă pînă la Mangazei şi fiecare a adus cîte zece samuri, cam cîte douăzeci de pui de samur, vreo cincizeci de piei de samur şi optzeci de cingători din burţi de samur ; vulpi albe şi albastre au adus, şi castori, şi blăni de iepure o grămadă şi cîte o plapumă, şi cîte o şubă, precum şi tot felul de petice ...Minunată ţară !

Cazacii căscau gurile :

— I-auzi !

— Da-a merită, e un os de ros !

— S-au pricopsit — pe ţar nu l-au păgubit.

— Dar aici ?... Trăim cu deştu-n gură !

Cugetau.

— Drumu-i greu, într-adevăr, rostea grijuliu Stroganov. Ţinut sălbatic, depărtări, drumuri închise de codri.

— Dacă pornim, zburăm : pe unde-o apucă fiara, pe-acolo o ia şi cazacul.

— Codrii au crescut peste drumuri, iar rîurile sînt năvalnice, cu praguri şi capcane multe.

— Nu ne pasă, Nikita Grigorievici, pe apă şi de pe urma apei trăim noi.

Ermak cugeta şi, zîmbind trist, răspundea :

— Am trăit, am băut, e vremea, *iakar mar,* şi bărbile să ni le ştergem.

— Dac-ar fi după mine, rămîneţi aici şi o sută de ani, îşi desfăcea braţele neguţătorul de parc-ar fi voit a-i cuprinde. Vă vom hrăni vreme cît ne va lăsa Domnul şi va dăinui neamul nostru.

— Bate ceasul !

Tot sugînd la rachiu se obişnuiau încet-încet cu gîndul că trebuie să pornească spre Siberia.

Stroganov :

— Dacă veţi gîndi să plecaţi către Siberia — Domnul fie cu voi. Drumul vostru va fi plăcut lui Dumnezeu, ţarului şi bănos pentru noi. Facem negoţ cu Buhara şi Hiva, şi ducem mărfuri pe ocolite — pe mare, pe Volga, pe Kama — spre paguba noastră. De multă vreme ţarul ne-a dat în stăpînire ţinuturile de dincolo de Ural, dar nu ne ajung mîinile pînă acolo. Locurile sînt sălbatice, n-au văzut nicicînd topor

sau coasă, tot felul de sălbăticiuni mişună-n voie, iar oamenii ce trăiesc acolo nu-s viteji şi nici nu se pricep la luptă.

Naivul Nikita Pan o trînti :

— Nu-i oare la voi un munte atît de înalt încît să pot cuprinde cu privirea întreaga Siberie ?

— N-avem un munte ca ăsta, răspunse binevoitor negustorul, minunîndu-se de prostia bărbosului. Munte n-avem, dar drumurile ce duc în Siberia sînt deschise oricui.

Cugetau.

— Haide, fraţilor hatmani, într-un curaj ! Odată ajunşi acolo — Dumnezeu cu mila !

— Nu mai bate cîmpii, Pan !

Dar Nikita Pan, beat mort, urla :

— Dacă n-ajungem pe munte, pluti-vom pe ape, şi tot vom trece prin foc tătărimea, o vom trece prin tăişul săbiilor, o vom tuna cu tunul ! Vom da cu mătura pînă la marginea lumii, vom cuceri Siberia fără plumbi ori pulbere.

Stroganov, cu duioşie :

— Ce rost are să suferi dacă nu-i nevoie ? Vă vom da şi plumbi şi pulbere. Vă vom da prapor sfînt şi icoana sfîntului Mikola cel tare, el, tătucul, vă va fi de-ajutor împotriva neîncreştinaţilor.

Iar Ermak rosteşte, mustaţa-şi răsuceşte :

— Dacă ne vom apuca de treaba asta, Nikita Grigorievici, trebuie să ne dai oameni. Icoane avem şi noi destule. Să ne pregăteşti muniţii, pesmeţi şi toate cîte sînt de trebuinţă... Dacă vom aduce pradă din Siberia îţi vom plăti totul cu prisosinţă.

— Vă voi da şi oameni de nădejde, arcaşi iscusiţi şi umblaţi, care ştiu să vorbească tot felul de limbi.

— Nici limbile noastre nu-s beţe, ne descurcăm noi cu ele.

Cugetau.

În odăi era cald, duduia focul. Fumegau feştile de seu făcute în lumînările Stroganovilor. Viscolul zgîria cu gheara-i ascuţită ferestruicile-ngheţate. Vinul roşu făcea spume-n grele cupe, vinul înfierbînta capetele. Ascultînd larma vocilor, negustorul gîndea : „Siberia — ţarului, iar tot ce-i în Siberia — nouă".

Şefii cazacilor rosteau către războinici :

— Uite-aşa, sau aşa, fraţilor...

— Siberia...

— Cuib de aur...

Cazacii aveau păreri diferite :

— La ce Siberia ! Nu-i rău nici aici.

— Ne-am cam săturat să stăm locului — asta aşa e !

— Viaţa-i veselă, da, dar n-ai în cine da ! Ha-ha...

— Să pornim !

— E timpul. Să pornim !

— Unde să ne ducem !... Cu capu-n zid.

— Să dăm vrabia din mînă pe cioara din gard !

— Dar aici ce clocim ?

— Pentru un viteaz — cu bucate-i plină oala, pentru leneş — nici ciorbă goală ?

— Ne vom îmbogăţi...

— Ce-i trebuie averi cazacului ? Bogat ori sărac, tot un mormînt te-aşteaptă. Mai bine s-o ducem într-un chef !

— Ni s-a făcut de drum.

— Aşa-i, Mikişka.

— Să pornim !

— Să plutim !...

— Împarte, hatmane, oamenii pe sotnii !

— E iarnă afară !

Ermak :

— Plăcute mi-s vorbele-ndrăzneţe. Gîndesc : porni-vom cînd va bate ceasul, deocamdată să trimitem în Siberia iscoade, ca să n-o feştelim.

— Să trimitem.

— Pe cine ?

— Gîndiţi-vă.

I-au tot ales pe cei ce urmau a fi trimişi şi, în cele din urmă, s-au hotărît să trimită patru inşi : Foka Volkorez, un cazac înţelept şi încercat ; Zaruba — brav şi rezistent ; sotnicul Cerkiz şi-a amintit, printre altele, cum, la o vînătoare, Zaruba a dormit o noapte-ntreagă în zăpadă fără să-şi sufle-n pumni măcar o dată ; l-au ales pe Kuziomka Zlîcioi cel cu limba iute, ca să le pară mai vesel drumul ; ca tălmaci pleca tătarul Mulgai, proaspăt botezat.

Ermak i-a chemat pe cei aleşi în izba hatmanului şi le-a lămurit *în amănunt* totul :

— Vă veţi căţăra peste Brîul de Piatră, şi iată-vă-n faţa hoardei tătărăşti. Să aflaţi dacă sînt multe rîuri dincolo de Brîul de Piatră şi pe susul cărora putem pluti. Să vedeţi care

sînt fîntînile şi izvoarele. Unde sînt vaduri, care sînt rîurile ce duc spre tătari. Cîte verste putem pluti pe fiecare rîu? Spre a cui stăpînire duce rîul şi care sînt neamurile pe al căror pămînt ajunge? Mare-i împărăţia lui Kucium, multe oşti are acesta, unde sînt răspîndite cele mai mari aşezări? Să aflaţi care sînt neamurile şi popoarele care rătăcesc jur împrejurul împărăţiei lui Kucium; sînt ele puternice şi îndrăzneţe, ce arme au, cu ce se hrănesc şi căror zei se roagă? Să aflaţi, în afară de asta şi tot ce ne-ar putea folosi apoi, în drumul nostru.

Trimişii schimbară priviri între ei.

— Aşa vom face.

— Tu, Foka, dă-te drept stăpîn, ai o barbă frumoasă, iar voi ceilalţi sînteţi slujitorii lui.

— Bine, hatmane. Vom afla totul.

— Şi, dacă vă vor prinde, fiţi bravi, nu scoateţi nici un cuvînt de prisos, să nu pătaţi faima căzăcească.

— Dumnezeu cu noi şi mintea căzăcească.

Iscoadele s-au gătit în negustori şi, alcătuind o caravană încărcată cu mărunţişuri, au pornit la drum către nemaicălcata şi nemaiştiuta Siberie.

În acel răstimp, prinţul Iarlaş de dincolo de Ural, adunînd oaste de tătari, se năpusti fără veste asupra ţinuturilor Permului atacînd Cerdînul şi ostrogurile din jur. Ce-a apucat a ars, pe creştinii care i-au căzut în mînă i-a ucis, iar pe alţii i-a dus cu el. Cazacii n-au prins de veste şi, din pricina depărtărilor şi lipsei de drumuri, n-au ajuns la vreme pentru a da ajutor. Nici Stroganovii, de altfel, nu i-au îndemnat pe cazaci să facă asta: n-avea decît, chipurile, voievodul Cerdînului să se apere cu oştile sale: i-au plătit astfel negustorii o veche datorie voievodului.

23

Martian veni la Ermak, să-şi ia rămas bun:

— Plec, Ermolaiuşko.

— Încotro?

— La hoardă.

— Cum asta ?

— Simt că mă povîrneşte bătrîneţea şi-mi scad puterile. Voi ca, de acum înainte, să-l slujesc pe Domnul şi să capăt astfel iertare pentru păcatele mele.

Auzind asta, cazacii au intrat grămadă în izba hatmanului. Iată ce le spuse Martian :

— Plec, fraţilor, rămas bun ! Am obosit să tot fac rău, sufletul mi-a îngheţat de frig.

Karp cel Mare şi Karp cel Mic rostiră :

— Nu trăim creştineşte, ci după bunul nostru plac. Ne rugăm noi în bordeiele noastre, dar dacă vin la noi păgînii, toate necurăţeniile intră-n urma lor, curat ca o coadă. Şi-aşa, dăm drumul la tot soiul de draci, iar noaptea ne strîng ei de gît.

Martian privi la ei cu jale.

— Negustori şi slugi, ţari şi cneji — cu toţii se trag din Adam. Rusul şi cerkassul, tătarul şi leahul — cu toţii sînt din neamul lui Adam. Noi însă, călcînd pravilele şi vrăjilor diavoleşti dedîndu-ne, multe fărădelegi am făptuit.

— Şi fiarele se sfîşie între ele, ce-au ele de împărţit ? Nu sînt oare de aceeaşi credinţă ? întrebă Gurtovoi.

— Fiara e o fiinţă necuvîntătoare, omul însă a fost făcut după chipul şi asemănarea Domnului... Mă duc. Îi voi învăţa pe tătari dreapta credinţă. Căzu în genunchi la picioarele cazacilor. Rămas bun, fraţilor, Domnul să vă judece !

Ermak îl ridică de jos şi-i spuse :

— Voia ta, tătucule Martian Danilici, nu cutez a te ţine. Du-te, seamănă cuvîntul lui Hristos şi roagă-te pentru noi, păcătoşii.

Şi se duse Martian, rătăcind prin codri şi mlaştini, îndulcindu-şi însingurarea prin cîntarea psalmilor.

Zîreanii şi ostiacii se închinau focului, apei şi idolilor ; limba lor era întunecată şi schilavă, dar Martian o deprinse iute.

Mergea pe căi bătute, trecea prin codri şi peste munţi, îi ajuta pe locuitori să spargă lemne, să tragă năvoadele, îi învăţa să coacă pîine, propovăduia cuvîntul Domnului, ridica troiţe şi paradise, cioplea icoane din lemn, cu atîta iscusinţă încît ele plăceau sălbaticilor mai mult decît idolii acestora.

Aţîţate fiind de magi, neamurile se năpusteau asupra propovăduitorului cu ţipete şi ameninţări, el însă, folosind cuvinte

mîngîioase le potolea mînia ca prin farmec şi, prin smerenia lui învingea puterea cugetului vrăjmaş supunînd cele mai îndîrjite inimi.

După plecarea lui Martian, locuitorii unei aşezări au uitat iute de Dumnezeul rusesc şi şi-au făcut din nou un idol. Cînd s-a reîntors Martian cu luntrea din susul apei, ei au început să alerge de-a lungul ţărmului, în rîsete şi, ca să-i facă-n ciudă rupeau veveriţe în bucăţi şi le mîncau de vii. Martian îi blagoslovea din luntre rostind liniştit: „Nu ştiţi, fiilor, ce faceţi" — şi, prin acea smerenie a sa, pe mulţi i-a întors din nou pe calea credinţei celei adevărate. Într-o altă aşezare, vrăjitorul Pama se luă la harţă cu Martian:

— Cum să te cred pe tine, cel venit dinspre partea rusească? întrebă Pama. Voi ne asupriţi din vecie popoarele cu biruri grele şi silnicii. Putem oare aştepta de la voi adevăr şi bunătate? Ne închinăm zeilor noştri, în mila cărora de multă vreme ne aflăm. Să-i schimbăm oare pe un singur zeu necunoscut?

— Dumnezeul creştinilor e mai puternic decît toţi zeii voştri.

— De ce să credem aceasta?

— Hai să-ncercăm puterea zeilor cu foc şi apă.

Într-un cazan cu apă clocotită a fost vărsat nisip. Potrivit unei străvechi legende, Martian scoase cu mîna un pumn de nisip din fundul cazanului şi rosti:

— Dumnezeu mi-a dat putere. Să vedem acum, dacă şi zeii tăi te vor ajuta să scoţi din cazan măcar un vîrf de nisip.

Ruşinat, Pama plecă să trăiască dincolo de Brîul de Piatră, la ostiaci.

Martian propovădui şi pe rîul Vişera, într-un ţinut pietros, unde gloata cioplea pietre de moară. L-au luat drept vrăjitor şi au început a-şi bate joc de el, a-l trage de păr, a-i scuipa în blid. Potrivit unui cronicar anonim, Martian rostogoli o piatră de moară în apă, se sui pe ea şi începu să plutească. Recunoscînd în el un sfînt, cei de pe mal strigară: „Întoarce-te!" — el însă le răspunse: „Rămîneţi cu Domnul". Pietrarii au început a se închina izvorului din care băuse apă bătrînul.

Ţinuturile se ruinau, atît cele ruseşti, cît şi cele siberiene. Peste tot mişunau trimişii Stroganovilor şi ai altor negustori,

mici negustori din Vologda şi Ustiug. Ba cu vorba bună, ba cu şiretlicuri, aceştia obţineau blăni, pietre de preţ, peşte şi paseri îngheţate. Vogulii cei războinici pustiau ulusele vecinilor. Şi în acel an plin de rele ei trimiseră oşti puternice pe pămîntul zîreanilor. Le veni în întîmpinare, într-o luntre mică cioplită din trunchiul unui copac, Martian, în odăjdii. Chipul său li se păru înspăimîntător vogulilor celor sălbatici, iar el însuşi li se ivi ca înconjurat de flăcări şi aruncînd săgeţi de foc. Vogulii fugiră şi se temură din acea clipă de moşneagul rus, socotindu-l un mag atotputernic.

Într-un an de secetă Martian se duse la Ustiug, de unde aduse care multe cu grîne. Curînd însă îl mînie pe voievodul de Perm, Vasili Perepeliţîn, om de rea faimă : pentru dreptatea sa fu bătut cu vergile în curtea voievodului şi, după o scurtă suferinţă, răposă întru Domnul.

Pe urmele lui Martian veniră streliţii, năvăliră haite de călugări din Solovki şi alte mănăstiri. Aceştia ridicau ostroguri, înălţau mănăstiri, puneau stăpînire pe cele mai bune păşuni şi ogoare, locuri de pescuit şi vînătoare.

Cazacii au tot aşteptat — i se va face dor lui Martian şi se va-ntoarce, dar, auzind de moartea lui şi-au ales popă nou — pe Semion Cermîşev. Leneş de felul său, Semion mult s-a mai bucurat de această alegere. Deşi nu se pricepea la rînduielile bisericeşti, necunoscînd nici o rugăciune pînă la capăt, chiar şi acele puţine cuvinte ale Domnului, pe care le ştia pe de rost, aveau o înrîurire atît de mare încît drujina era mulţumită. Iată ce spunea Eroşka Dun despre preotul său : „Nu-i prea tare el în cele sfînte, dar ştie nişte cuvinte — că-ţi ia boala cu mîna".

Se mai afla printre cazaci şi magul Mitea Kosoi. Popa şi magul trăiau în prietenie : acolo unde puterea Domnului nu dovedea — diavolii erau chemaţi într-ajutor.

Ţarul trimise Stroganovîlor o scrisoare de ameninţare.

Negustorii se-nfricoşară.

— Tu i-ai chemat, tu să te descurci, îi spuse Semion Anikievici nepotului său.

Nikita Grigorievici fugi la Ermak.

— Nenorocire, hatmane !

— Iar vii cu veşti rele. Zi-i.

Nikita povesti cele cuprinse în scrisoare :

— ...I-ați trimis pe cazaci din ostrogurile voastre să se lupte cu voteacii, vogulii, și tătarii, să ațîțe în tot felul pămînturile pelîmice și siberiene, ba pe sultanul siberian l-au făcut să se certe cu noi. Iar dacă pe hatmanii de pe Volga i-ați chemat la voi, înseamnă că ați tocmit furi în ostrogurile voastre, fără poruncă din partea noastră. Iar dacă nu-i veți da afară din ostrogurile voastre pe cazacii voljeni, va cădea asupră-vă mare scîrba noastră, iar pe hatmanii și cazacii care v-au ascultat și v-au slujit, care pămîntul nostru l-au trădat, vă poruncim să-i spînzurați...

Ermak-drujinei :

— Vatarba !

Cazacii săriră-n picioare.

— Nu vom cădea noi, cazacii, în mîna voievodului !

— Nu va vedea voievodul supunere din partea noastră, cum nu-și vede urechile !

— Să fugim, fraților !

— Înapoi, la Volga !

— În Siberia, în Siberia !...

Ceata se-mparte pe sotnii, juma-sotnii și desiatce. Sînt aleși hatmanii de campanie. Fiecărei sotnii i se dau prapori și icoane. Stroganovii au dat și ei cîțiva oameni de-ai lor. Mamîka le-a fost numit hatman.

Nikita Grigorievici îl trimise și pe primul său administrator, împreună cu cazacii.

— Să-ntocmești, Petroi Petrovici, o carte fără greș. Să povestești drumurile și luptele. Să culegi bulgări de minereu și pietre de preț, dacă-ntîlniți în cale. Să scrii cum arată sălbăticiunile, păsările, peștii și ultima gînganie. Blănurile pe care le vor dobîndi căzăceii, cumpără-le și trimite-mi-le mie. Ai grijă de oamenii noștri...

— Așa voi face, tătucule...

Au făcut corăbii pentru întreaga oaste. Au încărcat corăbiile cu pulbere, plumbi, făină, pesmeți și sare, carne afumată și pește uscat.

Ospăț de rămas bun

zi și noapte

fără contenire.

La sfîrșit băură-n fața bisericii cîte-o bărdacă de adio și se-ndreptară-n cîntece spre luntri.

Privind cu ochii spuziţi de lacrimi cefele rase ale cazacilor, bătrînul sărar Makarka rosti, plin de invidie :

— Oameni de viaţă, în cîntec au venit, în cîntec au plecat... Eh, să fi fost eu mai tînăr !

Făcîndu-şi cruce, cazacii se-ndepărtară de mal.

Pentru a le netezi drumul, poporul isprăvea-n piaţă rachiul nebăut...

Departe, pierea vaier de cîntec mult...

24

Pluteau.

25

Aprigi stau codrii Uralului.

Oftînd şi gemînd a jale, şerpuiau rîuri strivite de munţi. O cascadă atîrna peste abis înspumat. În munţi păşteau turme de paşnice lacuri ferecate în piatră. Dimineaţa pe apa ca oglinda soarele torcea ca un fus uriaş de argint răsădit într-un taler albastru. Suia pîn-la cer stîncă lată-n umeri, năpădită de muşchi. Din abrupt coborau în tumult retezat şuvoaie...

Rîul Ciusovaia se zbătea printre pietre ca o ştiucă-n vintir.

Taigă-ntunecată
maluri pustii
surde întinderi.

De-a lungul rîului, vălurea ca o cusătură un şuvoi gros cît mîna. Clocoteau şi gemeau apele tulburi la praguri.

Pluteau, multe avînd de învins — n-aveau obicei a fugi de belele.

Trăiau cu toţii în bună pace : nu degeaba sună zicala „Nevoia te-nvaţă ce nu ţi-e voia".

Se minunau şi rîdeau ne-ncetat de oamenii Stroganovilor. Se-apucau de pildă opincarii să fiarbă papară-n acelaşi cazan. Fiecare-şi avea bucata lui de carne, legată de-un curmei. o cufunda în cazan şi făr-a o lăsa să se fiarbă bine, o-nghiţea pe nemestecate. Zăbunele lor erau atît de grele că atunci cînd ploaia le înmuia, mujicii nici că se mai puteau mişca sub povară ; nădragii şi cămăşile erau din pînză atît de tare că dacă te-ai fi atîrnat de-o cracă, atîrnat rămîneai pe vecie.

Legendele spun că de pe Ciusovaia o cotiră pe Serebreanka.

Plutiră-n sus pe Serebreanka, trecînd peste nespuse piedici. Rîul acela-i abrupt şi iute ca focul, năvălind printre munţi înalţi. Grelele corăbii fură părăsite, plutiră cu cele uşoare. Curînd însă nici luntrea uşoară nu mai putu să răzbată.

Atunci au prins a stăvili rîul cu pînzele corăbiilor : apa urca iar ei pluteau cît puteau.

Ajungînd în susul Serebreankăi, dulgheriră tîrgul Kokui, săpară bordeie şi iernară.

Sosi iarna deodată, vremea-şi făcu de cap.

Gerul rupea cu zgomot stîncile golaşe. Somn liniştit dormeau codrii. Sub vuiet de viscol, somn adînc dormea ursu-n bîrlog.

Rîul zăcea fără suflare.

Se istoviră cazacii, tot şezînd în vizuini, îi mîncară păduchii, îi smuci fierbinţeala.

— Eh-ha-ha !...

— Nu mai ofta, scumpule, dacă te doboară jalea — la cea dintîi luptă te va-nghiţi mormîntul.

Se plictiseau fără muieri şi fără treburi. Gîndurile toate — la muieri. Vorbele, visele : pline de muieri. Îi ispitea primăvara, visau la grabnică înavuţire. Cei mai zurbagii, fără a ţine seama de depărtări, năvăleau în aşezările ostiacilor şi vogulilor — cărau de-acolo carne de urs şi de cerb, peşte afumat şi îngheţat, cărau tot ce era blană, tot calabalîcul, luau cîinii cu ei, goneau renii, cărau tot ce se putea lua — pînă şi nădragii sau şubele, iar pe voguli şi ostieci îi lăsau în iurte, goi şi flămînzi.

Rău zvon s-a răspîndit iute-n întreaga ţară. despre acele cruzimi.

— Dumnezeu a poruncit ca şi de vită să ai milă, spunea Osokin, un moşneag cumsecade, la vorbele căruia însă nu căta nimeni.

Se mai şi lăudau :

— Am apucat-o de şold şi i-am şoptit : „Nu te teme de mine, eu nu sînt ca Vanka de pe Serebreanka". Ţipă ca o iepşoară şi hap ! mă muşcă de mînă. Eu însă, fraţilor, nici că bag de seamă propriul meu sînge cum fierbe, o duc tîrîş, precum un os cîinele, drept în colţ şi dă-i şi-o pupă...

— A fost bine ?

— După poftă.

— Nu-i cine ştie ce — nici buze, nici nas, parc-ai pupa o lopată.

— După mine : din covată, da pe săturate.

— Ho-ho !

— He-he !

— Se nimeri şi o bătrînă... Au tîrnosit-o şi au ciugulit tot ce era pe-acolo.

— În cîmp şi lăcusta-i carne... Cred că pînă-n ziua de azi îi plină de recunoştinţă, numai dacă nu şi-a dat sufletul în mîinile Domnului...

— Dacă vă mai duceţi, luaţi-mă şi pe mine, se rugă cu glas subţire Elisei Krucina, un moş de peste o sută de ani, iar ochii lui rotunzi, ca de vultur licăriră de poftă. Nu vă uitaţi că-s pleşuv : calul bătrîn nu greşeşte brazda.

Hohotele de rîs ale celor tineri tunară drept răspuns.

— Eşti iute !

— Da-a, la mîncare şi la muieri e tare grăbit.

— Să nu rîdeţi de mine, fiilor, ăi bătrîni trebuiesc cinstiţi.

— E timp să mai şi mori, rozi din văleatul altuia ! îi zvîrli de dragul vorbelor rele esaulul. Ostaşka Lavrentiev şi, înăbuşindu-se de rîs, întrebă : Krucinuşka, ţi-a intrat te pomeneşti diavolul în coastă ?

— Sînt un păcătos, voinicilor, mă chinuie necuratul, nopţile.

Se rostogoleau prin viscole zilele tulburi, zburau nopţile cu albe aripi, zobite de şuierul vîntului, de jalea cumplită...

Trăiau cazacii ca lupii, nesătui, iar pe tălmaci şi călăuze nici nu-i mai hrăneau, silindu-i să-şi dobîndească merindele prin furt ori tîlhărie.

Unii pieriră de boli şi de foame, alţii fugiră.

26

Din nou sosi primăvara !

Păduri albăstrii alergau pe povîrnişuri, pierzîndu-se-n văi pline de ceţuri alburite. Rîu cu rîu se-nfrăţea, ape jucau între maluri. Şoimul desena pe cer un cioc ascuţit. Răget de fiare hăulea munţii. Ardea sub focul razelor de soare lunca fumegată...

Porni furnica

pornire şi cazacii.

Greu, posomorît zăcea Taghilul între şirurile de munţi ...Fugind de munţi departe, numai stropi şi spumă, Taghilul se cufunda în rîul Tura.

Tura şerpuia ca beată printre luncile-nverzite, tot grăbind către soare-apune, pentru a se vărsa-n Tobolul cel bogat în ape primăvara.

Pluteau.

Copleşită era privirea rusească de zurba sălbatică şi neguroasă a naturii siberiene.

În faţă, în văzul oştii, luneca luntrea de strajă. Coborau în urma ei vreo două sute de barcaze, bărci, şi bărcuţe. În coadă — o plută îngrădită cu nuiele pe care se aflau vitele şi merindele, în soare luceau gras bîrnele proaspăt strunjite, vîsla bine adusă cînta în cuibu-i de lemn, apa clocotea în plesnetele dimpotrivă.

Cea dintîi ştire despre urgie au dus-o muierile din aşezarea lui Iapancea.

Bătrîna Samurga, a cărei faţă era asemenea unui bulgăr de noroi întărit, plecă în zori la rîu, după apă şi trezi malurile pustii cu un ţipăt nebunesc :

— Alla, alla !

Cei din aul alergară la ţărm.

— Acolo-s oameni, mulţi oameni streini ! arătă bătrîna spre miazăzi.

Rotind în şuvoaie tulburi, pluteau pe apele rîului aşchii proaspete, smocuri de paie putrezite, pene de paseri şi crengi.

Muierile începură a şopoti, adunate roată.

Cîinii lătrau a nenorocire, lătrau scurt şi se opreau, ascultînd parcă.

Copiii pescuiau din apă şi, scoţînd ţipete victorioase, înfulecau coji de harbuz pîn-atunci nevăzute.

Aşezaţi la minte, bătrînii se sprijineau în toiege, îşi mîngîiau bărbile cănite şi discutau în şoaptă :

— Către noi plutesc oameni.

— De departe vin.

— Duc urgia cu ei.

— Negustori ?

— Nu, nu-s negustori ! Nu-i încă vremea acelora.

— Ruşi ?

— Ruşi, altcineva n-are cine să fie...

— De mult umbla zvon rău.

— Nenorocire, bătrîni !

— Ruşi...

— Război va fi, vai şi amar va fi. *Subhanallah !*

Noaptea întreagă auzul gingaş al omului de stepă prindea bocănitul îndepărtat al topoarelor, lătratul de departe al cîinilor, şi vocile de cazaci abia desluşite-n toiul cîntecului. Iar din vîrful pinului celui mai înalt din viroagă, se puteau zări pîlpîirile uşoare ale focurilor.

Cetatea cneazului Iapancea se-nălţa pe buza unei viroage, iar dinspre partea mai uşor de luat, adică dinspre stepă, era încinsă cu un val de pămînt şi-un zid de bîrne. Colibele învelite-n lut se grămădeau strîns unele într-altele. Bordeiele jalnice păreau vizuini de bursuci. Trăiau în ele doar iarna. De cum venea primăvara, plecau cu toţii, de la mic la mare, să rătăcească prin stepă.

Din fum în fum

din stînă-n stînă

gonea-ntr-un nor de colb

ruginiu, călăreţ mînat de Iapancea fluturînd în vîrful suliţei un petic verde.

— *Alacea !*

Din crupele calului zburau şfichiuite ghemotoace de păr.

— *Tamaşa... Tamaşa...*

Pe drumuri, pe poteci şi de-a dreptul prin ţarină, tătarii iuţeau călare, îndreptîndu-şi caii spre cetate.

Şuier şi ţipăt :

— *Arga bulga... Alacea-a-a-a !...*

Ridicară în grabă zidul cetăţii surpat intr-un loc, brăzdară drumul ce ducea la fluviu şi, umplute fiind tolbele cu săgeţi penate, începură să-l aştepte pe vrăjmaş.

Noaptea întreagă fumegară focurile în aul, behăiră berbecii sub cuţitul parlagiilor, clocoti carnea în ceaune.

Dar n-apucară a miji zorii, iar peste stepa încărunţită de rouă să se reverse primele raze ale soarelui, că de după o ridicătură, ţinînd firul apei, se ivi luntrea de iscoadă iar curînd, în lucirea armurilor limpezi, se ivi şi-ntreaga drujină.

Scrîşneau lăcaşurile sub vîsle, de pe vîsle apa se scurgea strălucind...

Pe unele bărci oamenii nu se treziseră încă, pe altele clopotul apucase a suna, fluierele de trestie răsunau pe diferite glasuri, cîntec fără ifos împleteau degetele iscusite ale polonezului Ian Zubolomicz, la armonica făcută de el însuşi.

Dinspre bărci — hohote de rîs.

— *Aman ba!* (Salut)

Dinspre ţărm, cam sfios :

— *Aman,* Rus !

Cazacii :

— Cap de şaitan !

— Tu şaitan... Pfui, *dongus !*

Esaulul Ostaşka Lavrentiev se ivi la prova galerei hatmanului cu trîmbiţa-n mînă şi sună — ta-ta-ta-a, ta-ta-ta-a-a... adunarea pentru luptă.

Mişcare în bărci.

Pentru a-i înfricoşa pe cazaci, cneazul Iapancea, rînduise chiar la marginea malului povîrnit oastea lui întreagă — şi arcaşi şi lăncieri şi călăreţi. El însuşi, înconjurat de preoţi (abîzi), ieşi în faţă, vîrî în degetul mare al mîinii sale drepte un inel lat, de os, folosit la întinsul corzilor, îşi puse dinainte un arc uriaş sprijinindu-l de pămînt şi zvîrli prima săgeată.

Luntrile vîsleau către ţărm, din luntri se auzeau strigăte :

— Hei voi, haită de lupi !

— Înapoi !

— Îţi vine să rîzi — nu-s porci, ci abîzi !

— Mai suie poalele că le mătur !

— Pe cneazul vostru să ni-l daţi, ca să-l facem cîrnaţi !

La cazaci — care îndrepta spre ţărm gura tunului şi sufla în fitilul fumegat, care mai trăgea din lulea răzimat de puşcoace, aşteptînd comanda.

Nori de săgeți ascuțite zburau cu zumzet ca de bondari, asemeni unei piezișe ploi.

Un abîz începu să cînte :

— *Allah var... Allah sahih...*

Urletul sălbatic al tătarilor :

— Al-la-a !...

Iar în întîmpinare :

— Nu-i cruța !

Cazacii traseră o salvă de ghiulele.

Din vîrful țărmului cîțiva se prăbușiră măturînd colbul ruginiu, bufniră pe povîrniș și lunecară cu plescăit în apă.

Vaier :

— *Al-la !*

Dimpotrivă :

— Foc !...

Din nou o salvă.

Hoarda se trase îndărăt, într-un urlet, din fața tunurilor încă nemaivăzute, ce vărsau foc și moarte.

Călare și-n care hoarda se pierdu în stepă, mînînd înainte turmele de oi, caii și cămilele. Pieri în grabă și bătrîna Samurga tîrînd după ea un țap îndîrjit, cu șold zdrelit.

Șuierul și țipetele învingătorilor urmăreau hoarda.

Popa Semion stropi cu aghiazmă malul din căldărușă, cazacii aburcară rîpa.

Cetățuia fu jefuită și arsă.

Trăiră acolo cît le fu voia, apoi vîsliră mai departe.

Tătarii stăteau de strajă, în multe locuri, unde erau malurile mai înalte ori fluviul mai îngust, dar nu se pricepeau a pricinui vreun rău.

Acolo unde nu puteau birui prin luptă cazacii biruiau prin viclenie : împletiră odată niște scuturi ușoare din nuiele în care se-nfipseră toate săgețile trimise de pe mal.

Într-un loc prielnic, gîndind a-i înșela pe creștini, băștinașii deschiseră un stăvilar — fluviul mugi, se-nălță val de-un stînjen, dar cazacii puseră la vreme luntrile piezișe și se pitiră în spatele plutei. Valul mătură făina de pe punte, duse cu el o parte din merinde și muie pesmeții.

Locuitorii tîrgușorului lui Maitmas bătură în fund, în chiar gîrla apei niște țăruși suind cu vîrful ascuțit pînă la trei coți sub apă. Luntrile din lemn de mesteacăn ale neamurilor

din Ural îşi sfredeliră fundul în ţăruşi ori se răsturnară. Cazacii însă trecură lesne, îl uciseră pe mirza Maitmas şi-i nimiciră cetăţuia de lut.

Într-un alt loc îngust, vogulii închiseră fluviul cu lanţuri, dar cazacii trecură şi de data aceasta şi uciseră o grămadă de voguli. Aceştia erau îmbrăcaţi în zdrenţe, ce pradă să le mai iei morţilor, dar cazacii nu se lăsară nici de data asta : jumuliră cadavrele, le legară de glezne cu nişte curmeie şi, agăţînd morţii în ciorchine de cîte zece de-o bîrnă, le dădură drumul pe apă spre spaima celor care trăiau în josul fluviului. Făcură nişte sperietori din iarbă, le-nveşmîntară în acele zdrenţe ale vogulilor, le aşezară în luntrile de rezervă şi le dădură drumul în jos pe apă, o dată cu căderea nopţii. În aburul zorilor oamenii din cetăţuia Babasan încremeniră de groază la vederea unei caravane de bîrne de care zăceau atîrnate picioare goale şi de numeroase luntri cu oameni care lunecau în tăcere în josul apei, scoţîndu-i din minţi pe acei oşteni.

Din Tura vîsliră pînă la Tobol.

Jefuiră şi arseră Tiumenul şi, cuprinşi de lăcomie, încărcară atîta pradă încît sub povara ei luntrile începură a se scufunda. Păstrară ce era mai de preţ, iar restul fie că-l îngropară în pămînt, fie că-l ciopîrţiră cu topoarele.

Pe cneazul Alîşai îl asediară şi-l izgoniră.

Aşezările vogule ale cneazului Koşuga le jefuiră şi le arseră.

Tîrgul Ceandîr fu jefuit şi ars, luară de aici multă miere, secerară grînele încă necoapte — cu ele se şi hrăniră, iar pesmeţii lor mucegăiţi îi dădură cîinilor şi peştilor.

Izgoniră din cetate pe cneazul Kaskar şi uciseră aci mulţime de basurmani : lîngă cetate se afla un iezer de vreo patruzeci de stînjeni, în el fură măturaţi cei ucişi, iar după cîteva zile leşurile se ridicară la suprafaţă, atît de multe că nu se mai putea zări apa. Lăsară-n viaţă un singur ins căruia-i dădură drumul să povestească despre puterea şi cerbicia căzăcească.

Urmînd albia Turei şi a Tobolului, au jefuit şi ars ţinuturile Kalîmei, Vorleakovului şi multe ulusuri de lîngă ape.

Nomazii şi pescarii paşnici îşi părăseau cuprinşi de groază aşezările, pierzîndu-se împreună cu nevestele şi copiii în locuri de neajuns.

Noaptea-n taigă şi cumplită linişte.

Doar clipocitul somnoros al apei lunecînd peste pietre mai clatină tihna. Pe celălalt mal, în neagra draperie a hăţişurilor plutesc, strigîndu-se înfiorat, o raţă şi-un răţoi. Mai oftează cîte-un câine-n somn, mai cîntă o bufniţă, mai vorbeşte-n somn cazacul despre Don şi Volga, apoi totul se-nveleşte din nou în tăcere.

Cazacii dormeau în luntri şi pe mal. Lîngă foc dormea cazacul de strajă Busîga, dormita Igrionka, şi el de strajă, iar un al treilea — Iakunka Dediuhin, în luptă cu somnul, povestea un basm din iad :

— ...şi mergea voinicul nostru pe pietre înroşite — iată acolo clocoteşte smoala, dincolo şuieră un vierme uriaş. Peste văpăi se rotesc păcatele oamenilor, aţîţînd flacările iadului. Ucigaşul de frate cade drept în ascuţişul săbiei, sabia se răsuceşte sub el. Diavolii cară apă pe spinări de otrăvitori, taurii pasc barba hrăpăreţului. Zace ferecat în lanţuri un monah cu două capete — un cap rîde, altul plînge. Fu cuprins voinicul de mîhnire la vederea tuturor acestora. Apucă el în loc de rachiu un ulcior cu smoală clocotită şi se puse a-i zobi pe diavoli. Cuprinşi de spaimă necuraţii fugiră din preajma lui care-ncotro şi mulţi păcătoşi călcară în picioare. Rupse cazacul cozi de draci, legă cozile funie, ieşi, cu ajutorul acelei funii din iad, ba atîtea suflete păcătoase cîte se agăţaseră, le scoase afară o dată cu sine...

Spărgînd liniştea
trosniră tufişurile
din tufişuri
glas înfiorat :

— Fraţilor...

— Cine-i ? strigă speriat Igrionka şi puse mîna pe sabie ; în lucirea focului ea fulgeră atît de tare încît Busîga se trezi şi apucă bîta :

— Sfinte tare...

Atunci strigară toţi trei în cor :

— Cine-i ?

— Eu.

— Care eu ?

— Zaruba.

— Minţi ?

— Ba !

De după tufişuri se ivi un ins în zdrenţe. Străjile îşi recunoscură tovarăşul, dar :

— Ia fă-ţi cruce !

Zaruba îşi făcu cruce :

— Spune o rugăciune !

— Prea sfîntă Născătoare de Dumnezeu şi pururea Fecioară... Fraţilor !

— Eşti singur ?

— Singur.

— Pe unde ţi-ai pierdut tovarăşii ?

Zaruba se lăsă lîngă foc, îşi întinse picioarele desculţe, numai răni. Zdrenţele abia-i ascundeau goliciunea. În locul urechilor tăiate din rădăcină : două găuri negre.

Tabăra se trezi ; din obişnuinţă dormeau iepureşte ; oamenii se apropiară de foc să audă ce povesteşte iscoada întoarsă din Siberia.

Iată ce ne putem închipui că le-a povestit Zaruba :

— Din tîrgul Orel am ajuns tot pe drum pînă-n ţinutul Tura iar de-acolo, ne-a dus cu el cel dintîi rîu siberian — Tura. Drumul, acolo, ţine vara, dacă duci încărcături grele, şapte zile, iarna însă patru zile. Pe Tura trăiesc voguli şi tătărime, vorbind limbile lor, vogulă şi tătară. Drumul e-atît de rău că şi ursul îşi poate frînge laba. Părăsirăm cămilele, aşteptarăm primăvara, iar mai departe plutirăm cu luntrile. În Tura se varsă rîurile Taghil şi Niţa. Ţinuturile siberiene şi cele ruseşti, cum bine aţi văzut şi voi, sînt despărţite de munţi, care ating cu unele vîrfuri norii. În munţi cresc diferiţi copaci, în păduri îşi găsesc adăpost tot felul de sălbăticiuni — unele folositoare pentru hrana omului, iar altele pentru veşminte şi împodobire, zboară paseri cîntătoare, cresc ierburi bune pentru hrana vitelor, şi-şi avîntă frumuseţea flori de tot felul. Din munţii aceia izvorăsc multe rîuri : unele coboară spre partea rusească, altele către pămîntul Siberiei. Apele din pîraiele de munte sînt nespus de bune, iar peşte se găseşte destul : în braţele rîurilor, primăvara se adună atîta peşte că poţi merge şi călări pe el ca pe-o punte. Pămîntul e roditor, bun de ogoare şi păşuni... Tura se varsă în Tobol, Tobolul în Irtîş. Dacă pleci cu poveri dinspre Brîul de Piatră ajungi acolo în trei săptămîni.

Dacă te grăbeşti, în zece zile. Irtîşul se varsă în Obi, iar Obi nu se ştie de unde vine şi unde duce, atît e de mare. De-a lungul rîurilor trăiesc tătari, kirghizi, mugali, voguli, hoarda bălţată a ostiacilor şi samoezilor, precum şi multe alte limbi, toate din necredincioşi. Plutim, facem negoţ şi luăm aminte la viaţa din jur... Tătarii se ţin de legea lui Mohamed, kirghizii şi mugalii trăiesc după rînduielile lăsate de strămoşii lor. Hoarda ostiacă şi vogulii n-au lege, se-nchină la idoli, ghicesc după zborul şi cîntecul păsărilor, îşi stăpînesc casele prin şiretenii vrăjitoreşti. Am văzut cum, într-un orăşel, locuitorii se închinau la idoli de lemn. Tăiaseră, în faţa unui idol, un cîine mare, negru, apoi şamanul cel mare îşi înfipse vîrful cuţitului în pîntece, stoarse din rană un pic de sînge, îl bău şi mînji apoi cu sîngele său botul idolului, începu să sune din tamburină să dănţuiască potolind orice diavol. După el începură cu toţii să sară şi să joace precum dracii înainte de ivirea zorilor... E un popor sfielnic, îl înfioară toate fleacurile : se teme de furtună, se teme de fulger şi tunet, de săgeata ce nu nimereşte în ţintă, dacă trosneşte un vreasc sub pasul lui, se teme şi de aceasta. Mănîncă numai prospături, nu cunosc pîinea, înghit bucăţi de peşte crud, mănîncă ierburi şi rădăcini din mlaştini, mănîncă tot felul de sălbăticiuni şi beau sînge spurcat de fiară, precum apa. În iurtele lor e-atîta putoare că un creştin n-are vreme nici să-şi tragă sufletul. Dacă moare vreunul din ei nu-i îngropat în pămînt : pămîntu-i tare, e-ngheţat. Unii îşi fac veşminte din piei de peşte, alţii din piei de fiare sau reni. Nu se duc nicăieri fără cîine şi topor. Cos pînze din piei de peşte. Călătoresc traşi de cîini sau reni. Aleargă prin mlaştini şi vara şi iarna folosind nişte tălpice scurte şi o prăjină : ochiurile din mlaştini nu-ngheaţă oricît de tare ar fi gerul. Facem negoţ, îi întrebăm de felul cum îşi duc viaţa, plutim într-o luntre şi mai tragem după noi două luntri cu blănuri... Iată şi rîul Sueta — apa sa e neagră : orice copac ar cădea în ea împietreşte în scurtă vreme. Paserile nu cîntă prin acele locuri... În rîpa Neagră, pe Obi, se află o capişte închinată paserii Tauksi. Aici soseşte în fiecare primăvară hoarda cea bălţată, cu daruri. Şamanul ce trăieşte în preajma paserii primeşte darurile şi prezice neamurilor viitorul. Au mulţi zei, fiecare tabără îşi are zeul său, dar zeii aceia nu sînt aducători de spaimă, doar necuratul e înspăimîntător. Cît am mai rătăcit prin acele locuri, e greu să povestim. Odată am rămas pentru noapte pe-un mal noroios. În timpul nopţii apele scăzură, iar

noroiul era atît de lipicios încît a supt pe-ntotdeauna luntrile, nici cu pîrghiile, nici cu puterea noastră nu le-am putut trage afară. Am oftat, am înjurat... Păcat de luntri, dar a trebuit să le părăsim. Am meşterit o plută şi am plutit mai departe. Pădure măruntă, numai mlaştini, peste tot locul puhoaie de ţînţăret. Locuri uscate erau puţine. Locuri triste, nici cerbi, nici cîmpii. Poporul nu poate fi numărat — duce viaţă rătăcitoare, nu stă la un loc. Îi goneşte vîntul din loc în loc de parc-ar fi nisipuri. Sînt scunzi, lătăreţi, au nasul mic, dar sînt ageri la pîndă şi arcaşi iscusiţi. Peştii îi prind cu botniţe de nuiele, garduri de crengi şi cîrlige de os. Renii sălbatici sînt prinşi cu scuturi de lemn şi cu lanţuri aşezate-n copaci de-a lungul cărărilor ce duc la adăpători sau păşuni. Aşază laţuri şi sapă gropi pentru a prinde şi alte sălbăticiuni, paserile şi iepurii sînt prinşi cu plasa, vulpea, ţiştarul şi cacomul — cu ajutorul capcanelor. Ţin mulţi cîini iar cîinii lor sînt atît de răi încît pe vreme de foamete se mănîncă între ei, ba unii stăpîni se tem de cîinii lor. Vogulii sînt buni fierari, fac topoare, vîrfuri de lăncii şi săbii : pentru ei şi pentru schimb cu băştinaşii ceilalţi. Luptă cu arcul şi lancea. Prind castori, samuri, vulpi, vidre, veveriţe, hermine. Unii din ei ştiu a vorbi cu paserile şi fiarele. Au şi vraci : dacă lăuntrul vreunuia nu-i sănătos, ei îi taie pîntecele şi scot boala din el. Omul fie că moare după aceasta, fie se însănătoşeşte. Se-nmulţesc prin acele locuri samuri minunaţi — acest animal e frumos şi rodnic, blana lui îşi capătă însuşirile-i minunate o dată cu gerul şi ninsoarea. De cum se topeşte zăpada, o blană de samur îşi pierde frumuseţea... Tătarii sînt un popor plin de iscusinţă, cunosc diferite meşteşuguri : sînt plutaşi, olari, postăvari, fierari, ară şi pămîntul, dar puţin. Vînează, prind castorii din rîuri, smulg hameiul, pescuiesc. Grînele le usucă în colibe : afumat, grăuntele nu se strică multă vreme. Grînele sînt treierate în cursul iernii, într-o arie de gheaţă măturată pe rîu, de măcinat macină cu mori de mînă, neavînd atîta minte să ridice mori de apă. Stepele sînt minunate şi codrii deşi prin părţile tătăreşti... Am început să ne gîndim la întoarcerea în ţinuturile ruseşti, am căutat a afla care-i drumul. Era o sărbătoare mare a lor — saltă pe cai, cîntă din zurne, luptătorii se rotesc faţă-n faţă, încercînd a se prinde de curmeie. Au început a ne pofti la carne de berbec şi rachiu *araka*. „Buni cai aveţi, le spune Foka Volkorez, dar ai noştri, pe Don, sînt mai buni". Se mînie şeful tătar, dar tăcu, nu

zise nimic. „Tari şi ageri sînt luptătorii voştri, spuse Kuziomka Zlîcioi — dar la noi, pe Volga sînt mai tari". „Nu-i cu putinţă, se-mpotriveşte şeful tătar. Avem un voinic aici : doboară calul cu pumnul". Întărîtat de beţie Foka strigă : „Adă-ţi încoa luptătorul ! Îl voi ridica într-un pumn şi-l voi lovi cu celălalt — va fi cam ud pe-aici". Îşi aduseră ei voinicul, nu era prea înalt, dar tare şi vînos. Se luă cu el la bătaie Foka, merse roată o dată, merse de două ori şi ochind clipa cea potrivită dădu cu el de pămînt — aceluia îi plesni pielea şi-i ţîşni sîngele pe nas şi pe gură... Ar cam fi trebuit s-o ştergem, dar Foka mai trase o duşcă şi-ncepu să-i ocărască pe cnejii siberieni, lăudîndu-i pe hatmanii săi de pe Don. Las-că vom veni noi iute şi vă vom goni din aste locuri... Tătarii ne prinseră, ne duseră în aul şi ne puseră în faţa mirzei lor, pe nume Karacea. Karacea îi descusu pe tătari şi porunci să fim puşi la cazne. „Ian să ne spuneţi ce fel de oameni sînteţi". Lui Foka îi smulg barba şuviţă cu şuviţă — el tace. Lui Mulgai îi scobesc ochii — tace. Mie îmi taie urechile — tac. Iar Kuziomka, n-aibă parte de bine nici pe astă, nici pe cealaltă lume, supus fiind caznei focului, ne dădu în vileag toate tainele ; ne-au tîrît, tot aşa mereu, către sultanul siberian Kucium în oraşul Isker... Mi-a fost dat să fug, cu voia lui Dumnezeu, din drum, nevătămat. Ba nu numai pe tătari i-am păcălit — pe cîinii lor de asemenea : am făcut semnul crucii de jur împrejurul meu, în mlaştină, au cotrobăit peste tot prin smîrcuri, dar n-au dat de mine, căci stăteam afundat în apă, doar nasul mai ieşea afară acoperit de un brusture... Veni iarna iar eu, orfanul de mine, trebuia să alerg desculţ prin stepă, să fug prin mlaştini şi să-mi julesc mutra de crengile codrilor. Am săpat într-o vizuină, am dat de-o cîrtiţă, am strîns-o de gît, am jupuit-o şi-am mîncat-o. Alergam cuprins de foame. Am doborît cu bătul o coţofană şi-am mîncat-o crudă. Apoi am scos o vulpe din capcana meşterită de voguli, am sfîşiat-o şi-am mîncat-o. Am trăit la mugali, am trăit la voguli... Cît am îndurat — n-aş putea să povestesc într-o noapte, dar nici voi n-aţi fi în stare să ascultaţi.

Zaruba înghiţi pe nerăsuflate un cazan de kaşă, după care, se prăvăli în fundul unei luntre şi se puse pe sforăit. Dormi el o săptămînă-ntreagă : deschidea ochii din cînd în cînd, îşi scotea capul peste bord, îşi potolea setea şi se cufunda din nou în somn...

28

Pluteau luptînd şi nimicindu-i pe siberieni.

29

Rotea şi-nvîrtea Irtîşul apă ruginie.

Revărsări de stepe răscusute de rîuri leneşe, colilii vălurite, licărul ochilor sinilii de apă. Pe-un gorgan, cuprinzînd depărtări în privirea-i somnoroasă, dormita vultur cărunt dăltuit în vecie.

În oraş intră-n goană iscoada Ciumşai. Căzu în pragul iurtei hanului şi rosti :

— Mare-i Dumnezeu !

Kucium porunci să fie adus în faţa lui.

Ciumşai se tîrî pe pîntece, precum cîinele, în iurtă şi, neîndrăznind să-şi ridice ochii plini de nisip şi bube, rămase pironit locului.

— De unde vii ?

— Din Tobol, hane.

— Ce veşti aduci ?

— Rele.

În marea iurtă a lui Kucium, căptuşită pînă sus cu mătase verde, se adunară cneji şi mîrze, şefi de gintă şi de oaste.

Înmuindu-şi vorba hîrîită cu politicoase intonaţii, Ciumşai spuse :

— Multă vreme trăit-am în mijlocul cazacilor, le-am aflat obiceiurile, le-am ascultat vorba, am mîncat din acelaşi ceaun cu ei...

— Moşu-meu, îl întrerupse mîrza Beiterek Cemlemiş, moşu-meu, mila lui Allah pogoară-se asupră-i, ne zicea : „Un cal bun, o fiară vitează şi un popor curajos cu măsură mănîncă". Nu trebuie să te temi de cel ce se gîndeşte mai ales la pîntecul său". Spune, Ciumşai, mănîncă mult cazacii ?

— Mult mănîncă, dar dacă nu-i destulă hrană se mulţumesc şi cu puţin, fără a cîrti. Rachiul amar pe care-l beau cu bărdaca nu li se pare amar, şi-l trec prin fiere de lup. Sînt puter-

nici şi tare cruzi. Poartă cu toţii bărbi. Un hatman are o barbă atît de mare, încît îi înnoadă capătul de cingătoare să nu i-o-ncurce vîntul. Au nişte voci că de-njură sau rîd, încep să cadă frunzele de pe copaci, iar de spaimă fiarele se tupilează pi n bîrloguri.

— Ce arme au ?

— Săcuri cu coadă lungă şi ghioage care sparg şi capul ursului ca pe-o nucă. Cuţite şi săbii. Iar mulţi dintre ei au puşcoace de fier din care zbucnesc în tunet foc şi fum şi moarte. Nici ruga, nici vraja, nici zalele nu te pot scăpa de aceste puşcoace.

— Sînt oameni de rînd sau ştiutori ? Care li-i credinţa ? Ce cneji stau în fruntea lor ? întrebă una din căpeteniile oştirii.

— În fruntea lor se află hatmanul Ermak, călit în fier şi hatmanul Mamîka — puterea acestuia e atît de mare încît dintr-o smucitură împlîntă întreaga vîslă în nisip, precum şi alţi hatmani, iar fiecare din ei stăpîneşte o haită întreagă. Se roagă zeilor lor ruseşti, din care au mulţi de tot. Iar deasupra zeilor stă un hatman numit sfîntul Nicolae, bărbos şi el, întunecat la chip şi crunt în priviri. Cazacii îl socotesc mai presus de ceilalţi zei ai lor.

Kucium închise ochii şi spuse încet :

— Negustorii Stroganov, iată cine i-a asmuţit pe cazaci împotriva mea. Se răzbună pentru relele pe care i le-am făcut... Du-te Ciumşai.

Iscoada se-nclină şi o şterse.

Babasan-mîrza, cel al cărui obraz era asemenea unei copite de cal, le istorisi oftînd cum au sosit cazacii la Tiumen în cetăţuia lui şi cum s-a luptat cu ei.

Iapancea şi alţi cneji şi mîrze din Tura şi Tobol, înspăimîntaţi de tunetul puşcoacelor cu care au tras cazacii asupra aşezărilor lor, începură a povesti care mai de care cît de cruzi sînt noii veniţi şi cît de nemaipomenită e puterea armelor lor, cerînd hanului să-i apere.

Kucium tăcea

şefii oastei tăceau

gîndurile li se ciuntiră.

În fundul iurtei stătea pe vine Mametkul, nepotul hanului. În aproape întunericul din jur ochii săi iuţi, de pisică, licăreau ; puteai ghici în ei umbră palidă de zeflemea. El îşi socotea di-

nainte dușmanii ca fiind prada sa, se năpustea asupra lor fără a-i mai întreba căror zei se roagă ori cît sînt de tari. În fruntea unei sotnii de ulani prăda ca un haitic de lupi ținuturile de peste Ural, asurzea cu chiotul lui de izbîndă tundra mereu înclinată să trădeze, potolea și supunea neamurile războinice ale nomazilor rătăcind prin stepele kirghize.

Beiterek Cemlemiș dădu glas cel dintîi :

— Rușii au pătruns în țara noastră. Și-au adăpat săbiile cu sînge siberian, iar noi stăm. Gîtlejul rusesc va-nghiți tot pămîntul nostru, iar noi stăm mereu, și spaima ne-a încleștat limbile. Rușii plutesc spre noi, nu mai sînt așa de departe, iar noi stăm și mîinile noastre sînt goale... Vorbiți voi, cei în vîrstă, noi ceilalți, mai tineri, vă vom asculta.

— Vorbiți, bătrînilor, rosti cu-nflăcărare Mametkul. Fie ca vorbele voastre să fie pline de bărbăție și să curgă șuvoi ca apele unui rîu — într-o singură parte !

— Gîtlejul rusesc ne va-nghiți pămîntul, repetă Babasan. Ei vor răscoli mormintele părinților noștri, iar oasele celor morți le vor căra cîinii.

— Se-apropie iarna... Cămilele zac în cenușă... Se-apropie iarna, bătrînilor. Dacă nu le vom da drumul cazacilor în oraș ei vor îngheța pe ape și-n stepă.

— Cum să-i oprești ? rosti tărăgănat cneazul Kaskar. Au ucis pe cei mai buni luptători din cetățuia mea. Cei viteji zac fără suflare, iar cei tari au ajuns la capătul puterilor. De jale abia-mi mai țin sufletul în mine.

Tăinuind un zîmbet în mustața-i rară, Mirza Kutugai îi răspunse lui Kaskar, vechiul lui dușman :

— Nu-i nici un obicei să mori cu morții, obiceiul e să-ngropi morții... Dacă vei muri, pămîntul va rămîne pămînt, iar locul loc.

— Da, da, îi sări țandăra lui Kaskar, care îndată puse mîna pe pumnal. Cine-și are casa departe de mîna rusească, ăluia-i dă mîna să facă pe viteazul.

— Potoliți-vă, îi opri Kucium pe cei doi frați de lapte, Kaskar și Kutugai. Cîinii aceluiași aul se bat între ei, dar dacă se-apropie lupul de stepă, cîinii se-adună la un loc și se năpustesc asupra-i. Sînteți cu toții de aceeași obîrșie și de-aceeași credință. Profetul, fie binecuvîntat colbul pașilor săi, ne-nvață : laptele pătrunde tot atît de departe ca și sîngele.

Kurugai tăcu, iar dușmanul său, scormonind în barbă cu degetele țepene de cîte inele purtau, mormăi ca pentru sine :

— Da, da... rareori văd neveste și copii călătorind pentru trebile tale, hane. Mîneca dreaptă mi s-a ros tot ținînd loc de pernă. Alții însă, pe care-i socotești de credință, s-au îngrășat stînd lîngă cazanul tău, atît de tare încît nu li se mai văd urechile, iar cîinii lor sînt atît de grași că le stau cozile băț.

Beiterek Cemlemeș spuse :

— După Irtîș nu ne putem ascunde, iar muntele Ciuvașilor nu ne poate sluji drept scut. Să ne rugăm pentru tăria inimilor noastre, să ieșim cu toții la Tobol și să-i întîmpinăm pe cazaci în loc îngust, la vadul Cerbului.

— Război ! sări Mametkul și-și scoase fesul dezgolind o scăfîrlie ascuțită și rasă în semilună ca un mîner de sabie. Nu voi lăsa nici un rus să plece din Siberia. Război !

Kucium își opri nepotul cu un semn și rosti :

— O, vitejilor neamului meu, nu vă gîndiți la voi, ci la urgia ce s-a abătut asupra poporului nostru. Greu război vom avea de dus. E-aproape vremea vînătorii și-a pescuitului. Vînătorii s-au răspîndit prin taigă iar cei care mînă turmele de reni rătăcesc pe malul mării îndepărtate. Cum să-i adun la-ndemînă ?.... Tabarinții, cei ce plătesc în taină *iasak* kirghiz-kaisacilor, dănțui-vor de plăcere la vestea nenorocirii mele. Cum să le deschid ochii acestor vicleni ?... Prinții voguli nu rabdă nici un jug, precum armăsarii sălbatici. Ei vor cere daruri pentru fiecare ostaș pe care ni-l vor da spre ajutor, pentru nevasta ostașului, pentru copiii și tot neamul acestuia. De unde să iau atîta avere ? Tunguții cei din josul apelor și locuitorii din mlaștini n-au habar de lupta cu sabia sau cu lancea. Mă pot oare bizui pe ei ?...

— Să le dăm cazacilor cîte ceva din averile noastre și ei vor pleca, spuse Erikbai, un mirza de o sută de ani.

Mai erau cîte unii care îi împărtășeau părerea, dar nimeni nu-i răspunse bătrînului : războinicii stepei socoteau că-i bine să ia — dar rușinos să dea.

Kucium :

— Am visat un grind de nisip pe care se plimba un lup. Din Irtîș veni înot un cîine și sfîșie lupul. Rusul va sfîșia Siberia mea. Va fulgera a mînie sabia biruitorului și va smulge sufletul poporului meu. Capetele ostașilor mei vor fi atîrnate de

şeile cazacilor. Vîntul va spulbera cenuşa aşezărilor noastre. Greu, tare greu va fi pentru noi războiul.

Se ridică atunci Kanţelei, ahunul cel mai învăţat, sfetnic al curţii hanului, şi rosti cuprins de înfiorare :

— Moşul tău Sadîk, Allah lumineze-i mormîntul, a scos poporul nostru din Mongolia. Tatăl tău, Murtaza, a venit în această ţară a necredinţei, unde nu era om care să rostească vorbele marii credinţe musulmane. Tu, Kucium, fie-ţi binecuvîntaţi urmaşii, eşti vrednicul nepot al moşului cel viteaz şi fiul neînfricat al slăvitului tău tată. Lucirea săbiilor tale a luminat acest ţinut al pustiirii şi sălbăticiei. Precum dă de-a dura vîntul baliga de oaie pe pămîntul gol, aşa ai rostogolit tu prin stepă capetele duşmanilor. Chipul pustiului l-ai prefăcut în grădină înflorită cu pîraie de săbii. Din tundră pînă la poalele Altaiului, din taigă pînă la Brîul de Piatră, popoarele se tîrăsc către tine în pulberea drumului şi ciulesc urechile la vorba-ţi. Eşti umbra lui Allah pe pămînt iar noi sîntem umbra umbrei tale.

Murmur de încuviinţare...

Cei viteji şi cei temători, cei deştepţi şi cei proşti preţuiră rostirea înaltă a acelui ahun ce stătuse toată viaţa aplecat asupra filelor Cărţii celei sfinte.

Dar, cuprins de amărăciune, Kucium rosti :

— Culca-mă-voi în mormînt, tu, Kanţelei, şi voi toţi vitejii neamului meu, vă veţi culca-n mormînt, nevestele noastre se vor culca sub alţi bărbaţi, iar pe caii noştri vor călări ruşii cei bărboşi.

Tăceau cu toţii.

Kanţelei veni în faţa hanului şi. privindu-l drept în ochi, spuse :

— N-ai de ce să te temi de duşman... săbiile tale sînt mai uşoare ca vulturii. Slava ta a trecut de hotarele pămînturilor stăpînite de tine. Sălbaticele neamuri iugorice, ostiecii de pe malurile fluviului Obi, vogulii kondini şi tabarini, nomazii işimieni şi barabini, samoezii surguţi şi vînătorii din taigă, cnejii din Tiumen şi Pelîm îţi plătesc tribut şi întind în faţa ta aripa supunerii. Urmaşii neamurilor înfrînte şi satele ruseşti de la hotare, şi aulele de departe ale kirghizilor şi kaisacilor se tem de spada şi arcanul tău. Aminteşte-ţi de cuvintele Profetului : „La umbra săbiilor străluce raiul". Milosîrdia lui Allah se

pogoară asupra cui voieşte el. Rosteşte un singur cuvînt şi solii vor străbate ţara, chemîndu-i pe cei tineri şi puternici...

— Război ! strigă din nou Mametkul. *Djamagat !* Lipiile pe care ni le vor coace de drum nevestele noastre nu vor apuca a se răci în sînul ulanilor mei, că vom şi fi ajuns în faţa ruşilor, şi vai lor atunci ! *Djamagat !* Nu va avea vreme să iasă luna nouă că voi şi arunca la picioarele tale, hane, sacul de piele plin cu capete de hatmani cazaci...

Beiterek Cemlemiş îl sprijini pe Mametkul :

— Vom pune străji pe toate drumurile şi cărările tainice, ca nu numai cazacul, dar nici pasărea să nu treacă-n zbor de dincolo. Cunoscînd tăria noastră şi înfricoşîndu-se de mulţimea noastră, ruşii se vor întoarce îndărăt, iar noi le vom înfige lăncile în dos.

Iapancea, şi el :

— Mi-au nimicit tîrgul de lut, mi-au jefuit bogăţiile, mi-au ucis mulţi oameni, dar puterea şi vitejia mi-au rămas întregi. Mai am cu mine trei sute din cei mai vajnici şi gata sîntem să ne apărăm şi să lovim !

— Multe arme avem noi, Hasan ? îl întrebă Kucium pe şeful armurierilor care stătea lîngă el.

— Atîtea arme am cîţi viteji numără oastea ta.

— Unde se află hergheliile noastre ?

— Pe aproape.

Kucium îşi încruntă sprînceana şi şuieră mînios cuvintele :

— Pe mila Domnului ne vom bizui... Să fie război.

Ivind tăişurile, şefii de oaste strigară :

— Război !

— Război !

— Mare-i Dumnezeu !

Fără a mai asculta la cei bătrîni, tinerii ţîşniră din iurta hanului, încălecară şi se pierdură în stepă spre herghelii.

Kucium milui cu dărnicie pe cerşetorii din bazar şi pluti în luntre uşoară dincolo de Irtîş către Suzghe, unde se dedă noaptea întreagă, pe cît îi îngăduiau puterile, desfătărilor dragostei.

Suzghe, Suzghe... zice înţeleptul că sub vălurile veşmintelor sale, jucau toate grădinile raiului.

Zăceau ca lipite de malul rîpos, fierării fumegate, bortind în pămînt. Lîngă ele stive de buşteni de lemn de mahon şi de

abanos, pentru ciopliri mai grosolane, bucăţi de fier, panglici de oţel nelucrat aduse în Siberia din Lahore şi Kuţş.

Nu departe de fierării se aciuiaseră şi armurăriile. Acoperite cu băşici răzuite de peşte, ferăstruicile păreau nişte ochi albi. Dinspre tavanele scunde, pline de pînze de păianjeni atîrnau floace de funingine unsuroasă. De pereţi erau agăţate legături de coarne de bour şi ren, din care se strunjeau vîrfuri de săgeţi şi lăncii.

Mîna iscusită a meşterului aplecat asupra mesei joase desena cu pensulă din păr de porc şi os crud de peşte, în ceara ce-nvelea tăişul sabiei. În ploscе de aramă suind abur verde şi înecăcios, clocotea răşină amestecată cu ulei ars, pentru întărirea desenului. Tesla ciupea din lemn zulufi de talaş, şuiera gealăul, bătea sfios un ciocănel de lemn răsucind şi derăsucind pe tăiş motive din aur şi argint.

Armurierul şef Hasan, rob fiind în tinereţe, străbătuse împreună cu caravanele de neguţători întregul Răsărit al Asiei şi învăţă pînă-n cele mai mici fineţuri arta de a făuri arme albe. Asia nu cunoştea încă pulberea şi nici lupta cu arme de foc. Armurierii îşi hărăzeau întreaga iscusinţă şi toate strădaniile făuririi tăişelor, dînd în această privinţă lumii modele încă neîntrecute.

Hasan lucră în atelierele din Samarkand şi Herat, Kermanah şi Sirah, Ispahan şi Khorasan, cercetă armele lucrate de cei mai buni meşteri din Damasc şi Ahlat.

Se pricepea să dea unei bucăţi de fier o palidă culoare cenuşie, fapt care era socotit de toţi armurierii din Siberia o taină uimitoare, de nepătruns. Fierul şi aurul, oţelul şi argintul erau la fel de supuse mîinilor lui. Multe arme de preţ a mai făurit el. Spre bătrîneţe orbi din pricina otrăvurilor şi acizilor folosiţi în meserie, dar de treabă tot nu se lăsa.

Îngînînd încet stihuri din Coran, cu auzul aţintit la ţipătul pilei şi bătaia ciocanului, se plimba prin atelier, mai lua la mînă cîte-un obiect gătat de armurieri şi, găsind cusururi la pipăit, bombănea :

— Hairiula, motivul cărestat de tine e prea şters. Oare nu te hrăneşte bine nevasta ? N-au mîinile tale destulă vlagă sau te-nşală ochiul ? Fiecare linie a motivului trebuie să se simtă ca o coastă de cîine costeliv... Ia mai lucrează-l...

Se oprea apoi lîngă un alt meşter :

— La tine, Taghir, acidul a ros mult prea adînc în oțel. Sabia se va frînge la prima lovitură mai tare. Oricît de mărunt ori des ar fi motivul lama trebuie să rămînă la fel de mlădie : să-ndrepți astfel toate vinișoarele, toate șănțulețele încît tăișul să lunece împotrivă.

Trecea mai departe și murmura :

— Treaba noastră e sfîntă. Nu există meserie mai înaltă ca a noastră. Gîndiți-vă cum să alungați din fier greutatea lăsîndu-i puterea întreagă... Spada trebuie să fie grea, dar scutul și lancea trebuie să fie doar trainice și ușoare.

Ultima lucrare a lui Hasan era o sabie pe care a meșterit-o ani îndelungi. În mînerul ei au fost încrustate gheare de tigru, suită în aer uimea prin ușurătate, dar era atît de zdravănă încît, lovind iscusit puteai să despici cu ea un taur. De-a lungul lamei de Khorasan se scurgea cuneiform un motiv cotit care, după ce o străbătea de-a latul, se repeta în întreaga lungime. Căzînd, tăișul zvîrlea oglindiri aurii, era furtunos ca un șuvoi de munte, și scînteia la lumina zilei ca un ciob de gheață curată : te uimea faptul că nu era străveziu. Scrijelit pe tușiera lamei un vers în scriere arabă glăsuia : „De nu ești viteaz să nu te-ncrezi în mine".

Hasan dărui sabia lui Mametkul.

Mîinile meșterului erau numai tremur, iar lacrima îi potopea ochii cei orbi, atît era de mișcat în clipa în care îi dădea sabia lui Mametkul :

— Ia-o. Ești cel mai viteaz din neamul nostru... Multe nopți nedormite le-am închinat, precum rugilor, acestei lucrări și orbit-am meșterind la ea... Spada îmi va îndreptăți truda : vei plăti cu o lovitură Altaiului, cu o alta — Rusiei.

Mametkul sărută mîna uscată a meșterului.

30

Printre bușteni, în chingi de maluri povîrnite, apa rîului curgea sătulă.

La chemarea șefului, vogulii se grăbeau apucînd pe cărări de codri, pe fluviu, pe potecile din mlaștini. Părul negru li se

revărsa în zuluti pînă la umeri, iar chipul smead şi ochii lucitori dădeau în vileag sorgintea sudică a vogulilor, aruncaţi pe aceste meleaguri de voia soartei în vremea marii migraţii a popoarelor. Alături de ei alergau haite de cîini înrăiţi.

Într-o poiană, însoţit de licărul unui pîrîu se-nălţa lăcaş de rugă : o movilă de oase albe spălate de ploi, de capete uscate de reni purtînd cunună de coarne păduroase. Zăcea acolo o piele veche de ren, ciugulită toată de paseri.

Taiga dormea ca-ntr-un vis verde. Brazii şi pinii revărsau mireasmă de răşină. Scoţîndu-şi limbile fierbinţi, cîinii săreau în jurul unui cedru pe care se zbenguia, sărind din cracă în cracă, o veveriţă. Tăcerea era ţesută cu fire din ţiuit de ţînţari.

Vînătorii pregăteau pe mal focuri şi ceaune.

— Ce veşti ne-aduci, Kvanea ? întrebă unul din ei.

— Am cam luptat niţel... Bine.

— Cu cine ai luptat ?

— Cu ruşii m-am luptat... Am tras toate săgeţile şi am fugit.

— Unde ţi-e fratele ?

— L-au ucis... Am să-i iau nevasta, renii, cîinii. sania. O să iau totul, am să fiu bogat.

— Prostule, mîine te vor ucide şi pe tine.

— Fi-i-i ! şuieră Kvanea. Voi fugi la Konda. Sînt deştept.

— Şi pe Konda te vor dibui cazacii şi-ţi vor spăla mintea-n sînge.

De după cotul rîului se desprinse luntrea şefului Işberdei. Împinsă de vîsle puternice luntrea zbura — valurile se-ndepărtau cu foşnet de amîndouă laturile. Şeful se apropie de mal şi, sprijinindu-se cu vîsla de fundul rîului, sări uşure drept pe loc uscat ; capul lui neacoperit era cuprins de flacăra primei cărunţeli, pe umărul lui stîng atîrna un cojoc din blană flocoasă de ţap sălbatic ; în picioare purta ciorapi din piele cusuţi cu fier ; de chimir atîrnau, legate fiind de cureluşe, un cuţit, amnare, o teacă plină cu ace, o plăcuţă de os ascuţită la capete pentru curăţirea pipei şi un idol de os avînd mărimea unei unghii.

Îl salutau pe şef, lipind un genunchi de pămînt.

Şamanul aduse-n cercul cuvenit renul de jertfă şi, suflecîndu-şi mîneca de blană, înfipse tăişul.

Renul se prăvăli.

Pe gingașa lui piele, ca o vălurire pe ape, trecu un fior. Înfipt în inimă, cuțitul tremura. Și iată că văl de moarte îi cuprinde ca un fum ochiul ce se-ntunecă ațintit în desimea codrului.

Cîinii fugiră ridicîndu-și cozile.

Șamanul smulse cuțitul, lăsă să picure un pumn de sînge, îl sorbi și închise rana cu un șomoiag de mușchi.

— Vai și-amar ! exclamă el îndurerat, lovind în tamburină și, ca un ciumat, începu a se roti în dans iute. Vai de voguli !...

Posomorîți, vînătorii ascultau în tăcere tînguirea șamanului și bătaia depărtată a topoarelor : erau cercetașii care, lovind arborii cu muchea, transmiteau din casă-n casă, din sălaș în sălaș semnul convenit asupra mișcărilor vrășmașului — așa aflau locuitorii taigăi și mlaștinilor, la mari depărtări și în scurtă vreme, dacă și-au făcut de timpuriu tabăra de noapte cazacii, pe unde plutesc ei, de care mal se-ațin.

Sumbru vuia darabana chemîndu-i pe zei.

Un idol sprijinit de-un buștean — mutră grosolană mînjită cu sînge — privea nepăsător din bortele ochilor la năpasta căzută peste neam.

— Jale ! Vai de voguli !

Cîinii urlau presimțind urgia.

Șamanul căzu la pămînt, tamburina se rostogoli într-o parte. Obrazul lui înfricoșător era brăzdat de fiori, clăbuci de spumă i se prelingeau în barbă. Suind în aer boturi colțoase, cîinii urlară, tînguindu-se zeului lor cîinesc.

Șeful :

— Luați aminte, oameni !... Plutesc, vin !... Ferecați în fier... *Hartsali-ui*... (Lupi de fier) Ne aduc pieirea... Pe toți îi vor ucide sau îi vor înrobi pe veci... Cîinii lor îi vor mînca pe cîinii noștri... Ne vor dărîma casele... Se vor statornici lîngă rîurile noastre, vor da foc pădurilor ca să are apoi, vor izgoni sălbăticiunile... în mlaștinile Iaskalbin am întîlnit un sol al lui Kucium. Hanul cheamă toate neamurile ce-i plătesc bir să lupte împreună împotriva cazacilor. Cu daruri bogate ne ispitește hanul... Porni-vom oare, voguli, la luptă ? Răspundeți-mi, iar eu voi spune solului, iar solul hanului...

Unii din ei păstrau tăcere cruntă, alții își zvîrliră lăncile cu ascuțișuri de os și fier :

— Război !

— Război !

Iată însă că luă cuvîntul vînătorul Iakaş iar toţi ceilalţi tăcură :

— Sîntem tari în tărie, ruşii sînt tari în tunuri. Noi avem arcuri şi lăncii, ei au guri de foc şi săgeţi de fier. Zeii cei vechi nu ne stau într-ajutor, iar alţii noi nu cunoaştem. Cum să luptăm ?

— Cum să luptăm ! repetă un tînăr vogul şi, dînd jos blana de oaie ce-i atîrna pe umăr, le arătă, pentru a cîta oară ? tuturor o rană făcută de glonţ ; din pricina arşiţei rana mustea de viermi. Diavolii, chiar ei îi ajută pe cazaci.

— Vai de voguli !

— Să ne supunem ?

— Nu, nu ! Zeii ruşilor vor trimite boli asupra noastră şi nori de muşte asupra renilor şi cîinilor noştri.

— Cazacii sînt puţini, noi sîntem mulţi... Gîndiţi-vă, bătrînilor, cum să năvălim asupra lor, cu ce viclenie să-i biruim şi apoi, să-ncingem ospăţ pe mormintele lor.

— Ei lasă urme, iar pe urmele lor vin alţii.

Iakaş cel cu părul alb îşi înfipse lancea în pămînt şi rosti :

— Nu trebuie să luptăm, trebuie să fugim... Am luptat împotriva ruşilor la Lealin şi ne-au zdrobit, acolo a căzut fiul meu cel mare Hrokum... Ne-am năpustit asupra lor lîngă marele lac Ianţai şi ne-au prăpădit — acolo a căzut celălalt fiu al meu Agalak... Pe Lobva şi Kosva cazacii au prădat iurtele vogulilor şi, hohotind de rîs, ne-au aruncat zeii în apă, acolo a căzut fratele meu Ebelko. Am rămas singur printre femei şi copii. Dacă mă vor ucide, cine-i va mai hrăni ?

— Eu, îi răspunse şeful.

— Tu, Işberdei ? Păi tu însuţi ne smulgi bucăţile din gură şi mănînci ce-ţi mai pică, tot foind printre iurtele noastre. Iarna, cînd apa rece ca gheaţa ne pătrunde pînă-n gît, tu, împreună cu mai-marii, alegeţi cei mai răsăriţi peşti din năvoadele noastre. Gonim ierni întregi după sălbăticiuni, iar cele mai bune blăni vînate de noi le iei tu, Işberdei, pentru a le da cu mîinile tale negustorilor în schimbul postavurilor şi zurgălăilor cu care-ţi împodobeşti nevestele, copiii, ba chiar şi rudele...

— Taci, Iakaş !

— Hrokum, fiul meu cel mare a căzut la Lealin ; celălalt fiu al meu, Agalak a fost înecat de cazaci în lacul Ianţai ; pe

malul Kosvei, o săgeată de fier i-a străpuns capul fratelui meu Ebelko : ei nu-mi poruncesc să tac... Sub brîul tău, Işberdei, zace pîntec gras, în brîiele noastre s-au încuibat păduchii. În jurul iurtelor tale renii şi cîinii roiesc precum ţînţarii...

— Taci ! strigă şeful şi-l prăvăli pe Iakaş cu coada lăncii. Tot poporul priveşte într-o parte, tu priveşti în cealaltă. Desprinde-te de noi, trăieşte de unul singur unde ţi-e voia, n-au decît lupii să te sfîşie iar oasele tale să putrezească în mlaştină.

Ţintuindu-l pe răzvrătit cu piciorul, şeful îi hărăzi cea mai ruşinoasă pedeapsă pe care o cunoşteau vînătorii : rupse deasupra capului lui Iakaş un arc şi o săgeată.

Năpăstuitul se-ntoarse în iurta sa plină de orfani unde, urlînd de deznădejde. se culcuşi în cenuşa rece a vetrei şi adormi. Avea de gînd, dimineaţa, să-şi strîngă catrafusele şi sania ca să plece unde-o vedea cu ochii.

Nici unul nu îndrăzni să-şi ridice glasul întru apărarea lui Iakaş. Mîncară carnea renului jertfit şi se-mprăştiară pe la iurtele lor pentru a se aduna apoi şi a merge acolo unde-i îndemna şeful.

31

Pînă departe hăt, se-ntinde tundra.

Fluvii şi rîuri, lacuri şi bălţi, mlaştini ca de rugină cu palide răsfrîngeri, grămădiri de licheni cafenii şi poieni cu muşchi de-un verde crud.

Renii păşteau alegînd lichenii din pătura de muşchi. Coarnele lor rămuroase se legănau : pădure.

Cu capul dat pe spate, zvîrlind bulgări de noroi îngheţat cu copitele, elanii alergau urmăriţi de-o haită de lupi fornăitori şi ascuţiţi în bot. În goana lor din faţa morţii, cornoraţii treceau de rîuri şi obstacole, cei din spate sărind peste cei din faţă.

Dinspre marea îndepărtată, cocoţat pe-un sloi plutitor, urs alb răspundea cu răgete surde urletului lupilor şi lătratului vulpilor.

Departe, pe oglinda unui lac, o lebădă şi-un lebădoi se roteau în dans de nuntă.

Praguri şi ochiuri se umpleau, primăvara, atît de tare cu peşti încît, împlîntată-n mulţimea lor, o vîslă rămînea aşa : stînd dreaptă. Acolo unde nunţile peştilor se scurg în plesnet şi licăr, mai apoi icrele precum nămolul încingeau şi-mpotmoleau malurile : cîinii se băgau şi se tîrau în icre, pînă la pîntece.

Vîntul se plimba liber peste munţi şi văi întru norocul fiecărei mîini ce purta arc ori lance.

La vremea vînătorilor, în bordeie, focurile nu se mai stingeau, ceaunele nu se mai ridicau de pe vetre, carnea fierbea în clocot, vînătorii mîncau mult şi erau vînjoşi.

Într-o vale largă, între două creste împădurite îşi aşezaseră tabăra ostiecii.

În bordeiele fumegate focul ardea neîncetat, în ceaune fierbea carne grasă. Copii goi, plini de funingine, se tăvăleau pe jos în joaca lor cu cîinii. La capătul mlaştinilor rătăceau reni graşi, lenevoşi. În urina renilor strînsă în pălmi de moşnegii care nu mai ţineau la vînătoare, se tăbăceau pieile menite a fi lucrate apoi.

Lacuri paşnice vegheau. Lunecînd pe boltă soarele-şi muia barba ruginie în ele.

...Ren alegînd licheni. Ţînţarii şi lupul vînau renul. Ţînţarii erau mîncaţi de păianjeni şi broaşte. Cîinii sfîşiau lupul. Pasărea ciugulea păianjeni şi ţînţari, broasca era înghiţită de ştiucă. Şoarecul rodea rădăcina în mlaştină, vulpea vîna iepuri, gotcani şi găinuşe, scormonea prin vizuina şoarecului. Albina de taigă strîngea birul florilor ; ursul jefuia albina şi zdrobea hoardele de furnici ispitit de ouăle lor.

Mare număr de şireţi şi puternici, lacomi şi sîngeroşi alergau, se tîrau, înotau şi zburau.

Vînătorul Iah era mai şiret şi mai puternic decît toţi.

El înhăma la sanie renul şi cîinele, prindea ştiuca folosind un cîrlig de os, sugruma cu mîinile urşii tineri, era atît de iute de picior încît prindea vulpile din goană, iar, primăvara, pe pojghiţa de gheaţă, ajungea din urmă lupul şi elanul. Ochii săi roşii de fum şi plini de puroi, cunoşteau rasa şi greutatea fiarei după urma lăsată de gheare. Noaptea, în codru fiind,

urechea-i păroasă deslușea în noianul de foșnete și zvonuri, chițăitul șoarecelui în vizuină și răsufletul paserii adormite-n cuib.

Iah ședea lîngă foc pe vine, îndoită fiindu-i spinarea puternică abia acoperită de o blană de urs roasă. Ascuțea un cuțit din coastă de ren și cînta cît îl ținea gura :

Cărunte cețuri
Ape-mbătate,
Petrece rîul,
Merg prin noroi
ciak, ciak...

E-n zurbă apa,
Aleargă rîul,
Vîltori încearcă,
Peștele
saltă sus...

Hățișu-i tot
O lînă verde,
Veselă-i fiara
Trist vînătorul
ha, hah...

Aripi albe
Vor aduce iarna
În cuib de gheață
Va fugi apa
kuk, kuk...

La vînat
Va ieși fiara,
Dar vînătorul
Îi va lua urma
(șuier de tălpic)

Iarnă
Vifor uvuvuvuvuu,
Bordeiul vuie
Ca o darabană
zum, zum...

Albe cozi
Rotesc sub nămeţi
Vuiet, vifor
Urlet greu
uu-u, uu-u...

Zeul Saleai
Soţia Alga
Muleika fiul
Pe celălalt
Un ren
L-a dus în coarne
a-aa, a-aa...

Cîini răi de tot
Cu blana groasă.
În ţarc înalt
Stau renii mei
a-ee, a-îî...

Înhăma-voi doi
Cărunţi şi iuţi,
Şi duce-mă-voi oaspe
Să mănînc hrană sireină
tch, tch, tch, tch...

Avea-voi oaspeţi
Tăia-voi renul
Sătui vor fi
Oaspeţi şi cîini
îk-îk, ik-îk...

Iarnă-ă-ă-ă-ă
În abur alb,
Umbră de pasăre
Zboară sania mea
e-ke-keei...

Şuier de tălpic,
Fornăit de reni
Au ţurţuri în nări,
Iar copitele
tah-tah
tah,
tah-tah
tah,
tah-tah
tah...
Pulbere de nea
Te orbeşte
Eu îmi aduc
O a doua nevastă
Pe frumoasa Kula.
Ce moale-i ea
Ca o vulpe mică...

O femeie ce trebăluia pe lîngă foc se-ntoarse iute şi spuse printre dinţi :

— Dar eu ?

— Tu eşti tu.

Iah se aplecă peste piatra de ascuţit şi-ncepu din nou :

Iarnă-ă-ă-ă...

Alga scoase din ceaunul clocotit o bucată de carne şi i-o vîrî în gura larg deschisă, ca să-nceteze cîntecul.

Iah înghiţi carnea care zbură pînă-n fundul stomacului său înfometat, ca un cărbune încins, şi spuse :

— De plec departe să vînez, de sînt oaspete, veţi trăncăni şi urîtul va pieri o dată cu fumul vetrei.

— Nici aşa nu mi-e urît.

— O să te-ajute să-nmoi pieile, să scoţi zăpada din adăposturi, să cîrpeşti găurile făcute de scîntei — vei trudi mai puţin.

— Voi muia şi singură pieile, voi da zăpada, voi cîrpi toate găurile, chiar dac-ar fi tot atîtea cîţi peri are cîinele cel mai tare.

— Veţi fi pentru mine ca şi cele două aripi ale unei gîşte.

— La ce-ți trebuie aripi ? Ai două picioare pe care nu le-ajung nici patru de lup.

— Te iubesc atîta, și măsură cu cuțitul o palmă. Te voi iubi uite-atîta. Și mută semnul pîn-la cot.

Ea îi luă mîna cea grea și-i însemnă în palmă, cu-un os de pește smuls din păr, o măsură de-o unghie.

— Iubește-mă doar atîta, dar iubește-mă numai pe mine.

Aleanul, ca un fum, trecu peste ochii lui, și-i spuse întristat :

— În noaptea cea lungă de iarnă vă veți culca amîndouă cu mine sub plapumă și mă veți încălzi.

— Te voi încălzi și singură, rîse scrîșnit femeia și-l sărută pe obrazul înăsprit, zgîriat din toamnă, la vînătoare, de-o gheară de urs.

El ivi din adîncimile nădragilor de blană un șirag din dinți de lup și-l atîrnă de gîtul nevestei gîndind în sineși : „Tu ești pecingine pe oasele mele... Voi merge-n codru să văd cursele și acolo-mi voi cînta cîntecul pînă la capăt. Vocea mea va răsuna mai tare ca urletul cerbului. Kula mă va auzi, deși bea apă dintr-un alt rîu și statorniceește departe".

Pe poteca de sus scheună răgușit bătrînul dulău Naian. Îi răspunse Lorhai și-ntr-o clipită, lătrînd cu furie, începură să-i țină isonul alți cîini.

Iah cunoștea după lătrat toți cîinii din tabăra sa, și fiecare din ei lătra altfel la fiară, altfel la pasăre, altfel la om.

— Ne vine un oaspete, spuse Iah după ce luă aminte la lătratul cîinilor și ieși afară din bordei.

Din vîrf de movilă, călare pe-un cal mițos, cobora Ghirei, solul lui Kucium. Îndepărtînd cîinii cu biciul, el galopă pînă la bordeiul cel mare al prințului unde-și opri într-un fornăit buiestrașul. Din pieptul și spetele acestuia se scurgeau mari petice de spumă murdară.

Mulțimea se-adună fără veste.

Cunoscînd prea bine obiceiurile din tundră, Ghirei nu disprețul ospețirea. I se aduse caltaboși din mațe de urs — el îi înghiți și-l lăudă pe stăpîn și tot neamul acestuia. I se aduse un nisetru copt în spuză, carne de cerb tăiată în felii subțiri și-un castron cu osînză topită — el mîncă nisetrul tot muind bucățile în untură și, înecîndu-se de scîrbă, înghiți carnea de cerb lăudîndu-l pe vînătorul care a ucis ursul, pescarul care a prins

nisetrul şi întreg slăvitul popor ostiac. Fii prinţului erau aceia care-l serveau, în semn de aleasă preţuire.

Oamenii stăteau în faţa bordeiului prinţului, mutîndu-se de nerăbdare de pe un picior pe altul, dar, potrivit obiceiului celor din tundră, nimeni nu l-a întrebat pe oaspete nimic pînă ce acesta nu s-a săturat. Iată că-şi şterge cu mîneca buzele unsuroase şi, întorcînd spatele bucatelor nemîncate, face semn că-i sătul.

Întrebările roiră :

— De unde eşti, tătare ?

— Ce veşti ne-aduci ?

— Ce-ai adus în desagi ?

— De ce-ai sosit ? Vei lua de la noi sau ne vei da ?

Ghirei ridică mîna :

— E război !

Larmă... Ahuri...

Ghirei aşteptă să se stingă vaierul şi rosti :

— Dinspre partea vîntului de soare-apune, acolo unde trăieşte noaptea se-ndreaptă către noi războinici care săgetează cu foc. Ei mănâncă tot ce le nimereşte între dinţi, fură tot pe ce pun mîna, iar restul îl tăvălesc în noroi, îl îneacă în apă, îl aruncă în foc. Oamenii ăia sînt mai răi ca răul, mai cumpliţi ca ciuma. Au zeii lor. După războinicii ruşi vor sosi pe apă nevestele şi copiii. Ei vor scoate carnea din ceaunele voastre şi ale noastre, vor prinde toţi peştii, vor vîna toate fiarele. Puternici şi lacomi, vor mînca zi şi noapte, cu poftă, tot ce nu-i al lor. Nevestele lor vor naşte, dar nevestele noastre flămînde nu vor naşte. Toţi cei ce locuiesc în tundră, pe rîuri şi în mlaştini vor pieri de foame şi durere... Kucium, hanul prinţilor şi popoarelor siberiene, căruia îi plătiţi tribut, ridică oaste împotriva năvălitorilor. Străbătut-am călare, din hotar în hotar, taiga şi tundra. Am fost la rîurile Tuloba, Pîgma, Iajeia şi alte rîuri. Am ridicat aşezările prinţilor Alacei şi Vîkop, Urliuk şi Koşel, Vona şi Bardak şi multe altele. Ele s-au şi urnit, iuţînd către oraş în ajutorul hanului lor.

Ghirei îi întinse prinţului o spată de berbec plină toată de semne : acolo şefii triburilor şi neamurilor îşi scrijeleau peceţile vădind astfel supunere şi dorinţă de a lupta pentru Kucium. Spata trecu din mînă-n mînă, o priveau cu atenţie toţi vînătorii şi toţi bătrînii. Gonind ţînţarii cu o aripă de răţoi, prinţul întrebă :

— Ce-mi va dărui hanul dacă-mi voi trimite oamenii întru apărarea sa ?

— Multe daruri vei primi... exclamă Ghirei. Hanul e bogat : pămînturile lui nu pot fi străbătute într-o iarnă, iar un singur om, într-o viaţă, nu va izbuti să-i numere turmele. Juvaerurile nevestelor hanului preţuiesc cît bogăţia întregului vostru neam...

Mulţimea fremătă de uimire.

Ghirei vorbi mai departe :

— Veţi căpăta ceaune noi, în care să vă fierbeţi carnea. La gîtul fiecărui ren de ham şi al fiecărui ciine de ham pe care-i aveţi. vor răsuna clopoţei. Fiecare războinic va căpăta atîta sare cîtă va putea duce în poalele şubei sale... Mulţi mînji va-njunghia hanul, iar mînjii au carnea dulce. Vă va da atîta mîncare încît multă vreme veţi avea cu toţii dureri de burtă.

— Dar nouă ce ne va dărui hanul ? strigă o tînără femeie şi, de spaimă, se ascunse în spatele altora.

Socotind că nu se cuvine a sta de vorbă cu o femeie în faţa lumii, trimisul lui Kucium continuă să le vorbească tuturor :

— Ace de fier, mai tari decît cel mai tare os de peşte, fire răsucite care nu se rup, întocmai ca vinele uscate cu care coaseţi pieile, tutun ce-nveseleşte inima, amnare şi cuţite atît de ascuţite încît puteţi tăia cu ele şi carnea şi lemnul... Iar ăsta — şi Ghirei ridică deasupra mulţimii un ţînc ce se juca, gol, la picioarele sale — iar ăsta va căpăta o grămadă de nuci de cedru, iar buzele lui se vor mînji de dulce.

Clipind din ochii înroşiţi care lăcrimau, prinţul dădea încîntat din capui-i zburlit şi murmura :

— Ia te uită... Cuţite şi căni, piepteni de os şi arce încovoiate pentru un nou bordei, arcane lungi şi prinzători de fier, care s-apuce laba fiarelor mici şi mari...

Ascultau străduindu-se să nu le scape nici un cuvînt, repetau după vorbitor :

— Ceaune... Tutun... Topoare...

Iah clătină din cap şi-l întrerupse pe trimis :

— A mai fost un război iarna. Prinţul nostru, Kokuş, şi-a peţit nevastă din tribul uvacilor. Aceia nu voiau să-i dea nevastă, căci tare era urît, iar el plîngea în faţa noastră : „Î-î-î, vreau logodnică... Î-î-î, să ne războim cu ei... Î-î-î, vă voi

umple cu daruri..." Am dus război cu tribul uvacilor. Nevastă i-am adus, dar am pierdut doi vînători de-ai noştri, încă unul s-a-ntors fără un ochi, iar altuia i-a putrezit un picior rănit de lance. Du-te să-l vezi, zace-n bordei. Iar chiorul pescuieşte pe lac, îl putem chema, şi-ai să vezi, şi toţi or să vadă că unul din ochii lui e gol. Kokuş făcu nuntă mare şi chefui zile-ntregi cu neamurile sale şi ale logodnicei, iar noi ne-am ales din tot cheful ăsta cu oase roase. Nevasta lui cea tînără îi născu doi fii, dar copiii văduvelor noastre s-au uscat de foame, şi tot de foame mor şi cei din urmă cîini... Şi hanul tău se plînge azi : „Î-î-î", dar, cum va scăpa de primejdie, iată ce ne va dărui. Iah ridică un picior şi pîrîi tare.

Rîsete şi vuiet de încuviinţare...

— Nunta a avut loc de mult, la ce să mai amintim de ea, rosti prinţul Kokuş, storcind ţînţarii ce-l pişcau pe gît. Tu, Iah, îmi eşti dator încă de cu iarnă două mîini de sare şi două duzini de castori şi samuri... Iar pe tine Nuksîi nu te-am iertat de datoria de carne ? Şi nu ţi-am dăruit eu oare tălpice vechi de sanie... Iar tu Nîrghei de mine rîzi cu gura pîn-la urechi ? N-ai isprăvit oare tu, lîngă adăpătoare, cerbul rănit de fiul meu, şi nu-i oare blana lui întinsă în pragul bordeiului tău ?...

Mult ar mai fi putut vorbi prinţul despre bunătatea şi sufletul său larg, dacă solul nu l-ar fi întrerupt.

— Pe voi, bravilor, hanul vă cheamă sub aripa sa, spuse Ghirei. Dacă nu veţi porni întru apărarea Siberiei, atunci să nu v-ajungă veşmîntul la genunchi, iar mînecile la coate, sterpe să vă fie sfaturile şi goale ceaunele... Mare-i Domnul ! Dacă veţi răspunde, însă, chemării hanului, atunci veşmintele vostre vor fi mereu unsuroase, ceaunele murdare şi turmele multe.

Kokuş plescăi din buzele-i umede.

— Cum vom lupta ?... Oamenii ce mi-au rămas sînt număraţi, cîinii şi renii, tot aşa, au rămas puţini.

Vînătorii începură să vorbească între ei :

— Să plecăm, se-apropie vremea vînători.

Sîntem săraci...

— Hanul tău ne ia un bir prea mare.

— Dă-ne tutun !

— Dă-ne. Vom fuma şi gîndurile noastre se vor limpezi.

Ghirei dezleagă de şa un săculeţ făcut dintr-un uger de vacă şi le dădu tutun tuturor.

— Ruşii sînt bogaţi, încercă el din nou să-i convingă, întorcîndu-se cînd spre unul, cînd spre altul. Îi vom nimici pe ruşi, iar hanul vă va împărţi vouă toate bogăţiile lor. Fricosul va primi atît, iar cel curajos uite-atît. Kucium vă va da totul.

Larma învălui îndelung tabăra.

În asfinţit prinţul Kokuş zgîrie pe spata de berbec pecetea sa : o vulpe în goană.

După obicei, Ghirei scutură scrumul din lulea în vatră, pentru a nu lua cu sine din focul gintei şi, încălecîndu-şi calul ce se odihnise, galopă mai departe, în adîncul tundrei.

32

Pluteau.

33

Toamna scrîşnea... Se stingea frunza de purpură pe copaci, suna frunza de aur, ruptă de vînt. Sufla din greu Tobolul, tot un abur. Chingile zorilor încleştau în gheaţă apele de lîngă mal. Jos de tot deasupra fluviului, foşnind din aripile grele, zburau ultimele stoluri de gîşte, cuprinşi de tristeţe cazacii priveau îndelung în urma lor.

Zvon rău se răspîndi prin acele locuri :

— Vin...

Neamurile îşi părăseau aşezările cele bogate şi se trăgeau mai departe de fluviu, luînd cu ele merindele, uneltele de pescuit şi vînătoare, izgonind vitele.

Mute şi pustii rămîneau malurile.

Carele cu grîne şi sare trimise de Stroganovi pentru a-i ajunge din urmă, fură jefuite de voguli. Cazacii se hrăneau te miri cum, cu te miri ce, înlocuind fructele de pădure cu rădăcini, vînau paseri, ucideau urişi cu ghioaga, mîncau pesmeţii roşi de mucegai.

Războinicii erau chinuiţi de jale şi alean, boli cumplite îl încercau.

Într-o noapte adîncă, cînd tabăra era în apropiere de vărsarea Tavdei, în cortul lui Ermak pătrunse esaulul Ostaşka Lavrentiev şi :

— Scoală, hatmane...

— Mmmm...

— Vorbe rele se şoptesc împotrivă-ţi, iar mînia e coaptă... Trezeşte-te.

— Ce se-ntîmplă ?

— I-a apucat... L-au bătut pe intendentul Gurtovoi, cer pîine şi sare... Au hotărît să găurească fundul barcazului tău şi să-l scufunde.

Ermak zvîrli învelitoarea de blană şi se aşeză.

— Cine ?

— Iaşka Bren, Zabalui, Ugrium, Igreionka, Poluhan, Mişka Koziol şi alţii...

— Iar Poluhan ? Iar Igreionka ? Ei bine, lasă, v-arăt eu vouă, feciori de căţea ! Ermak îşi aprinse luleaua şi verifică atent pistoalele, care şi cînd dormea le avea la-ndemînă. Ce anume vor ?

— Se fudulesc cu tot felul de mîrşăvii, de fărădelegi, se laudă că vor alcătui cete mici de sine stătătoare... Unii sînt istoviţi, alţii au strîns bogăţii destule... Hatmanii s-au hărţuit întrei ei : Ivan Kolţo i-a smuls lui Meşcereak o mustaţă din rădăcină, Breazga i-a tăiat lui Pan mîna în felii cu cuţitul, dacă trage la măsea Mamîka îi ia pe toţi la rînd... E-o încurcăreală ! Ai face bine să vii, hatmane...

— Vin.

Vîntul plesnea feţele de pînză ale cortului, fire de ploaie atîrnau în văzduh, taiga gemea surd.

În jurul focurilor fumegătoare unii şedeau, alţii stăteau în picioare.

Rămînînd în umbra nopţii, Ermak străbătu tabăra ascultînd la vorba cea rea :

— Chefuiesc hatmanii cu sîngele nostru.

— Nenorocire, fraţilor... Apa-i multă, pîine nu-i, moarte fără moarte...

— Blestemată să fie Siberia asta !

— Da, da... Multă putere au tot trimis încoace, dar înapoi n-au mai adus-o.

— Slavă...

— Slava nu ţine loc de hrană.

— Siberia... Doamne, cumplite locuri ! rosti privind în jur şi făcîndu-şi cruce edecarul Deri-Nos. Unde ne-am rătăcit ? Cîţi au şi murit ! Am da vrabia din mînă...

— Ba mie mi-e totuna unde trăiesc... Ţara mujicului e acolo unde-i mai multă pîine...

— Aşa-i, nene Lupan, dac-am fi fost sătui, nici cu arcanul nu ne-ar fi cărat pînă aici.

— Ne-am plimbat destul, e timp să ne-ntoarcem în Rusia.

— Întoarce-te... De-ai avea aripi ca berzele !

— Să plecăm pe Tavda cît timp mai putem pluti şi n-a îngheţat rîul. Dac-ajungem la loc bun, sus pe cai şi nu ne-oprim decît dincolo de Brîu.

— Rîul e iute, nu vom putea vîsli împotriva apei.

— După mine, să ne lăsăm în voia Domnului şi — înainte ! Vom lua oraşul lui Kucium, vom ierna cum vom putea acolo, vom aştepta să se-nclăzească bine şi-apoi, călare prin stepă, ne vom furişa printre kirghizi şi başkiri pînă la Iaik şi dup-aia pînă la Volga.

— Şi cum ne vom hrăni acolo ? Gingiile ni-s pline de sînge.

— Păi Domnul ce păzeşte ! S-ajungem numa în ţinuturile ruseşti că vom mînca pe săturate acolo — din mila altora sau prin vitejia noastră.

— Moartea, iată ce căutăm noi aici... Dacă nu ne va pîrjoli Siberia cu foc, apoi ne va face să-ngheţăm de ger.

— Păcatele noastre cele grele ! Mulţi siberieni am mai ucis, cînd, pe bună dreptate, cînd, însă, pe degeaba.

— Tare-i trist şi greu să tot pluteşti. De-am ajunge la drum bun, să păşim pe-ndelete...

— Măi, fraţilor, ce bine trebuie să fie acum pe Don...

— Ia nu mai pomeni de Don, Lîci, nu ne mai răscoli inimile.

Stînd în genunchi în faţa focului, Iaşka Breni striga tare şi fără teamă :

— Plutim şi iar plutim... Nu sîntem gîşte, ci oameni, ne-am săturat să tot plutim... Ţarul ne zornăie ruble, întru ispită, dar. dacă ne dă un sfanţ, şi pentru sfanţul ăla ne jupoaie de piele ! Pămînturile dinspre Don şi Volga ale noastre sînt din bătrîni. Ce să mai căutăm altele noi. Ne-am plimbat destul,

e timpul să ne-ntoarcem acasă. Am adunat grămezi de toate cele — avem cît ne trebuie de-o cămașă, dar și Malaniei de mîneci, dacă are careva o Malanie. După cum s-aude, Kucium a strîns oaste cîtu-i frunza și iarba : i-a ridicat pe voguli și pe kara-kirghizi, azmuță împotrivă-ne pămîntul ostiecilor — or noi, dac-am rămas vreo șapte sute.

De peste tot se-auzeau mari discursuri, inși puși pe hartă îi tulburau pe cazaci amintindu-le de toate cele îndurate, amenințîndu-i cu nenorociri și mai mari.

Iată însă că răsună trîmbița esaulului, iar cazacii se-ndreptară spre cortul hatmanului.

Ermak ședea pe trunchiul unui cedru doborît de furtună. Căciulă ascuțită, retezată sus într-o căptușeală zmeurie ; un caftan cu poale lungi cusut din piei de mînz negru, cu mîneci duble ; o pereche era pusă, cealaltă atrîna, așa, de frumusețe. Din toate ascunzișurile beznei zburau către barba hatmanului, glasuri aprige :

— Pace !

— La Don !

— Vrem la Volga !

— La ce să ne mai mînjim mîinile cu sînge, de-ajuns am oropsit aste pămînturi !

— Ne-au păcălit hatmanii și ne-au vîndut pentru colacii făgăduiți de țar.

— Oare nu ne mai întoarcem în Rusia ? Trecut-au ani de cînd n-am mai auzit zvon de clopote.

— Ce căutăm aici ? Ne căutăm pieirea !

— Unii or s-aducă pradă din Siberia, dar alții își vor lăsa oasele aici.

—Dă-ne drumu, hatmane, cu pace !

— Măi, fraților, acum la Don tare-i bine — cald, soare, stepă, colilii...

Ermak tăcea, ceata vuia.

— Unde mergem ?

— În Siberia ne ducem, pe hanii tătari să-i ucidem, puterea noastră cazăcească s-o-nstăpînim !

— Care stăpîniri stăpînește, care multe pătimește ...Luptăm pentru negustori.

— Mare-i Siberia, iar noi puțini. Rătăci-ne-vom.

— Am încurcat-o de tot.

— Pace !

— Înapoi în Rusia !

— Lasă-ne, hatmane, în voia noastră.

Poluhan cel din Cerkassî lipit nas în nas cu Ivan Kolţo, striga :

— Hatmani ! Tătucilor ! Ne-au ispitit Stroganovii cu scovergile lor, iar voi aţi şi rămas cu gurile căscate... De ce-am venit aici şi ce-am găsit aici ? Hăinuţele ni s-au zdrenţuit, cizmuliţele ni s-au ros, pletele ni le-am risipit, pierii-im !...

Suit pe-o stivă popa Simion înălţă asupra mulţimii crucea sa de fier :

— Ia ascultaţi, voi urlătorilor şi bravilor apărători ai credinţei lui Hristos şi pămîntului rus !

— Piei, sac de iarbă ! Cineva îl trase pe popă de poalele anteriului dîndu-l jos de pe stivă.

Ostaşka Lavrentiev strigă în gura mare, ca un esaul :

— Linişte, cinstită tabără ! Tăceţi, bravilor hatmani ! Ermak Timofeevici îşi va spune cuvîntul.

Încet-încet se făcu linişte.

Ermak — stăpînit :

— De la voi mi-e dat s-aud vorbe rele ? A trecut oare prea multă vreme de cît aţi sărutat sfînta cruce ? Nici nu vi s-au uscat bine buzele după acest sărut... Drum lung duce spre mine, urlă el dintr-o dată, iar de la mine e-un singur drum : la dracu !

Larma răbufni :

— Uşurel, hatmane, să nu-ţi plesnească buricul !

— Doar nenoroc ne paşte aici.

— Eşti iute, dar şi noi ne-am iuţit... Nu ne mai speria degeaba, şi pe urs l-am înfricoşa noi acum.

Strigătul lui Nikita Pan :

— Mereşceak... El, opincă de mordvin, el le-a-ntors pe toate.

— Minţi, păgîne, se-ntoarse spre el Mereşceak, cînd te-oi lua de chica ta cea roşă, ţi-oi rupe căpăţîna ca pe-un talger de floarea soarelui, ca la cîini s-o zvîrlu.

Ceata lui Mereşceak izbucni :

— Păi nici cîinii n-or să-i roadă capul.

— Karsîgai !

— Hîrb roşcat pîrlit, de diavol dăruit !

Cuţitul de după cizmă luci în palma lui Pan :

— Te spintec...

Cazacii îi duseră pe Pan și Mereșceak în locuri diferite.

Prin mulțime mișunau ațîțători și-i tulburau pe oameni, iar strîmbul Igreionka se și repezise la Ermak cu pumnii strînși :

— Fiară vicleană, suflet clocit în rău... Știut-ai să ne-aduci, apoi să știi și să ne scoți de-aici !

Dinspre luntri răzbeau prin întuneric strigăte :

— Moarte hatmanului !

— În sac cu el și-n apă !

— La săcure !

— Pace !

— Înapoi, în Rusia !

— Moarte lui Ermak !

Mînia copleși inima lui Ermak, un clocot de amărăciune îl făcu să rostească :

— Așa, va să zică ?!

Smulse sabia din teacă

cei din frunte se clătinară.

Apucă sabia de tăiș îndreptîndu-i mînerul spre mulțime.

— Păi, *iakar-mar,* care se-ncumetă ? Tăiați-i capul hatmanului vostru !

Se dădură de-o parte

tăcură.

— Hai, arată-te, viteazule. Taie-i capul hatmanului tău ! Și pe urmă aleargă la sultanul Kucium și slujește-l, uită de credința ta, de pămîntul tău, de poruncile părinților și moșilor tăi !

Răsculații tăceau.

Ermak împlîntă sabia în teacă și se-ntoarse către un pumn de hatmani și sotnici ce stăteau de-o parte.

— Obrazul vostru-i caftan de țigan : și scurt și peticit... Din nesocotință și nepăsare nu vă mai puteți ține oamenii în mînă. Dacă veți rămîne și pe mai departe slabi, dacă îi veți mai ațîța pe cazaci, și nu veți înceta să lătrați unul la altul, uite, să nu mai am parte de lumina soarelui, dacă nu vă spînzur pe toți de-un copac. Ermak își făcu cruce.

Hatmanii stăteau cu capetele plecate, cazacii stăteau cu capetele plecate, pe ici, pe colo se-auzea cîte-un oftat surd...

Ermak :

— Oare voi, cazacii, îmi spuneți cuvinte de ocară ?... Unde să fugim ? Toamna e-aici, rîurile dau a-ngheța... Frica nu-l va

scăpa pe nimeni, dar prin vitejie vom dobîndi şi zăbunuri, ba chiar şi zile vom adăoga la viaţa noastră... Să fugim acum, cînd am cucerit atîtea locuri şi neamuri, iar pe Kucium îl putem atinge, uite, dacă ne zvîrlim căciulile... Pe-acolo, pe unde am trecut luptînd nu ne mai putem întoarce, iar alte drumuri nu văd a fi... Strigaţi : „Să plutim pînă la izvoarele Tavdei şi de-acolo să mergem călare". Prostie, aiureală... Tavda mai curge azi, mîine însă va-ncremeni. Iar *Brîul de Piatră* zace de mult în braţele iernii — nici călare, nici pe jos nu poţi trece peste Piatră. Să fugi acum cînd pămîntul Siberiei ni se prosternă singur la picioare ?... Dacă-l biruim pe Kucium, vom fi şi sătui şi băuţi... Să nu ne lăsăm cuprinşi de teamă şi nu vom căpăta rea faimă, ba nici nu ne va dojeni careva. Ca să biruiască, ostaşii nu trebuie să fie mulţi. Dacă Domnul cel atotputernic, slăvit întru Sfînta Treime ne va veni într-ajutor — apoi nu se va înrăi amintirea morţii noastre, iar faima noastră va trăi în veci... Să fugim ? Nu, asta nu se poate... Voi înşivă m-aţi ales hatman, deci nu mai puteţi hotărî voi. După ce luptele se vor isprăvi, n-aveţi decît să v-alegeţi un altul, acum însă Dumnezeu şi cu mine împărăţim capetele voastre... Ce cuget aia şi spun, ce spun — aia şi fac, dacă nu vă e cu bănat... Esauli, hatmani, căpetenii — la mine !

Tăceau

niciunul nu se clinti din loc.

— Auzit-aţi glasul meu ? întrebă Ermak, fulgerîndu-i cu privirea şi stăpînindu-şi mînia.

Tăceau adunîndu-şi gîndurile. Însfîrşit, Nikita Pan răspunse în şoaptă :

— Auzim.

— Ochii lui Ermak se roteau : cuţite.

— Cuvîntul hatmanului nu-i rostit de trei ori, o dată e rostit cuvîntul hatmanului... Cunoaşteţi acest obicei ?

— Îl ştim.

Nikita Pan, Ivan Kolţo, Mereşceak, Breazga, iar după ei esaulii şi celelalte căpetenii îl înconjurară pe hatman şi-şi scoaseră căciulile :

— Plecate ne sînt capetele...

Hotărît, Ermak rosti din nou :

— Ceata-i tare pe seama hatmanului. Ca de-acu-ncolo să nu mai încapă între noi ceartă şi răzvrătire, vă poruncesc

să nu mai piereţi nici un ceas şi, pe cei mai colţoşi să-i faceţi să moară ca, privindu-i, să le treacă şi altora pofta de a mai băga zîzanie şi a pricinui răscoală în timpul campaniei. Iar dis de dimineaţă, toţi ceilalţi veţi pluti după mine mai departe spre soare răsare... Fie ce-o fi, fi-va însă ce va da Dumnezeu ! Ermak îşi trînti căciula de pămînt.

Toţi cei care erau cu hatmanul, iar după ei şi alţii — mînaţi de spaimă — mai fără voie la-nceput, apoi din ce în ce mai iute şi mai iute se apropiau şi-şi aruncau căciulile peste căciula sa : crescu o movilă de căciuli.

Execuţia începu.

Pe Igrionka, pentru vorbele sale răzvrătite şi pentru neascultare, îl bătură cu pietre, cu pumnii, cu vergile, îl înţepară cu ţăruşe, după care îl vîrîră într-un sac de rogojini pe care-l umplură cu nisip şi, din cîteva legănări, îi făcură vînt în apă.

Lui Iaşka Breni, pentru vorbele sale de hulă, îi vîrîră în gîtlej un pumn de pulbere şi-i dădură foc.

Lui Mişka Koziol, care de mult se lăuda că o va tuli spre Volga, ba-i mai îndemna şi pe alţii s-o facă, i-au tăiat vinele de sub genunchi, după care l-au grămădit cu capul într-un tufiş de măceş.

Pe Lîci, cel care se plimba printre cazaci şi le spunea : „La Don, tare trebuie să fie bine acuma la Don", Ermak l-a miluit, că prea era tînăr.

Lîtka fu tras în ţeapă. Ţeapa, după ce străbătu întreg cazacul, îi ieşi prin ceafă. Aşa se chinui Lîtka pînă-n zori, blestemîndu-i în tot felul pe hatmani, ba mai spunîndu-i ortacului său Cerkiz, ca, odată întors la Don, să caute în tîrgul Razdorului o anume fată, Palaşka, şi să-i aducă închinarea sa de dinainte de moarte.

Esaulul Ostaşka Lavrentiev înmuia un bici în smoală clocotită şi lovea în trupul gol al lui Poluhan din Cerkassî, care mîrîia :

Bate-mă, taie-mă, dar nici tu, nici hatmanul nu rămîneţi voi în viaţă.

Auzind aceste cuvinte, Ermak sări şi-i reteză cu mîna sa capul lui Poluhan poruncind apoi să fie spînzurat de picioare într-un brad ars.

Şi alţii, mai înverşunaţi, primiră crunte morţi, iar celor supuşi li se sădi teamă-n suflet.

...Soare ceţos se ridica deasupra taigăi cărunte, ceata plutea. În frunte, cu pînzele întinse, sălta uşure luntrea hatmanului.

34

Toamnă :... Stepa pălea, sătul, lupul rătăcea prin iarba jilăvită. Pădurile zăceau pleşuve, vîntul jefuia cu furie cele din urmă podoabe ale codrilor. Irtîşul alerga foşnind din valuri.

Din toate părţile se-ndreptau în grabă către oraş cei care aveau să apere stăpînirea lui Kucium.

Samoezii sosiră călare pe reni. Purtau veşminte de vară : caftane lungi cusute din piei de peşte, erau încălţaţi în cizme din băşici de peşte umplute cu muşchi sau din piei întregi de focă tînără, întoarse ; fiecare era încins cu un cordon din maţ de morsă uns cu grăsime.

Soseau în luntri trase de cîini de ham, alcătuind o mare caravană, ostiecii din Surgut ori Samara. Puteau fi recunoscuţi de departe după căciulile lor înalte şi ascuţite. Potrivit obiceiului, şeful stătea la cîrmă şi, legănînd leneş vîsla, gîndea cum să-şi ducă traiul mai departe. Soţia şi copiii alergau pe ţărm abia ţinîndu-se după cîini ; copiii desprindeau chingile cînd se agăţau de tufişuri ; îşi ajutau mama să aleagă din mîzga zvîrlită de valuri la ţărm algele bune de mîncat, după ce se înmuiau prin putrezire, prindeau din fugă broaşte şi după ce le muşcau de cap le aşezau în săculeţul de piele care atîrna de gîtul fiecăruia.

Prinţul Vonea din Narîm îşi aduse şi el poporul. Narîmţii, spre deosebire de ceilalţi, şedeau încremeniţi în luntri. Ei lucrau numai cu pălmile mişcînd cu iuţeală vîsla scurtă — o bîtă groasă cu pana lată. Luntrea prinţului era pardosită cu piei de samur, piei de samur atîrnau peste bord, atingînd apa cu botul rînjit.

Vogulii sosiră pe plute sau în luntri. Erau înarmaţi cu săcuri de luptă şi lănci cu vîrf de os sau de fier. Işberdei luă iuţeală cu bărcuţa-i uşoară, şi, spre uimirea ostiecilor care-l priveau de pe mal, sili luntrea să şerpuiască precum vidra,

înainte de a ajunge la țărm unde, proptindu-și vîsla de fundul apei, se opri chiar pe loc uscat.

Idolatrii din mlaștinile vasiugane veniră puzderie, înarmați cu scuturi uriașe pe care pictaseră chipuri de monștri ce urmau să bage groaza în vrăjmași. Tot ei cărară cu sine pe cel mai mare idol, la care se-nchinau, al cărui chip cioplit cu neîndemînare era mînjit cu sînge pînă la urechi și plin de solzi de pește lipiți.

Sosiră nomazii din stepeleIșin și Barabin. Aceștia purtau cămăși din piei de bivol cu mîneci scurte și pe deasupra hlamide din păr de cămilă. Fiecare neam își avea steagul său, sutele purtau semne distinctive : panglici și petice de diferite culori înfipte-n vîrf de suliți înalte. Pe crăcane de lănci bidentate vălureau smocuri de păr vopsit de cal.

Vînătorii din taigă aduseră cu ei haite de cîini înrăiți pe care obișnuiau, în luptă, să-i azmuță împotriva vrăjmașului. Tolbele celor din taigă erau burdușite de săgeți penate iar arcele încinse de corzi din vînă de urs — o săgeată zvîrlită dintr-un astfel de arc răsturna un lup de-a rostogolul și străpungea vulpea din zbor. Peste umăr purtau țăpoaie ascuțite la ambele capete iar din brîu le atîrnau ghioage grele cu muchea bătută-n cuie.

Sosiră mai mult din curiozitate și nutrind gîndul tainic de a lovi, dacă li se va ivi prilejul, în spatele oastei lui Kucium, tătarii din Ciat, oameni cu două fețe, care de mult se-nhăitaseră cu hoarda kirghiz-kaisacă, plăteau bir cnejilor băștinași, ba-i îndemnau și pe alții să facă aceasta. O dată cu ei sosiră mînînd caravană de mărunțișuri, negustori din Kurgan și mulțime de poeți și lăutari rătăcitori, care nu scăpau nici o adunare, fie datorită ea războiului, sărbătorilor, nunții sau înmormîntării vreunui bogătaș.

Pe căluții lor iuți și focoși se alăturară luptătorii din Altai. Aveau arcuri din coarne de bivol și mici lăncii ascuțite legate de-o curea de zece stînjeni, destinate străpungerii zalelor de fier. Plini de clob, călăreții pătrundeau în oraș desfășurînd ca pe-un steag, cîntece de luptă. În clocotul pur al vocilor îmbătate de vîntul stepelor, răsuna forța și bărbăția poporului. Cu fețele lor de aramă, cu pomeții ieșiți, în halatele lor pestrițe, legănînd naigaicele în ritmul cîntecului. ei ședeau nepăsători în șeile lor înalte, aplecați ușor spre stînga.

Căciulile de blană cu forme chinezeşti şi pămătufe-n vîrf, erau date voiniceşte pe spate.

Năzuind a trage folos de pe urma războiului sosiră şi alte popoare din Siberia. Fiecare neam îşi alegea locul îndrăgit pentru tabără. Vogulii, ostiecii şi samoezii se trăgeau către fluviu ; capul familiei făcea o piramidă din patru nuiele, zvîrlea deasupra un fel de pungă mare cusută din blănuri şi cortul de campanie era gata. Nomazilor li se părea prea strimt între zidurile oraşului, ei îşi desfăşurau iurtele în stepă, departe una de alta pentru ca să pască în voie caii. Idolatrii din mlaştini trăiau sub cerul liber, dormeau grămădiţi unii în alţii. În jurul locuinţelor hanului au fost rîduite conovăţuri pentru caii oaspeţilor celor mai de seamă.

Toţi cei veniţi fură ospătaţi.

Bucătarii alergau în buiestru, purtînd tăvi de aramă şi argint cu de toate : berbecul gras fumega, bucăţile de pastramă trăsneau a sudoare de cal, gîştele erau umplute cu stafide şi alune, porumbeii şi cocoşiii sălbatici erau potriviţi de mirodenii şi înotau într-un sos fiert din lămîi, mai erau icre tescuite şi pepene galben de Buhara, acadele prăjite în untură de berbec şi Kumîs în şipuri.

Pe cei din mlaştini şi tundră îi aşteptau bucatele lor îndrăgite : ciuperci fierte-n sînge de ren, cocă necoaptă din făină de ovăz cu osînză de urs ; peşte prăjit şi creer de ren copt în spuză ; spinare de nisetru ; buze şi copite de ren tînăr uşor perpelite la foc.

Folosind cu îndemînare cuţitele, soţii apucau bucăţile cele mai mari, spărgeau oasele capatelor — rodeau, clefăiau, sugeau şi aruncau nevestelor resturile, odată sătule, ele, nevestele hrăneau cîinii cu ce rămînea. Dacă nu puteau mînca totul vîrau ce rămăsese în sîn, în nădragi, în cizmele cele largi. Copiii rodeau labe de gîşte, mestecau ceară, curăţau coarnele renilor de zgîrciuri. Prea sătui cîinii scînceau a jale şi cădeau la pămînt. Cîte un cap de familie se tăvălea şi el alături de cîini ; alţii ca să se-mbete beau fiertură de hribi veninoşi şi rădăcini de ierburi de mlaştină.

Tăind un pic de carne de pe oase, Kucium o împărţea prinţilor, mirzelor şi căpeteniilor de neamuri care, cu nevestele, copiii şi toate rudele lor, foiau în jurul iurtei sale ca ţînţarii primăvara.

— Mă bucur că ați venit, le spunea el oaspeților privindu-i ager. V-am chemat împreună cu poporul și ați venit. Mă temeam de cazaci, acum însă ei nu mă mai înspăimîntă.

— Și noi ne bucurăm, hîrîi abia rotindu-și ochii tulburi Alacei. Ești bogat, noi sîntem tari. Tu ne hrănești, noi vom merge să luptăm pentru tine. Tu ne vei dărui cîte ceva tuturor, iar după război ne vom împrăștia în cîntece către taberele noastre și multă vreme te vom pomeni în dulci cuvinte.

— Biruiți-i pe cazaci și nu mă voi precupeți.

— Hane, fie ca să nu-ți putrezească vorba dată, iar pomenirea ta să nu se-ncețoșeze.

— Eu nu-mi calc cuvîntul. Nu v-am chemat pentru a vă unge gurile cu grăsime. Multe daruri vă voi da... Duceți cuvîntul meu popoarelor. Acum mîncați, mîncați atît încît s-atîrne din gîtlej afară.

— Noi... Hîc ! Alacei rîgîi afară un rinichi de berbec, nemestecat.

Rîs sătul izbucni împrejur.

Alacei ascunse rinichiul în mîneca sa largă și mai zise :

— Ne-am săturat și gata sîntem să năvălim și să tragem cu arcul, să tăiem și să-njunghiem.

Kucium :

— Să așteptăm veștile... Mametkul și călăreții săi au fost trimiși de mine în ținutul Tobolului ca să afle. Se-aude că rușilor nu le e a bine — și-au mîncat ultimii cîini, sug scoarța copacilor de foame... Să așteptăm vești bune și să-i lovim pe cazaci dimpreună.

Asemeni gînsacilor, căpeteniile și prințișorii gîgîiră :

— Îi vom lovi !

— Vai de streini.

— Ei sînt oile, noi lupii, îi vom vicleni !

— Să nu-i curățăm !

— Ne vor pomeni în veci !

— Săgețile oștenilor mei sînt otrăvite cu untură putrezită, rîse larg și privi triumfător în juru-i căpetenia gușată a idolatrilor, Vasiugan. Fiara moare dacă-i atinsă de o săgeată ca asta.

— Eu, și cneazul Samar îi îndemnă pe toți să-i pipăie căciula, eu mi-am cusut aici un os de-al tatălui meu care-a murit : vom învinge.

— Să-i înconjurăm pe cazaci şi i-i-i-i-i !... Nu vor găsi gaură de şarpe să se-ascundă de săgeţile şi săcurile noastre.

— Vom hrăni cîinii cu cei ucişi !

— Zeii sînt cu noi.

— Război ! Război !

— Bem, mîncăm...

Tulai, un cneaz bătrîn din Altai, însurat cu fiica lui Kucium, şedea umăr lîngă umăr cu socrul său şi-i şoptea la ureche :

— Oare nu-s vorbe goale toate lăudăroşeniile astea, hane ? Nu-s oare fală de fricos ? Întăreşte-le vorbele cu jurămînt. Leagă-le cu legămînt ca şi cum le-ai lega cu o frînghie. Tulai sorbea kumîs dintr-o cană de os şi-l ţevuia încet printre dinţi. Cizmele sale de marochin cu ciucuraşi la carîmb aveau cusături de mătase colorată şi erau împodobite cu motive de argint asemenea unor gheare de veveriţă. Un rubin mare ardea în inelul cneazului ca ochiul unui tigru mînios. Nu te lăsa minţit, hane. Trimite-i primii la luptă să se secere cu cazacii.

— Îi voi trimite, repetă Kucium, să se secere cu cazacii. Am puţini musulmani. Îi voi păstra.

— Iar cei care vor fugi de pe cîmpul de luptă, înfricoşaţi de focul ruşilor, aceia vor întîlni suliţele noastre.

— *Inşalla !*

Kucium se ridică şi li se adresă tuturor :

— O, vitejilor ! Mult mă bucură vorbele-ndrăzneţe. Simţi-vor cazacii tăria mîinii şi puterea lăncii voastre. Frîngeţi-le capetele sub copitele cailor şi renilor, bătătoriţi-le trupurile în pămînt. Voi sînteţi bucuria şi mîngîierea mea. Alături de voi, tinerilor, întineresc şi eu. Vreau să văd mulţimile, să aud cîntece, să privesc la jocuri şi la dansuri.

— Hane, hai cu noi !

— Îţi vom arăta taberele, renii şi cîinii noştri... Arcurile şi săcurile, scuturile şi lănciile...

— Te vor uimi voinicii noştri.

Kucium ieşi din iurtă. Iapa murgă, frumoasă ca-n basme, îi fu adusă de herghelegiu. Hanul sări în şa, uşor ca-n tinereţe şi dădu pinteni. Pe lîngă scări, asemeni umbrelor, păşeau cnejii şi căpeteniile cu nevestele, copiii şi rubedeniile lor. Oricine era întîlnit în drum se-ntorcea şi păşea în urma hanului, aşa cum cerea obiceiul.

Cobora lin înserarea, amurg biruitor lucea în văpăi deasupra codrilor întunecați și grei. Brazii, drepți ca niște spade, revărsau jar de purpură. Departe, pînă-n adîncul stepei se buluceau : fumul amar al focurilor, nechezatul cailor, larma vocilor pe mai multe limbi, vuietul surd al sărbătorii.

Ostiecii din Surgut, purtînd măști din scoarță de copac date cu cărbune, erau prinși în dansul ursului. Ținîndu-și răsuflarea, vînătorii din taigă urmăreau fiece mișcare a dansatorilor, nările lor tremurau, ochii luceau.

Luptătorii se lăudau cu puterea lor și, apucîndu-se unul pe altul de nădragii de blană se-nvîrteau roată cu pași grei. Răsufletul ieșea cu zgomot din piepturile lor puternice, fețele le erau mînjite de noroi și sînge.

Tabarinii, cusuți în piei întregi de cal, jucau dansul cailor ; un armăsar alerga iepele dintr-o herghelie. Cei din stepă priveau jocul cu tulburare, din gîtlejurile lor ieșeau din cînd în cînd țipete care însemnau că le plăcea.

Cei tineri se-ntreceau în fugă și îndemînare, jucau leapșa, aruncau suliițe.

Din fuga calului, Iah opri un ren de cinci ani, aruncîndu-i arcanul de gît.

Un alt voinic smulse un copăcel cu rădăcini cu tot și-l zvîrli cuprins de furie în fluviu.

Într-un alt loc fură așezați în șir trei reni. Făcîndu-și vînt, un tînăr vogul se prinse de coarnele primului, se opinti și sări drept în spinarea celui din spate.

Samoezii și ostiecii samari se întreceau cu luntrile, trăgeau de prăjini, zădărau cîinii.

Idolatrii scoteau scîntei cu amnarul din capul de cremene al idolului lor ori ascuțeau cuțite de luptă într-un dureros cîntec de jale.

Poeții și lăutarii își arătau arta. Zurna urla sălbatic.

Negustorii umblau de colo colo strigînd și lăudîndu-și mărfurile.

În cercul vînătorilor și pescarilor, șamanul Kondin Aleika ardea pe cărbuni o spată de berbec și, după crăpăturile ce ce iveau pe os, prezicea viitorul.

Nomazii făceau minuni de călărie.

Vînătorii se întreceau în a trage cu arcul. Unul arunca o căciulă, iar altul nimerea căciula în zbor. Iată-l pe bătrînul Mukei, căpetenia cu mustăți albe, din neamul nazimilor care,

după ce crestă cu cuţitul trunchiul unui cedru, se dădu cu treizeci de paşi îndărăt, şi trimise o săgeată care nimeri drept în ţintă. Cu cea de-a doua săgeată Mukei o despică pe prima. Faima unui asemenea arcaş trăieşte veacuri de-a rîndul, transmiţîndu-se din gintă în gintă, din neam în neam, năpădită fiind de lîna căruntă a legendei.

Kucium se-ndreptă spre groapa în care erau ţinuţi prinşii ruşi.

Slăbit de cazne şi foame, Kuziomka Zlîcioi şedea în fundul gropii. Ochii chinuiţi îi erau goi şi sălbăticiţi, obrazul despicat de la buză la ureche, înscorţoşată de atîta sînge, căciula zăcea aruncată sub picioare. Foka Volkorez, într-o cămaşă ruptă de la guler la buric, alerga prin groapă şi se hîrîia cu ulanii de pază care, pentru a avea prilej de rîs le întindeau prinşilor bucăţi de carne în vîrful suliţei. Orb, fratele Mulgai zăcea chircit şi gemea rar.

Kucium se opri în faţa gropii şi privi cîtva timp, în tăcere, la prinşi. Faţa lui ca biciuită de riduri adînci era aspră, iar gura tare strînsă, neiertătoare şi dură ca o labă de fiară. „Iată-le deci scînteile focului ce se-ntinde asupra Siberiei ! gîndea, desigur, el. Iată-le degetele mîinii de fier care se-ntinde spre gîtul meu !"

Se ridică în scări şi rosti :

— Voi, oameni ce-aţi venit de dincolo de Brîul de Piatră cu rele gînduri, ascultaţi !

Foka trimise o-njurătură tare ca o piatră în hanul siberian. Kucium fornăi mînios şi-l arătă cu biciul :

— Capul !

Mirza Kutuk Enaraslanov, apucîndu-l de moţ pe cazac, îl scoase afară din groapă, îi legă ochii cu poala ruptă a caftanului, şi-i reteză capul.

— Cine-a venit ? îl întrebă Mulgai pe Kuziomka.

— Pare-se că cel mai mare, răspunse Zlîcioi, n-am văzut în viaţa mea o iapă ca asta.

— Pe Volkorez l-au isprăvit ?

— Gata cu Foka... Roagă-te, Mulgai, vine ea şi moartea noastră.

Mulgai îşi înălţă faţa cu două pete însîngerate în locul ochilor şi, făcîndu-şi iute cruce, şopti :

— Zeu Mikolka, zeu Egorka, zeu Mişka... Eu, tătarul botezat Mulgai vă ţin minte, iar voi nu mă veţi lăsa de izbeliste !

La buza gropii, Kucium se încruntă :

— Porc de cîine ! Te-ai lepădat de legea părinţilor şi strămoşilor tăi ? Ai trecut la altă credinţă, pe care n-o cunoşti ?

— Credinţa lui Hristos e adevărul, restul — tfu !

— Cine te-a învăţat toate astea ?

— Hatmanul Martian.

— *Billiagî !* exclamă Kucium înălţînd ochii spre cerul în văpăi. Uite-se numele meu, dacă n-am să te ucid înainte de asfinţitul soarelui ! Am să poruncesc să ţi se smulgă carnea bucată cu bucată, şi-am să hrănesc cîinii cu ea. *Djirgîţîn !* Nu vei mai rătăci prin stepă, nu vei mai bătători iarba.

— Zeul Mikolka mă va lua cu el în cer şi-mi va da ochi de vultur. Voi privi pînă-n vecii vecilor stepa şi hergheliile. Vedea-voi cum, şi pe tine, hane, cazacii te vor destrăma sub copitele cailor.

— Şacal ! Îţi mai arăţi colţii, şi mai chemi răul asupră-mi ? Smulge-voi pielea de pe tine şi o voi umple cu fîn putred ! Limba ţi-o voi smulge şi voi porunci să fie vîrîtă în rît de porc !

— Iarba, hane, va creşte şi printre coastele tale, pelinul, hane, se va-mpleti şi peste oasele tale... Nu-i departe ziua cînd şi din nările tale, hane, se vor scurge viermi...

Kucium urla înnebunit :

— Săbiile ulanilor vor cresta fulgere peste Rusia ! Voi spăla drumurile cu sînge rusesc ! Voi spulbera muşchiul de pe streşini, ridica-voi-ntr-un foc oraşele şi satele şi-ntr-un fum le voi da drumul.

Porunci să fie ucişi amîndoi şi porni mai departe călare pe iapa-i dumnezeiesc de iute.

Prinşii fură scoşi din groapă.

Cu un bici în care s-au înfipt dinţi de cal, păstorul Sadîk smulse bucată cu bucată carnea de pe Mulgai şi acesta muri. Pe Kuziomka Zlîcioi îl chinuiră pînă cînd încetă să mai geamă. Femeile păşiră peste morţi pentru a-i pîngări. Îl legară apoi pe unul din ei de-un copac, pe celălalt de un altul, iar leşul fără cap al lui Foka Volkorez îl proptiră de-un perete şi-ncepură să tragă-n ei cu săgeţi, pînă cînd se plictisiră, toţi trei păreau acum nişte porci înspinaţi.

Însoţit de căpetenii şi de cneji, Kucium trecea prin tabere, primind jurămîntul mulţimilor.

În semn de supunere, samoezii sărutau un bot de ştiucă şi unul de urs.

Vogulii făceau vrăji de prietenie, după obiceiul lor : miroseau vîrful lăncii, lingeau tăişul săbiei mînjită-n sîngele unui cerb jertfit.

Plugarii tabarini se jurau ţinînd un bulgăre de pămînt în mînă.

Cneazul Tulai se legă şi el a nu gîndi împotriva hanului siberian şi a lupta pe viaţă şi pe moarte. Potrivit obiceiului strămoşesc bău apă din căuş de aur. Ostiecii jurau credinţă în faţa unei blăni de urs, pe care zăceau încrucişate un topor, un cuţit şi o săgeată. Căpetenia şi, o dată cu ea toţi oştenii repetau pe diferite voci, după tălmaci, cuvintele legămîntului :

— Să mă sfîşie ursul, să mă înec cu prima bucată de carne, să-mi reteze capul securea, să mă taie cuţitul acesta în timpul somnului, săgeata trimisă de mine să se-ntoarcă şi să se-nfigă în ochiul meu, dacă nu-mi voi ţine legămîntul...

Nor de colb ţîşni dinspre stepă : era suta lui Mametkul ce zbura către oraş. Ulanii se jucau cu lăncile, zvîrlindu-le şi prinzîndu-le tot ei în goană, roteau săbiile în faţă atît de iute încît prin şuvoiul de oţel fulgerat nu se vedea nimic, aşa cum nimic nu se vede dincolo de-un scut.

— Cazacii sînt pe-aproape !

— Război, război....

— Mare-i Dumnezeu !

În iurte şi corturi femeile îşi luau rămas bun de la bărbaţii lor, mamele de la copii — plîns şi şoaptă molcomă.

35

Plutiră cazacii pînă ce lăsară Tobolul şi li se rostogoliră-n faţă apele repezi ale Irtîşului. Sfichiuia vînt aspru, vîntul bătătorea valurile, valul orb lovea în malul de lut. Pe undeva şi-ncepuseră jocul primele viscole, fulgi rari se roteau în dans, ghimpoasă măzăriche biciuia ochii. Vîrfuri bogate de brazi şi cedri se clătinau înecate-n promoroacă ; cum mai gemea şi ofta cărunta taigă ! Soare mut plutea peste horbota codrilor. Noaptea malurile îngheţau, gerul cioplea din luntri, uneori acestea trebuiau a fi descleştate din gheaţă cu săcurile.

Pe limba ce se-nălța la unirea dintre apele Tobolului cu cele ale Irtîșului, ceata poposi. Flămînzi și posomorîți oamenii se încălzeau la foc, schimbau șoapte între ei, privind în juru-le cu teamă.

— Am tot cătat, pînă ce ni s-a-nfundat.

— Vînt tare ne-am făcut și iată-ne cu botul în lut.

— Vifor, viscol... Te dă jos vîntul... Am venit și iarna cu noi a pornit.

— Nu vă căinați, fraților, mîine-i lupta... Îi vom bate și Siberia-i a noastră, ori, de pe cai tocma-n rai.

— Ne-așteaptă să venim dimpreună, unde-i raiu-n scapăt, acolo, la capăt, unde dau dracii cazanele-n clocot.

— Nu-i rău nici acolo, ne vom mai încălzi un pic... Nu-i așa, fraților ?

— Dacă te vor pune pe jar cei din hoardă, chiar c-ai să te-ncălzești.

— Nu-i nimic, mare-i Domnul.

— N-are viteazul teamă de moarte, unii însă-ar vrea să fugă de ea, departe, da' n-au unde.

— Turti-ne-va hoarda cu tăria ei cea multă. Se spune că a adunat Kucium oaste cît frunza și iarba, iar dintre noi n-au rămas nici șapte sute-ntregi.

Tăcură, se-ncruntară mai tare.

— Nu vă-ntristați, fraților : în război, de groapă, mai sînt și care scapă... Dar, cel care vorbea clipi din ochi țintind în jur, dacă-și scoate prea tare limba careva, ăla n-are scăpare.

— Știm asta.

— Pe cei ce cîrtesc, hatmanul nu-i iartă... I-ați uitat pe Zabalui, pe Kostîga, pe Koziol Mișka ?

— Pe Zabalui, mamă, ce l-au mai lovit... de trei coți i-a sărit căciula-n sus.

— Nu-i nimic ! De cîndu-s veacurile nu s-a irosit lacrimă de cazac degeaba. Să-i amintim hatmanului de sîngele lui Zabalui, de-al lui Igrionka, de-al lui Poluhan și de-al altora.

— Nu-i amintim !

— Nu-i bine, măi băieți, să iscăm gîlceavă tocma-nainte de luptă. Oftăm, jelim și-l mîniem cu cîrteala noastră și pe Dumnezeu și pe hatman.

— Așa sîntem noi, moș Sarkel... Pînă la un punct capetele noastre ascultă și se pleacă.

Unul oftă, altul gemu.

— Ne-a ferecat naiba-ntr-un singur păcat... Bine-ar mai fi fost s-o-ntoarcem uşurel spre Volga...

— Dar la Don, fraţilor, ce bine trebuie să fie acuma!

— Cruţă-ţi scăfîrlia, Afonka. Taci.

— Uite, tac.

— Mîine-n zori la luptă... Nu prea voia cocoşelul să plece la ospăţ, dar l-au dus tîrîş, de creastă.

— Of, cîtă beznă-i în mormînt strein...

Tăcură cei mustăcioşi, tăcură cei curajoşi.

Ermak şi Iadulka, una din călăuze, căţăraţi fiind tocma-n vîrful celui mai înalt dintre brazi, scrutau întinderile din preajma Irtîşului. Smîrcurile de de-a lungul malului se-ncreţeau bătute de vînt. Peste dealuri se revărsase pădure măruntă, întunecată, sălbatică. Mai departe se-ntindea stepa ruginie purtînd pleşuve pete de zăpadă pe ici pe colo. Lacurile tulburate se-nspumau în vînt. Departe-hăt, dincolo de Irtîş, se mişcau învăluite în nouri de pulberi, cîrdurile de cai ori pîlcurile de călăreţi siberieni.

Muşcînd din capătul mustăţii, împletit cu cele dintîi fire albe, Ermak bombănea :

— Siberia... Hoarda... Mîntuire, Preasfinte !

Ochii ageri ai plăieşului Iadulka mîncau depărtările ; arătînd cu degetul în sus pe fluviu :

— U-u-u-ite acolo-s iurtele şi bordeiele lui Kucium... Pîn-la oraş e cale de-o zi pe apă, călare şi mai puţin... La jumătatea drumului se află aşezarea lui Atik-mirza, aproape de ea se-nalţă muntele Ciuvaş, iar dincolo de el, cam la trei leghe depărtare — Iskerul.

— Malurile cum sînt ? întrebă hatmanul.

— Cînd golaşe, cînd împădurite.

— Ostroave şi grinduri sînt ?

— Două ostroave. Unul în coasta aşezării mirzei, iar altul mai jos de muntele Ciuvaş.

Ermak privi încă o dată cu atenţie la firul apei, la coturile fluviului şi le strigă celor de jos :

— La drum ! Mereşceak şi suta lui vor pluti înainte, cu grijă... Să fiţi cu ochii în patru !

Cetaşii şi esaulii se vînzoliră :

— Gata, fraţilor, la drum !

Cazacii se adunau în cete, împingeau luntrile în apă şi urlau, la rîndul lor :

— La drum !

— Împinge, mişcă ! Propteşte-ţi vîsla în mal !

— Potriveşte vîsla !

Cu centura între dinţi se ivi din tufişuri hatmanul Mereşceak şi, încheindu-şi în fugă pantalonii de blană, se grăbi către suta sa :

— Gata !... Desfaceţi pînzele, întăriţi legăturile !... cîrmacii la vîsle. Tunarii să-ncarce tunurile !

Luntrile ţîşniră apucate de vînt bun, înspumară apele fluviului cu pala cîrmelor.

Plutiră peste-o oglindă, peste alta.

De după ridicătură se ivi dintr-o dată aşezarea lui Atik mirza : nişte bordeie prizărite şi acoperite cu scoarţă, iurte de pîslă.

Mereşceak, cel ce adulmeca în faţă cu suta lui, cuceri aşezarea dintr-un asalt şi fugi iute spre mal să-ntîmpine ceata. Din vîrful rîpei, Mereşceak făcea semne cu căciula şi urla :

— Pe locuitori i-am tăiat, oraşul l-am luat pustiu !... Trageţi la mal, fără teamă !

Înnoptară acolo.

Ermak luă cu sine pe esaulul Ostaşka Lavrentiev şi se-ndreptară amîndoi în cercetare la poalele muntelui Ciuvaş.

Asfinţitul cobora iute, tomnatic.

Hatmanul cerceta malul, luînd aminte asupra locurilor bune pentru lupta cu puşcoace şi pentru debarcare. Se furişară pe-ntuneric pînă chiar sub munte şi se culcară. Vîntul aducea zvon de glasuri abia auzite, lătrat de cîini fără număr, învolbura văpaia multor focuri. Foarte aproape, pe povîrnişul valului de pămînt păşeau străji cu căciuli ascuţite.

Adulmecînd mirosul tulburător al cărnii fripte, Ermak răbufni în urechea esaulului :

— Simţi ?

— Oho.

— Berbec...

— Oho...

Hatmanul îşi înghiţi scuipatul cel înfometat, scrîşni din dinţi şi spuse-n şoaptă :

— Adu-mi o limbă.

— Bine.

— Iute.

— Mă grăbesc !... Doamne, miluieşte. Ostaşka îşi făcu cruce şi, slăbind curelele săbiei, se furişă în beznă.

Noapte surdă.

Covîrşit de osteneală Ermak dormita... Esaulul îl atinse de umăr :

— Hatmane !

Ermak puse mîna pe pistol.

— Hatmane, hai în tabără. Prinsei limba. Esaulul ţinea un tătar de o curea subţire, înnodată în jurul gîtului celui prins, şi, împungîndu-l uşurel cu ascuţişul săbiei, şuiera : — un sunet şi te despic !

În tabăra căzăcească domnea liniştea, deşi nu dormea aproape nimeni. Stăteau cu toţii, culcaţi sau aşezaţi în bărci, învelindu-se în blănuri şi sumane. În beznă răbufniră voci răguşite ; careva îi zicea în terţă un cîntec de jale. Răzimate de puşcoace şi suliţi străjile dormitau pe lîngă focuri.

Luat la întrebări, tătarul, mort de frică, se ploconea mereu în faţa bărboşilor ce-l înconjurau şi gîngăvea :

— Mintea mi s-a luat, nu ţin minte de-aici, nimica de tot nu ştiu...

— N-avem timp să-ntindem pelteaua cu tine, spuse Ermak şi trimise după sotnicul Cerkiz, iubitor de trebi sîngeroase.

Mai cu bătaia, mai cu cazna, limba mărturisi totul cum se cuvenea : despre întăriturile şi trecerile către muntele Ciuvaş, despre şireteniile în luptă şi obiceiurile popoarelor ce luptau alături de Kucium.

Ermak chemă apoi în cortul său pe hatmani, esauli, bătrîni şi se sfătui cu ei toată noaptea. N-apucară zorile a miji că hatmanul ieşi în faţa cazacilor.

Răsună trîmbiţa de argint a esaulilor, se strînse drujina lîngă cortul hatmanului.

Cuvîntul lui Ermak :

— Ascultaţi, fraţilor, şi băgaţi la cap ! Am tot rătăcit prin codri, prin munţi, am plutit pe fluvii şi rîuri multe. Aud suspinele celor slabi de fire — am ostenit, chipurile, se-ndoaie picioarele sub noi, mîinile nu mai ridică vîsla şi puşcociul, ochii nu mai văd, de istov şi foame limbile-s scămoase... Am fost aseară împreună cu esaulul Lavrentiev să ne uităm pe furiş la tabăra tătărască. Cîinii de tătari fierb şi frig la berbeci ! Gîndesc că de ne năpustim cu nădejde asupra hordarilor, nu va scăpa carnea aceea friptă de măselele noastre. Să dăm jos

hoarda de pe munte, s-o scoatem din gaura ei de şarpe, s-o izgonim către oraş şi-n fugă, să trecem prin sabie şi oraşul acela. Acolo vom ierna şi ne vom trage sufletul, sătui şi la căldurică, iar primăvara — ce va mai da Dumnezeu. Amintiţi-vă, fraţilor, de toate urgiile şi nelegiuirile pe care ne-a fost dat a le suferi din pricina acestor lupi vicleni şi nemernici de credinţă basurmană. Amintiţi-vă...

— Trebuie să luăm oraşul, bătu din picior Nikita Pan, fluviul o să-ngheţe azi-mîine şi-atunci unde să ne mai ascundem capetele ? Oraşul lui Kucium e-aproape, ura şi-nainte ! Aşa-i, fraţilor ?

Fulgerat de glasuri :

— Aşa-i, aşa-i...

— Înainte !

— Să-l zguduim pe satana.

— Azi maţe pustii, mîine maţe pustii, mai bine cu capu-n bălării !

Ermak ascultă vocile şi rosti din nou :

— Pregătiţi luntrile de luptă, fără zăbavă. Rînduiţi-vă cît mai larg, să nu vă-mpiedicaţi unul de altul. Să nu cumva să se-adune luntrile grămadă. Să ţineţi luntrile cîrd. Să nu uitaţi : lupta cu puşcoacele o ducem dinspre puntea dreaptă, iar cea cu tunurile din faţă. Gîndesc : se va trage oastea lui Kucium pe după lăstărişe de unde va-ncepe a ne ochi cu lăncii şi săgeţi. Pieptiş nu-i vom dovedi pe basurmani, să-ncercăm un şiretlic : ca să-l scoatem pe vrăjmaşul nostru în cîmp deschis, să tragem în gol o singură dată din toate tunurile şi puşcoacele, iar călăreţii să încurce-o luptă pe după lăstăriş şi s-o apuce apoi în goană prefăcută. Cetaşii şi esaulii să aibă grijă ca toate proptelele de ochit să fie bine întărite pe punte. Cîte trei tunari de fiecare tun. Să păstraţi uscate pulberea şi fitilul. Încărcătura să fie plină, nu vă zgîrciţi la pulbere. Se poate întîmpla ca unele neamuri să se năpustească asupră-ne cu luntrile — cangile să fie pregătite, răsturnaţi luntrile şi scufundaţi-le fără milă, captivi în focul luptei să nu luaţi. Jumătatea de sută a lui Bogdan Breazga o voi pune pe cai — s-aveţi mai mult loc în luntri. Călăreţii să meargă pe geana malului şi să nu cumva să se bage-n luptă mai înainte de a le spune eu, să nu nimerească sub focul nostru. Vîslaşii să nu tragă la vîsle cu toată puterea ca să nu se istovească înainte de vreme. Cîrmacii să fie cu ochii în patru : să nu-mi înfigeţi, fii de

căţea, luntrile în grind, aşa cum v-aţi priceput a o face la Tiumen — vă voi tăia bucăţi-bucăţele ! Să plutiţi drept spre munte, acolo malul e deschis şi tătarii n-au unde să se-ascundă de focul nostru, iar dacă ziua va fi senină, apoi soarele ne va cădea în spate nouă şi-i va orbi pe siberieni. Nu trageţi neîntrerupt, ci tot după un foc. Dacă va trebui să ieşim la mal, vom ieşi. Odată ajunşi pe mal, să nu vă-mprăştiaţi şi, dacă n-aveţi de ce, să nu vă-ndepărtaţi de apă. Pedestraşii să lupte în cete de cîte zece : staţi roată, spate-n spate, ca mistreţii cînd se năpustesc lupii asupra lor. Pe tunarii Samoilik şi Hudeak îi iau pe barcazul meu. Hatmanii, esaulii, sotnicii să nu se dezlipească de cetele lor. să fie pildă în luptă, să nu le pese de pielea lor ! Ţineţi minte : n-avem nici unde şi nici cu ce să fugim de-aici... Şi, dacă ne vor frînge necredincioşii şi ne vor copleşi cu puterea lor — să nu cădeţi vii în mîinile lor, să nu ştirbiţi din slava căzăcească... Rugaţi-vă, fraţilor şi — cu Dumnezeu înainte !

Se puseră cu toţii pe treabă : care scotea afară apa din luntri, care curăţa cocoşul de funingine, vîra-n pistol cremene nouă, ascuţea tăişul săbiei ori cuţitului, tăia plumbi potriviţi. Esaulii îşi numărau oamenii rînduindu-i în luntri, împărţeau armele de rezervă, umpleau tolbele de piele cu pulbere. Fiecare căpătă o ultimă mînă de pesmet pisat şi mucegăit şi cîte-o lingură de ovăz opărit, fierbinte, în poala caftanului. Unii alergau la popă să se spovedească, alţii la vrăjitor să-i farmece. Alţii, în sfîrşit, mînaţi de-o pornire nevinovată, răzimau de cîte-un butuc icoana şi se loveau cu fruntea de pămînt, rostind : „Preasfîntă şi preacurată Născătoare de Dumnezeu şi voi, sfinţilor, hărăziţi-mă cu îndrăzneală, şi nu porunciţi să-mi rămînă oasele în blestemată ţară basurmană". Un soare de purpură se-nălţa deasupra taigăi. vîntuleţ pribeag se-nvîrtejea-n răspăr deasupra apei, spre mijloc se-nfoiau valurile...

Aprigul tunar Moroşka bombănea încruntîndu-se la valurile de plumb :

— Ce se vor mai clătina luntrile. Cum să-l mai ocheşti ori să-l nimereşti pe păgîn ? Jale !...

Se rînduiră-n luntri.

Trosniră vîslele zvîrlite-n lăcaşuri.

Ţipătul lui Ermak :

— Luntrea din frunte, dă-i drumul !

Vasul cercetaş porni în frunte, după el se luă barcazul hatmanului la prova căruia se afla un tun de aramă, iar după barcaz începură a biciui valurile, clătinîndu-se, vreo două sute de luntri şi bărcuţe, cinuri şi lotce, bărci cu oameni şi bărci cu provizii.

Peste caravană plutea şuier de luptă ori porunca :

— Dă-i băta-a-a-ie...

Pluteau.

Pe mal stîrnea nori de colb sotnia lui Breazga, apărînd drujina de-un atac fără veste.

Către vîrful muntelui Ciuvaş alergau călăreţii singuratici. Răzbătea iarăşi nechezatul cailor tătărăşti şi lătratul încordat al cîinilor.

Pluteau.

— Dă-i bă-ta-ie-e...

Ţipăt dinspre luntrea din frunte :

— Hoar-da-a-a...

Cît cuprindeai cu ochii oastea siberiană se revărsase peste stepă. Păşeau mulţimile de pedestraşi, cu poalele halatelor ori cojoacelor de oaie sumecate de cingători, pentru mai multă uşurinţă. Veneau suiţi în care ori de-a călare pe reni sau cămile. Călăreţii alergau făcînd tot felul de măiestrii. Soarele fulgera în vîrf de lăncii şi-n zale. Oastea cea mai însemnată se grămădise la poalele muntelui Ciuvaş, cel înconjurat de-un val de apărare şi de întărituri.

Din locurile lor apărate siberienii mînară spre cazaci hărţuitori. Călare pe cai iuţi aceştia se-apropiau tare de tot şi, după ce slobozeau săgeţile, o luau înapoi.

Cazacii din ceata lui Breazga făceau cu acei vînători schimb de înjurături şi, încetul cu încetul, treceau de la cuvinte la fapte, trăgeau cîte-un foc de pistol pentru o săgeată. Pe ici, pe colo mai izbucneau şi trîntе, mai scăpărau săbiile.

Păstorul Sadîk călare pe-un cal iute, cu mîinile goale puse la spate, striga cît îl ţinea gura :

— Ce-i al meu e-al tău !... *Atma, kazak, kînama !* (Nu trage, nu mă lovi.)

„Se predă", înţelese Breazga şi, desprinzîndu-se de ceată, porni glonţ în întîmpinarea tătarului. *Kaia barasom ?* strigă el şi-şi scoase sabia din teacă.

— Ce-i al meu, e-al tău, cazace, ieee ! urlă prosteşte Sadîk şi, smulgîndu-l de sub şa pentru a-l roti apoi, zvîrli

arcanul o clipă şi-ncepu a goni îndărăt, tîrîndu-l după sine pe hatmanul cazac prins în laţul întins. Acela se-agăţa de bulgări, de tufişe : zadarnic.

Ceata zvîcni întru scăparea şefului.

Dinspre munte, zăngănind din lăncii şi săcuri coborau ca fulgerul mulţimi îndesite de oşteni de-ai lui Kucium.

— Dă-i bă-ta-ie-e !... Jos vîsla, roagă-te lui Dumnezeu !

Îşi făcură iute cruce.

Ermak tunarilor :

— Foc !

Tunarul Miroşka desfăşură cîrpa unsuroasă de la gura tunului şi aprinse fitilul de smoală. Gîtlejul de aramă al tunului răbufni şi scuipă o limbă de foc, barcazul se clătină, şi, după Miroşka traseră şi alţii — caravana se-nvălui în fum albăstrui de pulbere arsă.

Între timp Breazga se prinse cu mîinile de arcan, se-ntinse cît putu şi rozînd funia din păr de cal, o rupse.

— Înapoi ! Înapoi ! porunci Ermak călăreţilor. Aceia însă şi dăduseră piept cu duşmanul, şi-ncepu petrecerea.

Luntrile cu tunuri grele vîsliră pînă după munte, iar alte luntri se-ndreptară spre mal şi-ncremeniră curînd înfipte-n grind.

Înjurînd năprasnic, Ermak păşi peste bord în apa ca de gheaţă, urmat fiind de alţii, care pînă la genunchi, care pînă la brîu. Cu praporii desfăşuraţi drujina ieşi iute la mal.

— Puşcoacele !

Cei înarmaţi cu puşcoace alergară către hatman.

— Nu trageţi în salvă, ci tot la un foc.

Rînduiţi piezişi, puşcaşii porniră, fără a se grăbi, înainte, trăgînd mereu în mers tot la un foc : unii trăgeau, iar ceilalţi, în vremea asta, îşi încărcau armele.

În urma puşcaşilor se desfăşurară cei dedaţi luptei cu pistolul, cu sabia sau cu arcul.

Odată ajunşi la întărituri cazacii fură întîmpinaţi cu nori de săgeţi, grindini de pietre şi suliţe.

Clătinaţi

dară-ndărăt.

Dîndu-şi seama că puterea cazacilor e slabă siberienii stricară ei înşişi întăriturile din loc în loc şi se avîntară în luptă. Din pădure se năpustiră de asemenea călăreţii lui Mametkul, aleşi pe sprînceană : pe urmele lor, desfăşuraţi ca o lavină

zburau ca niște lupi sutașii lui Beiterek Cemlemiș : ulani își roteau săbiile deasupra capetelor, mînerele goale pe dinlăuntru scoteau la fiecare rotire urlet ca de lup, umplînd astfel de spaimă caii proprii și caii vrăjmașului.

Un tînăr îl zvîrli din șa pe un altul cu o lovitură de lance. Un cap tăiat se rostogoli-n viroagă. Unul fugea, altul urla, amîndoi se-ncurcară în propriile lor mațe și căzură. Dintr-un gîtlej sîngele țîșni mai sus de capetele cailor. Un vogul își înfipse lancea în coasta lui Afonka Lîcioi și-o smulse de-acolo c-un rinichi în vîrf. Gemînd, Afonka se prăbuși îmbrățișînd pămîntul. Moș Sarkel îi despică unui diavol vasiugan țeasta cu spada : povestea apoi că-n urma loviturii ar fi țîșnit flăcări și miasme grele. Apăsîndu-și cu palma ochii arși, sotnicul Cerkiz se-ndepărtă clătinîndu-se de cîmpul de luptă ; mai strîngea în pumnul drept mînerul săbiei frînte ; zdrențuită-n bucăți armura-i atîrna de-o singură curelușă, tîrîtă fiind în urmă-i ; umerii ciopîrțiți și pieptul îi erau dezgolite. Mirza Kutuk Enaruslanov se prăvăli de pe cal, capul lui străpuns de-un plumb spînzură, ochii ieșiră din orbite, sufletul îl părăsi. Zaruba răni de moarte un voinic din taigă : el însuși se rostogoli, iar cîinii începură a-l rupe în bucăți. Caii îi călcau pe luptători în copite, se ridicau în două picioare lovindu-se piept în piept și se mușcau unul pe altul. Vînătorul Iak înfipse-n piept de cazac tăișul cu prăsele cu tot și căzu apoi : un glonte îi zdreli genunchiul. Își smulse o șuviță de păr înfășurîndu-și cu ea piciorul străpuns. Dat fiind jos de pe cal, Mametkul, cu mîneca dreaptă a beșmetului răsucită pînă la cot, pășea rotind sabia printre rîndurile rusești, ca dus de valuri.

Pocnet de lăncii frînte
fulgerat și șuier de tăișe
larmă, țipăt, sudalmă
cădeau din rîpă-n fluviu,

apele iuți ale Irtîșului se-amestecau cu sînge de dușman. Deodată, din spatele muntelui bubuiră tunuri grele, șrapnelele retezară rîndurile dese ale siberienilor.

Ermak, călărind ca un diavol peste cîmpie pe-un armăsar tătăresc, se-nălță-n scări și, amenințînd cu sabia-i însîngerată, urlă :

— Pe viață și pe moarte !

Acoperind cu glasurile lor larma luptei, cazacii strigară :

— Pe viață și pe moarte !...

Și porniră

năvală.

Din spatele muntelui tunurile grele mugeau. Șrapnelele secerau rîndurile siberienilor.

— Ura-a-a...

— Vra-a-a...

— Dă-i băta-ie-ee-e...

Pe piatra goală a povîrnișului neamurile se-nvălmășiră și gemură, cuprinse de deznădejde. Fugiră-ntr-un urlet și-un geamăt, cuprinși de spaimă, valul luîndu-i pe cei mai îndrăzneți.

Se dădură-ndărăt locuitorii din mlaștinile vasiugane, cei ce se-nchinau la idoli, doborîndu-și cu topoarele idolul, de ciudă că rămăsese lipsit de puteri în fața zeităților ruseşti.

Bocănind cu tălpicele săniilor peste bulgării înghețați, renii cei iuți purtau rămășițele stăpînilor lor prin taigă, către rugurile funerare.

Fugeau samoezii.

Fugeau prinții ostieci cu neamurile lor. Femeile ostiece l-au prins pe unul din prințișori și-ncepură a-l scuipa strigînd : „Dă-ne-napoi bărbații, dă-ne fiii înapoi". Îi smulseră veșmintele și-i mînjiră ochii cu ciosvîrte de carne de ren.

Abia apucară ulanii să-l treacă peste Irtîș pe Mametkul, ungîndu-i la repezeală rănile cu rășină topită de molid.

Se ridicau taberele nomazilor din stepă.

Îndrăzneții locuitori ai taigăi, aceia care ucideau ursul în luptă corp la corp, se-mprăștiară cuprinși de groază ca veveriițele cînd ia foc codrul.

Șontîc-șontîc, răzimîndu-se de lance, fugea prin taigă vînătorul Iah. Fiul său Muleika pieri în luptă, nevasta Alga se pierdu — cum îi mai plîngea sufletul după ei ! Bătrînul cîine Naian pășea în urma lui, tîrîndu-și coada.

Vogulii o luaseră la goană, urmăriți de focul nimicitor al pușcașilor.

Fugeau cei din Altai și din Barabin, tătarii din Ciata și ostiecii din Surgut, fugeau toți aceia care apucaseră s-o ia la goană. În urma lor, precum fumul pîrjolului, se-nteţeau pulberea stîrnită, scrîșnetul și hurducăiala carelor, nechezatul cailor și geamătul de deznădejde al celor mulți. Bătaia tunurilor încă-i mai ajungea cu boabe de plumb, cazacii urlau spăimîntător în spate, trîmbițele esaulilor mugeau a biruință.

Cazacii spulberară întăriturile şi-mplîntară prapori cu chipurile lui Hristos şi ale Precistei pe muntele Ciuvaş.

Curînd, spre marea lor înveselire, cazacii auziră că, împreună cu mirzacii şi beii săi, Kucium fugise călare în stepă lăsînd oraşul de izbelişte.

Cu mare grijă, temîndu-se de urzeli, pătrunseră cuceritorii în oraş, puseră mîna pe bogăţiile lăsate-n graba plecării de către tătari, dădură har Domnului şi începură a trăi acolo.

36

Trăiau mereu...

37

Tiptil, cu labe moi se furişă iarna. Irtîşul zăcea smerit, prins în chingi de gheaţă, învelit în ninsori. Deasupra porţilor ca şi-n colţurile zidului cetăţii, cazacii aşezară tunuri ferecîndu-le în lanţuri ca nu cumva tătarii să le fure prin violeşug. Adînciră şanţurile din jurul oraşului, săpară guri de lup în jurul zidurilor aşternînd deasupra pleavă şi spulberînd zăpadă.

Crai nou plutea de veghe peste codrii întunecaţi. Pe turnuri se strigau străjerii, în liniştea geroasă vocile lor curate răsunau tare.

Cazacii petreceau.

Beţi fiind se dădeau pe derdeluş, hohotind, din vîrful muntelui, se clătinau îmbrăţişaţi pe uliţi zicînd la cîntece de pe Volga şi Don.

Mereşceak se rotea înfoindu-şi barba şi, ca un armăsar stătut, bătea cu cizma în podeaua de lut :

În grădină ţapul scapă
În gră-ă-dină ţapul scapă,
Strică brazdele de ceapă...

Făcînd pereche, Eroşka dansa ţigăneşte — *în pas de trei.* Fulgerau dinţii, ochii, cerceii din ureche, se-ncoma părul bălai, tăiat castron.

Ci ghi ri
ci
ghirişori !
Dinte
dinţi
şi dinţişori !
Soaţa soţu-şi leagănă.
Eh
eh
eh !...
Ţăndărei
muşte
ţînţari...

Eroşka săpă groapă cu călcîiul potcovit, în podeaua de lut şi, înăbuşindu-se, se prăvăli în acea groapă.

Ţipete-mbătate, hohot turbat :

— Ai învins, Eroşka !

— Ai bătut !

— Mai răcoreşte-te.

Peste-nvingător vinul era vărsat cu cofa.

Tăcut, Ermak şedea-n colţul din faţă răsucindu-şi sfîrcul uşor cărunt al mustăţii. Licăreau feştilele de seu, la fereşti băteau în verde sloiurile ce ţineau loc de geam.

Intră Timoha Dogoneai, mai-marele străjerilor şi strigă din prag :

— Veniră nişte inşi cu piei de samur drept închinare. Să-i las ?

— Unde sînt ? întrebă hatmanul.

— Aşteaptă la porţile oraşului.

— Cheamă-i !

Venise dinspre rîul Nemneanka, botezat de cazaci Demianka — venise cu daruri bătrînul cneaz ostiak Boiar. O dată cu el sosise dinspre mlaştinile Iaskalbine, cneazul vogul Işberdei, iar dinspre rîul Suklema, prinţişorul Suklem trimisese un car vîrfuit cu de-ale mîncării. Veniră cu plecăciune şi daruri bogate căpeteniile tătarilor de pe Irtîş, cei care, de spaimă, îşi părăsiseră

aşezările şi plecaseră împreună cu familiile lor în ţinuturi de nepătruns.

Pe uliţă cazacii fură rînduiţi în două şiruri. Pentru a băga spaima în nestatornicii băştinaşi, hatmanii ieşiră în întîmpinarea lor purtînd întregul veşmînt de luptă. Şeful străjii însoţi căpeteniile şi cnejii către izbă, cazacii trăgeau din puşcoace şi, de groază, siberienii cădeau cu faţa-n jos, se tîrau, cădeau din nou şi, asurziţi de bubuitul flintelor, cădeau iarăşi.

Înspăimîntaţi, siberienii surîdeau pierdut şi se-nclinau fără-ncetare, intrau în izbă, aşezîndu-se pe laviţe, în aşa fel încît, potrivit obiceiului, să ocupe cît mai puţin loc.

Fură chemaţi tălmaci pentru limbile vogulă şi ostiacă. Tătărăşte ştiau ei cazacii să vorbească şi singuri.

Nestatornicii băştinaşi îi urau bun venit lui Ermak în împărăţia siberiană şi se-ntreceau în a-i da veşti :

— Kucium trăieşte în stepele Işime în iurte, la cneazul Elîgai... E povîrnit de tot, îl hrănesc cu sînge de ied.

— Spune Kucium : mai bine păstor în al tău popor, decît sultan la streini.

— Cîtă jale peste cei din Narîm ! De foame şi-au ucis cîinii, ba unii din ei au pierit şi singuri...

— La barabini un viscol le-a gonit hergheliile către Buhara. Au pierdut zece mii de cai.

— La tîrgul de iarnă din Tiumen, şamanul Aleika şi-a zvîrlit cuşma-n sus, ea s-a prefăcut în cioară şi a zburat. Nu ştie oare popa rusesc ce-o fi-nsemnînd asta ?

— Mirza Babasan a luat-o de nevastă pe copila cneazului Kaskar. Faţă de toţi oaspeţii sosiţi la nuntă Babasan se laudă : „La primăvară îi voi trimite lui Ermak în dar o sută de cămile de samar. În fiece samar de pîslă voi ascunde cîte patru oşteni. Cazacii vor lăsa caravana să intre-n cetate, iar oamenii mei vor sări din poveri şi-i vor tăia pe toţi".

— Cneazul Samar s-a dus nu de mult ca oaspete în cetăţuia Turat, lăudîndu-se cui îi ieşea în cale : „Voi veni cu cîţiva oşteni să negustoresc la Isker, voi mîna peste noapte acolo, iar în toiul nopţii voi da foc prăvăliilor din bazar. Tot atunci hoarda mea va pătrunde în cetate".

Şi cîte altele nu istoriseau nestatornicii.

— Dar tu, de ce taci ? îl întrebă Ermak pe bătrînul cneaz Boiar.

Răspunse acela :

— Viteze ţar al vitejilor cazaci, Dumnezeu ne-a dat două urechi, doi ochi şi o singură limbă, ca mai mult să ascultăm şi să privim, şi mai puţin să vorbim.

Ermak rîse pe sub mustaţă şi-l ameninţă :

— Glumeşte, glumeţule, dar să nu te-ntreci cu gluma... Vezi că-s iute de mînă.

Boiar luă cuvintele hatmanului ca pe o laudă adusă şireteniei lui şi rînji.

Işberdei ţinea în mîinile întinse o flintă căzăcească şi tremura ca un tufiş de răchită.

— Nu te teme, îl îmbărbătau cazacii, n-are dinţi, nu muşcă.

— Nu mă tem.

— Dar de ce tremuri ?

— E vechea spaimă care iese din mine.

Ce mai rîs, ce mai hohot !

Işberdei voi să se uite în gura ţevii ca să vadă cum se-ascunde moartea acolo, dar nici de-atîta nu găsi-n el îndrăzneală. Dădu flinta înapoi şi oftă.

— Dacă întîlni-voi urmă rusească în cale, nu voi păşi după ea, ci o voi ocoli cît mai de departe.

Cneazul Suklem, îmbătat dintr-un ulcior de rachiu fiert se tăvălea-n prag şi plîngea :

— Mîinile mi s-au topit, picioarele-mi sînt ca apa... Dorm... Dorm din toate părţile... Va veni primăvara, oamenii se vor duce la gîrle sau pe malul lacurilor după peşte şi paseri, iar eu voi dormi beat mort, beat mort...

Hohotiră cei hăzoşi, rîseră hîtrii :

— Bea, pîn-la primăvară îţi trece mahmureala.

Iată — desigur nu întocmai, dar pe-aproape — cuvîntul lui Ermak :

— Grija noastră cea mare e să-i batem pînă la capăt pe basurmani : pe cei mai îndîrjiţi şi mai crunţi să-i alungăm cît mai departe, pe cei mai potoliţi să-i speriem în tot felul, apoi bunăvoinţa noastră pogoară asupră-le pentru a-i aduce la smerenie, ca să rămînă în veac sub mîna rusească, atîta cît va îngădui Domnul pămîntului siberian să dăinuiască şi bir să ne dea din an în an fără-ncetare... Pelîmţii nu ne plătesc tribut, ba-i mai îndeamnă şi pe alţii la atare fărădelege... Aleargă. Nikita, îi spuse hatmanul lui Pan, la rîul Pelîm şi unelteşte acolo împotriva prinţişorului Ablai. Cată să-l ademeneşti pe Ablai şi pe fiul său mai mare Tagai, şi pe nepoţii săi, ca şi pe

cei mai de nădejde oameni ai săi, pe cei neîmblînziți și, odată ademeniți, ucide-i. Averea lui — samurii și vulpile negre adu-mi-le mie, iar vulpile roșii și renii împarte-i cazacilor tăi. Oamenilor de rînd însă, spune-le că-i miluiesc, alină-i și poruncește-le să plătească tributul în întregime, ba zi-le să trăiască așa precum trăiau mai înainte pe cuprinsul țării în iurtele lor. Pe șefi să-i ispitești cu darurile cele mai de folos. Cine-a tîlhărit — prințul și cei din prejma sa — aceia își vor primi răsplata. Asupra oamenilor de rînd însă mînia mea nu se abate și nici nu se va abate vreodată, dacă nu vor ieși din cuvîntul meu. Dacă vei da de vreo cetate mai trainică, jefuiește-o și pune-i foc ca noroadele să trăiască în cîmp deschis sub privirile noastre.

— Am mai fost la rîul Pelîm, mormăi cu încruntare către hatman Nikita Pan și-și scărpină nasul rebegit, acum nu mai am puteri, ceata mea e mică.

— Mai du-te o dată... Și dacă nu-mi înfrîngi iute pe ulușii lui Ablai, apoi porunci-voi să cucerești cu oamenii tăi și ținutul Kailar, iar mînia mea va cădea asupra-vă. Spune-le cazacilor tăi să pornească la luptă fără zăbavă și să nu-mi stîrnească mînia prin neascultarea lor. Drept călăuză ți-l voi da pe nevorbărețul ăsta — și hatmanul îl împunse pe Boiar care sforăia pe-o laviță. Dacă va-ncerca să te viclenească ori să te vîndă — taie-l pe loc, și să nu lunece tăișul sabiei tale de pe scăfîrlia lui albită.

— Bine, hatmane.

— Mai gîndesc a întări cetatea. Zidurile au putrezit la temelie, atîta-s de vechi și de clătinate, trebuie să-nălțăm turnuri noi... Găsește-mi, Nikita, dulgheri printre pelîmți. Trimite-mi aici tot cîte unul la fiecare trei arcași, cu săcuri și cu toate cele de trebuință. Dacă te vei întoarce fără biruință — nu-ți voi lăsa nici răgazul de a-ți face nevoile pe țărm că te voi și trimete înapoi la pelîmți.

Nikita Pan mormăi ceva, își înfundă cușma și ieși afară din izba de primire.

— O altă grijă a noastră, rosti mai departe Ermak, este să fim sătui. Trebuie să rostuim cherhanale pe Irtîș și pe lacuri, să ridicăm hambare și uscătorii, să săpăm pivniți pentru păstrarea merindelor, să facem o brînzărie și un cazan de fiert rachiu, să durăm pe malul lacului Iamaș o sărărie... Tu. Mereșceak, încarcă iute niște care și îndreaptă-te către iurtele

din Elîşei. Odată ajuns acolo, fă numărătoarea întregului norod, ridică o fierărie de nădejde şi porunceşte-i lui Iakunka Svetozar să călească niscaiva pluguri şi boroane. Iar la primăvară, de cum se va topi zăpada, alege pămîntul bun de arătură. Împarte fiarele de plug tătarilor, iartă-i de tribut şi rînduieşte-i pe tarlale, ca să avem în fiecare an din partea lor pîinea ce ni se cuvine... Spulberă-le tătarilor nădejdea în Kucium şi fă-i să ne ştie de stăpîni... Cunoscut îmi este faptul că turinţii şi barabinţii poartă dese războaie între ei : cei tari îi asupresc pe cei slabi, iar cei slabi îi muşcă pe cei mai tari. Nu-ncerca să împiedici războaiele şi gîlcevile, ba dimpotrivă, străduieşte-te, acolo unde-ţi va merge, să azmuţi un cneaz asupra altui cneaz, un mirza asupra altuia. Lupul pe lup îl va mînca, iar pe cel din urmă îl vom birui noi cumva. Să-i stîrpeşti pe cei neascultători pînă la unul, ia-le ostateci, n-au decît să-i răscumpere. Cu aceia însă care-s credincioşi şi drepţi, şi plătesc tributul cum se cuvine, cu aceia mai prieten să fii şi cată a-i îmblînzi pe toate căile — să vină chiar în oraş, la mine, şi să ne dea veşti despre Kucium : le voi da acelora să bea şi să mănînce, daruri le voi da, îi voi lăsa să iasă din cetate cînd vor pofti...

— Voi face, hatmane, cum ai poruncit, spuse Mereşceak şi se-nclină adînc.

Ermak îi spuse pe tătărăşte mirzalei Sabanak :

— Ieri a sosit în cetate, venind din ţinuturile tale, tătarul proaspăt botezat Danilka şi s-a plîns : „Eu, chipurile, am trecut la credinţa voastră cea rusească, popa mi-a dat cizme şi caftan, iar tătarii nu mă primesc în ulusul lor, ba ameninţă că mă vor ucide". Ar fi bine să-i astîmperi, Sabanak, pe răzvrătiţii ăştia ai tăi.

— *Iararîndî.* (Bine.)

— Am auzit că pe la tine sînt vînători buni şi vite multe.

— Vînătorii sînt proşti, vitele-s tare puţine... Să mă-nec pe pămînt uscat, să-mi scoată ochii un stîrv de corb, dacă nu-ţi spun adevărul.

— Voi trimite împreună cu tine, după tribut, doi cazaci. Adună de fiecare om însurat cîte-o iapă cu mînz, patru berbeci şi zece samuri, iar de la cel neînsurat — jumătate.

— Sălbăticiunile sînt mult mai rare ca-nainte, şi peştele s-a-mpuţinat, iar vitele sînt mai puţine şi ele. Am adunat cu greu ce-am adunat, şi ţi-am adus ţie, mulţi din oamenii mei

au fost ucişi, hatmane, iar alţii au murit singuri. Dacă mint — să nu mă mai scol de pe laviţa asta.

— Oamenii tăi i-au dat anul trecut lui Kucium mai puţin cu de şase ori patruzeci de samuri, şi cu zece mii de piei de veveriţă, vulpe albastră, castor şi vulpe roşie de şubă. Tributul pe care nu l-aţi dat nu vi-l voi cere, dar pe cel cuvenit să-l daţi în întregime.

Uimit peste măsură de faptul că hatmanul pe toate le ştia, mirza mormăi în rătăcire :

— Smulgea Kucium-han de la noi biruri şi pentru bătrîni şi pentru nevolnici şi pentru morţi. Pieile de samur le lua cu burice şi cozi, cele de vulpe cu labele din faţă, or noi buricele şi labele acelea le vindem negustorilor şi ne hrănim astfel... Dacă nu mă crezi, hatmane — taie-mi răsufletul.

Ermak luă o cupă plină de rachiu tare şi i-o dădu tătarului :

— Bea... Slujeşte-mă şi nu mă-nşela căci şi eu, pentru asta, pe tine şi pe cei ce-ţi sînt apropiaţi, vă voi izbăvi de bir. Hrăneşte-i pe cazacii mei pe care-i voi trimete împreună cu tine pentru a strînge birul, hrăneşte-i şi păzeşte-i, căci şi eu te voi păzi. Dacă însă vei unelti cumva, ori le vei aduce vreo obidă, ori nu vei strînge tributul în întregime, şi ţie, Sabanak, rău îţi voi face : foc trimite-voi peste pămîntul tău şi sabie ascuţită să se plimbe pe-ntinsul lui... La-ntoarcere să trimiţi însoţitori o dată cu cazacii, din aşezare-n aşezare, din tabără-n tabără şi din om în om.

— *Iararîndî,* hatmane. Urechea mea-i ca o capcană, ce nimereşte-n ea nu mai scapă.

Ermak privi la Ivan Kolţo şi rosti din nou :

— Tu, Ivanuşka, de cum se dezgheaţă apa să o porneşti pe rîul Konda în sus, noroadele de-acolo să le iei în stăpînirea săbiei tale şi să le sileşti a plăti bir...

— Cum porunceşti să-l strîng, tătucule ? De fiecare suflet, de fiecare vatră ori de fiecare arc ?

— Strînge-l cum îţi va fi mai la-ndemînă, doar punga căzăcească să nu sufere vreo pagubă, iar pămîntului aceluia să nu-i dăunezi ba nici pe oamenii plătitori să nu-i izgoneşti de la noi. Ia şi tu, dar lasă-le şi lor ca să nu piară de foame. Cneazul Işberdei se plînge împotriva ta. Căci, mă rog, te-ai fi năpustit împreună cu cazacii pe Konda cea mare, c-ai fi spulberat iurtele vogulilor, c-ai fi bătut de moarte mulţi dintr-ai lor, iar

pe nevestele şi fiicele lor le-ai fi siluit. Atunci chipurile i-aţi şterpelit două cununi de argint, o podoabă de aur, nişte lănţuge de aur, o cupă aurită, o jumătate de mie de samuri, castori şi vulpi albastre nenumărate. Iar el trăieşte azi de unul singur, rătăcind prin codri.... De azi îţi poruncesc, Ivan, să te înfrînezi de la rele şi să iei tributul cu asprime dacă e nevoie, dar dacă nu, să-l iei cu alint.

— Dacă-i pe alint, apoi nu-l poţi strînge în întregime, izbucni Kolţo şi se uită cu coada ochiului la Işberdei care, beat mort, îşi tot bulbuca ochii, nu-s oameni, ci animale. Rătăcesc ca nebunii din loc în loc, de la un rîu la altul, de la un iernat la altul, n-ai cum să dai de ei şi nici tribut să le iei. Lîngă Kandîrbai, în aşezările unde trăiau atunci, azi nu-i mai poţi găsi. Nu statornicesc nicăieri, unde poftesc acolo se opresc. Iar în mlaştinile de dincolo de Konda, norodu-i de tot sălbatic : au adus tributul, au pus grămadă vulpile şi samurii pe gheaţă şi-au pornit-o îndărăt. S-a găsit unul mai îndrăzneţ dar şi ăla s-a temut să intre-n izba noastră : agăţase de-o vergea nişte legături şi ni le tot împingea la fereastră iar noi, ca să nu-l speriem, n-am ieşit din izbă ci i-am pus pe pervaz, în schimb, nişte daruri.

— Cuvîntul mîngîios rupe şi-un os, repetă Ermak. Numeşte douăzeci de cazaci care să fie mai dibaci şi să nu fure şi ia-i cu tine. Mai agaţă-l şi pe popa Semion, că prea s-angrăşat, diavolul, nici ochii nu i se mai văd. Botează-i pe voguli şi pe ostieci, învaţă-i să spună rugăciuni, pune-i slujbaşi, dă-le lefuri şi încarcă-i cu daruri. Spune-le cnejilor şi mirzelor, să treacă la credinţa noastră şi dacă vor voi-o — să vină aici să mă slujească.

— Lupi în loc de cîini să chemi la stăpîni, mormăi unul din colţ.

— Şi mai avem o grijă : continuă Ermak, să ridice pulberării ca s-avem mereu la îndemînă praf de puşcă. Strigă-i, Mamîka, pe meşterii pulberari dintre oamenii tăi. Ia-l şi scutură-l pe Iakun Zubolomîci : a umblat creangă prin multe împărăţii, se pricepe el la treaba asta. Iar dacă Cel Atotputernic, slăvit întru Sfînta Treime ne va ajuta să ne statornicim mai încolo, vom trimete chemători la Don şi la Volga, ca să-i poftească să vină să trăiască şi să se hrănească din Rusia

în Siberia, oamenii de gloată, orfanii şi sărmanii cei mai de jos... Nu-i de colo : să-ţi cunoşti de-a dreptul vecinii şi să urzeşti un mic negoţ prisosnic cu ei. Plumb şi argint, tuci şi cazane, postav şi ace, toate le vom schimba cu cîştig pe minereuri. Ia rînduieşte, Petroi Petrovici, o gramotă de chemare către neguţătorii din Buhara şi Hiva. Primăra-i aproape, veniţi rogu-vă fără teamă şi negustoriţi fără vamă... Iar tu, Breazga, cu primele ape, ia-o-n jos pe Irtîş şi pe Obi şi, după ce vezi bine cum stau lucrurile pe-acolo ridică o cetăţuie într-un loc ferit, de unde să poţi urmări negoţul de acolo şi pe negustorii sosiţi şi, deasemenea, să mai bagi un pic de spaimă în samoezi că tare mai trăiesc departe şi nu ne prea simt mîna. Negustorilor care vin din Rusia fără hîrtii de vămuire, ia-le bani pentru sosire, bani pentru numărul de inşi, pentru păstrare în hambar şi pentru drumul de întoarcere.

Luîndu-şi ramăs bun de la cnejii tătari, Ermak le-a spus :

— Întorceţi-vă la iurtele voastre şi trăiţi ca şi mai înainte. Mie să-mi plătiţi tribut şi de mine să ascultaţi. Să nu cugetaţi a face rău ruşilor şi nici să nu vă ţineţi de rele. Vă luptaţi cu bărbăţie pentru cinstea mea împotriva tuturor vrăjmaşilor iar care dintre voi va voi să treacă la credinţa cea pravoslavnică — cu bucurie îi voi primi şi-i voi ierta de bir vreme de cinci ani.

Cnejilor ostieci şi voguli le vorbi astfel Ermak la despărţire :

— Nici voi să nu cugetaţi a le face vreun rău ruşilor şi nici să nu vă ţineţi de rele. Adunaţi-vă în cete libere şi porniţi către adîncurile tundrei să luptaţi împotriva nesupuşilor. Ucideţi-i pe aceia pînă la unul, iar nevestele, copiii şi bogăţiile lor, luaţi-le voi şi împărţiţi-le între popoarele voastre. Slujiţi-mi mie şi rămîneţi-mi credincioşi, toate cele pe care le veţi cuceri prin luptă nu vi le voi lua, ba voi mai da şi de la mine. Trăiţi fiecare la locul său şi după voia sa, tributul să-l strîngeţi potrivit cu oamenii, cu averile şi cu putinţele...

Hatmanul primi darurile şi le dădu în schimb noilor supuşi, pentru a-i cîştiga — şiraguri de mărgele colorate, inele de cositor, amnare şi zăbale pentru cai, piepteni de aramă, cîte-o măsură de postav şi-un sac de grîu, — lăsîndu-i pe toţi să plece liberi şi nevătămaţi.

38

Călăreau cazacii prin stepă, prin taigă, prin tundră, alergau în sănii trase de cîini şi reni, pluteau pe rîuri şi nicăieri nu stăteau mai multă vreme, ba iute-iute s-au supus ei înşişi obiceiurilor siberiene : se dezvăţară să mai facă baie, la o adică mîncau mortăciuni şi peşte stricat, animalul vînat îl împărţeau cu cîinii, erau sătui datorită birului, puştii şi laţului.

Cazacii nu făceau nici o muncă. Pentru ei munceau neamurile aduse din diferite locuri : cărau lemne, ridicau hambare şi uscătorii, coseau iarba, dezbuşteneau jariştile curăţînd pămîntul pentru ogor, ridicară o temniţă şi-o înconjurară cu gard, croiau drumuri în stepă, ridicau poduri peste băltoace, agăţau de copaci semne de cale de-a-lungul potecilor din taigă. Dincolo de oraş fumegau cuptoarele olarilor şi cătrănarilor. La vad, moara cea nouă neoheza ca o iapă. Pe mal luntrierii construiau luntri, femeile tăiau şi uscau la vînt peştele, tinerii împleteau plase din păr de cal. Vistavoiul rus, cu pipa-ntre buze, păşea printre neamuri cu biciul în mînă. Din pricina acelor grele munci, numai într-o primăvară mai mult de o sută de inşi fugiră, cîţiva muriră de foame iar şase îşi luară viaţa.

Hoarde de ţîntari asediau oraşul. Pe uliţe şi prin curţi abureau împuţiciuni, baligi, conuri de brad. În izbe şi în bordeie sub paturi se-ncolăcea fum acru. Ca să scape de ţinţăret, omul, cîinele şi orice animal se vîrau în fum şi-n foc. Ardea taiga, pătînd noaptea cerul cu lucirile incendiilor din depărtări. Neguri de fum putrezit veneau dinspre mlaştini. Chinuiţi de tuse cazacii se povîrneau de fierbinţeală.

Posomorît, popa Semion lua izbele la rînd.

— Gluma se-ngroaşă. Boală diavolească a fost trimisă asupră-ne. Tătarul Ivanka, proaspăt botezat, cel care venea mai ieri cu blăni de vulpe roşie, mi-a spus : „Vraciul Aleika din Konda colindă iurtele, vrăjeşte şi sună din tobă chemînd diavolii şi grele boli năpusteşte asupra ruşilor, făcînd farmece de muscă vie. Pe vine se-aşază musca vrăjită, apoi acela începe să zbiere, să se zbată şi moare iute".

— Roagă-te, popo, de Sfîntul Nicolae. Oare el, milostivul nu-i poate dovedi pe zeişorii lor ?

— Zeii lor nu-s puternici, dar şaitanii sînt... Prea mulţi şaitani, nici nu mai ştii pe care să-l ocoleşti.

— Roagă-l cu mai multă osîndire pe Sfîntu. Se va descurca el.

— Mă rog zi şi noapte fără-ncetare, mi-am făcut cucui în frunte. Dar, poate vreunul din voi, băieţii mei, vrea să plece să-l caute pe acel păcătos.... Se-aude că e acum prin ulusele tabarine...

Hatmanul Mereşceak adună cîţiva cazaci şi se pregăti iute de drum. Veni la popa Semion :

— Binecuvîntează, părinte, plec să-l vînez pe vrăjitorul Aleika.

— Cu Domnul. Popa-i blagoslovi pe aceia ce plecau de bună voie şi începu a le istorisi despre calea către Tabarî : Dacă treci de rîpa Ursului dai de o jarişte, după jarişte urmează un codru, după codru o mlaştină, după mlaştină o aşezare de voguli. Să-noptezi la bătrînelul acela chior cu o fată, una negricioasă, veselă nevoie mare, are un neg pe nas, ce mai fată ! Foc, nu alta !

— Da tu, părinţele, de unde-o ştii pe fata aia ? întreabă hatmanul.

— Păi n-am dormit eu două nopţi întregi cu ea, atunci cînd am fost să-i botez pe Kondini, ba i-am mai dăruit şi un inel de aramă. Îşi propti popa mîinile în şolduri şi hohoti cu desfrînare.

Mult mai rătăciră prin ţinuturile tabarine Mereşceak şi cazacii săi, dar îl prinseră pe vrăjitorul acela şi-n lanţuri îl aduseră în oraş. Începură a-l pune la cazne. Aleika spuse : „De vrăjit vrăjesc eu, dar n-am nici o putere împotriva zeilor voştri. Boala au trimis-o asupră-vă tătarii din Ciulîm". Cazacii nu se mulţumiră cu un asemenea răspuns şi începură a-l lovi crunt pe vrăjitor, iar popa Semion îi dădu să miroasă hrean, de scîrbă, Aleika scoase un nechezat ca de cal şi-şi dădu sufletul.

Ivan Kolţo plutea în jos pe Irtîş către ostrogul lui Racia unde se afla cel mai însemnat idol ostiak Racia. În fiecare primăvară neamurile se adunau în jurul lui şi ardeau jertfă. Nici n-au apucat cazacii să se apropie de acel loc, că ostiecii începură luptă cu arcuri şi suliţe împotriva luntrilor dar — norocul cazacilor fură bătuţi, fugiră în taigă şi luară idolul cu ei. Trecu Ivan Kolţo de iurtele Tingale, de cetăţuia Narîm, unde găsi locuinţe, acolo îi îngenunche pe toţi locuitorii jefuindu-i de tot ce aveau. Se abătu asupra ţinutului Kolpu-

hovo, asedie cetăţuia Samara — acolo îl împuşcă pe cneazul Samar şi aşeză în locu-i pe cneazul cel supus Alacei.

Cazacii prindeau peşte în lacul Alabaţ, noaptea Mamektul se năpusti asupra celor adormiţi şi tăie douăzeci de capete. Cuprins de mînie cumplită Ermak porni cu întreaga d-ujină în goană după tătari, îi ajunse, îi bătu, dar Mamektul şterse putina din nou.

Semibratov şi Petroi Petrovici duseră la Buhara gramote de chemare, ca negutătorii din Buhara să vină în Siberia pentru a purta negoţ. În stepele Işine, hanul Kucium îi prinse pe trimişi, îi ucise, iar scrisorile le arse.

Sotnicul Busîga pătrunse cu cîinii în tundră. Pe drum năvăli asupra cazacilor o haită de lupi albi, încă nemaivăzuţi care au sfîşiat toţi cîinii — cazacii rămaseră pedeştri — în deşertul de zăpadă. Multora din ei le-ngheţară nasul, mîinile şi picioarele, pînă cînd au izbutit s-ajungă la o tabără de samoezi.

În urma unui denunţ al mirzei Basandai, şef supus, cazacii îl pîndiră pe Mametkul pe rîul Vagai, pe ulanii acestuia îi uciseră, drept răzbunare, iar pe el însuşi îl prinseră şi-l aduseră în faţa ochilor cumpliţi ai lui Ermak : multe rele făcuse acel nepot al hanului, călărind în jurul oraşului.

Ne putem închipui întîlnirea :

— Iată-l prins, pe temutul ins ? îl întrebă hatmanul pe viteaz.

— Am să fug.

— Unde să fugi ?... Siberia-i rusească.

— Voi ridica neamurile. Siberia va fi a mea.

— Neamurile le-am pus la chinuri, nu se vor ridica la chemarea ta.

— Piatra poate zace multă vreme-n apă, dar, scoate piatra, loveşte piatra şi va scînteia.

Ermak rîse şi lovi cu palma ţeava ghintuită a pistolului.

Mametkul începu să se laude cu tăişurile siberiene.

— Nu se va da-napoi sabia mea din faţa săbiei tale, spuse Ermak şi, zvîrlind în aer un ban de aur îl despică din zbor.

Un esaul îi aduse prinsului sabia. Ochii tătarului scînteiară. Sumecîndu-şi mîneca, el zvîrli un măr în sus, îl reteză din zbor în două şi, mai înainte ca jumătăţile să se desfacă, izbuti să le reteze din nou : mărul fu despicat în patru părţi aidoma.

Ermak porunci să i se aducă un fir de păr din coada unui cal. Încinse strîns cu firul acela o scîndură netedă şi, lovind din umăr, despică părul de-a lungul în două.

Mametkul apucă acelaşi fir de păr şi-ncercă de cîteva ori să-l aşeze pieziş peste tăişul săbiei sale: firul se despica de parcă-ar fi fost atins de flacără.

Ieşiră din izbă în curte: încercară să vadă cît de tari sunt tăişurile.

Ermak lovi cu tăria pe jumătate: capul taurului căzu secerat.

Mametkul apucă sabia hatmanului şi, cu sabia lui o tăie ca pe o surcea, aruncă mînerul la picioarele hatmanului şi, lovind cu şuier reteză dintr-o lovitură două capete de cazaci de prin preajmă, luînd-o apoi la fugă. Glonţul hatmanului îl ajunse: tătarul rămase atîrnat de ţăruşii îngrăditurii. Îl vindecară, îl puseră-n fiare şi-l trimiseră la Moscova. Acolo fu îmblînzit: pînă la sfîrşitul zilelor sale Mametkul îl sluji pe ţarul rus în oastea rusă. În o mie cinci sute nouăzeci luă parte la campania din Suedia, iar mai tîrziu, sub Boris Godunov, luptă împotriva tătarilor din Crimeia.

Sotnicul Artiuşka Kibir pluti cu două luntri către vărsarea fluviului Obi în căutarea unui drum pe mare. Apele de primăvară şi vînturile îi mînară pe cazaci în plin ocean, unde pieriră printre gheţuri.

Bogdan Breazga pluti în jos pe Irtîş supunînd şi silind să dea tribut ţinuturile ce urmează: Nazîm, Nemian, Ariamzian, Naţţin, Karbin precum şi cetăţuile Uvaţ şi Turtas. Lăcomia îl duse pe Breazga departe de fluviu, multă pradă luară cazacii dar la-ntoarcere se rătăciră prin mlaştini, îşi mîncară cîinii, carîmbii cizmelor, curelele, părăsiră toate cele prădate şi ajunseră în oraş goi şi desculţi, tot o bubă din pricina ţînţarilor.

Vînătorii unei aşezări plecară cu mic, cu mare în taigă la vînat lăsînd acasă doar femeile şi bătrînii. Se iviră strîngătorii de bir: Golovin şi încă cinci alţii. Tot aşteptîndu-i pe vînători cazacii băură rachiul adus tot de ei, dădură fetelor să bea şi le scoaseră goale afară din bordeie umblînd la ele care cum voia şi mari necuviinţe născocind. Una din fete ieşi pe potecă, făcu un om de zăpadă, vîrî un cuţit în inima omului şi-l lăsă acolo. La-ntoarcere, vînătorii dădură peste omul de zăpadă,

pricepură cum stau lucrurile, se furişară pînă la casele lor, îi tăiară pe cazacii beţi şi-i aruncară în mlaştină.

Hatmanul Mihailov şi ceata sa o luă în sus pe Irtîş şi cuceri ţinuturile Kudraţ şi Salîn. Atît cît le-a îngăduit dumnezeul lor tătarii s-au mai apărat, dar ruşii i-au înfrînt şi pe mulţi i-au ucis din pricina cerbiciei lor luînd pradă cu nemiluita. La cîtva timp după aceea sosi în acele locuri hanul Kucium cu ulanii săi şi, pentru a răzbuna faptul că cei de o credinţă cu el s-au supus cazacilor îi ucise şi-i jefui pe cei rămaşi, ba le distruse şi aşezările. Pustii rămaseră ţinuturile Kurdaţ şi Salîn.

Ermak însuşi o luă pe rîul Tavda, dînd a cuceri cetăţuia Labuti. Trei zile roiră cazacii în jurul acestei cetăţui fără a o putea lua. Esaulul Ostaşka Lavrentiev legă o frînghie de un cîrlig de fier şi se furişă pe lîngă zidul cetăţii, în timp ce cazacii se puseră pe miorlăit, pe fluierat şi pe lătrat. Inimi simple, vogulii se-mbulziră pe creasta zidului minunîndu-se. Ostaşka zvîrli cîrligul şi smulse unul din ei.

Pus la cazne, limba mărturisi :

— Aveţi un zeu bun, d-aia sînteţi tari.

— De unde l-aţi luat ?

— E vechi, tătucule. Turnat în aur, are ochi de piatră verde şi-i aşezat într-un hîrdău cu apă. Samanii le dau ostaşilor să bea din apa aceea, iată de ce sînt puternici. Duceţi-vă acasă. Nu veţi putea lua cetatea.

— O voi lua, spuse Ermak şi, îmbrăcînd zdrenţele prinsului, pieri în noapte. Spre dimineaţă se-ntoarse în tabără şi scutură din sacu-i de piele idolul de aur mare cît un pumn.

Porniră la asalt.

Vogulii săreau zidurile şi fugeau. Crunt măcel începu în cetatea aceea. Nevestele şi copii, înlemniţi de spaimă, urlau rătăcind printre picioarele luptătorilor. Arseră cetatea, îl înecară pe cneazul Labuta şi plutiră mai departe.

Ermak cuceri Koşuki, Kandîrbai şi Tabar, stîrni groază pe întreg pămîntul din acele părţi şi puse bir. Pluti apoi hatmanul pe Obi, jefui casele din acele locuri şi puse oamenii să-i plătească bir. Ostiecii băştinaşi au obiceiul de a se muta primăvara de pe malul fluviului spre lacurile şi limanurile lăturalnice, găsind acolo hrană mai îndestulătoare de pe urma peştilor veniţi a lăsa icre. În verile cu ţînţari ostiecii se duc împreună cu toate vitele şi turmele lor pe malurile Oceanului Îngheţat, unde ţînţăretul nu-ndrăzneşte a-i urma. Ermak însă, necunoscînd acele

obiceiuri, pluti pe fluviul Obi cîteva sute de verste, fără să întîlnească vreun suflet viu şi, văzînd cu amărăciune că pămîntul acela nu-i bun de nimic, se-ntoarse la sine în cetate.

În urma cetelor venea popa Semion şi-i creştina pe siberieni.

Departe, pe cuprinsul taigăi şi tundrei îşi presărară turlele cetăţuile supuse — cîte-o izbă-două şi-un hambar de paiantă. Aici aduceau neamurile — de două ori pe an — birurile.

Foametea şi vînturile aducătoare de boli, cutreierau ţara ca un tremur. Ici-colo izbucneau răscoale, dar siberienii nu ştiau cum să cucerească oraşele tributare ; deasemenea, aflînd pe pielea lor răul armelor de foc, ei se temeau să se apropie de întărituri şi, ochind de departe, slobozeau săgeţi şi fugeau.

Gîndeau că urgia căzăcească va lua sfîrşit.

Stepa mai ţinea piept cît de cît, dar tundrei şi aşezărilor învecinate tare le era greu. Turmele se răriră ba chiar pieriră cu totul, focurile vetrelor se stinseră, locuinţele fură acoperite de zăpadă.

Cnejii ostieci, ajunşi la sapă de lemn, rătăceau împreună cu familiile lor printre bordeiele rămase şi trăiau din milostenie. Unii din ei, zmulgînd averi fugeau spre Iurga, Mangazeia şi spre gurile Lenei ori Eniseiului. Alţii se tocmeau în slujba hatmanilor şi dădeau pe nimic libertatea şi îndestularea neamurilor lor.

Dincolo de rîurile Ciapur Iagan şi Sosva se risipeau voguli ca să dezveţe a ara pămîntu, să uite fierăritul şi scoaterea minereului, să nu-şi tulbure limba cu vorbe streine.

Vînătorii cei mai puternici fie că fuseseră ucişi, fie că rătăceau în însingurare — tolbele lor goale se bălăbăneau, n-aveau puteri pentru a mai vîna sălbăticiuni ori paseri.

Se stinse şi dîrzenia neamurilor siberiene, doar în basme şi legende mai pîlpîie pentru noi răsfrîngerile vechii faime — aşa a strîns sub aripa sa cîntecul, veacuri de-a rîndul, pe cei mai viteji.

39

Se-nstăpînise iarnă necuprinsă şi adîncă.

Ermak rosti, cuprins de jale :

— Siberia-i goală... Ce să facem ? Hambarele sînt pustii... Cu ce ne vom hrăni oamenii, gîndiţi-vă ! Gropile cu verdeaţă-s goale, muniţii ne-au rămas prea puţine... Gîndiţi-vă, cu ce vom lupta ?

Oamenii tăceau, îşi adunau gîndurile.

Ermak :

— Nu prea vor siberienii să trăiască sub stăpînirea cazacilor : fug înspre Mangazia, o şterg înspre Altai şi Semirecie. Iar noi, fraţilor, nu prea mai avem puteri : unii au pierit, alţii au fugit, alţii s-au stins fie din pricina bolilor, fie din aceea a vrăjilor magilor basurmani. Numai de n-am ajunge să zacem aci pînă ce fiarele îi vor sfîşia pe cei rămaşi.

Oamenii se priviră între ei şi rostiră :

— Siberienii—vicleni mai sînt !

— N-am ucis destui.

— Tu, Nikita, eşti gata să-i mănînci pe tătari de fripţi, dar cruzimea ta pe mulţi i-a înspăimîntat.

— Tacă-ţi fleoanca, prostălăule !

— Nu v-abateţi !

— Nu bateţi cîmpii, fraţilor !

— Puţini am mai rămas !

— Da, ar mai trebui să vină nişte ruşi.

— Dar trîmbiţaşii noştri ?

— Am trimes trîmbiţaşi pe Don şi pe Volga. De două ierni nu le-am mai dat de urmă.

— Au fugit.

— Şi veni-vor aci nevoiaşii din ţinuturile de jos. Nici un folos de pe urma lor, doar că va fi mai vesel.

— E-eh !

— Bine-ar fi, cinstiţi hatmani, să mergem la ţar să i ne plecăm, de mîncare să-i cerem, merinde crude să-i cerem, oameni pentru Siberia să-i cerem...

— Mult te-ai mai gîndit, cap smintit ! Veni-vor voievozi să joace pe oasele noastre, şedea-vor aici şi bărbile lor vor creşte. Nu ţi-e ciudă ?

— Ba mi-e ciudă, moş Sarkel, mi-este !

— Ce-avem noi cu ţarul, fraţilor ?

— La ce să ne mai rugăm Domnului, dacă nu ne miluie ?

— La răscruce cu el şi cu toţi ai lui !

— În lături, împieliţaţilor ! Nu-l ponegriţi pe ţarul pravoslavnic ! Bun e, rău e, dar e de-aceeaşi credinţă şi ţară cu noi !

— N-ai prea fost, barbă de țap, ce ești, ferecat în turnul de cazne, altfel ai vorbi altminteri !

— Deajuns cu gura ! La treabă !

— Ce treabă ?

— Să ne tragem înapoi spre Volga și să ne ducem cumva veleatul acolo.

— Iar Siberia ? S-o părăsim ?

— Ducă-se !

— Ba nu, frații lor ! Păcat de-o astfel de bucățică !

— Dacă nu ne va fi nouă de folos, apoi va fi urmașilor noștri. Ce-am cucerit prin sabie, al nostru rămîne !

— Al nostru !

— Păcat ar fi să lăsăm Siberia. Cît sînge de-al nostru a curs aci !

— Bine-ar fi, Mikolka, să fugim la Volga...

Nu o zi, nu două, tot cugetară cazacii și, venindu-le mintea la cap, hotărîră nu fără părere de rău să trimeată Moscovei blăni de samur drept închinare.

Traseră hatmanii la sorți, căzură sorții pe Ivan Kolțo și Mamîka.

— De ce tocmai eu ? gemea Mamîka. Cum o fi pe-acolo, pe la Moscova ?.. Cioroiul ce cată la țar în palate ?

— Nu te pierde cu firea, Mamîka, rosti Ivan Kolțo cu semeție, nu-i rău să stai de vorbă cu țarul. Avem caftane de aba și minte de catifea. Dacă ne vom întoarce vii, primi-ne-vor cu cinste tovarășii. Dacă pieri-vom...

— N-aveți decît, *iakar mar,* rîse Ermak, vom veni la mormîntul vostru, vom lua cîte-un pumn de țărînă și vom cînta la irmoase... Așa să-i spuneți : „Noi, cazacii de pe Don și de pe Volga, Siberia ți-o aducem, tătucule-n dar !“ Ci plecați-vă cît mai des, căci țarului îi place închinarea neînfrînților.

Pregătirile n-au fost îndelungi : hatmanii încărcară o caravană cu cîini și reni, luară merinde pentru drum, încărcară blănile de samur, iar Ivan luă pentru cin trei cazaci.

— La drum, fraților !

Ișberdei șfichiui din nagaică și urlă :

— Ei-la !

Renii și cîinii se smulseră și pieriră ca înghițiți de vînt. N-apucară însoțitorii să clipească din ochi că-i și pierdură din vedere.

Iarna se-nteţea
ninsoarea cădea
ochii podidea...

Izgonită pe gheţuş, zăpada curgea foşnind precum apa. Parcă jucau iezi de nea.

Cîinii sorbeau din goană fulgii cu limbile lor fierbinţi. Renii goneau la trap grăbit, înveliţi în abur. Capul descoperit al lui Işberdei era plin de pulbere ninsă.

— Ei-la !

El îi însoţi pe cazaci pînă dincolo de Brîn, de unde-ncepea ţara rusească şi se opri.

Mai departe porniră călare prin văile largi.

În frunte, netezind drumul, alergau cinci troici goale.

Călăreau aprig.

Căliţi la ger, vizitii, cînd se-apropiau de-o groapă, fluierau atît de tare că urechile cazacilor înlemneau. Alţi vizitii la auzul fluieratului veneau cu cai odihniţi.

Trimişii înghiţeau în mare grabă kaşa, îşi umpleau burţile şi dă-i drumul !

Drum pe cîmp, drum prin pădure, ravină, rîpă, mlaştină, colină, şi-n vîrful colinei un tufiş gol, ca o coamă de lup. Sate străvechi dormitau potopite-n zăpadă, din nămeţi răsăreau cînd ici cînd colo şomoioage de paie putrede ori coşuri de izbă, fumegate. Luna topea plaiurile înegurate, peste codrii înnegriţi ardeau stele reci.

Întinderi... Acolo se-neca privirea şi tresălta de bucurie Inima, hrănită cu întinderi. Mirosea dulce sudoarea cailor. În urma săniilor alergau haite de lupi, umbrele piezişe ale lupilor zburau peste zăpezi. Cazacii îi asurzeau trăgînd cu tunul luat de drum.

Marele drum al Moscovei purta ca un fluviu călăreţi, pedeştri, caravane de neguţători. Dinspre nord soseau caravane cu peşte, inuri şi piei. Le-nsoţeau bărbaţi voinici, cu bărbi bălite ca măturoaiele de baie. Săniile fură întrecute de-un atelaj iscusit lucrat în cupru şi incrustaţii de os. Stăpînul lui era un negustor — cumpărător. Pe catîri mănăstireşti prea graşi şovăiau monahi cerşetori cu mutre roşii. Zornăind din lanţuri se tîrau iurodivii, cu pieptul semeţ dezgolit în ger şi viscol. Un boier cu familia lui mergea-n pelerinaj într-o sanie atît de largă încît cinci oameni se puteau culca şi dormi în ea. Soli iuţi alergau de la un oraş la altul. Dinspre Rusia rătăceau ostaşi schilozi, cerşetori,

oameni fără casă ori muncitori cu ziua din ţinuturile Everului, Vologdei şi Vladimirului.

Moscova fulgeră din cupolele de tablă ale bisericilor.

În zori trecură de posturile de pază.

Capitala dormea învăluită-n promoroacă. Ulicioare strîmbe zăceau înecate-n zăpadă. Curţile erau împrejuite cu zaplazuri de bîrne sau nuiele. Prin curţi behăiau oi, strigau cocoşi, mai lătra careva cuvinte dimpotrivă. La răscruci, lîngă fîntîni, strigau fete tinere, în jur de troace îngheţate se-mbulzeau vite şi cai. În pridvoare se buluceau, vuiau cerşetorii. Agale, locuitorii Moscovei se-ndreptau spre biserici înveşmîntaţi în şube, strînşi în centuri jos de tot chiar peste dos. Zidul Kremlinului tot se mai construia, după ce fusese distrus de tătari : pe malurile rîului Moscova zăceau grămădite stive de cherestele şi coloane de cărămizi arse.

Cazacii priveau uimiţi.

Intrară-n paraclis, aprinseră cîte-o lumînare şi se rugară în grabă. Apoi o cotiră spre cîrciuma de alături. Acolo domneau duhoare şi căldură de nesuportat, trăsnea a usturoi, a pîine rîncedă şi-a ceapă prăjită. Băură ca să capete curaj. Ivan Kolţo îi dăscăli pe ceilalţi :

— De va-ntreba ţarul cîte ceva, mormăieşi tu-n barbă, scînceşte, dar glas să nu dai. Un cuvinţel necuvenit dacă scoateţi, ţarul se mînie iar eu am parte de cnut.

Cîrmaciul care-i luase pe cazaci drept negustori îi provodi pînă la sanie făcînd temenele.

Vizitiul prinse hăţurile :

— Di, focoşilor !

Din prostie şi neştiinţă întreaga caravană o luă drept către pridvorul înalt şi cioplit al palatelor ţarului, fapt care se socotea o încălcare a demnităţii curţii împărăteşti :

Ivan Kolţo porunci :

— Ia tuşiţi, trageţi-vă nasurile !

Îşi şterseră cu zgomot mare nasurile îşi scuturară pîslarii şi suiră în pridvor.

În poartă se ivi capul streliţilor şi zbieră :

— Căciula !

Priviră unul la altul şi-şi scoaseră încet căciulile.

— Unde ?

— La ţar.

— De unde şi cine sînteţi ?

— Soli din Siberia.

În tinda întunecoasă tropăia straja, vreo doisprezece ruşi, toţi tuciurii şi îmbrăcaţi în caftane bine croite de culoarea zmeurii.

De după o uşă crăpată se ivi mutra ca de vulpe a unui diac.

— Cine face zgomot ?

— Cazaci.

— Sfinte Isuse ! Pe cine voiţi a vedea ?

Învăţat de capul streliţilor, Ivan Kolţo, de data aceasta cum se cuvenea :

— La marele ţar şi domnitor Ivan Vasilievici venim cu veşti bune, noi cazacii de pe Don şi Volga.

Diacul îi mai privi o dată şi pieri, iar şeful gărzii îi rugă pe cazaci să-şi scoată armele. Îi dădură pistoalele şi ghioagele, dar sabia nu şi-o scoase nici unul. Se luară la harţă. Egorka Pomoreţ, bătîndu-se-n piept atît de tare încît îi răsuna ca o trîmbiţă, începu să vorbească de gloria cazacilor. Din încăperile dinlăuntru ieşi un boier, mirat de zgomot şi, întrebîndu-i din nou pe cazaci despre toate, îi linişti, le spuse că nimeni nu poate pătrunde cu arme la ţar, porunci să li se lase săbiile şi-i călăuzi în anticameră.

Mare jale se abătuse asupra Moscovei ţarului. Ultimele războaie pierdute ruinară în cele din urmă visteria, negoţul se zdruncină, — cele mai multe prăvălii din Kitaigorod fură bătute-n scînduri, ajunşi în sapă de lemn negustorii fie că zăceau prin temniţi fie că fugiseră. Incendii năprasnice pustiiră cartierele Iauza şi Zamoskvorecie, cîini sălbăticiţi rătăceau printre ruine, căutînd şi înghiţind carne arsă de om. Temîndu-se de foamete poporul se-mprăştie peste tot în afara Moscovei. Cazacii veniră la timp cu veşti din Siberia.

La masă, înveselindu-se, ţarul îi întrebă în amănunt despre trebile siberiene şi le turnă oaspeţilor în cupe vin tămîios.

— Am fost, stăpîne, în toate slujbele şi slujbuliţele tale — şi pedeştri şi călăreţi şi corăbieri şi tunari la asediul Kazanului, şi la ridicarea cetăţilor şi la strîngerea birului, am fost tîlmaci, călăuze am cercetat pămînturi nouă, i-am adus pe necredincioşi în puterea mîinii tale...

— Mi s-a adus la cunoştinţă, cum voi, din cuget rău şi multă pîngărire a sărutului crucii, i-aţi jefuit pe negustorii de pe Volga, pe trimişii noştri i-aţi ucis, tîrgurile şi ostrogurile ba

chiar şi satele cele mai sărmane le-aţi ars, visteria noastră aţi secat-o şi mulţi creştini pravoslavnici aţi tăiat fără a cruţa şi pruncii, ba multe alte necuviinţe aţi făptuit..

— Noi, Măria ta, faima noastră cea rea am spălat-o în sînge şi cu slujba noastră. Şi sîngele, şi bucuria, toate de dragul slujbei, iar de data asta iartă-ne, Măria ta...

— Dumnezeu fie cu voi, vă iert ! Vă acopăr toată vina voastră cu milosîrdia mea. Cum, prin voia lui dumnezeu, aţi pus mîna pe împărăţia Siberiei, voi trimite la voi un voievod cu oaste, popi, icoane, cărţi şi clopote precum şi toate cele de trebuinţă pentru înălţarea unei biserici. Întăriţi-vă în credinţa voastră. Credinţa noastră pravoslavnică întru Hristos — este o credinţă a credinţelor. Slujiţi-mă cu toţii şi fiţi gata să-i loviţi pe duşmani, pe cei nesupuşi şi pe trădători, pe cei care cu relele lor gînduri m-au prins ca-ntr-o pînză de păianjen... Se spune că ţara aceea care nu se ţine de obiceiurile sale, n-are viaţă îndelungată.

— Pentru tine, Măria ta, şi pentru credinţă vom sta neclintiţi, lupta-vom pînă la moarte împotriva duşmanilor tăi, a nesupuşilor şi trădătorilor !

— Vă mulţumesc pentru vitejia voastră. Există o dreptate a lui Dumnezeu iar cinstea ţarului iubeşte dreptatea. Voi, hatmani şi cazaci, să ţineţi minte că v-aţi legat să luptaţi pentru ţar şi pentru credinţă, să nu uitaţi luptele şi strădaniile voastre din trecut şi sîngele căzăcesc vărsat în Siberia — şi să trăiţi în pace cu voievozii mei, întărindu-vă dimpreună împotriva tătarilor, cît vă va ajuta Atoatemilostivul. Pe oastea mea să nu vă bizuiţi prea tare. N-am oaste : mi-au pierdut-o toată voievozii cei proşti.

În ochii ţarului luci o lacrimă. Lăsîndu-şi capul în piept, păstră cîtva timp tăcere, apoi rosti iarăşi :

— Grijă avem de băile de aramă. Aducem aceste minereuri din alte state, dar şi noi avem destul. Le-am poruncit negustorilor Stroganov să le caute, dar ei nu le-au găsit şi trăiesc pe pămînt dăruit, nu puţin cîştigă de pe urma negoţului, dar nu arată nici un zel pentru mine, pentru ţar. Ştiu că Siberia e un pămînt bogat. Cercetaţi cu osîrdie acele pămînturi şi spuneţi-mi mie. Stroganovii fac în taină negoţ rodnic, iau blăni de samur pentru nasturi de tablă, pun mîna pe pămîntul băştinaşilor şi-mi

ispitesc oamenii de aici din Rusia, vor să fie ei înşişi ţari... Am văzut blănurile pe care mi le-aţi adus, — bune blănuri, de mult n-am mai ţinut în mîini asemenea blănuri. Vă mulţumesc pentru daruri. Nu vă voi uita, veţi primi daruri pentru toate şi leafă vă voi da, dacă nu veţi isca răzvrătiri şi tulburare. Şi dacă veţi duce lipsă de ceva : de veşminte, de încălţări, de muniţii, — vă voi da de toate şi Stroganovilor le voi scrie... Alexei ! strigă ţarul şi ciocăni cu cîrja în zid.

În uşă se ivi Adaşev în scufă de monah îndesată pînă la sprincene.

— Alioşenka, i se adresă ţarul, dă poruncă visteriei să trimeată întregii cete a lui Ermak leafa pe un an. Cazacilor cîte cinci ruble de cap, sotnicilor şi esaulilor cîte zece ruble iar hatmanilor cîte cinci zeci. Trimite postav tuturor pentru nădragi şi caftane. Îi voi dărui lui Ermak şuba mea şi o armură bună şi o sabie de Korasan. Spune-i diacului Lukaşka să-i dea hatmanului Ivan Kolţov doi funţi de tămîie şi patru zeci de puduri de pulbere, un butoiaş de vin bisericesc, o ladă cu lumînări de ceară şi o sută de puduri de plumb. Pregăteşte o gramotă de drum : poruncesc să fie lăsaţi hatmanul Ivan Kolţov şi tovarăşii săi să treacă pe pămîntul Siberiei, şi să meargă prin Vologda, Totma, Ustiug. Să trimiţi însoţitori o dată cu ei, din oraş în oraş, atîţia cîţi va fi nevoie ca să poată călători fără teamă de furi. Şi hrana să li se dea lor şi cailor lor ca să fie sătui şi să nu sufere de nici o lipsă pe drum. Cîrciumile din drum să le dea vin cît le e pofta. Voievozilor din ostroguri scrie-le cu osebire : hrana, caii şi însoţitorii să li se dea cazacilor fără întîrziere ca să nu întîrzie şi să nu-ntîmpine greutăţi în nici un oraş. Du-te !

Adaşev se înclină şi ieşi.

Ţarul — cazacilor :

— Găsiţi-i în Siberia pe cei rătăcitori şi statorniciţi-i cu biruri în aşa fel încît să nu mai fie fugari ori nestatornici. Poporul şi barba sînt deopotrivă : cu cît mai mare-i tunsoarea cu atît creşte mai deasă. Birurile să le trimiteţi sub pază puternică în fiecare an de Blagoveştenie. Ştiu că vi s-au pus în spinare păcate cu duiumul, cine-şi va mai aduce aminte de trecut să i se scoată un ochi. De acum încolo mă veţi sluji fără ocolişuri. Vă dăruiesc cupa mea de argint : să beţi din ea întotdeauna şi să vă amintiţi de mine. Dacă însă vă veţi pleca în faţa mea,

dar veţi gîndi să ieşiţi din vorba mea ori din nou veţi începe a tîlhări, atunci şi alintul meu nu va mai semăna a mîngîiere...

Se nimerise a fi o zi de post. La masă au fost aduse papară acrită, un castron cu varză murată, kaşă cu ulei de cînepă şi prune ungureşti, uscate.

După ce au prînzit la ţar, cazacii, plini de bucurie, se duseră la cîrciumă să mai prînzească o dată.

Vestea despre cucerirea Siberiei s-a răspîndit iute în Capitală. Bisericile sunau clopotele mari. Poporul se-ndrepta buluc către Kremlin ca să-i vadă pe trimişi. Negustorii nu-şi mai simţeau picioarele de-atîta alergătură prin întreaga Moscovă pentru a-i găsi pe cuceritori.

Iar cazacii, ca la botez, mergeau din tractir în tractir, bînd peste tot rachiu şi neplătind un ban ba chiar se luau la bătaie cu haimanalele de prin cîrciumi. Aşa, de pildă, era o cîrciumă pe-un dîmb la malul rîului Iauza. Aţîţat fiind, Mamîka se propti în acea cîrciumă şi o prăvăli sub dîmb cu beţivii ei cu tot.

Multe mai făptuiră oaspeţii pînă cînd se ridicară şi p-aci ţi-e drumul.

Drum peste plaiuri
drum prin codri
hîrtoape
bufnet
mlaştini
rîpe...

Ba chiar prin Rusia au călătorit cu mare zurbă. Jefuiră un sat pentru a vinde-n alt sat cele jefuite, cu jumate preţ. Lîngă Totma răscoliră cuibul schilavului prinţ Kubasov şi, cu ajutorul bîtelor îi stoarseră bătrînului două sute de ruble. La Ustiug împuşcară o strajă, vizitiilor nu le dădură nici un ban, ba încărcară o sanie plină cu fete frumoase şi le legară cu frînghii — mînau frumuseţea rusă în Siberia, de prăsilă.

Lătrat de cîine, beznă cumplită.

Zgîlţîiau porţile.

— Deschide !

Linişte.

Smulseră porţile din ţîţîni, sparseră uşa cu ghioagele.

— Noroc, stăpînule ! Prăjeşte-ne un purcel, taie gîscanul.

În faţa lor stătea un mujic pe jumătate gol ţinînd o surcea aprinsă în mîna-i tremurătoare şi mormăind încruntat :

— Gîscan, purcelan... numai pleavă mai avem.

Biciul şuieră, mujicul puse mîna pe topor.

— Astîmpăraţi-vă cazacilor !

Prin mahala ţipete de femei, larmă. Clopotele bat din plin. Gîndind că-i de rău, din întreg ţinutul se-ndreptau către mahala, călare sau în sănii oameni cu topoare, cu furci, cu sape.

Cazacii se-ncuiară în izbă unde rămaseră asediaţi, două zile, pîn-ce li se termină rachiul. Apoi hatmanul ieşi în prag cu o hîrtie în mînă :

— Ukazul ţarului.

Mujicii care se-ncălzeau pe lîngă focuri îşi scoaseră căciulile şi tăcură încruntaţi.

Popa citi cu glas tare gramota. Cuprinşi de spaimă, mujicii se-mprăştiară. Dar starostele mahalalei, un bătrîn cu părul alb îi spuse hatmanului :

— Nu vă jucaţi, pravoslavnicilor, că de nu, vii din pădurile noastre nu veţi mai ieşi.

— Dar de ce, moşulică, nu ţineţi voi nici bordel nici crîşmă ?

— Trăim în legea părinţilor şi moşilor.

Fluierară şi porniră mai departe.

Şi multă vreme oamenii acelei mahalale oftară amintindu-şi de cazaci.

— Doar cinci au fost, dar cîtă lume au băgat în sperieţi !

— Ei, vezi mata, drăguţă, nu puteau trece în linişte : erau cei care au biruit Siberia.

— Nici cînd a dat ciuma, poporul n-a cunoscut asemenea urgie. Slavă Domnului c-au fost doar cinci şi nu o drujină întreagă. Sînt mai răi ca hoarda tătărască.

Goneau aprig, dar zvonul gonea şi mai aprig : oamenii îşi ferecau casele, fetele erau ascunse, vitele gonite-n păduri — se făcea totul pentru ca cei nechemaţi şi nedoriţi să fie provodiţi cît mai iute.

În toate oraşele, tîrgurile şi satele din drum cazacii se-nfruptau din rachiu şi frumuseţi lăudînd viaţa din Siberia. Mulţi oameni fără căpătîi ori fugari li s-au alăturat din această pricină : unii alergau după caravane căzăceşti, pe jos, alţii călare pe cai de furat, alţii mergeau după zvon...

. . . . . .

Pe apă, luînd urma cazacilor sosi cneazul Semion Bolhovskoi aducînd cu sine cinci sute de streliţi moscoviţi. Începu cneazul a rîndui în oraş obiceiurile ruseşti, din care pricină mulţi cazaci fugiră.

Mirza Karacea trimise un sol lui Ermak cerîndu-i să-i vină într-ajutor cîţiva cazaci împotriva hoardei de kirghiji. Ermak crezu bucuros şi spuse : „Prin acest Mirza atît de cunoscut se vor alătura ruşilor şi alţii", trimiţîndu-l pe Ivan Kolţo cu o jumătate de sotnie. Karacea îi ucise pe cei trimişi. Iakov Mihailov nu crezu şi plecă în fruntea a treizeci de cazaci pentru a-şi scoate prietenul din ananghie. Tătarii îi înconjurară şi-i uciseră şi pe aceştia.

...Trăiau.

În oraş sosi iscoada Ciumşai, în zdrenţe şi plin de colb.

— La chemarea ta, hatmane, vine către voi o caravană cu mărfuri din Buhara. Kucium-han îi ţine pe neguţătorii din Buhara la marginea stepelor Işime, şi nu-i lasă să intre în Siberia.

Ermak aştepta de multă vreme să se întîlnească odată cu hanul.

Adună o jumătate de sotnie de cazaci şi pluti cu iuţeală în sus pe Irtîş.

Locuitorii aşezărilor din apropiere erau supuşi cu toţii şi, la venirea cazacilor, aşa cum le era obiceiul, tăiau berbeci, aruncînd corpul berbecului de-o parte a drumului, iar capul de cealaltă parte. Dar pe măsură ce se-ndepărtau cuceritorii de bîrlogul lor, întîlneau tot mai multe priviri chiorîşe.

Prima luptă avu loc lîngă iurtele beghişilor. Tătarii îşi apărau locuinţele cu multă vitejie. Cronicarul scrie de aceea cu simplitate : „Atît de tare s-au mîniat cazacii pe duşmani că n-au lăsat viu nici un om care le-a căzut în mînă şi foarte mic a fost numărul acelora care au scăpat prin fugă".

Au cucerit şi au distrus Şamşa, Reancik, Zal, Kaurdak, au supus Tebenda.

Mult au mai călărit prin stepele nomazilor, multe alte tîrguri şi iurte au distrus dar nicăieri n-au dat nici de hanul

Kucium, nici de caravana celor din Buhara. Şi-au dat seama că au fost păcăliţi şi au întors-o spre casă.

Pluteau în nopţile liniştite cînd în apa abia clătinată de mersul luntrilor dansau stelele ; plutiră și duși de vînt, cînd Irtîşul îşi zburlea blana.

Un tînăr se furișa hoțește pe mal — prin ierburi, pe după tufişe — în mîna-i dreaptă ; sabia, în cea stîngă : un smoc de iarbă ținut la măsura pieptului pentru a-i ascunde faţa arsă de soare şi lucirea lupească a ochilor.

Pluteau.

Irtîşul alerga fornăind ca un cal.

Bezna era atît de groasă că nici apa de sub vîslă nu se zărea de parcă patruzeci de nopţi s-au îmbrăţişat pentru a urla deodată peste Siberia.

— E timpul să poposim, hatmane, de trei nopți nu dormim.

Pleoapele se lipeau ca prăfuite cu nisip, oasele cereau odihnă.

Ermak îşi îndreptă barcazul către mal.

Înnoptară pe-o insulă de lîngă muntele Atbaş.

Vîntul lătra
codrul ofta
bezna se-ngroşa sub ploaie.

Tătarii cunoşteau vadul către insula aceea.

— *Ara, djamagat.*

— *Ara, ara...*

— *Allahaaaa...*

Lunecînd pe malul noroios intrară în apă.

Şi iată, în cel mai dulce somn se prăvăli asupra celor adormiţi cascadă de tăişuri. Ermak se trezi cînd mai bine de jumătate din oameni fură seceraţi.

— Spre luntri ! tună el.

Levind cu sabia hatmanul se azvîrli în apă, dar tătarii, pentru a răpi cazacilor nădejdea că pot scăpa prin fugă, vîrîseră din vreme nişte bărci goale dinspre mal care bărci luate de curentul iute pieriră în beznă.

(Armura lui Ermak — dar al ţarului — bătută-n cinci inele cu iscusință, lungă de doi arşini, avînd un sfert de arşin între umeri, cu, pe piept şi sub braţe, peceţile ţarului : vulturi de aur la poale şi pe mîneci cu un strat de aramă de trei verşoci).

Împinşi către ţărm, cazacii loveau şi trăgeau cît îi mai ţineau puterile.

Cădeau

pieleau.

Ermak se apără pîna-n clipa-n care sabia îi zbură din mînă, lovindu-se de-o lance de tătar.

De pe malul înalt se aruncă în apă... Armura cea grea îl trase pe hatman în adînc, valurile se-nchiseră cu zgomot deasupra capului său descoperit...

... Tare eşti neprimitoare, tare eşti tristă, tu, ţară streină.

Sărmane, viteze cazac ! Nu-s oare ai tăi ochii acoperiţi de nisip ? Nu-i oare cel din urmă suspin al tău acela pe care vîntul l-a risipit în stepă ?

N-a fost oare trupul tău, Iakaş, acela pe care l-au împărţit între ei fiara şi vulturul ?

Nu s-au mai auzit cîntecele lui Iakunka Dediuhin — o dată cu sîngele i s-a scurs şi viaţa.

Ceapura, şoim viteaz ! Nu spală oare apa trupul tău, nu-i val valul acela care-ţi răsuceşte zulufii ?

Iar tu, Zaruba, ai petrecut şi-ai ţinut-o într-un chef ca să zaci acum smerit într-o covată scobită ? Peste mormîntul tău înveleşte viforul albe cununi...

Nu te-a dus oare pe tine, Tabuneţ, arcanul nomadului în Buhara cea îndepărtată ? Nu-i oare gîtul tău de taur cel pe care-l înconvoaie butucul şi nu eşti tu oare acela care zaci în temniţă pe pămînt, cu crucea pierdută-n pieptul păros, nu molfăi tu o coaje de pîine udată de propriile tale lacrimi ?

Scoarţă de lut îngheţat s-a-ntins peste pieptul vînătorului Iah. Mîinile sale puternice, în stare să frîngă bot de urs, au înlemnit.

Mamîka şi Senka Dranîi, Cerkiz şi Ramodenkov s-au certat cu voievodul moscovit şi-au luat-o înspre soare-răsare. Urmele lor le-a luat apa, le-a măturat viforul...

. . . . . .

Sălbăticiunile cu blană de preţ se retrăgeau tot mai departe, mai adînc în taigă, în tundră şi-n stepă. Pe urmele fiarelor, aducînd pieire neamurilor băştinaşe, păşea vînătorul rus : nici mlaştinile, nici căderile marilor arbori, nici gerurile năprasnice nu-l puteau opri din cale.

Pe urma lăsată de sabia căzăcească se rostogoleau banii negustorilor, în urma lor veneau toporul, plugul şi crucea.

Oastea Moscovei plutea dinspre Rusia în luntri fără număr înspre Siberia, cu voievozii Vaska Sukin, Ivan Measnoi şi şeful scribilor Danila Ciulkov.

În spatele oastei, înainta către viaţa liberă a pămîntului mărginaş mulţimea cea flămîndă a mujicilor, cu familiile şi bruma lor de agoniseală.

Mergeau pe jos.

mergeau călare

vîsleau în luntri

cărau telege

rătăceau prin vaduri

pluteau mereu...

Proaspeţii locuitori piereau de apa putredă, mureau de friguri şi de săbiile siberienilor, dar în pofida tuturor îşi întăreau stăpînirea în pragul însuşi al Asiei ; codrii ardeau, fum purpuriu se-nălţa pîn-la cer, ardeau ierburile, stepa clocotea de incendii amare, erau noii veniţi care curăţau locul pentru arat. Băteau îndîrjit topoarele ruseşti, răsunau cîntecele, plugul de lemn ridica cele dintîi brazde sălbatice. Peste necuprinsele întinderi — ameninţînd cu crucea aulele de departe — se-nălţau cetăţui şi tîrguri, încinse de valuri de apărare, de şanţuri şi de hăţişuri ghimpoase. Hoarda alerga pîn-aici, învăluită în nouri de praf, în foc şi urlet spărgîndu-se de zidurile cetăţilor ruseşti ; mugind se trăgea hoarda înapoi, lăsînd în urma ei dîră însîngerată. Bătea clopot de biserică, fumul de tămîie se-mpletea cu mirosul acru de ierburi arse...

1926 — 1932

Lector: NATALIA RADOVICI
Tehnoredactor: AURICA IONESCU

Tiraj 9.460. Coli tipar 11,5.

Tiparul executat sub comanda
nr. 1/1127 la
Intreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97.
București
Republica Socialistă România

COLECȚIA ROMANULUI ISTORIC

Artiom Vesiolii (1899—1939) face parte din pleiada marilor scriitori sovietici „fără școală" ridicați din popor, care au venit în literatură îmbogățiți cu experiența Marii Revoluții și a războiului civil. Publică volumul de nuvele *Râuri de foc* (1924), o suită de povestiri, piese de teatru, celebrul său roman *Rusia scăldată în sânge* (1929) — apărut și în tălmăcire românească — iar în anul 1932 ultimul său roman *Volga petrece*. *Volga petrece* evocă un eveniment din timpul domniei lui Ivan cel Groaznic, epocal prin consecințele sale: supunerea Hanatului Siberiei de cetele căzăcești conduse de „omul de jos" Ermak Timofeevici, figură legendară, intrată în istoria zbuciumată a Rusiei medievale și în creația populară orală.

Lei 8